

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

PÄIVI TIKKAKOSKI

VAIETTU, KARTELTU JA KIELLETTY SOTA

ANALYYSI YHDYSVALTAIN VIETNAM-DISKURSSISTA MAIDEN SUHTEIDEN
NORMALISAATIOPROSESSIN AIKANA

Kansainvälinen politiikka

Politiikan tutkimuksen laitos

Pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2014

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
TIKKAKOSKI, PÄIVI: Vaiettu, karteltu ja kielletty sota.
Analyysi Yhdysvaltain Vietnam-diskurssista maiden suhteiden normalisaatioprosessin aikana

Pro gradu -tutkielma, 123 s.
Kansainvälinen politiikka
Helmikuu 2014

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee, miten Yhdysvallat on käsitellyt Vietnam-menneisyyttä maiden välisen normalisaatioprosessin aikana, joka alkoi virallisesti vuonna 1995 maiden solmittua diplomaattisuhteet uudelleen. Vietnam on 2000-luvulla talouskasvunsa vauhdittamana noussut yhä merkittävämmäksi toimijaksi ja maailmanpolitiikan geopoliittisen painopisteen siirtyminen Aasiaan, jossa erityisesti Kiinan vaikutusvalta on alati kasvanut, on tehnyt Vietnamista Yhdysvalloille merkityksellisen ja tärkeän kumppanin. Tutkielman tarkoituksena on pohtia sekä menneisyyden hallinnan erilaisia poliittisia motiiveja että menneisyyden tutkimuksen merkitystä laajemmalti kansainvälisen politiikan kannalta.

Tutkielman ontologisena ja epistemologisena lähtökohtana on käsitys kielen roolista sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Sosiaalinen konstruktivismi tukee siten tutkielman perusolettamusta siitä, että todellisuus on toimijoiden vuorovaikutuksen perusteella syntyvä ja alati muuttuva sääntöjen, normien ja ideoiden maailma. Muistin politiikan keskiössä ovat muistamisen ja unohtamisen sekä historian kirjoittamisen poliittiset merkitykset. Valtiot, kuten Yhdysvaltain Vietnam-politiikka osoittaa, haluavat hallita menneisyyttä, joka on tärkeässä roolissa määrittämässä niin valtion identiteettiä kuin sen ulkosuhteitakin. Tutkielman metodologinen lähestymistapa nojautuu niin ikään sosiaalisen konstruktivismiin periaatteisiin. Diskurssianalyysiä hyödyntämällä pyrin muodostamaan kuvan Yhdysvaltain Vietnam-diskurssista, jota tarkastelen aineistonani vuosina 1995–2013 julkaistut, normalisaatioprosessia käsittelevät, New York Timesin artikkelit.

Diskurssianalyysin perusteella kävi varhaisessa vaiheessa ilmi se, mistä jo aikaisempi aihetta käsittelevä kirjallisuus antoi viitteitä: Yhdysvaltain Vietnam-menneisyys ja sodan todelliset tapahtumat seuraavaksi ovat karteltu ja vaiettu aihe, jonka käsittelemistä Yhdysvaltain ulkopoliittinen johto normalisaation aikana pyrki tarkoin välttelemään. Diskurssianalyysin pohjalta oli mahdollista nostaa esiin viisi normalisaatiota kuvaava diskurssi: traumadiskurssi, tulevaisuusdiskurssi, vapausdiskurssi, talousdiskurssi sekä alueellisen vakauden ja turvallisuuden, erityisesti Kiinaan kohdistuva, diskurssi. Näiden diskurssien pohjalta tarkastelin Yhdysvaltain toimijuutta, sen rooleja ja niitä subjektipositiioita, joita se suhteessaan Vietnamiin omaksui maiden normalisaatioprosessin aikana. Kaikki nämä tekijät korostivat maiden suhteiden epätasa-arvoista asemaa suhteessa toisiinsa ja sitä, kuinka Yhdysvallat sekä taloudellisen että poliittisen vaikutusvaltansa avulla pystyi hallitsemaan diskurssin muotoutumista.

Geopolitiikka ja taloudellinen eriarvoisuus saattavat siten luoda mahdollistavat olosuhteet Yhdysvaltain valitsemalle menneisyyspolitiikalle, mutta ovat sellaisinaan kuitenkin riittämättömiä syytä selittämään Vietnam-menneisyyden kliinisen tarkkaa peittelyä. Tutkimustulosta selittävät syyt löytyvätkin maan sisäpolitiikasta. Normalisaatiodiskurssin perusteella Yhdysvaltain toimintaa motivoi ennen kaikkea sen halu säilyttää ulkopoliittisen toimijuutensa legitimitettiä, jota Vietnam-menneisyyden avoin ja totuudenmukainen käsittely maan historiallisessa narratiivissa voisivat vakavasti uhata.

Asiasanat: Yhdysvallat, Vietnam, Vietnamin sota, menneisyyden hallinta, muistin politiikka, identiteetti, sosiaalinen konstruktivismi, diskurssianalyysi.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuksen tausta, tutkimuskysymys ja tutkimusasetelma.....	1
1.2. Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden kehitys pääpiirteissään (1954–2012).....	3
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	5
2.1.1. Sosiaalinen konstruktivismi metateorian ja kansainvälisen politiikan tutkimuksessa.....	5
2.1.2. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja tutkiminen.....	10
2.1.3. Identiteetti sosiaalisena konstruktiona.....	12
2.1.4. Säännöt, normit ja käytännöt.....	19
2.1.5. Konstruktivismin kritiikkiä.....	22
2.2.1. Menneisyys ja muistin tematiikka.....	27
2.2.2. Muisti, historia ja historiallinen muisti – objektiivisuuden harha.....	29
2.2.3. Kollektiivinen muisti ja identiteetti.....	34
2.2.4. Muisti, trauma ja politiikka.....	37
2.2.5. Muistamisen ja unohtamisen politiikka sekä Yhdysvallat.....	43
3. METODOLOGINEN VIITEKEHYS.....	51
3.1. Metodologiana ja metodina diskurssianalyysi.....	51
3.2. Diskurssianalyttisen tutkimuksen periaatteita.....	55
3.3. Tulkitseva strukturalismi ja kriittinen diskurssianalyysi lähestymistapoina.....	58
4. AINEISTO.....	61
5. AINEISTON ANALYYSI.....	62
5.1. Katsaus normalisaatioprosessin keskeiseen diskursiiviseen tematiikkaan.....	62
5.1.1. Traumadiskurssi.....	62
5.1.2. Tulevaisuusdiskurssi.....	67
5.1.3. Vapausdiskurssi.....	71
5.1.4. Talousdiskurssi.....	76
5.1.5. Turvallisuuden ja alueellisen vakauden ”Kiina”-diskurssi.....	80
5.2. Diskursiiviset roolit, positiot ja toimijuus.....	85
5.2.1. Yhdysvaltain oman uhriuden rakentuminen ja korostaminen.....	86
5.2.2. Yhdysvallat vapauden ja oikeuksien puolustajana.....	89

5.2.3. Yhdysvallat vallankäyttäjänä ja toimeenpanijana.....	92
6. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	97
6.1 Yhdysvaltain Vietnam-diskurssi: vaiettu, karteltu ja kielletty Vietnamin sota.....	97
6.2. Vietnamin sota kansallisena traumana.....	98
6.3. Oikeutettu sota jaloin perustein – ei tarvetta anteeksipyyntöille.....	100
6.4. Historialliset ja geopoliittiset olosuhteet: Yhdysvallat haluttuna kumppanina ja tukijana.....	101
6.5. ”Se joka hallitsee ihmisten muistia, hallitsee heidän dynamiikkaansa” –Yhdysvaltain poliittisesti motivoitu historian kerronta ja sen seuraukset.....	102
7. LÄHDELUETTELO.....	105
7.1. Primääriaineisto.....	105
7.2. Kirjallisuus.....	110
8. LIITTEET.....	116

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta, tutkimuskysymys ja tutkimusasetelma

Vietnamin sota oli yksi Kylmän sodan ajan ristiriitaisimpia ja verisimpiä sotia, joita Yhdysvallat taistelussaan kommunismia vastaan kävi. Sota jätti syvät arvet molempiin yhteiskuntiin ja erityisesti Yhdysvalloille Vietnamissa koettu tappio, sotilaalliset menetykset ja Yhdysvaltojen kyseenalaiset ja paljolti pahennusta herättäneet sotatoimet jättivät pysyvän leiman ja tahran maan ulkopoliitiikkaan. Vietnamin sodan trauma kosketti Yhdysvaltoja sekä kollektiivisesti yhteiskuntana että maan ulkopoliittista toimijuutta ja identiteettiä, joiden legitimizeettiä se tuntuvasti ravisteli. Yhdysvaltojen toiminta sodan jälkeen kuvastaakin hyvin kuinka vaikeaa valtion on ollut suhtautua tähän piinalliseen menneisyyteen: Vietnamin sota on ollut pitkälti sekä yhteiskunnallinen että valtiollinen tabu, johon viittaamista on pyritty välttämään sen herättämien kiusallisten ja raskauttavien muistojen vuoksi, jotka olisivat pakottaneet Yhdysvaltain vakavasti tutkiskelemaan omaa toimintaansa ja sen oikeutusta. Kaikki tämä tulee erittäin selkeästi esiin myös aiheeseen liittyvästä aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta.¹

Vähemmälle huomiolle on sen sijaan jäänyt se, minkälaista roolia tämä menneisyys on näytellyt Yhdysvaltain ja Vietnamin sittemmin hitaasti lämmenneissä suhteissa. Yhdysvaltojen ja Vietnamin yhteistyö on lisääntynyt tasaiseen tahtiin 2000-luvun kuluessa niin talouden kuin turvallisuuspolitiikankin alueella. Yhtenä tärkeänä edistysaskeleena ja merkinä maiden lähentymisestä voidaan pitää esimerkiksi Yhdysvaltain päätöstä (loppukesästä 2012) osallistua ensimmäistä kertaa kasvimyrry Agent Orangen siivoamiseen Vietnamissa². Näin ollen se, kuinka Yhdysvallat on määritellyt rooliaan ja vastuutaan Vietnamille aiheuttamistaan tuhoista, joista esimerkiksi Agent Orangen vaikutukset ovat yhä näkyvä osa useiden vietnamilaisten arkipäivää³, muodostaa sekä mielenkiintoisen että varsinkin nykyisissä olosuhteissa, mielekkään tutkimuskohteen. Merkittävänä syynä Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden lämpiämiseen voidaan pitää geopoliittisen painopisteen siirtyminen enenevässä määrin Aasian suuntaan – asia, jonka myös Yhdysvallat on huomioinut ulkopoliittisessa suuntautumisessaan ja resurssiensa kohdentamisessaan. Presidentti Obaman ensimmäisestä virkakaudesta alkanut uusi Aasianpolitiikka on selkeästi viestinyt Yhdysvaltain halusta vahvistaa asemaansa ja suojella intressejään Kaukoidässä, mikä tekee ja on jo tehnyt Vietnamista, joka myös on yksi Aasian nousevista valtioista, Yhdysvalloille merkityksellisen liittolaisen⁴.

¹ Ks. esim. McMahon, Robert J., 2002.

² Ks. Yhdysvallat aloittaa ensimmäisen Agent Orangen puhdistuksensa, 2012.

³ Palmer 2007, 173-8.

⁴ "Maailman muutos ja Suomi", 2012.

Tutkimuksen tavoitteet ja tiedonintressi liittyvät siten läheisesti tähän yllä mainittuun tematiikkaan, ja varsinaisena tutkimuskysymyksenä pyrin tarkastelemaan **miten Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden lähentyminen ja kehittyminen on mahdollisesti vaikuttanut Yhdysvaltojen tapaan suhtautua Vietnam menneisyyteensä tai päinvastoin:** onko, nyt vuosien jälkeen, Yhdysvallat ollut valmiimpi kohtaamaan Vietnamin sotaan liittyvät vaikeat kysymykset ja niiden moraaliset seuraamukset. Jos Yhdysvallat on viimein ”tehnyt tiliä” ja osoittanut katumusta menneisyyden rikoksista, niin ovatko siihen johtaneet syyt täysin instrumentaalisia ja laskelmoivia? Myöskin minua kiinnostaa **miten, jos ollenkaan, Vietnamin sodan trauma on integroitunut Yhdysvaltain ulkopoliittiseen identiteettiin ja millä tavoin tätä menneisyyttä käsitellään -jos käsitellään- Yhdysvaltain ja Vietnamin normalisaatioprosessin kuluessa, ja millaisia merkityksiä se tämän ajanjakson kuluessa saa Yhdysvaltain valtiollisessa diskurssissa, joka edustaa yhteiskunnan virallista historian tulkintaa ja historiakäsitystä.**

Tutkielman teoriaosiossa pyrin selventämään minkälainen rooli valtion historiakäsityksellä ja historiallisella narratiivilla on ja minkälaiset tekijät siihen vaikuttavat. Huomion kohteena on erityisesti se, kuinka pitkälti valtiot pystyvät kontrolloimaan menneisyyttään ja kuinka kauan se ylipäättensä on mielekästä jos tämä menneisyys on vakavasti ristiriidassa yhteiskunnan kollektiivisten muistojen eli ihmisten todellisten kokemusten kanssa. Tutkielmani metodologiana ja tutkimusmetodina tarkoitukseni on hyödyntää diskurssianalyysiä, joka tukee myös tutkielman teoreettista suuntausta. Aineistoni koostuu New York Timesin artikkeleista, joista pyrin etsimään normalisaatioprosessin kannalta merkityksellisimmät ja osuvimmat artikkelit, sekä presidenttien ja poliitikkojen puheista, joita myös pyrin valitsemaan mahdollisimman uskollisesti normalisaatioprosessin avaintapahtumien mukaan. Tutkielmassa tarkastelemieni tapahtumien aikajänne on vuodesta 1995 vuoden 2013 loppuun.

Tutkielman johtopäätöksissä toivonkin pystyväni paremmin hahmottamaan mikä on Vietnam menneisyyden merkitys Yhdysvalloille, ja mitkä tekijät ovat mahdollisesti johtaneet sen ratkaisuihin ja valittuun toimintatapaan. Lisäksi tarkoituksena on vielä pohtia mitä merkitystä menneisyyden hallinnalla on valtioiden kannalta ja toisaalta mitä seurauksia tahi merkityksiä valtioiden historiallisilla kertomuksilla on silloin kun niiden välittämä kuva menneisyydestä on voimakkaasti todellisuuden kanssa ristiriidassa tai sitä vääristävä. Tähän liittyvä oletukseni on että menneisyyden käsittely tai käsittelemättä jättäminen ovat suoraan yhteydessä valtion legitimitietin ylläpitämiseen. Yleisesti ottaen voidaan todeta että valtio, joka vakavasti laiminlyö menneisyytensä rikosten sovittamisen, ei siten vaaranna pelkästään omaa mainettaan oikeusvaltiona vaan rikkoo ja heikentää kansainvälisen oikeuden legitimitettiin ja uskottavuutta. Sopivissa olosuhteissa valtion on todennäköisesti kuitenkin mahdollista välttää kohtaamasta historiallista totuutta ja verhoilla

menneisyyden tapahtumat sen sijaan haluamallaan ja sitä itseään palvelevalla tavalla, jotka se sitten voi esittää ”totuutena”. Näin ollen ilman ulkopoliittisia paineita, valtion kansalaisten hyväksyntä ja usko tätä historiallista kertomusta kohtaan määrittävät loppujen lopuksi sen tuleeko sen esittämä narratiivi hyväksytyksi tulkinnaksi tapahtumille. Oletuksenani onkin että Yhdysvallat on pyrkinyt sulkemaan eli tavallaan ”ulkoistamaan” Vietnam–tragedian valtiollisesta identiteetistä ja välttämään siten vaikeat ja kipeät kysymykset vastuusta. Tutkielmassani pyrin myös pohtimaan miksi näin, on ja miksi jotkin valtiot käsittelevät menneisyyttään ja toiset eivät.

1.2. Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden kehitys pääpiirteissään (1954–2012)

Kuten Yhdysvaltain entinen puolustusministeri Robert S. McNamara muistelmateoksessaan *In Retrospect: The Tragedy and Lessons of Vietnam War*, toteaa, Vietnamin sota oli Yhdysvaltain kannalta epäonnistunut ja tuhoisa operaatio, johon päätyminen perustui alusta saakka virhearviointeihin ja väärinymmärrykseen konfliktin luonteesta ja merkityksestä. Vietnamin kannalta kyse oli sisällissodasta sekä itsenäisyyden ja suvereniteetin puolustamisesta ulkopuolisia valtoja vastaan, kuten jo Vietnamin historia ja aika Ranskan siirtomaana kertoo. Yhdysvalloille Vietnam edusti, McNamaran mukaan, yhtä ”dominopalikkaa” taistelussa kommunismia vastaan, jonka kaatumisen uskottiin edistävän kommunismin valtapiirin laajentumista, muodostaen siten merkittävän uhan länsimaisen demokratian ja sen kannattamien aatteiden asemalle.⁵

Vietnamin sotaa voidaan pitää yhtenä dramaattisena käännekohtana Yhdysvaltojen suurvaltapolitiikassa ja itse sotaan liittyy niin yksilö- kuin valtiotasollakin runsaasti traumoja, hämmennystä, häpeää ja katkeruutta. Jotakin vaikeasta menneisyydestä, halusta unohtaa ja pyyhkiä tapahtuma Yhdysvaltain muutoin niin voitokkaasta historiasta kertoo se, että sodan jälkeen Yhdysvalloilta meni vuosia ennen kuin tappiolliset sotatoimet Vietnamissa edes tunnustettiin sodaksi (vasta vuonna 1978) ja ennen kuin sodassa kaatuneille (58 193⁶) ja kadonneille amerikkalais sotilaille sekä veteraaneille annettiin heille kuuluva asema ja kunnioitus siitä, että he palvelivat isänmaataan: Vietnamin sodan virallinen muistomerkki vihittiin käyttöön vasta marraskuussa 1982.⁷ Vietnamin sodan myötä koettu nöyryyttävä tappio Yhdysvaltain vetäytymisen muodossa oli kolaus myös suurvallan itsevarmuudelle, pakottaen maan näin uudelleen arvioimaan

⁵ McNamara 1996, 319-335 sekä *The Fog of War: Lessons From the Life of Robert S. McNamara/Sodan oppitunnit* (dokumentti-aineisto).

⁶ National Archives.

⁷ Ks. esim. Serwart Theriault 2003, ”Re-membering Vietnam: War, Trauma, and ‘Scarring Over’ After ‘The Wall’”.

ulkopolitiikkansa linjaa ja sekaantumistaan *muiden sotiin ja konflikteihin*,⁸ vaikkakaan se ei tunnu johtaneen pysyviin tahi merkittäviin muutoksiin.

Vietnamin sodan päätyttyä vuonna 1975, Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteet olivat katkolla runsaan vuosikymmenen.⁹ Sen jälkeen lähentyminen on tapahtunut hyvin hitaasti, asteittain, kohdaten varsinkin aluksi vahvaa vastustusta molempien sisäpolitiikassa. Olennaisiksi taustatekijöiksi suhteiden lähentymisen kannalta voidaan katsoa muutokset geopoliittisessa kontekstissa, joista merkittävimpiä olivat kommunismin asteittainen mureneminen ja Neuvostoliiton hajoaminen sekä Kiinan jatkuva vahvistuminen. Intressi lähentymiseen ja suhteiden kehittämiseen on kuitenkin ollut alusta saakka molemminpuolinen, vaikkakin Yhdysvallat on pystynyt pitkälti sanelemaan pelin ehdot. Yhteydenpito maiden välillä perustui alkuun lähes yksinomaan POW/MIA¹⁰ – kysymyksen ratkaisemiseen, joka varsinkin Yhdysvalloille oli ainoa syy kontaktiin entisen vihollisen kanssa, kun taas Vietnamin pyrkimyksenä on ollut saada hyvityksiä sodan aiheuttamista tuhoista. Vietnamin vetäytyminen Kambodzhasta 1989 ja yhteistyöhalukkuus Yhdysvaltain ja YK:n tukemaa rauhaprosessia kohtaan sekä Vietnamin vuonna 1986 aloittama taloudellinen (ja poliittinen) *doi moi* – uudistuspolitiikka ovat kuitenkin vaikuttaneet suotuisasti maiden välien lämpenemiseen.¹¹

Yhdysvaltain vuonna 1991 asettama tiekartta (the ”road map”) loi ehdot maiden väliselle normalisaatioprosessille, joka kulminoitui diplomaattisuhteiden solmimiseen vuonna 1995. Ratkaisevana tekijänä voidaan pitää molempien taloudellisia intressejä ja erityisesti taloudellisten eliittien painostusta ja halua päästä osaksi toisen markkinoista, mikä on ollut tärkeä vaikutin Vietnamin taloussaarron lopettamiselle (1994), bilateraalisesta kaupan avautumiselle aluksi Yhdysvaltojen myöntämien tilapäisten poikkeuslupien¹² kautta kunnes Vietnamin ja Yhdysvaltain bilateraalinen kauppasopimus viimein astui voimaan vuonna 2001 luoden siten pohjan normaaleille kauppasuhteille (tarkoittaa myös ”most-favoured-nation” [MFN] -statuksen myöntämistä Vietnamille).¹³ Pitkähkön neuvotteluprosessin jälkeen myös Vietnamin WTO -jäsenyys astui voimaan vuonna 2007, viimeistellen siten Vietnamin taloudellisen avautumisen ja heijastellen sekä Vietnamin että Yhdysvaltain taloudellisia että osittain myös turvallisuuspoliittisia intressejä.¹⁴

Näin ollen maiden uusi kumppanuus pohjautuu hyvin pitkälti molemminpuolisille intresseille, jotka ensisijaisesti ovat taloudellisia, mutta myös enenevässä määrin Aasian alueellista turvallisuutta ja

⁸ Ks. The Weinberger Doctrine & Wirtz (2001), ”The ‘Unlessons’ of Vietnam”, sekä Young (2006), ”Two, Three, Many Vietnams”.

⁹ Manyin 2002, 55.

¹⁰ Prisoner of War (POW), Missing in Action (MIA).

¹¹ Brown 2010, 318-20.

¹² Waiver on Jackson-Vanik amendment.

¹³ Manyin 2002, 29, 55-60

¹⁴ Brown 2010, 322-324.

tasapainoa koskevia. Maiden välejä hiertävät kuitenkin myös ratkaisemattomat kysymykset, joita Yhdysvalloille ovat olleet Vietnamin kommunistinen yksinpuoluehallinto, Vietnamin heikko ihmis- ja kansalaisoikeustilanne sekä omistus- ja tekijänoikeus -kysymykset. Vietnamin osalta kitkaa aiheuttaa pelko Yhdysvaltain pyrkimyksestä sekaantua ja heikentää kommunistisen puolueen valta-asemaa toimimalla epäsuorasta taloudellisen liberalisaation (”peaceful evolution”) kautta. Tähän saakka maat ovat onnistuneet neuvottelemaan ja tekemään osittaisia kompromisseja, häivyttäen näin näkyvimmit aateristiriidat ilman että ne uhkaisivat maiden hyvin sujuvaa bilateraalista kauppaa.¹⁵

2. TOOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1.1. Sosiaalinen konstruktivismi metateorian ja kansainvälisen politiikan tutkimuksessa

Konstruktivismin synty liittyy kylmän sodan loppuun ja perinteisten teorioiden kyvyttömyyteen ennustaa ja selittää tätä muutosta. Perinteisten teorioiden painottamien materiaaliseen vallan ja kansainvälisten suhteiden staattisen -luonteen sijaan, konstruktivismi korosti dynaamisuutta ja muutoksen mahdollisuutta. Keskeistä oli merkityksien rakentuminen ja niiden käytön muotoutuminen niitä ympäröivässä historiallisessa, kulttuurisessa ja poliittisessä kontekstissa. Merkitysten on siten mahdollista muuttua aikakaudesta ja paikasta - tai jopa käyttökontekstista toiseen sisältäen siten muutoksen myös merkityksiin ladatuissa arvoissa, normeissa ja oletuksissa. Koska merkitykset syntyvät kielessä ja kielenkäyttö sääntöineen ja sanojen sisältämine merkityksineen on sosiaalisen vuorovaikutuksen perusteella opittu ja sisäistetty taito, voidaan kommunikaatiota pitää tärkeänä muutosvoimana sillä se yhdistää materiaaliset ja ideatonaaliset tekijät tavalla, joka tuo esiin täysin uusia mahdollisuuksia ja erilaisia lopputuloksia.¹⁶ Toimijoiden välisen kommunikaation ja sen pohjalta syntyvien diskurssien tutkiminen onkin konstruktivismin myötä noussut entistä näkyvämpään rooliin. Konstruktivismin mukaan tilanteen lopputuloksen määrittämiseksi ei riitä että tiedämme vain kuinka materiaalinen valta jakaantuu tai auktoriteetti rakentuu, vaan tutkijan täytyy tietää myös niitä ympäröivästä kulttuurista, normeista, instituutioista, menetelmistä, säännöistä ja sosiaalisista käytännöistä, joiden perusteella sekä toimijat että rakenne muodostuvat.¹⁷

Konstruktivismi kyseenalaisti siten realismiin ja rationalismiin nojautuvat käsitykset, joiden mukaan valtioiden intressit, edut ja suhteet perustuisivat yksinomaan materiaalisen vallan

¹⁵ Brown 2010, 322-330.

¹⁶ Fierke 2007, 167-9

¹⁷ Hopf 1998, 173.

jakautumiseen valtiojärjestelmässä sekä valtioiden ulkoisten voimasuhteiden saneleminen ehtoihin. Nicholas Onufin sanoin¹⁸, konstruktivismi näkee kansainväliset suhteet toimijoiden itsensä luomina konstruktioita, joiden muodostumiseen vaikuttavat toimijoita ympäröivät olosuhteet, mutta myös toimijoiden niissä tekemät valinnat. Nämä valinnat ovat keskeisellä sijalla toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa, jonka tuloksena syntyvät niin historiallisesti, kulttuurisesti kuin poliittisestikin ainutlaatuiset konstruktio todellisuuden luonteesta.¹⁹ Sen lisäksi että valtioiden välistä anarkiaa ei konstruktivismiin mukaan tule pitää itsestään selvyytenä vaan se, kuten myös valtioiden yhdessä muodostama rauhanomainen kansainvälinen yhteisö, on valtioiden kommunikaation perusteella syntyvä asiantila, niin myös valtioiden identiteetit on konstruktivismiin myötä problematisoitu. Erityisesti Alexander Wendtin sosiaalinen teoria korostaa että valtion intressit eivät ole vain ulkoisesti annettuja kuten realismi ja neorealismi sekä rationaaliset suuntaukset esittävät vaan sekä valtion oman sisäisen että sosiaalisen identiteettikehityksen tulosta²⁰. Konstruktivismi antaa siten mahdollisuuden useiden erilaisten anarkioiden olemassaololle perustuen toimijoiden intersubjektiivisiin merkityksiin ja käytäntöihin. Huolimatta tästä mahdollisuudesta suureen vaihteluun ja muutokseen, Hopf kuitenkin haluaa korostaa että sosiaalinen muutos, vaikkakin mahdollinen, on kuitenkin usein vaikeasti saavutettavissa. Konstruktivismiin mukaan valta voidaan nähdä pitkälti kykyä uudelleen tuottaa, järjestää ja pitää yllä tiettyä järjestystä. Valta rakentuu siten sekä materiaalisista että diskursiivisista tekijöistä – diskursiiviselle vallalle voidaan itse asiassa pitää ennakkoehtoina tiettyjen resurssien (jotka tavallisesti ovat taloudellisia ja sotilaallisia) olemassaoloa, ja jatkuvuuden eli järjestyksen ja ennustettavuuden tuottaminen edustaa tätä valtaa parhaiten. Sosiaaliset käytännöt nimittäin vähentävät toimijoiden välistä epävarmuutta sosiaalisesti rakentuneessa yhteisössä, lisäten sen sijaan luottamusta siihen että jollakin toiminnalla on tietyt seuraukset ja että se herättää tiettyjä vastareaktioita toisissa. Myös toimijoiden identiteetit, jotka ovat olennainen osa niin kansainvälisiä suhteita kuin kotimaan politiikkaakin, takaavat sen että toimijoiden välisissä suhteissa vallitsee jonkin asteinen ennustettavuus ja järjestys. Näin ollen, määritellessään identiteettinsä toimijat myös epäsuorasti antavat tietoa intresseistään ja mieltymyksistään, jotka vastaavasti määrittävät erilaisia ratkaisuja eri toimintapiireissä ja suhteessa tiettyihin toimijoihin. Hopfin sanoin identiteetti muodostaa siten eräänlaisen luotettavuuskertoimen, sillä tietty identiteetti on usein yhtä kuin toimijan maine, kertoen toisille miten kyseinen valtio todennäköisesti toimii tietyissä olosuhteissa.²¹

¹⁸ Ks. Onuf 1989, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*.

¹⁹ Fierke 2007, 167-9.

²⁰ Ks. Wendt 1999, *The Social Theory of International Relations*.

²¹ Hopf 1998, 177-181, 190.

Konstruktivismin perustana on sosiaalinen ontologia, jonka mukaan toimijat, oli sitten kyse yksilöistä tai valtioista, ovat aina heitä ympäröivän normatiivisen kontekstin tuotteita, mikä muokkaa toimijoiden identiteettiään ja toimintaa.²² Tämä konteksti perustuu toimijoiden intersubjektiivisesti jakamiin arvoihin, normeihin ja ideoihin, jotka sekä rakentavat että säätelevät kommunikaatiota ja toimintaa.²³ Normit ovatkin konstruktivismin keskeisiä käsitteitä ja ne voidaan ymmärtää säännöiksi, joihin sisältyy implisiittisiä käsityksiä arvoista ja siitä mikä on hyväksyttävää tahi oikeaa ts. legitiimiä toimintaa kyseisessä kontekstissa.²⁴ Rakenteet ja normit, vaikkakin ne muodostavat toimijoille kulloinkin merkityksellisen todellisuuden ja diskurssin, eivät kuitenkaan estä toimijoita muuttamasta niitä vaan kuten konstruktivismin keskeisin oppi kuuluu: rakenteiden ja toimijoiden vuorovaikutuksen seurauksena molemmat ovat jatkuvassa muutosprosessissa, jossa ne uusiutuvat ja ne tuotetaan uudelleen.²⁵ Huolimatta suuresta muutospotentialista, konstruktivismin lupaamaa mahdollisuutta muutokseen kannattaa mielestäni tarkastella edellä mainitun Hopfin tapaan juurikin *mahdollisuutena* ja muutoksena, joka rakentuu ja kypsyy usein hitaasti.

Koska konstruktivismi on ennen kaikkea ideatonaalinen teoria, eivät materiaaliset tekijät ja todellisuus ole saaneet suurta roolia sen puitteissa. Konstruktivismia onkin kritisoitu siitä että se jättää materiaalisten tekijöiden itsenäisen vaikutuksen toimijoiden käytökseen huomioimatta ja että valtioilla on kommunikaatiosta riippumattomia ja sitä edeltäviä perusintressejä, kuten suvereniteetin säilyttäminen – seikka jonka Wendt on kuitenkin huomioinut omassa sosiaalisessa teoriassaan²⁶. Konstruktivistit eivät toki kiellä materiaalisten tekijöiden merkitystä, vaikkakin suhtautuminen niihin vaihtelee. Fyysisen maailman olemassaoloa ei siis kielletä, mutta toisaalta sitä tuskin on mahdollista havaita puhtaasti, sillä kaikki tarkastelu ja ymmärtäminen tapahtuu jo luotujen kategorioiden ja teorioiden kautta²⁷. Adlerin mukaan konstruktivismin tavoitteena on siten ollut muodostaa synteesi realistien ja neorealistien materialististen ja behavioralististen käsitysten sekä postmodernien, poststrukturalististen, kriittisten ja feminististen teorioiden relativististen tieteenfilosofioiden (”vain ideat merkitsevät”) välille²⁸. Konstruktivismin mukaan se miten ”materiaalinen maailma vaikuttaa ihmisten toimintaan ja kommunikaatioon sekä päinvastoin, on riippuvainen siihen liittyvistä muuttuvista normatiivisista ja episteemisistä tulkinnoista”. Konstruktivistien mukaan juuri ihmisten kyky reflektoida ja oppia uutta tuo merkittävimmän lisän kansainvälisten suhteiden tutkimiseen, sillä näiden ominaisuuksien kautta materiaalisen maailman kokeminen, ymmärtäminen ja sen tunteminen perustuu yksilöiden ja sosiaalisten toimijoiden

²² Fierke 2007, 168.

²³ Copeland 2006, 3.

²⁴ Fierke 2007,

²⁵ Copeland 2006, 3.

²⁶ Copeland 2006, 4-5.

²⁷ Fierke, 170, 174

²⁸ Adler 1997, 321.

antamiin merkityksiin eli sosiaaliseen sopimukseen.²⁹ Keskeinen ero postmoderneihin lähestymistapoihin on kuitenkin aina se, että kieli ei vain heijasta ja tulkitse ympäröivää maailmaa, vaan sillä on konkreettisia vaikutuksia siihen ja se on sitä muodostava (konstituiva) ja muokkaava voima.

Sosiaaliseen kanssakäymiseen perustuvat rakenteet antavat toimijoille siten mahdollisuuden aktiivisesti muokata ja vaikuttaa ympäristöönsä sen sijaan että toimijat olisivat ainoastaan passiivisia objekteja. Muutokset rakenteissa ja toimijoiden identiteeteissä, kuten myös toimijoiden välisissä suhteissa tapahtuvat kuitenkin suhteellisen hitaasti ja ajan myötä tapahtuvan kehityksen puitteissa. Esimerkiksi hyvin pitkän ajan sosialisatioon perustuvat vanhat kulttuurit ja niihin perustuvat valtiolliset identiteetit muuttuvat vain hitaasti.³⁰ Näin ollen myös valtioiden väliset suhteet voidaan nähdä historiallisen prosessin ja vuorovaikutuksen myötä muodostuneina, mikä tarkoittaa että vihollisista voi tulla ystäviä ja toisinpäin. Konstruktivistisen logiikan mukaisesti valtion identiteetti tulisi siten nähdä aina sen hetkisten kulttuuristen, historiallisten, poliittisten ja materiaalistien tekijöiden sekä kontekstin muodostamana kokonaisuutena.

Konstruktivismin keskeisiin periaatteisiin kuuluu asioiden tutkiminen sisältäpäin eli pyrkimys ymmärtää miten sosiaalinen maailma ja siihen sisältyvät yhteiset tulkinnat, käytännöt ja instituutiot rakentuvat ihmisten keskinäisen ymmärryksen ja sopimuksen varaan³¹. Konstruktivismin sisältä voidaan löytää kaksi erilaista näkökulmaa, joita Hopf kutsuu perinteiseksi ja kriittiseksi konstruktivismiksi. Vaikka nämä kaksi suuntausta jakavat paljon, ne myös eroavat toisistaan monissa seikoissa. Siinä missä perinteinen konstruktivismi esimerkiksi pitää minimaalista foundationalismia hyväksyttävä eli että sattumanvarainen todellisuus on sekä mahdollinen että jopa tarvittava, kriittinen näkemys perustuu kielelliseen relativismiin. Perinteinen konstruktivismi tarjoaa analyttisesti neutraalin tavan tutkia ja selvittää miten identiteetit rakentuvat ja millaiset sosiaaliset käytännöt niihin vaikuttavat, ja miten nämä identiteetit sitten vuorostaan johtavat tietynlaiseen toimintaan. Kriittinen konstruktivismi sen sijaan näkee identiteetit tietynlaisen vallan ilmentyminä ja keskittyy pikemminkin selvittämään miten toimijat tulevat uskomaan yhteen vallan muotoon ja pitämään sitä ”luonnollisena totuutena”. Hopfin mukaan perinteisen konstruktivismin tarkoituksena onkin ennen kaikkea uuden tiedon tuottaminen ja erilaisten sosiaalisten suhteiden tarkastelu ja ymmärtäminen, kun taas kriittinen näkemys kuvaa sosiaalisia rajoitteita ja kulttuurisia fiksaatioita

²⁹ Adler 1997, 322-3.

³⁰ Copeland 2006, 3-4.

³¹ Emt., 170-172.

pyrkimyksenään itsestäänselvyyksien purku eli toisin sanoen tietynlainen ”valaistumisen” ihanne ja sosiaalinen emansipaatio.³²

Tämän tutkielman puitteissa asennoituminen konstruktivismiin ja kielen merkitykseen maailmaa ja toimintaa muovaavana voiman perustuu kahteen olettamukseen. Ensimmäkin kielenkäyttö nähdään toimintana ja toimintaa ohjaavana tekijänä, sillä sen sisältämät säännöt ja normit antavat toiminnalle sen muodon ja suunnan. Kielen oppiminen ei tarkoita ainoastaan sanojen oppimista vaan olennaisia ovat myös merkityksellisen ja tavoitteellisen viestinnän tyylit, joiden kautta ihmisen toiminta maailmassa tulee mahdolliseksi. Kieli ja viestintä ovat myös pohjana erilaisille diskursseille eli suhteellisen vakiintuneille tavoille esittää, kuvata ja tulkita asioita. Diskurssit eivät ole suoraan otettavissa tai nimettävissä vaan tutkija löytää niitä rajaamalla kohteensa ja tarkkailemalla siinä esiintyviä kielenkäyttötapoja sekä merkityksiä, kuten myös tämän tutkielman puitteissa olisi tarkoitus tehdä. Konstruktivismin päämääränä ei ole tutkia suoraan yksilöiden tai valtioiden aikeita, vaan sitä miten näitä aikeita tai aikomuksia ilmaistaan, miten merkityksiä, normeja tai sääntöjä ilmaistaan kielessä useimmiten implisiittisesti ja tiedostamatta. Tästä näkökulmasta käsin voidaan siten tarkastella miten kieltä käytetään merkitysten ja sosiaalisen maailman rakentamiseen, jotka molemmat ovat alttiita muutoksille kielenkäytön vaikutuksesta. Konstruktivismin kautta ei ole myöskään mielekäästä pyrkiä selittämään miksi jokin tapahtuma tapahtui eli mitkä olivat sen todelliset syyt, sillä tutkijan on harvoin mahdollista päästä selvittämään poliittisen päättäjän *oikeita syitä* ja koko totuutta, mutta sen sijaan voidaan tarkastella kuinka tapahtumaketju tuli mahdolliseksi.³³

Konstruktivismi tukee siten tutkielman epistemologiaa, sillä pyrin diskurssianalyysin avulla hahmottamaan miten Yhdysvaltojen suhtautuminen Vietnamiin on muuttunut ja kehittynyt siitä lähtien kuin maiden välinen lähentyminen alkoi 1990-luvun taitteessa. Huomion kohteena on erityisesti Yhdysvaltain julkinen diskurssi, jonka kautta pyrin selvittämään miten entisistä vihollista on hiljalleen tullut tai tulossa yhteistyökumppaneita ja millä tavoin koettu sota traumaoneen ilmenee, miten siitä puhutaan ja onko menneisyydellä ylipäätänsä näkyvää roolia tässä yhteydessä. Vaikka teoreettinen painopisteeni onkin muistin politiikassa, konstruktivismi antaa kuitenkin tutkielmalle tarpeelliset metateoreettiset lähtökohdat, joihin myös muistin ja unohtamisen politiikka nojaa. Sillä kuten Fierke toteaa, konstruktivismin keinoin voidaan tutkia julkista dialogia ja siihen sisältyvää syiden ja aikeiden antamista ja ilmaisua, ja sitä kuinka ne rakentavat

³² Hopf 1998, 181-5.

³³ Fierke 2007, 175-7.

toimintaedellytyksen ja toimintaympäristön³⁴. Kielenkäyttö on aina myös vallankäyttöä ja viestijöiden sosiaalinen ja materiaallinen valta vaikuttaa myös viestin hyväksyttävyyteen.³⁵

2.1.2. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja tutkiminen

Konstruktivismiin ja post-strukturalismiin myötä alkanut kiinnostus sosiaalisen todellisuuden tutkimiseen ilmentää 1980-luvun lopussa tapahtunutta kansainvälisen politiikan kielellistä käännettä³⁶, jonka osana post-positivismiksi kutsuttu kolmas debatti toi kielen ja kielenkäytön ensimmäistä kertaa kriittisen tarkastelun kohteeksi. Tälle käänteelle oli ominaista kasvava kriittisyys rationaalisen toimijuuden ja tieteellisen objektiivisuuden oppeja kohtaan, sekä monien siihen saakka luonnollisina pidettyjen käsitteiden, kuten ”itseään toteuttavan rationaalisen suvereenin valtion”, ja ”toimija-rakenne -debatin” kyseenalaistaminen ja esittäminen uudesta näkökulmasta. Post-positivismi onkin haastanut vakiintuneet käsitykset kansainvälisen järjestelmän jokseenkin muuttumattomasta luonteesta ja toimijoiden juuttumisesta ainaiseen anarkian tilaan monipuolistamalla käsitykset toimijasta ja toimijuudesta.³⁷ Toisin kuin yleisesti ajatellaan, positivistinen ja postmoderni tutkimusote eivät kuitenkaan poissulje toisiaan vaikka niiden filosofiset lähtökohdat ja metodit ovat erilaiset. Näitä teorioita tulisikin tarkastella rinnakkain, sillä yhdessä ne luovat toisiaan täydentäviä tapoja tarkastella maailmaa ja näin välttyään myös jäykältä kategorisoinnilta.

Ensimmäiselle kielelliselle käänteelle on ominaista sen deskriptiivinen (ja jokseenkin positivistinen) lähestymistapa. Kielen katsottiin kuvastavan maailmaa ja koostuvan hypoteesinkaltaisista väittämistä, joiden totuudenmukaisuutta voitiin testata ja sen perusteella arvioida kielen kykyä esittää asioiden tilaa.³⁸ Kielen merkitys sosiaalisena voimana ja sosiaalisia suhteita muokkaavana tekijänä ei siten vielä toteutunut, vaan kielen roolina pidettiin yksinkertaisesti sen kykyä nimetä ja esittää riippumattoman todellisuuden objekteja. Toinen kielellinen käänne pyrki paikkaamaan näitä puutteita kumoamalla uskomukset kielen valokuvamaisesta esittämiskyvystä toteamalla että kielen ja maailman suhde on välttämättä mielivaltainen, jolloin sen merkitykset ovat sosiaalisesti määrittäviä ja niiden ymmärtäminen on sidoksissa sosiaaliseen kontekstiin. Toinen kielellinen käänne toi siten esiin kielen dynaamisen luonteen eli kielenkäytön toimintana sisältäen sekä toimijuutta että sitä rajoittavia sääntöjä. Näin ollen voitiin katsoa että toimijat olivat itse

³⁴ Fierke 2007, 175-77.

³⁵ Ibid.

³⁶ ”a rhetorical or linguistic turn in International Relations”.

³⁷ Debrix 2003,8-18.

³⁸ Fierke 2003, 74-5.

rakentamassa heitä ympäröivää sosiaalista todellisuutta käyttämänsä kielen kautta, jonka toiminta rakentui sääntöjen ja tulkintojen perusteella. Verrattuna positivistien esittämään objektiiviseen ja staattiseen käsitykseen todellisuudesta, sosiaalisen todellisuuden luonteen katsottiin olevan toimijoiden itsensä ja heidän välisen vuorovaikutuksensa lopputulos eikä siten sidottu yhteen ainoaan asiantilaan -tähän ajatukseen pureutui erityisesti Alexander Wendt kuuluisalla lausahduksellaan ”anarchy is what states make of it”³⁹. Tosin Wendtin teoria, vaikkakin konstruktivismiin kannalta mullistava, on Fierken mukaan kuitenkin pikemminkin korvannut yhden staattisen tilan, kolmella erilaisella versiolla anarkiasta, johon maiden välinen kanssakäyminen voi asettua. Näin tehdessään Wendt jättää myös vähälle huomiolle erilaisten anarkiamallien välillä tapahtuvan vaihtelun ja muutoksen asteittaisuuden.⁴⁰

Konstruktivismi ja post-strukturalismi ovat molemmat kielen analyysiin perustuvia teorioita, mutta niiden välillä on kuitenkin merkittäviä epistemologisia eroja. Keskeisin ero näiden kahden teorian välillä on tavassa nähdä kielen rooli ja sen käyttö kansainvälisessä politiikassa. Konstruktivistit korostavat kielen normatiivisia piirteitä, kun taas post-strukturalistit pitävät kieltä pikemminkin esittävänä (”performative”). Myös konstruktivistit pitävät kieltä esittävänä, mutta painottavat kielenkäyttäjän roolia kielen luoja tai esittäjänä, jolloin itse kielen muotoutumista pidetään tämän toimijan kommunikatiivisten intentioiden tuloksena syntyneenä tuotoksena. Post-strukturalistit sen sijaan keskittyvät kielen tarkasteluun sellaisessa muodossa kuin se kulloinkin esiintyy ja esittää asioita huolimatta toimijan aikomuksista. Tämän perusteella kielen tarkastelussa ja teoretisoinnissa puhutaankin kielen rekonstruktiosta ja dekonstruktiosta.⁴¹ Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin enemmän ensimmäiseksi mainittuun eli toimijoiden pyrkimykseen muokata ja esittää todellisuutta niiden intentioiden mukaisesti ja mieleisesti.

Kieli on olennaisesti tietoisuuden rakentamisen ja ylläpitämisen väline, mutta myös toimijan keino päästä osalliseksi vuorovaikutusprosessiin ja siinä välittyvän tiedon muokkaamiseen. Kielen kautta toimija voi tulla osaksi sosiaalisesti jaettuina kokemuksia, ”totuuksia” ja tietorakenteita, jotka myös säätelevät toimijan toimintaa kertomalla ”mitä tulisi tehdä”⁴². Kieli yksistään voi aikaansaada toimintaa ja tekoja, ja ilman kielen kautta annettuja merkityksiä toiminnan sijoittaminen sosiaaliseen kontekstiin ei olisi mahdollista. Toisin sanoen, kieli tekee toiminnan todelliseksi mahdollistaen samalla yksilön olemassaolon sosiaalisena toimijana kuin myös yksilön ja yhteisön välisen merkityksellisen kohtaamisen. Toiminta syntyy siten sen perusteella mitä toimija katsoo mahdolliseksi tai välttämättömäksi, pitäen lähtökohtana omia sosiaalisia olosuhteitaan.

³⁹ Wendt 1992.

⁴⁰ Fierke 2003, 75-8.

⁴¹ Debrix 2003, 6-7.

⁴² Emt., 8-9.

Konstruktivistit käsittelevät kieltä enimmäkseen puheaktiteorian, jossa puhe on toimintaa ja toiminta on puhetta.⁴³ Tämä näkemys edustaa erityisesti vahvaa konstruktivismia ("ideas all the way down"), jolle on tyypillistä ideoiden korostaminen ja materiaalistien tekijöiden marginalisointi eli niiden merkityksen sivuuttaminen ja jopa epäsuora kieltäminen osana toimijan toiminnan vaikuttimia. Itse pidän kuitenkin materiaalistien tekijöitä kielen ohella merkityksellisinä tekijöinä, joilla on osansa toimijan hahmottaessa todellisuuttaan ja siihen sisältyviä totuuksia. Käytännössä puheaktiteoria perustuu kielen merkityssysteemin rakenteisiin ja siinä esiintyviin semanttisiin sääntöihin, jotka ohjaavat merkityksien muotoutumista ja rakentamista.⁴⁴ Puheaktiteoria tarvitsee tuekseen kuitenkin myös kontekstin, jossa kommunikaatio puhujien ja kuulijoiden välillä tapahtuu ja jonka pohjalta intersubjektiiviseen tietoon ja käytäntöihin perustuva sosiaalinen kommunikaatioverkosto voi rakentua.⁴⁵

2.1.3. Identiteetti sosiaalisena konstruktiona

Identiteettidebatti ja identiteettitutkimus nousivat kansainvälisen politiikan keskeisiksi kysymyksiksi 1990-luvun vaihteessa ja valtioiden toimijuus kansainvälisessä sai siten täysin uusia merkityksiä⁴⁶. Identiteettiä onkin kansainvälisessä politiikassa käsitelty monesta eri näkökulmasta, joista tunnetuimpia ovat: etnografinen, psykologinen, länsimainen (marxilaisuuteen perustuva) ja itämainen (Bahktiniin paljolti perustuva) suuntaus. Identiteettidebatti on alusta saakka pitkälti perustunut toiseuden -käsitteeseen, jonka avulla toimijat tekevät itseään ja todellisuuttaan ymmärrettäväksi. Toiseus on usein perustunut eriasteiseen antagonismiin ja viholliskuvien ylläpitämiseen ja etsimiseen, mutta identiteetin ja kansallisen yhtenäisyyden tulisi sisäisistä eroista huolimatta perustua muuhunkin kuin toiseuden kautta haettavaan vahvistukseen, ja tässä suhteessa on, Campbellin mukaan, Yhdysvaltain identiteetti "epäonnistunut". Menettäessään Kylmän sodan aikaisen vihollisensa, Neuvostoliiton, Yhdysvallat ei ole nimittäin tarttunut tilaisuuteen määrittellä itseään uudelleen vaan jatkanut identiteetin ylläpitoa määrittelemällä itsensä suhteessa uusiin erilaisiin "toisiin" eli sen edustamien arvojen vihollisiin, ulottuen huumekaupasta Irakiin.⁴⁷ Myös Lebov pitää toiseuden kautta rakennettavaa ja vahvistettavaa identiteettiä yksinkertaistavana ja vaarallisena konstruktiona joka synnyttää turhia vastakkainasetteluja, joilla voi olla arvaamattomia seurauksia. Toiseutta ja siihen perustuvia hierarkioita voidaan siten pitää varsin kyseenalaisena tapana vahvistaa omaa identiteettiä sekä valta-asemaa. Lebovin mukaan kansainvälisten suhteiden

⁴³ Emt., 9-10.

⁴⁴ Debrix 2003, 11

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Neumann 1996, 140.

⁴⁷ Emt., 156-8.

tutkijat ja yhteiskuntafilosofit ovat toki yhtä mieltä identiteettejä sekä kulttuureja ympäröivistä ja niitä läpäisevistä toisista, mutta korostavat dialogia ja erilaisuuden arvostamista ja kunnioittamista niiden ”demonisoimisen” sijaan. Huolimatta identiteettien eroista olisi siten tärkeää korostaa toimijoiden jakamaa ”yleistä ihmisyyttä”, ja vastakkainasettelun sijaan pyrkiä kohti erilaisuuden hyväksymistä ja sovittamista.⁴⁸ Valtioiden kannalta toiseuden käyttö yhtenäisyyden vahvistamiseksi ja oman toiminnan perusteluina vaikuttaakin siten arveluttavalta, ja identiteetin rakennusstrategiana sen voi hyvin uskoa kääntyvän ennen pitkää itseään vastaan. Lievempänä muotona toiseutta voidaan pitää nationalismia, jonka tarkoituksena on ollut korostaa kansakunnan identiteetin erityislaatuisuutta. Modernin nationalismin juuret ovat valtioiden synnyssä ja se on yhä keskeisessä asemassa valtiollisen identiteetin ja itsemääräämisoikeuden perustana kansainvälisessä yhteisössä⁴⁹. Nationalismi on ehkä menettänyt voimaansa huippuvuosistaan, mutta valtioiden identiteettikonfliktit näkyvät, ainakin Neumannin mukaan, yhä niiden erilaisissa diskursiivisissa käytännöissä ja tavoissa ymmärtää eri käsitteet, kuten turvallisuus, sekä kansainvälisen yhteistyön institutionalisoitumisessa.⁵⁰ Tämän päivän kansainvälisessä yhteisössä valtiot eivät ainoastaan ylläpidä omaa identiteettiään vaan kuuluvat samalla useisiin yhteisöihin ja jakavat siten erilaisia kollektiivisia identiteettejä ryhmästä riippuen.⁵¹

Identiteetin tärkeimpänä ominaisuutena pidetään usein rajanvetoa toimijan itsensä ja toisen/toisten välillä joka tapahtuu vastavuoroisessa erottautumisprosessia toimijoiden välillä. Post-positivismille ominaisesti identiteetti on liikkuva määre, joka on alituisessa muutosprosessissa, joskin tämä muutos ei hitautensa vuoksi ole välttämättä havaittavissa lyhyellä aikajänteellä. Konstruktivismiin käsitys identiteetistä rakentuu sekä yksilön itse itselleen rakentamasta toimijuudesta että yksilön osittain jakamasta kollektiivisesta identiteetistä, joka on sosiaalisen toimijuuden luonnollinen seuraus. Identiteetti on tärkein toimintaa ohjaava tekijä, sillä se sisältää toimijan käsitykset eduista, mieltymyksistä, aikeista ja siitä kuka toimija on ja minkälainen suhde muihin toimijoihin on. Kielenkäytöllä on keskeinen rooli identiteetin muotoutumisessa, sillä kielen avulla saa alkunsa (itse)tietoisuuden kehittymisen prosessit, ja vain sen kautta (toimijan) on mahdollista antaa merkityksiä ja kiinnittyä sosiaaliseen todellisuuteen.⁵² Materiaaliset seikat saattavat luoda perustan oletuksille toimijan identiteetistä, mutta vain kielen avulla voimme parhaiten kertoa keitä todella olemme, ja se miten ilmaisemme itseämme ja kuvailemme toimintaamme, puolestaan epäsuorasti viestii identiteetistämme ja tärkeinä pitämistämme asioista. Identiteetti rakentuu siten osittain toimijan oman konstruktion kautta ja toisaalta taas sen palautteen ja vuorovaikutuksen tuloksena

⁴⁸ Lebov 2008, 473-77.

⁴⁹ Emt, 161.

⁵⁰ Neumann 1996, 161-8

⁵¹ Ibid.

⁵² Onuf 2003, 26-7.

mitä toimija kokee suhteessa muihin ja ympäröivään kontekstiin.⁵³ Identiteettipolitiikka ja identiteetin merkitys kansainvälisessä politiikassa on tullut konstruktivismin myötä yhdeksi keskeiseksi tutkimussuuntaukseksi, sillä identiteettiä tutkimalla voidaan ehkä parhaiten tietää miten valtio tulee toimimaan erilaisissa tilanteissa ja suhteessa muihin toimijoihin. Tässä tutkielmassa tarkastelen erityisesti muistin ja menneisyyden roolia identiteetin rakentajana ja sen vaikutuksia valtion eli tässä tapauksessa Yhdysvaltain ulkopolitiikkaan ja ulkosuhteisiin sekä niihin rooleihin, joita se maailmanpolitiikassa itselleen omaksuu.

Realismi ja rationalismi ovat perinteisesti olettaneet että toimijan identiteetin ja intressien tärkein vaikutin on ihmisluonto: ihminen tai valtio pyrkii maksimoimaan hyödyn ja oman etunsa taatakseen siten ennen kaikkea oman valtansa ja turvallisuutensa sekä olemassaolonsa jatkuvuuden. Rationalismin mukaan halut ja uskomukset toimivat toiminnan syinä, ja niihin perustuvat myös valtioiden aikomukset. Molemmat pohjaavat kuitenkin materiaaliseen käsitykseen todellisuudesta ja ulkoisesti tehtyihin havaintoihin. Psykologiset suuntaukset korostavat useimmiten ns. tarvehierarkian pohjalta syntyviä haluja ja intressejä, yhdistäen siten sekä biologiasta juontavia materiaalisia haluja että kulttuurisesti syntyneitä sisäisiä malleja, jotka selittävät osaltaan miksi toimijat tai yksilöt päätyvät erilaisiin ratkaisuihin samoja tavoitteita tai haluja tyydyttäessään.⁵⁴ Wendtin identiteettikäsitys nojautuukin suurelta osin tähän,⁵⁵ vaikka Wendt korostaakin ideoiden merkitystä ja sosiaalisen todellisuuden myötä toimijalle asetettavia odotuksia, joiden seurauksena toimijat eivät aina toimi halujensa mukaisesti vaan jopa niiden vastaisesti. Näin ollen, rationalistien humelaisen filosofian mukaan toimijat pyrkivät toteuttamaan halujaan mahdollisimman tehokkaasti, kun taas kantilaisen näkemyksen mukaan järki ohjaa halujen toteutusta. Wendtin mukaan vaikka biologialla onkin merkitystä, se ei määritä intressien muodostumista tai toimijoiden identiteettiä vaan intressit syntyvät sosiaalisesti (sosialisaatioprosessin tuloksena⁵⁶) ja siten jokseenkin sattumanvaraisten ideoiden perusteella. Intressit syntyvät ja tarkentuvat vallitsevan diskurssin ja sen normien mukaisesti, joka perustuu vallitsevaan toimintakulttuuriin.⁵⁷ Wendt jakaa identiteetin toimijan sisäiseen itsesääätelyyn tuloksena syntyvään yksilöllisyyteen (”corporate identity”) ja sosiaaliseen identiteettiin, joka rakentuu toimijan toisilta omaksumista merkityksistä, jotka syntyvät sosiaalisen kanssakäymisen perusteella.⁵⁸ Jako on toimiva, vaikkakin on tarpeellista korostaa että sosiaalinen identiteetti on hyvin erilainen ja yksilölliseen minä (I) -identiteettiin verrattuna

⁵³ Onuf 2003, 35.

⁵⁴ Wendt 1999, 113-23.

⁵⁵ Wendtin ”tynkämateriaaliin” (rump materialism) perustuva näkemys listaa identiteetin viisi materiaalista tarvetta: 1) fyysinen turvallisuus, 2) ontologinen (sosiaaliseen tunnustukseen perustuva) turvallisuus 3) sosialisaatio 4) itsearvostus 5) mahdollisuus kehittyä ja pyrkiä parempaan/iin olosuhteisiin

⁵⁶ Wendt 1999, 170.

⁵⁷ Wendt 1999, 125-35.

⁵⁸ Wendt 1994, 385.

luonteeltaan muuttuvampi. Sosiaalisen identiteetin voidaan katsoa rakentuvan pitkälti erilaisista rooleista ja toimija/toimintatyypeistä, joita toimija omaksuu tilannekohtaisesti. Wendt on identiteettiteorian kannalta merkittävä siksi, että toisin kuin useimmat rationalistit ja konstruktivistit, jotka käsittelevät vain ulkoisesti määräytyvää tai sosiaalista toimijuutta, Wendt huomioi sosiaalisen toimijuuden lisäksi myös toimijan yksilöllisen identiteetin. Sosiaalinen identiteetti kuvastaa mielestäni hyvin (toimijan) mieltymystä esiintyä tietynlaisena ja on siten oletettavasti usein myös pinnallisempi. Identiteettipolitiikan ongelmakohta on identiteettien muutoksen arvioiminen ja toteaminen: sosiaalinen vuorovaikutus saattaa muuttaa toimijan käytöstä, mutta se, ulottuuko muutos identiteettiin, on vaikeammin ratkaistavissa⁵⁹. Toimijat voivat keskinäisissä suhteissaan omaksua erilaisia rooleja tai toimintamalleja muuttamatta identiteettiään, sillä kuten Zehfuss toteaa, identiteetti on jokseenkin pysyvä rakenne ja sen muutos saattaa tapahtua asteittaisesti, ilman tietoista pyrkimystä muuttaa identiteettiä. Muiden toimijoiden sijaan, kotimaisella poliittisella diskurssilla on usein keskeinen osa identiteetin muodostuksessa – seikka, jota Wendt ei teoriassaan juuri huomioi pelkistäessään identiteetin pitkälti toimijoiden keskinäiseen dialogin perusteella syntyväksi. Zehfuss sen sijaan haluaa korostaa että vakaan identiteettikehityksen ja selkeärajaisen muutoksen, joka on tyypillistä erityisesti Wendtin anarkiamallille, identiteetit ovat usein epävakaita ja ilman selkeitä rajoja. Identiteetit kuten diskurssit ovat jatkuvan uudelleen artikuloinnin ja kiistelyn alla ja siksi ne tarinat, joita toimijat itsestään kertovat eivät välttämättä ole aina toistensa kanssa johdonmukaisia, ja tämä olennaisesti estää identiteetin selkeän rajaamisen ja kategorisoimisen yhteen, yhtenäiseen muotoon.⁶⁰

Sosiaaliset rakenteet eivät yksin määrittele toimijan identiteettiä, mutta intressien ja aikomusten muodostuksessa niillä on keskeinen rooli, sillä sosiaaliset järjestykset ovat usein suhteellisen pysyviä ja kuten aiemmin on todettu, vallitsevilla rakenteilla on tapana uusintaa itseään.⁶¹ Wendtin mukaan kansainvälisen yhteisön olemassaolon edellytyksenä on jonkinlainen jaettu, kollektiiviseen identifikaatioon perustuva identiteetti, jonka seurauksen valtioiden välinen yhteistyö ulottuisi pintaa syvemmälle jaettuihin arvoihin ja normeihin pelkän käytöksen tasolla tapahtuvan sääntöjen seuraamisen sijaan.⁶² Kollektiivinen identiteetti ei tarkoittaisi siten vain yhteisiä intressejä vaan myös solidaarisuutta, joka ilmenisi väliaikaisia alliansseja kestävämpänä ja lojaalimpana yhteistyönä sekä ymmärryksenä. Wendtin mukaan kollektiivisen identiteetin mahdollistavat ja sen olemassaoloa tukevat erityisesti valtioiden välinen keskinäisriippuvuus ja ylikansallinen, arvojen yhdenmukaistuminen lisääntyvän kommunikaation seurauksena. Yhteistyöstä ja kommunikaatiosta

⁵⁹ Zehfuss 2006, 104.

⁶⁰ Emt., 100-116.

⁶¹ Wendt 1999, 186-8.

⁶² Wendt 1994, 384.

saatavat positiiviset kokemukset myös vahvistavat valtioiden kollektiivista identifikaatiota ja muotoilevat valtioiden yksilöllistä identiteettiä sosiaalisen palautteen mukaisesti.⁶³ Valtioiden jakama kollektiivinen identiteetti on silti mielestäni jokseenkin ongelmallinen käsite, sillä identiteetti on nykyisessä Wesftalenialaisessa valtiojärjestelmässä yhä vahvasti valtioon liitettävä ominaisuus. Toki valtiot, esimerkiksi länsimaiset demokraattiset markkinataloudet jakavat pitkälti samoja arvoja ja toimintaperiaatteita, mutta se kuinka syvästi ne samaistuvat toisiinsa muutoin on vaikeammin arvioitavissa. Esimerkiksi EU-maiden (ja läntisten demokratioiden) monista yhteisistä instituutioista, integraatiosta, historiasta sekä yleiseurooppalaisista arvoista huolimatta, maat ovat kulttuurillisesti hyvin erilaisia ja näkemyserot korostuvat konfliktitilanteissa. Wendtin kollektiivinen identiteetti ja identifikaatio ovat ideaaleja ja kantilaisen yhteisöllisyyden ilmentymiä, johon kansainvälisen yhteisön toki tulisi pyrkiä sillä se ei lisäisi ainoastaan kollektiivista turvallisuutta vaan, kuten Wendt toteaa, helpottaisi kansainvälisten ongelmien ratkaisua ja hallintaa⁶⁴.

Konstruktivismin identiteettiteoria on siten osittain ollut murtamassa neorealismia ja uusliberalismin käsityksiä toimijoista vain ulkoisten intressien ohjailemina ja anarkiasta pysyvänä asiantilana. Konstruktivismin mukaisesti toimijoiden identiteetti kehittyy ja muuttuu jatkuvasti ja kommunikation kautta valtiot voivat myös hiljalleen ”päästä käsiksi” toistensa identiteetteihin, ymmärtäen siten paremmin toisiaan ja kasvattaen luottamusta, joka ylittää perinteisen turvallisuuskäsitteen⁶⁵ –ainakin osittain. Cedermanin ja Daasen mukaan monet konstruktivistit ottavat silti toimijan identiteetin annettuna eli ulkoisesti määräytyvänä tyyppinä tai roolina, sen sijaan että problematisoivat sosiaalisen ja yksilöllisen identiteetin prosesseja pidemmälle. Toisin kuin Wendt, jonka teoriassa yksilöllisen ja sosiaalisen identiteetin muodostusta tarkastellaan jokseenkin erillisinä prosesseina, Simmelin esittelemän sosialisatioprosessi (sociation) vetää yhteen sekä itsenäisen toimijuuden että vuorovaikutuksen kautta muodostuvan sosiaalisen identiteetin muodostuksen. Tarkoituksena on tarkastella molempien identiteettien muotoutumista yhtenäisenä prosessina.⁶⁶ Näkökulma on sikäli toimiva että se huomioi valtioiden välisen kommunikation vaikutuksia identiteetin suunnan ja yhtenäisyyden kannalta. Vaikka toiseutta korostetaan mielestäni joskus liikaakin kansainvälisessä politiikassa, on se silti merkityksellinen kun otetaan huomioon että valtiollisen identiteetin rakennus on usein pohjimmiltaan rajanvetoa ja erottautumista muista. Valtioiden kohdalla myös konfliktitilanteet ovat omiaan lujittamaan kansallista yhtenäisyyttä, kuten esimerkiksi 9/11 terroristi-iskujen perusteella voidaan nähdä – toki

⁶³ Wendt 1994, 389-90.

⁶⁴ Wendt 1994, 392.

⁶⁵ Cederman & Daase 2003, 9.

⁶⁶ Cederman & Daase 2003, 10-11.

kansallisen yhtenäisyyden lujittaminen vaatii myös taitavaa poliittista retoriikkaa ja näkökulmaa. Simmelin konfliktihypoteesin mukaisesti konfliktit usein käynnistävät ja vahvistavat sisäistä yhtenäisyyttä ja ryhmähenkeä.⁶⁷ Sosialisatioprosessiteoria problematisoikin tarkemmin sitä miten yhteiskunnat ja valtiot, jotka koostuvat usein laajoista maantieteellisistä alueista ja pitävät sisällään hyvin erilaisia yksilöitä ja ihmisryhmiä niin uskonnolliselta kuin etniseltä taustaltaankin, pystyvät silti muodostamaan yhtenäisen ja tarvittaessa yhteistoimintaan kykenevän yksikön – kysymys, joka on erityisesti Yhdysvaltain kaltaisen liittovaltion kannalta merkityksellinen.

Lebowin mukaan ryhmien muodostumista ja syntymistä voidaan pitää ennen kaikkea yksilöiden toiminnallisena ratkaisuna taistelussa vähäisistä resursseista ja sen myötä ovat saaneet alkunsa myös vihamieliset ja väkivaltaiset yhteenotot kilpailevien ryhmien kanssa. Ryhmän muodostaminen on siten ollut selviytymisen kannalta olennainen strategia menneisyydessä. Ryhmät ovat edelleen kiinteä osa niin yhteiskuntaa kuin politiikkaakin ja niihin kuulutaan niiden herättämien myönteisten mielikuvien vuoksi ja erityisesti yksilöiden itsetuntoa kohottavan vaikutuksen vuoksi kun ryhmän yhteiset ansiot koetaan myös omiksi ansioiksi. Lebow kuitenkin haluaa korostaa että ryhmän jäsenyys ei edellytä vihamielisyyttä ryhmään kuulumatonta kohtaan ja monien ryhmien rajat ovat usein, olosuhteista riippuen, hyvinkin joustavat. Ryhmien kasvaessa ja muutuessa kasvottomiksi vaarana kuitenkin on että ne instituutiot, säännöt ja tavat, jotka ylläpitävät ryhmän sisäistä uskollisuutta ja yhteistyötä saavat moraalisen auktoriteetin aseman, jolloin suhtautuminen ryhmän ulkopuolisiin, jotka eivät kyseisiä sääntöjä tai tapoja noudata, saattaa muuttua välinpitämättömästä avoimen vihamieliseksi. Mikäli ulkopuoliset ryhmät mittaavat paremmuuttaan eri mittareille, erilaisten ryhmien välinen harmoninen yhteiselo on mahdollista, mutta jos ryhmien standardit positiiviseen erottautumiseen ovat samat, on ryhmien välinen kilpailu todennäköistä. Lebow kuitenkin haluaa painottaa huolimatta siitä että identiteetinmuodostus usein kytketään stereotyyppisten toisien luomiseen, empiiriset todisteet tällaisten konstruktioiden välttämättömyydestä toimivalla identiteetillä tai kansalliselle yhtenäisyydelle, ovat vähäiset.⁶⁸

Simmelin teoria erottaakin kolme tekijää, joiden avulla yhteisöllisyyttä voidaan tuottaa ja tukea ryhmän sisäisistä tekijöistä lähtöisin ilman toiseuden kautta haettua yhteisöllisyyden vahvistusta: intersubjektiiviseen kategorisoinnin, sukupolvien välisen ”siteen” ja rajojen kautta tapahtuvan symbolisen hahmotusprosessin⁶⁹. Näistä ensimmäinen, yhtenäisyyden luominen yleistäviä kategorioita rakentamalla ja kääntämällä huomio erottavien tekijöiden sijaan yhteneviin tai yhdistäviin tekijöihin, on tuttu erityisesti poliittisesta retoriikasta. Kategoriat perustuvat tavallisesti

⁶⁷ Cederman & Daase 2003, 11.

⁶⁸ Lebow 2008, 478-9.

⁶⁹ Emt, 12-18.

hyvin väliin, abstrakteihin luokituksiin, joiden avulla valtio voi avata uusia mahdollisuuksia yhteistyölle. Nämä kategoriset luokitukset ja muotoilut kantavat myös symbolista merkitystä sillä niiden avulla toimija voi ns. luoda nahkansa ja uudistaa itsensä ilman että sen sisällä pitämä varsinainen identiteettiaines muuttuisi mitenkään.⁷⁰ Kyse on siis ennen kaikkea mielikuvista, sillä kuten Benedikt Anderson (1991) on todennut, yhteisö ja yhteiskunta ovat ennen kaikkea olemassa ihmisten mielissä, kuviteltuina ja ne tekijät, joilla esimerkiksi valtio kuvaa itseään eivät suinkaan ole eri tekijöiden tai toimijoiden summa tai keskiarvo vaan toimijat tietoisesti nostavat esiin ja korostavat tiettyjä piirteitä toisten kustannuksella saavuttaakseen haluamansa vaikutuksen⁷¹. Toinen yhteisöjen ja ryhmien yhteenkuuluvaisuutta ja jatkuvuutta edistävä tekijä koskettaa ryhmien tietoisia ja tiedostamattomia tekoja sekä toimintaa, joka pitää yksiköt ja instituutiot kasassa läpi vuosien ja jopa vuosisatojen, kuten Katolisen kirkon tapauksessa. Ryhmät ja kansat kehittyvät ja muuttuvat ajan kuluessa, mutta koska muutos on verrattain hidasta ja kerrallaan pienieleistä, on ryhmien hallinta ja ylläpito tavallisesti helppoa. Tärkeimmät, yhtenäisyyttä ylläpitävät, tekijät löytyvät niin biologian kuin sosiaalisten yhteyksienkin välityksellä tapahtuvalla assimilaatiolla.⁷²

Cederman ja Daase eivät Simmelin teoriaa siteeratessaan mainitse historiaa suoraan, mutta mielestäni sen merkitystä ei voi koskaan täysin ohittaa. Abstraktien kategorioiden lisäksi myös alueelliset rajaukset ja kuuluminen tiettyyn valtioon ja sen kansalaiseksi ovat ylläpitämässä identiteettiä ja ryhmän yhteenkuuluvuutta. Ryhmiä ja ryhmätietoisuutta kannattelevat myös tietyt jaetut kognitiot, joilla ei ole välttämättä mitään fyysistä viitekohdetta -hyviä esimerkkejä tästä ovatkin erilaiset ideologiat, kuten nationalismi ja sosialismi. Jälkimmäinen korostaa jälleen kategorioiden merkitystä keinona yhdistää ihmisiä, jotka eivät todennäköisesti koskaan tapaa toisiaan pitkien välimatkojen vuoksi. Oheisen perusteella voisi luulla että identiteetin muokkaaminen ja ryhmien koossa pitäminen on täysin toimijoiden hallittavissa, mutta kuten kaikella toiminnalla ja vuorovaikutuksella, myös identiteetin takana olevat prosessit synnyttävät usein ennakoimattomia vaikutuksia, erityisesti historiallisten tapahtumien myötävaikutuksesta ja saattavat siten johtaa poikkeavaan toimintaan ja käytökseen toimijoiden osalta. Yhdysvaltain Vietnam operaation kulku kuvastaakin mielestäni hyvin tätä.

Viimeisenä identiteetin sisäistämistä tukevana prosessina Simmel mainitsee alueellisen identifikaation: valtion rajat eivät Simmelin mukaan ole *vain* tilaa koskeva fakta vaan ennen kaikkea sosiologinen fakta, joka tulee esiin ryhmien tavoissa vaalia yhtenäisyyttä pitkälle kehittyneiden ja vakiintuneiden kulttuuristen käytäntöjen kautta, jotka ilmenevät niin kielessä, laissa

⁷⁰ Lebow 2008, 12-13.

⁷¹ Ks. Anderson 1991, *Imagined Communities*.

⁷² Cederman & Daase 2003, 14.

kuin elämäntyyleissäkin. Erityisesti kirjallinen kommunikaatio, instituutiot ja sisäinen muuttoliike tukevat alueellista integraatiota. Alueellisen yhtenäisyyden vahvistajana toimii myös konfliktihypoteesi: vastakkainasettelu toisen näennäisesti tai oikeasti vihamielisen valtion tai toimijan kanssa sekä lisää yhtenäisyyttä että synnyttää ryhmähenkeä sinne, missä sitä ei aikaisemmin ole välttämättä esiintynyt. Simmelin mukaan konfliktin luoma yhtenäisyys ei ole pelkästään instrumentaalista eli tarpeen vaatiessa ilmenevää ja myöhemmin katoavaa vaan kantaa ja yhdistää ryhmää myös konfliktin jälkeen.⁷³ Simmelin teoria ja väite vaikuttavat päteviltä, vaikka itse uskon että ryhmien yhtenäisyys ja identifikaatio esimerkiksi valtion kansalaisina kokevat sekä ylä- että alamäkiä historiallisten tapahtumien vaikutuksesta eli konfliktin tai kriisin aikana saavutettu yhtenäisyys ja ryhmähenki todennäköisesti heikkenevät asioiden palatessa normaalitilaansa. Tämän lisäksi valtiollisen yhtenäisyyden sijaan nykyisissä kansainvälisessä yhteisössä ovat 2000-luvulla globalisaation seurauksena vahvistuneet eniten paikalliset sekä kansainväliset identiteetit, kun taas osa vanhoista historiallisista ja kulttuurisista rajoista ovat jo osittain rikkoutuneet.

2.1.4. Säännöt, normit ja käytännöt

Kuten aiemmin on todettu, kielen kautta muodostuvat ja toteutuvat kansainvälisen yhteisön sekä implisiittiset että eksplisiittiset säännöt, jotka saavat näkyvän muodon ohjatessaan valtioiden ja muiden toimijoiden toimintaa ja kannanottoja sekä tulkintoja. Nämä säännöt määrittelevät niin sosiaalisesti hyväksyttävän kuin yhteisiä pelisääntöjä rikkovankin toiminnan, ja näiden sääntöjen seuraamisen ja tulkitsemisen voidaan pitkälti katsoa kuvaavan kansainvälisten suhteiden toimintaperiaatteita.⁷⁴ Kuten Luke osuvasti tiivistää: ”[k]ieli on toiminnan muoto. Puhuminen järjestää toimintaa. Ja kuunteleminen, tulkitseminen ja ymmärtäminen ovat erottamattomia osia kaikissa poliittisissa tapahtumissa”⁷⁵. Kieli ja sen pohjalta muodostuvat diskurssit ovat siten täynnä merkityksiä, jotka yhtyvät ja jotka yhdistyvät toimintaan sisältäen ns. upotettua tietoa ja ylläpitäen järjestystä ja erilaisten kulttuuristen ja institutionaalisten yksikköjen, verkostojen ja järjestelmien toimintaa. Toisin sanoen konkursiiviset (tai yhtenevät) käytännöt ovat useimmissa olosuhteissa tärkein valtioiden käytöstä säätelevä tekijä. Kielen, diskursiivisten käytäntöjen ja tekstuaalisuuden ohella ei kuitenkaan tulisi unohtaa että edellä mainitut sisältävät myös lukuisasti diskurssille ylimääräisiä, viitteellisiä ja esikielellisiä merkityksiä, joilla on myös tärkeä osa maailman

⁷³ Cederman & Daase 2003, 14-7.

⁷⁴ Ferguson 2003, 87.

⁷⁵ Luke 2003, 103. ”Language is a form of action. Speaking organizes activity. And listening, interpreting, and understanding are integral elements of all political events.”

tapahtuminen muotoutumisessa.⁷⁶ Näitä merkityksiä kuitenkin todennäköisesti lopulta tarkastellaan ja merkityksellisestä diskurssien kautta. Konstruktivismia voi siten pitää ennen kaikkea teoriana kommunikaation merkityksestä ja voimasta kansainvälisen suhteiden ja sen ”todellisuuden”, jossa valtiot elävät, muodostajana.

Kansainvälisen yhteisön säännöt, normit ja käytännöt tulevat esiin parhaiten valtioiden välisessä diplomatiassa. Konstruktivismi toimiinkin usein rinnakkain kommunikatiivisen teorian kanssa, sillä ko. teoria konkretisoi sen metateoriset lähtökohdat ja tekee siitä siten sopivan teorian toimijoiden kommunikaatiivisen toiminnan tarkasteluun. Jürgen Habermasin kommunikatiivinen teoria tarjoaakin siten mahdollisuuden tarkastella miten yhteistyön pohjana toimivat normit ja säännöt muodostuvat toimijoiden interaktion pohjalta. Diplomatian lisäksi hyvä esimerkki kielen merkityksestä toiminnan ja todellisuuden muokkaajana ja diskurssien roolista valtioiden toiminnan selittäjänä tulee esiin kun valtiot perustelevat ja antavat syytä toiminnalleen. Esimerkiksi usein tavattava (realismille tyypillinen) oletus että sodat johtuvat yksinomaan vallanhimoisista ja arvaamattomista valtioista, joiden ainoana intressinä on luoda kaaosta kansainväliseen järjestelmään ja siten horjuttaa muiden ylläpitämää rauhaa ja vakautta tai väite että sodat perustuisivat pelkälle kylmälle laskelmoinnille kansallisista intresseistä, ovat sekä yliampuvia että yksinkertaistavia.⁷⁷ Toki valtiot ryhtyvät sotaan eri tavoin ja eri syistä, mutta näitä tilanteita ja tekoja ilmentävä kielenkäyttö (ja oletettavasti vallitsevat diskurssit) ja sen kautta sodankäynnille annetut perustelut sekä se, miten sotasyllisyys määritellään, ovat kautta aikojen olleet erilaisia. Onkin tärkeää tehdä selkeä ero toiminnan oikeutuksen (justification) ja sitä puolustavan selityksen ts. tekosyyn (excuse) välille, kuten Austin⁷⁸ toteaa, ensimmäiseksi mainittu esittää ne syyt miksi jokin toiminta oli välttämätön ja jälkimmäinen taas ilmaisee ne välttämättömät syyt tai pakottavat olosuhteet miksi jokin tapahtui. Keskeisin ero näiden kahden välillä on suhteessa siihen miten teoista tai toiminnasta kannetaan vastuuta. Oikeutuksen takana on päätös hyväksyä vastuu toiminnasta ja korostaa toisaalta toiminnan toivottavuutta: teko tai toiminta oli ehkä huono, mutta se tehtiin hyvän tarkoituksen vuoksi. Sen sijaan puolustelevat selitykset ja syyt, vaikkakin myöntävät että teko oli väärä, vierittävät syyn muualle.⁷⁹ Näkökulma on mielenkiintoinen myös Yhdysvaltain sisäisen diskurssin kannalta, sikäli kun kysymys sotatoimien oikeutuksesta ja perusteluista nousevat esiin.

Austinin teesit vaikuttavat yksinkertaisilta, mutta käytännössä rajanveto ei välttämättä ole aivan yhtä yksioikoista, sillä kuten Ferguson huomauttaa, se pidetäänkö jotakin ilmausta tekosyynä, on riippuvainen sekä kontekstista että sen toimijan identiteetistä ja vallasta, jolle perusteluja esitetään.

⁷⁶ Luke 2003, 102-5.

⁷⁷ Ferguson 2003, 87.

⁷⁸ Lisätietoja, ks. J.L. Austin (1962), *How To Do Things With Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

⁷⁹ Ferguson 2003, 88-9.

Tekojen oikeutus rakentuu niille annetuista lieventävistä asianhaaroista, kausaalisuudesta ja selityksestä. Toki teko, jota ei ollut aiottu tehdä, on aina tahaton, mutta silti on tärkeää huomata erot terminologiassa, joilla näitä tekoja lähtökohtaisesti perusteellaan. Teko voi myös olla tahallinen olematta aiottu tai teko voi olla tahallinen ilman että se on tarkoituksellinen. Teon tarkoituksellisuus syntyy siitä tietoisuudesta, joka teon taustalla on, mutta tämäkään ei silti päde kaikkiin seurauksiin, joita teko saattaa aiheuttaa. Teot voivat olla impulsiivisia ja spontaaneja, jolloin ne toteutetaan ilman sen suurempaa harkintaa niiden järkevyydestä, ja näin ollen niiden tekijän syyllisyyttä on arvioitava eri tavalla. Syyllisyyden tärkein arviointiperuste onkin se, kuinka pitkälti teon seuraukset vastaavat tekijän teolla hakemia vaikutuksia.⁸⁰ Kansainvälisessä politiikassa teon tahallisuuden arvioiminen on siinä suhteessa helpompaa että valtioiden teot ja toiminta perustuvat normaalisti päätöksentekoprosessiin, jossa eri vaihtoehtoja harkitaan ja niiden seurauksia punnitaan. Toisaalta ne tilanteet ja tapahtumat mihin valtiot toiminnallaan pyrkivät puuttumaan, mukaan lukien nopeasti muuttuvat olosuhteet, tekevät myös valtioiden tekojen seurausten arvioimisen erittäin vaikeaksi. Yhdysvaltain Vietnamin sotaretki ja sen katastrofaalinen lopputulos onkin tästä hyvä esimerkki, sillä se oli operaatio, jonka oletettiin hoituvan nopeasti ja päättyvän Yhdysvaltain ylivoimaiseen voittoon, mutta joka johtikin massiivisiin tappioihin ja lopulta Yhdysvaltain vetäytymiseen. Kansainvälisessä politiikassa on myös muita konteksteja, kuten laki tai psykologia, joissa syyllisyyttä punnitaan, mutta useammin syyllisyys tai vastuu tapahtumista lankeaa kilpailevien narratiivien joukosta heikoimmalle selitykselle⁸¹.

Selvitys vastuusta ja sotasyllisyydestä on aina toki riippuvainen sodan olosuhteista, tekojen lopullisista seurauksista ja niistä asemista, joista näitä tuomitaan. Kuitenkin, kuten Ferguson huomauttaa tekojen taustalla olevat aiheet ja tarkoitukset ovat silti usein tärkeimmässä roolissa, sillä ne tarinat ja sanat, joilla tapahtumia kuvaillaan saattavat muuttaa arvioita syyllisyydestä. Käytännössä nämä kaikki kolme termiä (tahallisuus, aikeellisuus ja tarkoitus) kuitenkin usein sekoittuvat kielenkäytössä tai niitä käytetään niin kuin ne olisivat keskenään vaihdettavissa, mutta tästä huolimatta kielen avulla ja kieltä ja sanavalintoja tarkkailemalla voidaan päästään käsiksi siihen miten toimijat itse näkevät tapahtuminen syy-seuraus -suhteet.⁸² Kansainvälisessä politiikassa kielenkäyttö kuitenkin tavallisesti palvelee valtion intressejä ja koska yleisönä ovat myös monesti kotimaan äänestäjät, kunkin maan ulkopoliittinen johto pyrkii esittelemään ja perustelemaan toimintansa sille mahdollisimman edullisessa valossa. Tätä voidaan odottaa myös Yhdysvaltain poliittisesta diskurssista: vastuuta ei todennäköisesti myönnetä, ellei sillä katsota olevan sisä- tai ulkopoliittista arvoa. Samaan tapaan Fergusonin mukaan konfliktitilanteille on ominaista osapuolten

⁸⁰ Ferguson 2003, 90-4.

⁸¹ Emt., 93-4.

⁸² Emt., 94.

taipumus paisuttaa vastapuolen vastuuta tapahtumista ja torjua toimijan oma ”osuus” tapahtumista⁸³. Juuri yleisö eli se kenelle sanat ja niiden sisältämät perustelut ovat suunnattu, toimivat usein suurimpana vaikuttimena kielenkäytölle ja käytetyille perusteluille, sillä nämä usein hyvinkin abstraktit ”tuomarit” päättävät onko jokin toiminta tai teko oikeutettu tai eettinen.⁸⁴ Valtio voi siten taitavalla retoriikalla ja diplomatialla häivyttää todelliset syyt ja vastuunsa tapahtumiin, ja erityisen hyvin tässä onnistuu vaikutusvaltainen valtio, kuten Yhdysvallat, joka on onnistunut rakentamaan itselleen identiteetin luotettavana ja vastuullisena toimijana – niin väärä tai valheellinen kuin tämä identiteetti todellisuudessa ehkä onkin.

2.1.5. Konstruktivismin kritiikkiä

Realismin ja idealismin vastakkainasettelun sekä postrukturalistien ja konstruktivistien erilaisten näkökulmien ohella, joita jo lyhyesti sivuttiin, konstruktivismin kritiikki pyörii pitkälti Alexander Wendtin ympärillä, sillä Wendt pyrki teoriallaan uudistamaan käsityksiä tieteestä ja hänen teoriaan pidetäänkin, sen ristiriidoista huolimatta, tärkeänä keskustelunavauksena konstruktivismissa. Kractowillin mukaan Wendtin teos, *A Social theory of International Relations* ei ole nimensä mukaisesti vain tekijänsä yritykseen esitellä kansainvälisten suhteiden sosiaalinen teoria vaan myös geneerinen ja holistinen sosiaalinen teoria, joka tuo esiin ”totuuden”⁸⁵. Teoriassaan Wendt toistuvasti yhdistää tieteellisen realismin ja sosiaalisen konstruktivismin sekä aineettomat ja aineelliset tekijät toisiaan tukevinä ja täydentävinä ilmiöinä, joiden perusteella todellisuus rakentuu. Tieteellisen realismin mukaan tieteen kuvaama maailma on todellinen, ja ei-aineellisista asioista (ja ilmiöistä) voidaan tehdä pitäviä väitteitä, mikä asettaa ne samaan ontologiseen asemaan kuin aineelliset asiat ja ilmiöt.⁸⁶ Wendt onkin perusteneiteissään oikeassa: sosiaaliset ei-aineelliset asiat, kuten valtio tai valtioiden välinen järjestelmä, ovat toki olemassa vaikka emme voi niitä suoraan havainnoida, mutta kuten Kractowill toteaa, asettaessaan ontologian epistemologian edelle Wendt sivuuttaa sen tärkeän seikan että teoreettisen tutkimuksen kohteet eivät koskaan esiinny puhtaasti havainnoitavina ilmiöinä vaan että teoretisoinnin aikana ne saavat sosiaalisesti sovittuja kuvauksia ja jaettuja merkityksiä, joiden avulla voimme tunnistaa ne.⁸⁷

Wendtin liittoutuminen tieteelliseen realismiin on ymmärrettävää, sillä hänen näkemyksensä tieteestä on ennen kaikkea foundationalistinen eli tiede pyrkii koko ajan lähemmäs totuutta, itseään

⁸³ Emt., 96

⁸⁴ Emt., 96-7.

⁸⁵ Kractowill 2000, 90.

⁸⁶ Wendt 1999, 47-50.

⁸⁷ Kractowill 2000, 73-4.

korjaten ja teorioitaan täydentäen ja parantaen⁸⁸. Tässä suhteessa monet tieteenfilosofit ovat kuitenkin täysin eri mieltä Wendtin kanssa, sillä tiede (ja teoriat) ovat ennen kaikkea sosiaalinen ilmiö. Näin ollen, totuus ei ole (tai harvoin on) objektiivinen fakta, joka paljastaa itsensä meille tai jonka todenperäisyyden voimme loogisesti todellisuutta vasten testata. Sen sijaan se mitä kulloinkin pidetään ns. totuutena tai parhaana teoriana syntyy argumentatiivisin keinoin kun sosiaalinen yhteisö, joka jakaa samat arvot ja periaatteet siitä mitä on hyvä tiede, saavuttaa yksimielisyyden asiasta.⁸⁹ Wendtin yhdistämät tieteellinen realismi ja sosiaalinen konstruktivismi hänen pyrkimyksessään luoda geneerinen ja kattava sosiaalinen teoria ovat kuitenkin ristiriidassa toistensa kanssa, sillä oletus että todellisuus ns. paljastaisi itsensä tai että voisimme päästä siihen käsiksi ilman nimeämättä ja kategorisoimatta siinä esiintyviä asioita ja ilmiöitä, on harhaanjohtava. Asiat ja ilmiöt saavat merkityksensä vasta sosiaalisessa diskurssissa, jossa liitämme niihin kuvauksia (jotka ovat siten kaikkea muuta kuin neutraaleja ja objektiivisia) ja merkityksiä, jotka tekevät niistä merkityksellisiä kontekstissa. Totuus ei siten välttämättä ole maailmaan liitettävä ominaisuus, vaan kuten Kractowill tuntuu mieltävän, totuus piilee niissä olosuhteissa ja periaatteissa joiden perusteella väitteiden oikeus tahi pitävyys punnitaan, ja teoria voi olla menestyksenkäs ilman että sen välttämättä tarvitsisi viitata johonkin todelliseen⁹⁰. Samalla tavoin se, että teoria viittaa materiaaliseen todellisuuteen, ei tee siitä jotenkin objektiivisempaa, sillä todellisuutta koskeva teoretisointi tapahtuu kuitenkin aina lopulta kielen kautta ja perustuu siten alusta loppuun saakka sosiaalisiin sopimuksiin merkityksistä. Myöskään kausaaliset suhteet eivät esiinny todellisuudessa itsestään, kuten Wendt väittää, vaan johtopäätökset kausaalisuudesta ovat aina tutkijan tai teoreetikon luomia useimmiten loogisen päättelyprosessin tuloksena syntyviä toteamuksia.⁹¹

Wendtin teorian keskeisin käsite (ja argumentti) koskee kulttuuria, joka ilmentää yhteisön kollektiivisia representaatioita, mutta joka ei kuitenkaan ole johdettavissa sen yksittäisistä jäsenistä. Nämä representaatiot perustuvat yksilöiden jakamiin uskomuksiin, jotka ohjaavat heidän toimintaansa ja uusintavat vallitsevan järjestelmän rakenteita konstruktivismin perusoppien mukaisesti.⁹² Wendtin valtiokeskeinen teoria kuitenkin ottaa annettuna Hobbesilaista anarkiaa muistuttavan lähtötilanteen, josta valtiot sitten keskinäisen kommunikaation perusteella muokkaavat suhteitaan ja josta järjestelmä voi sitten kehittyä Lockelaiseksi tai Kantilaiseksi kulttuuriksi. Tämä käsitys, kuten Kractowill huomauttaa, ylenkatsoo että sotakin on pohjimmiltaan sosiaalinen konstruktio eikä siten voi toimia jonkinlaisena neutraalina lähtötilana tai politiikan perustana Wendtin teorialle. Konstruktivismin periaatteiden mukaisesti kansainvälisessä politiikassa ei ole

⁸⁸ Kractowill 2000, 75.

⁸⁹ Emt., 89-90.

⁹⁰ Emt., 91.

⁹¹ Emt., 79-80.

⁹² Emt., 81-2.

olemassa vastaavankaltaisia itsestään selviä rakenteita tai voimia, joiden pohjana ei olisi tiettyjä toimia tai konstruktioita ja joiden olemassaoloa ei siten vaatisi myös selitystä.⁹³ Wendtin mukaan on olemassa kolme erilaista kulttuuria: hobbesilainen, lockelainen ja kantilainen,⁹⁴ mutta Wendtin selvitys hobbesilaisen ”kulttuurin” piirteistä kumoo väitteet kulttuurin olemassaolosta tällä tasolla ja osittain myös lockelaisessa järjestelmässä. Wendt nimittäin toteaa että molemmissa järjestelmissä valtioiden välisiä normeja on toki olemassa, että mutta niiden noudattaminen on pikemminkin instrumentaalista ja omaa etuaan palvelevaa kuin että kulttuurille ominaisesti normit olisi sisäistetty, niiden legitimitetti hyväksyty ja että ne olisivat osa toimijoiden käsityksiä itsestään eli osa identiteettiä.⁹⁵ Tämän perusteella konstruktivismiin periaatteet, joissa toimijoiden ideat ja toiminta todella muokkaavat järjestelmää ja identiteettiä toteutuvat vain viimeisimmässä: kantilaisessa kulttuurissa. Copelandin kritiikki Wendtin teoriaa kohtaan kohdistuukin sen jäljelle jättämään realismille ominaiseen kansainvälisten suhteiden epävarmuuteen: kuinka valtio voi tietää että toinen valtio on rauhanomaisessa toiminnassaan todella vilpitön eikä vain teeskentele ”hyvää käytöstä” pettääkseen myöhemmin, ja kuten Wendt isekin toteaa, kahdessa ensimmäisessä ”kulttuurissa” toimintaa ohjaavat ensisijaisesti käsitykset valtioiden omasta edusta ja yhteiselo ja yhteistyötä säätelevät normit ovat pinnallisia. Tämän lisäksi valtioiden kokemaa epävarmuutta lisää tieto että olosuhteiden muuttuessa, olivatpa ne sitten valtioiden sisäisiä tai ulkoisia, myös valtioiden toiminta on altis muuttumaan hyvinkin nopeasti.⁹⁶

Copelandin mukaan kantilainen kulttuuri on siten periaatteessa mahdoton ideaali ja se, että vastaavaa ei ole koskaan valtiojärjestelmässä esiintynyt eikä sen kehittyminen tällä hetkellä näytä todennäköiseltä, tuntuvat tukevan Copelandin väitteitä siitä että valtiot eivät koskaan voi olla varmoja toisistaan. Toisaalta näkisin että diplomatian avulla valtiot voivat kuitenkin hitaasti rakentaa keskinäistä luottamusta ja kansainväliset normit ja kansainvälisen yhteisön olemassaolo (ja siinä toimiminen) edellyttävät valtioilta kyseisten normien seuraamista. Näin ollen, vaikka valtiot eivät välttämättä koskaan luovu omien intressien edistämiseen tähtäävästä politiikasta, modernin kansainvälisen yhteisön olemassaolo saa aikaan sen, että näitä intressejä on jokseenkin pakko toteuttaa sopusoinnussa sen kanssa ja että se tuntuu valtioista enimmäkseen luonnolliselta toimintatavalta. Myös Drulák viittaa tähän todetessaan että toimijat voivat oppia uusia toimintatapoja kun ympäristön muutokset saavat toimijat reflektoimaan omaa toimintaansa, ja sen tuloksena muuttamaan mahdollisesti myös identiteettejään⁹⁷. Valtioiden kyky reflektoida ja muuttaa toimintaansa myös ilman ulkonaista ärsykettä, tekee valtiojärjestelmästä siten joustavan, korostaen

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Wendt 1999, 246-51.

⁹⁵ Copeland 2006, 6-7.

⁹⁶ Emt., 3-4.

⁹⁷ Drulák 2006, 142-3.

muutospotentiaalia. Drulákin mukaan Wendt tuntuu kuitenkin myöhemmin (2003) unohtavan refleksiivisyyden roolin muutoksen aikaansaajana, sillä omaksuessaan tieteellisen realismin epistemologiakseen Wendt olettaa että järjestelmä muuttuu kausaalisesti, aina kohti vakaampaa ja parempaa yhteisöä. Tätä Wendt selittää valtioiden ja yksilöiden keskeisellä identiteettitarpeella eli oikeuksien ja olemassaolon tunnustuksesta johtuvalla kamppailulla, jossa ne valtiot, jotka epäonnistuvat sovittamaan näitä identiteettitarpeita, katoavat vähitellen.⁹⁸ Wendtin käsitys rakenteellisesta muutoksesta on siten sekä deterministinen että korostetun progressiivinen. Pohjana tälle lienee, tieteellisen realismin lisäksi, olevan Wendtin osittain virheellinen historiakäsitys, jonka mukaan ihmiskunta olisi hitaasti, mutta varmasti kehittynyt kohti vakaampaa ja sivistyneempää yhteisöä, jossa väkivallan käytölle asetetaan rajoituksia ja jossa se lopulta monopolisoidaan.⁹⁹ Drulák kuitenkin haluaa korostaa että muutos voi tapahtua molempiin suuntiin, ja että vaikka reflektointi usein mielletään luovaksi, positiivisiin parannuksiin johtavaksi voimaksi, voi se yhtä hyvin johtaa (ja usein johtaakin) kaaokseen ja sekasortoon ainakin välillisesti. Reflektiivisyys tai muutosvoima ei myöskään lopu siihen että toivottu asiantila on saavutettu vaan myös historiallinen regressio eli taantuminen tai jopa asioiden tilan huonontuminen on mahdollista – seikka, jota Wendt ei edistystä korostavassa teoriassaan juuri ota huomioon.¹⁰⁰ Myöskään historiallinen kehitys ei ole ollut suoraviivaista vaan, kuten Sárváry huomauttaa, ennen varsinaisen Wesfalenilaisen valtiojärjestelmän syntyä, imperiumeja on sekä noussut että kaatunut, ja monet niistä, kuten ajanlaskun alussa esiintynyt kristikunta, ovat olleet vakaita ja järjestyneitä oman aikansa yhteiskuntia.¹⁰¹ Toisin sanoen, Wendt ei teoriansa myöhemmässä versiossa juurikaan jätä pelivaraa aktiiviselle ja kriittiselle toimijuudelle, vaan pitää muutosta ja kehitystä parempaan rakenteiden sanelemana ja lopulta mahdollisesti saavutettavaa kantilaista rauhaa pysyvänä ja lopullisena asiantilana.

Wendtin mukaan toimijat ovat siten jokseenkin pakotettuja seuraamaan ”edistyksen logiikkaa ja sisäistämään uusia normeja”, sillä todellisuus ”pakottaa” valtiot ottamaan huomioon tiettyjä kausaalisia mekanismeja, kuten samankaltaisuus, yhteinen kohtalo ja keskinäisriippuvuus, jotka ajavat valtioita kohti kehittyneempiä kulttuureita ja taivuttelevat niitä harjoittamaan itsehillintää suhteissa toisiinsa.¹⁰² Toimijat voivat toki vastustaa tätä logiikkaa, mutta johtuen ”vääränlaisen toiminnan tai käytöksen” korkeasta hinnasta, tämä on Wendtin mukaan melko harvinaista ja järjestelmä on hyvin konservatiivinen ja yksisuuntaisen logiikan seuraaminen on tavallisesti paljon houkuttelevampi ja palkitsevampi vaihtoehto kuin sitä vastaan taisteleminen. Tämä näkemys ei

⁹⁸ Emt., 154-6.

⁹⁹ Sárváry 2006, 161-3.

¹⁰⁰ Drulák 2006, 143, 146-9, 154-7.

¹⁰¹ Sárváry 2006, 161-3.

¹⁰² Emt., 162.

kuitenkaan juuri tue konstruktivismiin (ja myös Wendtin allekirjoittamaa) käsitystä rakenteiden ja toimijoiden välisen vuorovaikutuksen tuloksena syntyvistä muutoksista ja identiteettien muokkautumisesta. Näin ollen, järjestelmän muutos nähdään ensisijaisesti ulkoisesti motivoituna eikä niinkään toimijan kriittisen itsereflektion alkuun panemana eli kun merkittävä toimija muuttaa sekä omaa identiteettiään että ns. me -identiteettiä pidättäytymällä väkivallasta. Tällä tavoin valtiot voivat olla rakenteellisen muutoksen käynnistäjiä uudelleen arvioidessaan omaa paikkaansa ja ideoitaan niitä ympäröivästä ulkopuolisesta maailmasta.¹⁰³ Samalla tavoin menneisyyden kriittistä käsittelyä voidaan pitää tärkeänä osana valtioiden itsereflektiota kansainvälisessä yhteisössä. Kuten Wendtin teoria osoittaa, kysymykseen ideoiden ja järjestelmän ulkoisten tekijöiden suhteellisesta painosta rakenteelliselle muutokselle harvoin löytyy yksioikoista vastausta, vaikkakin Wendtin kannattamien tieteellisen realismin ja edistyksen ehdottoman progressiivisuuden ideaalit voidaan mielestäni hylätä yhtyeensopimattomina konstruktivismiin kanssa. Valtioiden kulttuurinen samankaltaisuus toki lisää todennäköisyyttä että länsimaisille demokratioille tyypilliset arvot ja käytännöt ovat juurtuneet suurimpaan osaan valtioista niin syväälle että niiden seuraamista ei tehdä pakon uhalla tai laskelmoimalla vaan koska ne ovat osa toimijan identiteettiä ja ovat ajan myötä muuttuneet itsestään selviltä tuntuviksi periaatteiksi.

En siten itse ole täysin samaa mieltä Copelandin (yllä) korostamasta epävarmuuden tilasta, jonka perusteella valtiot saattavat sortua sotimaan keskenään lähes tuosta vain vaikka niiden yhteisolo ei aina olisikaan täysin harmonista ja toiminta kantilaisen ideaalin mukaista. Valtion identiteetti on harvoin pelkistettävissä yhteen ja samaan toimintatapaan vaan identiteetille on ominaista kerroksellinen rakenne, jonka seurauksena valtiot ovat saattaneet omaksua erilaisia rooleja, joiden syvyys riippuu usein järjestelmän pysyvyydestä ja valtioiden välisen kanssakäymisen ja yhteistoiminnan luonteesta pidemmällä aikavälillä. Valtiollinen identiteetti voi toki muuttua nopeastikin, sillä toisin kuin yksilön identiteetti, se on kuitenkin aina enemmän keinotekoinen poliittinen konstruktio, mutta uuden valtiollisen identiteetin luominen ja aikaansaaminen on aina kytköksissä yhteiskuntaan ja joutuu usein tukeutumaan yhteisön jaettuun kulttuuriin ja historiaan eli pyrkimään jonkinlaiseen jatkuvuuteen, kuten Yhdysvaltain kohdalla voidaan nähdä. Wendtin teoria toki ottaa huomioon nämä identiteetin perustarpeet, mutta pitää niitä vain lähtökohtaisina, olettaen että valtioiden välinen suotuisa kanssakäyminen pian muuttaa toimijoiden identiteettiä häivyttäen nämä piirteet¹⁰⁴. Wendt ei siten tunnu uskovan että kyseiset piirteet voisivat olla esiintyä rinnakkain rauhanomaisten ja demokraattisten arvojen sekä toimintatapojen rinnalla.

¹⁰³ Sárváry 2006, 162-3.

¹⁰⁴ Copeland 2006, 5.

2.2.1. Menneisyys ja muistin tematiikka

Todellisuus voidaan jakaa kolmeen eri aikaulottuvuuteen: nykyhetki, tulevaisuus ja menneisyys. Kaksi viimeksi mainittua ovat usein osa nykyhetkeä ja luovat siten jatkuvuuden tunteen, mutta eri aikaulottuvuuksien hallitseminen nykyhetkessä on edellytyksenä myös monille kognitiivisille prosesseille, kuten oppiminen. Menneisyyden -käsitteeseen liittyy läheisesti muisti ja muistaminen, jotka mahdollistavat menneisyyden hahmottamisen ja jota ilman todellisuus ilmenisi pelkkänä nykyhetkien jatkumona ja jako eri ajanjaksoihin olisi mahdotonta¹⁰⁵. Menneisyys ja muistaminen ovat merkityksellisiä myös toimijan tai yhteisön identiteettiä muodostaessa ja muokatessa. Näkökulmasta riippuen menneisyyttä on kuitenkin olemassa monenlaista. Tavallisesti menneisyys jaetaan subjektiiviseen ja objektiiviseen, joista ensimmäisenä mainittu pitää sisällään yksilön tai toimijan henkilökohtaiset muistot, jotka voivat olla joko todellisia tai kuviteltuja¹⁰⁶. Objektiivinen menneisyys sen sijaan liittyy historian pyrkimykseen esittää menneisyys todellisiin tapahtumiin perustuvina faktoina ja tapahtumasarjoina, joiden kausaalisuhteet ovat tarkastelun kohteena. Tarkoituksena on siten antaa mahdollisimman todenperäinen ja neutraali kuvaus menneisyyden tapahtumista. Historian objektiivisuus on kuitenkin vahvasti problematisoitu ja väritynyt käsite, sillä myös historian kerronnalle on leimallista subjektiivisuus ja tapahtumien yksipuolinen esittäminen.¹⁰⁷

Menneisyyden ja muistin terminologiaan kuuluvat keskeisesti myös käsitykset siitä kenelle muisti kuuluu eli ovatko muisti ja muistaminen ensisijaisesti yksilöön liitettäviä ominaisuuksia vai onko olemassa kollektiivista muistamista. Kollektiivinen muisti liitetään yhteisön tai ryhmän olemassaoloon, yhteiseen identiteettiin, joiden perustana ovat jaetut sosiaaliset ja kulttuuriset muistot ja käsitykset menneisyyden luonteesta¹⁰⁸. Kollektiivinen muisti toimiikin siten pohjana myös Yhdysvaltain Vietnam -menneisyydelle, sillä, kuten Bell toteaa, kollektiivinen muisti muodostaa perustan yhteisön omalle tarinalle, jossa menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus yhdistyvät mielekkäästi narratiiviksi¹⁰⁹. Alexanderin mukaan kollektiivisen muistin avulla ryhmä tai yhteiskunta saavuttaa ja ylläpitää tietoisuutta olemassaolostaan, omakuvastaan ja pyrkii erottautumaan muista ryhmistä tai yhteisöistä¹¹⁰. Jos ja kun yhteisöä kohtaa traumaattiseksi luokiteltu tapahtuma, saattaa se muuttaa tai heikentää vakiintuneen narratiivin asemaa ja suuntaa, ja siten myös haastaa yhteisön identiteetin sen nyky muodossa¹¹¹, kuten Vietnamin sodan voi olettaa

¹⁰⁵ Mead 1929, 127.

¹⁰⁶ Megill 2007, 195.

¹⁰⁷ Megill 2007, 193-6 & Burke 1989, 188-9.

¹⁰⁸ Bell 2006, 2.

¹⁰⁹ Emt., 2.

¹¹⁰ Halbwachs 1980, 147-9.

¹¹¹ Bell 2006, 5-7.

tehneen. Trauma antaa aina mahdollisuuden muutokseen, mutta trauman merkitys ja vaikutukset voidaan myös kieltää eikä niitä silloin sisällytetä yhteisön metanarratiiviin tai ainakin niiden merkitys marginalisoidaan. Traumaattisen hetken tai tapahtuman kohdatessa muistin merkitys korostuu, sillä muistin ja muistojen avulla haetaan jatkuvuutta ja pyritään vahvistamaan yhtenäisyyttä ja uudelleen tuottamaan identiteettiä.¹¹² Näin ollen, katson että se miten Vietnamin sodan trauma on vaikuttanut Yhdysvaltain valtiolliseen identiteettiin ja miten sitä on käsitelty, on merkityksellinen identiteetin uusiutumisen kannalta ja sen voisi olettaa myös näkyvän Yhdysvaltain suhteissa muihin valtioihin.

Muistin ja muistamisen avulla luodaan jatkuvuutta, annetaan menneisyydelle merkitys sekä luodetaan tulevaisuuteen kohdistuvia odotuksia. Historian kautta tapahtuva muistaminen sen sijaan antaa mahdollisuuden tarkastella menneisyyttä ja sen tapahtumia kriittisesti, tarjoamalla selityksiä ja motiiveja tapahtuneelle. Ricoeurin mukaan historia täydentää ja korjaa mutta myös kyseenalaistaa muistin varassa toimivat yksilöt ja heidän käsityksensä menneisyydestä¹¹³. Muistin ja muistamisen merkityksestä keskusteltaessa esiin nousee väistämättä moraaliin ja etiikkaan liittyvät kysymykset. Muistia hyödyntämällä, ja erityisesti vetoamalla kansakunnan kollektiiviseen muistiin, valtio voi nimittäin legitimoida sekä valtansa että hallintomuodon¹¹⁴. Muistin etiikan tavoitteisiin ja periaatteisiin kuuluu olennaisena osana syyllisten asettaminen vastuuseen ja sen varmistaminen että menneisyyden rikokset ja väkivaltaisuuudet, sodat ja kansanmurhat eivät unohdu. Näin ollen, muistin ja historiallisen menneisyyden säilyttäminen ovat keskeisiä sekä kansallisen että kansainvälisen oikeuden tapahtumiselle, mutta myös ihmiskunnalle, jonka tulevaisuuden menneisyyden rikosten tahallinen tai tahaton unohtaminen voisi vaarantaa¹¹⁵.

Muistin ja muistamisen vastinparina on tietenkin unohtaminen, joka yksilön kohdalla on usein luonnollinen seuraus ja muistin toimintaan kuuluva ilmiö, mutta joka valtioiden kohdalla voi kuitenkin olla tarkoitushakuista ja poliittisesti motivoitunutta toimintaa. Unohtaminen voi olla joko passiivista tai aktiivista, jolloin passiivinen unohtaminen on luonnollista aktiivisen muistin puutetta tai kyvyttömyyttä palauttaa asiaa tai tapahtumaa mieleen¹¹⁶. Siirryttäessä passiivisesta unohtamisesta kohti aktiivista unohtamista, unohtamista alkavat tukea erilaiset motiivit ja erilaisia tarkoituksia palvelevat tavoitteet. Unohtaminen saattaa siten alkaa tiedostamattomana psykologisenä haluna tarkoituksenaan välttää identiteetille epämieluisia totuuksia muuttuen lopulta tarkkaan suunnitelluksi pyrkimykseksi välittää ja tuottaa vain tietynlaista menneisyyttä ja historiaa,

¹¹² Emt., 6-7 & Alexander 2004, 307–10.

¹¹³ Ricoeur 2006, 475-8.

¹¹⁴ Bell 2006, 19.

¹¹⁵ Emt., 20-3.

¹¹⁶ Ricoeur 2006, 479.

rakentaen siten esimerkiksi kansakunnan kollektiivista muistia poliittisista lähtökohdista. Toisaalta sekä yksilön että yhteisön kannalta unohtaminen on joskus jopa välttämätöntä, jotta molemmat voivat jatkaa eteenpäin. Unohtamista ja anteeksiantoa voidaan siten pitää jokseenkin luonnollisina jatkotoimenpiteinä kun uhrien muistaminen ja menneisyyteen kohdistuvat vääryydet ja epäkohdat on korjattu ja sovitettu.¹¹⁷ Tällä tavoin myös unohtaminen voi palvella jatkuvuutta estäen yksilöä tai yhteisöä jäämästä menneisyytensä vangiksi. Tarkastelen seuraavaksi yllä lyhyesti kuvailtuja muistiin liittyviä teemoja hieman tarkemmin ja tämän tutkimuksen näkökulmasta.

2.2.2. Muisti, historia ja historiallinen muisti – objektiivisuuden harha

Historian tärkeimpänä tehtävänä on perinteisesti ollut tallentaa ja kirjata muistiin julkiset tapahtumat sikäli kun ne on katsottu merkittäviksi ja tärkeiksi tai muutoin toimijoiden kannalta hyödyllisiksi ja opettavaisiksi esimerkeiksi. Historia on siten pyrkinyt kuvaamaan mitä todella tapahtui, ja positivistisesta näkökulmasta sitä on myös pidetty neutraalina ja objektiivisena menneisyyden tieteenä, jonka seurauksena sen ja subjektiivisen muistin välille on pyritty vetämään selkeä raja.¹¹⁸ Näin ollen, yksilön ja yhteisöjen sosiaalisesti rakentuva (kollektiivisen) muisti ja historia on erotettu toisistaan väittämällä että historia perustuu faktoihin ja koska se on luonteeltaan yhtenäinen, luo se siten myös pohjan ihmiskunnan universaalille muistille.¹¹⁹

Historian asema ja suhde muistiin on kaksijakoinen. Historian kirjoitus ja historioitsijat tasapainoilevat lähes väistämättä kahden ääripään välillä, joista toinen on pyrkimys universaalien totuuden välittämiseen ja toinen taas tiettyjen identiteettien historian kerronnalle asettamat vaatimukset. Megill toteaaakin että vaikka historia näyttää luotettavana ja objektiivisena diskurssina, eivät sen eroavaisuudet tavanomaisen, subjektiivisen tahdon ja halun perusteella toimivan muistin kanssa ole niin suuret.¹²⁰ Nykyisellään historiankirjoitusta ei siten enää pidetä kykeneväisenä objektiivisuuteen vaan pikemminkin eräänlaisena sosiaalisena muistina, joka perustuu näkemykselle historiasta erittäin relativistisena menneisyyden tallennusmuotona.¹²¹ Historian relativistinen ja usein myös poliittinen luonne tulee esiin myös verratessa eri maiden tulkintoja yhteisestä menneisyydestä ja niiden tavasta esittää omaa menneisyyttä, joka on monesti, tarkemmin tutkittuna väritynyt ja kaunisteleva, jättäen osan tapahtumista kertomatta. Näin ollen, historiankirjoitus perustuu sekä tiedostetuille että tiedostamattomille valinnoille, tulkinnoille ja

¹¹⁷ Emt., 479–80.

¹¹⁸ Burke 1989, 188.

¹¹⁹ Halbwachs 1980, 143-5.

¹²⁰ Megill 2007, 193.

¹²¹ Burke 1989, 188-9.

vääristymille. Yhtenä syynä tähän voidaan pitää historioitsijoiden tapaa tarkastella menneisyyttä ja sen tapahtumia aina oman kulttuurinsa luomien kategorioiden ja selitysmallien kautta, vaikkakin tietoisuus ja pyrkimys objektiivisuuteen voivat osittain korjata tilannetta. Tietoisuus valintaprosesseista ja niihin vaikuttavista tekijöistä sekä eri ryhmien erilaisista tulkinnoista samoille tapahtumille on tärkeää, sillä kuten muisti, myös historia on muutettavissa ja eri sukupolvet painottavat eri asioita eri näkökulmasta, jonka lisäksi viestin välitysmuoto todetusti vaikuttaa sen tulkintaan.¹²²

Seniavskin ja Seniavskaian mukaan valtion ylläpitämä historiallinen muisti sodista ja muista tärkeistä tapahtumista vaihtelee sen mukaan voittiko vai hävisikö kyseessä oleva valtio konfliktin, jonka lisäksi muistia muotoilevat aina senhetkiset poliittiset ja ideologiset intressit. Historiallinen muisti ja historian tulkinta ovat siten aina kiisteltyjä versioita tapahtumista, sillä historiallinen muisti on hyvin arvolatautunut ja toimii perustana kansakunnan itsetietoisuudelle. Se on siten lähde kansakunnan itsearviointille ja kunnioitukselle sekä arvoille ja ihanteille, jotka määrittävät valtion voimaa, kykyä kehittyä, voittaa vaikeuksia sekä selviytyä historiallisista koettelemuksista. Sen vuoksi, silloin kun jokin sota katsotaan merkittäväksi yhteisölle, sen muisto tallentuu sekä yksilöiden mieleen että kollektiiviseen tietoisuuteen, joiden lisäksi muiston merkitystä saatetaan korostaa virallisen poliittisen diskurssin kautta myös sodanjälkeisille sukupolville. Historiallista muistia voidaan pitää sosiaalisen tietoisuuden ilmentymänä, jossa sosiaalipsykologia kohtaa ideologian. Historiallinen muisti on hyvin rajallinen, ja siksi vain äärimmäiset ilmiöt, kuten sodat, yhteiskunnalliset mullistukset sekä poliittisesti ja kulttuurisesti merkittävät tapahtumat mahtuvat siihen. Rajallisuuden lisäksi, historialliset tapahtumat tyypillisesti nähdään ja esitetään mustavalkoisina, yksinkertaistaen todellisuudessa esiintyvät asioiden usein hyvinkin ristiriitaiset, monimutkaiset ja muuttuvat suhteet. Menneisyyden tapahtumia myös päivitetään valikoivasti, jotta niistä muodostetut mielikuvat ovat sopusoinnussa nykyisyyden kanssa. Suurin osa esimerkiksi valtion tai kansakunnan virallista menneisyyttä koskevasta tiedosta on peräisin institutionalisoituneista tiedonvälityskanavista: koulukirjoista (koulutusjärjestelmän merkitys) sekä television kautta (median rooli), joista molemmat ovat enemmän tai vähemmän alisteisia valtiolle. Valtio sääteleekin usein niissä esiintyvää sisältöä ja esitettyjä tulkintoja, mikä kuvastaa ideologian ja politiikan roolia menneisyyden tulkinnassa ja kansakunnan historiallisen muistin muovaamisessa.¹²³

Siinä missä historiaa on perinteisesti pidetty voittajien kirjoittamana, 1900-luvulla historialliselle muistille tuli tyypilliseksi esittää sodat sekä voittajien että kukistettujen näkökulmasta. Tämän

¹²² Emt., 188-9.

¹²³ Seniavski & Seniavskaia 2010, 53-8.

johdosta tulkinnat tapahtumista ovat luonnollisesti heijastaneet osapuolten asemaa ja ero tulkintojen välillä on ollut suuri. Voittajat ovat tunteneet ylpeyttä, kun taas hävinneet ovat pyrkineet joko unohtamaan tai vaihtamaan painotuksia kerronnassa karttaakseen negatiivisia tunteita ja tuottaakseen sen sijaan positiivisia mielikuvia etsimällä muun muassa sankareita sekä ”objektiivisia syitä tapahtumille”. Historian tulkinnan perusteena ei siten välttämättä ole halu tietää totuus tapahtumista, vaan pikemminkin pyrkimys elää vaivattomasti nykyisyydessä¹²⁴. Toisaalta silloin kun yksilöillä tai yhteisöllä ei ole välitöntä suhdetta traumaattisiin menneisyyden tapahtumiin, pystytään niitä ehkä myös arvioimaan maltillisemmin. Tässäkin tapauksessa vaarana on kuitenkin taipumus tapahtumien vääristelyyn ja historiallisten totuuksien unohtamiseen, sillä toimijoilla ei välttämättä ole enää motivaatiota säilyttää totuutta tapahtumista, jotka kuuluvat kaukaiseen menneisyyteen vaan totuuden korvaa tulkinta, joka sopii hyvin yhteen nykyisen yhteiskunnallisen ja poliittisen kontekstin kanssa.¹²⁵ Bergerin mukaan kuitenkin edellä kuvattu muistojen tukahduttaminen ja yksittäisen valtion liikkumavara ja kontrolli historiankirjoituksen muodon suhteen on merkittävästi kaventunut nykyisen Wesfalialaisen valtiojärjestelmän myötä kun valtioiden demokratisoituminen on avannut tulpat ja antanut mahdollisuuden erilaisten historiakäsitysten ilmaisemiselle.¹²⁶ Valtioiden paineita menneisyyden rikosten hyvittämisiksi ovat lisänneet myös kansainvälisten ihmisoikeusnormiston ja kansainvälisen lain vakiintuminen, joka on vauhdittanut uhrien korvausvaatimuksia ja kannustanut erilaisia ryhmiä hakemaan historiallista oikeutta.¹²⁷

Huolimatta siitä että syyllisyyden ja vastuun käsitteet sekä uhreille hyvittäminen ovat toisen maailmansodan jälkeen institutionalisoituneet osaksi kansainvälistä yhteisöä, valtiot ovat valinneet hyvin erilaisia toimintatapoja menneisyyden rikoksien sovittamiseksi. Siinä missä toiset ovat heränneet synnintuntoon suhteellisen aikaisin ja harjoittaneet katumusta erilaisin toimin ulottuen anteeksipyyntöä rahallisiin korvauksiin, toiset valtiot ovat itsepäisesti kieltäneet syyllisyytensä ja tarjonneet vain näennäisiä anteeksipyyntöjä, pidättäytyen myös usein suuremmista rahallisista korvauksista uhreille. Pyrkimykset menneisyyden hyvittämisiksi ja valtioiden välisten suhteiden parantamiseksi eivät kuitenkaan aina ole välttämättä johtaneet haluttuihin tuloksiin tai niiden vaikutus on, erilaisista kotimaisista tai kansainvälisistä olosuhteista johtuen, ollut lyhytaikaista. Valtioiden valitsema ja aktiivisesti tukema historiallinen narratiivi on siten sekä hyvässä että pahassa keskeisessä asemassa määrittämässä sekä valtion kotimaan politiikkaa että suhteita muihin valtioihin, mutta sen vaikutus ulottuu kauaskantoisemmin myös poliittiseen kulttuuriin ja siihen

¹²⁴Ks. myös Edkins 2003, 29

¹²⁵Emt., 74–87.

¹²⁶Berger 2012, 9.

¹²⁷Ibid.

miten kansakunta kokonaisuudessaan muistaa ja tarkastelee menneisyyttään.¹²⁸ Valtion kannatteleva historiallinen narratiivi, kansakunnan kollektiivinen muisti sekä identiteetti rakentuvat siten sekä toistensa myötävaikutuksesta että keskinäisessä vuorovaikutuksessa, sillä, kuten Bergerkin toteaa, valtion virallinen historiantulkinta joutuu ennen pitkää vaikeuksiin jos se on pahasti ristiriidassa yhteiskunnan kollektiivisen muistin kanssa.¹²⁹ Tällaisessa tapauksessa narratiivi on yleensä pakotettu muuttumaan kun sen ylläpitämisen kulut ylittävät siitä saadut hyödyt.¹³⁰

Valtioiden virallisen historiallisen narratiivin muotoa voidaan selittää kolmesta eri näkökulmasta: historiallisen determinismin, instrumentalismin sekä kulttuuristen rakenteiden kautta. Kulttuuriset selitykset syntyvät ennen kaikkea olemassa olevien kulttuuristen diskurssien ja ymmärryksen/tulkintatapojen kautta, kun taas historiallinen determinismi korostaa varsinaisten tapahtumien merkitystä. Sen mukaan yksilöiden joutuvat lopulta sovittamaan omat käsityksensä menneisyydestä tosiasioiden kanssa, ja siten hyväksymään ne osaksi historiallista narratiivia. Erityisen leimaavaa tämä on valtioiden kohdalla, jotka pystyvät usein tiettyyn pisteeseen saakka kontrolloimaan ja vääristelemään menneitä tapahtumia yhteensopiviksi omien intressiensä kanssa, mutta jotka ovat lopulta jokseenkin pakotettuja kohtaamaan totuuden, jonka puolestapuhujina ovat yhteiskunnan kollektiivinen muisti ja ne yksilöt tai ryhmät, jotka tapahtumia todistivat. Historiallinen determinismi törmää kuitenkin ennemmin tai myöhemmin juuri niihin ongelmiin, jotka ovat kaikelle inhimilliselle muistamiselle ominaisia (i.e. selektiivisyys, sukupolvien erilaiset tulkintakehykset) ja joita aiemmin jo sivuttiin. Historiallisen determinismin näkökulmasta nähtynä jotta valtiot voisivat välttää menneisyyttä koskevat konfliktit, tulisi niiden alusta saakka pyrkiä sovittamaan eri osapuolten kilpailevat näkökulmat osaksi virallista narratiivia, koska vain sillä tavoin toipuvat yhteiskunnat voivat ”toipua” esimerkiksi konfliktista.¹³¹

Historialliselle determinismille päinvastaisen näkökulman tarjoaa instrumentalismi, jossa toimijat pyrkivät hallitsemaan historiankertomusta sen sijaan että olisivat vain historiallisten tosiseikkojen ”armoilla”. Näin ollen, toimijat pyrkivät manipuloimaan kollektiivista muistia ja virallista historiallista tarinaa yhteensopivaksi omien materiaalien intressiensä kannalta¹³². Instrumentalismi korostaa siten kollektiivisen muistin muuttuvuutta ja muokattavuutta, mutta erityisen käytännöllinen näkökulma se on valtion virallisen narratiivin rakentumisen tarkasteluun. Valtiolla on nimittäin käytössään erittäin laaja arsenaali keinoja, jotka perustuvat sekä pakkoon että erilaisten kulttuurimuotojen kautta tapahtuvaan viestintään. Tosin hyvin harva demokraattinen valtio pystyy

¹²⁸ Berger 2012, 10.

¹²⁹ Emt., 15

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Emt., 12, 14-8.

¹³² Berger 2012, 14.

rajattomasti hallitsemaan julkista diskurssia, ja näin ollen useimmissa valtioissa monet erilaiset intressiryhmät voivat vaikuttaa historiallisen muistin muotoon ja sisältöön. Instrumentalismin mukaan valtion virallinen historiallinen kertomus kuvastaa siten hyvin olemassa olevia voimasuhteita, jotka voivat olla sekä kotimaisia että ulkomaisia.¹³³ Myös Yhdysvaltain varhainen suhtautumistapa Vietnam-menneisyyteen eli toisin sanoen sen lähes pakonomainen tukahduttaminen, on mielestäni yhdenmukainen instrumentalismin kanssa. Valtion senaikainen historiallinen narratiivi, jossa Vietnamilla ei juuri ollut roolia tai siitä tai sen merkityksestä ei puhuttu, muodosti kuitenkin samalla ison kontrastin esimerkiksi populaarikulttuurille ja julkiselle diskurssille, jossa Vietnam oli (ja on yhä) sitäkin enemmän tapetilla.

Kolmannen näkökulman menneisyyden käsittelyyn tarjoavat kulttuuriset selitykset. Bergerin mukaan yksilöitä ympäröivä ideoiden, uskomusten, arvojen ja sosiaalisten käytäntöjen verkko, joka oleellisesti vaikuttavat heidän maailmankuvaansa ja suhtautumistapoihinsa. Saman logiikan mukaisesti valtio ei voi omaksua historiallista narratiivia, joka on täysin päinvastainen tai jolla ei ole minkäänlaista kaikupohjaa sitä ympäröivässä kulttuurissa ja erilaisista kulttuuritaustoista tulevat ihmiset tulkitsevat samoja historiallisia tapahtumia väistämättä eri tavalla. Näin ollen, uusia historiallisia tapahtumia ja niiden merkitystä on tarkasteltava aina jo yhteiskunnan olemassa olevaa muistipohjaa ja narratiivia vasten. Kulttuuri ei ole muuttumaton, mutta laajalle levinneiden ja institutionalisoituneiden käsitysten muuttaminen voi kuitenkin osoittautua vaikeaksi, ellei mahdottomaksi. Myös erilaisilla moraalikäsitteillä on usein juurensa kulttuurissa ja siihen pohjautuvat esimerkiksi paljon puhutut idän ja lännen erilaisten häpeän ja syyllisyyden -käsitteiden vastakkainasettelu sekä universaalin ihmisoikeuskulttuurin ja -normiston leviäminen. Tämän näkemyksen mukaan valtioiden erilaiset toimintatavat ja ratkaisut niitä raskauttavan menneisyyden käsittelyssä saattavat johtua niiden erilaisista tavoista kokea vastuuta tapahtumista. Yksinkertaistetusti voidaan sanoa että länsimaille tyypillinen syyllisyyden käsite, jonka mukaan on olemassa korkeampia, rajat ylittäviä periaatteita joita vasten tekoja tuomitaan, ei juurikaan saa vastakaikua Aasiassa. Aasialaisille häpeä on ennen kaikkea sosiaalisesti määrittävästä käsite, jolloin tekojen tuomittavuutta arvioidaan tilanteen ja julkisen paheksunnan perusteella –ei universaalin koodiston mukaan.¹³⁴

Merkittävä kulttuurinen argumentti on myös Bergerin oletus globaalin ihmisoikeusdiskurssin vaikutuksesta valtioiden historiallisen narratiivien muotoon. Kun valtiot ennen saattoivat yksinoikeudella hallita omaa historiallista muistiaan, on globaalin normiston leviäminen nykyään tehnyt tämän käytännössä mahdottomaksi eivätkä valtiot voi, yrityksistään huolimatta, jättää

¹³³ Berger 2012, 14–23.

¹³⁴ Emt. 12-23.

huomioimatta yleisesti hyväksytyjä kansainvälisen yhteisön arvoja ja toimintatapoja.¹³⁵ Globaalien kulttuurien ohella on hyvä mainita vielä myytit, joilla voi olla – ja ainakin Yhdysvaltain kohdalla on – arvaamattoman suuri vaikutus valtion viralliseen historialliseen narratiiviin. Kansalliset myytit ovat tyypillisesti syntyneet eliittien kynästä ja eliittien intressejä palvellakseen, mutta ajan myötä ne saattavat herätä eloon ja saada myös luojansa uskomaan niihin, kehittäen siten oman riippumaton dynamiikkansa.¹³⁶ Kaiken kaikkiaan edellä mainitut kolme näkökulmaa tarjoavat hyödyllisiä, vaikkakin pelkistettyjä, keinoja tarkastella valtioiden tapoja käsitellä menneisyyden tapahtumia ja rakentaa historiallista narratiivia. Kuten Bergerkin toteaa, selitykset eivät ole toisiaan poissulkevia vaan pikemminkin limittyvät toisiinsa, ja niiden selitysvaikutus on hyvin tapauskohtainen, mikä tekee yleispätevien johtopäätöksien vetämisen vaikeaksi¹³⁷. Uskon kuitenkin että nämä kolme selitystä tuovat hyödyllisiä näkökulmia kun pyrin analysoimaan Yhdysvaltain rakentamaa Vietnam narratiivia ja siihen sisältyviä menneisyyden tulkintatapoja.

2.2.3. Kollektiivinen muisti ja identiteetti

Kollektiivinen muisti on alun perin peräisin sosiologiasta, mutta viime aikoina se on juurtunut myös kansainvälisen politiikan tutkimukseen. Kollektiivinen muisti ja identiteetti kulkevat käsi kädessä, sillä kollektiivinen muisti toimii pohjana yhteisön tai ryhmän itsestään ylläpitämälle kuvaa ja sen itsestään kertomalle tarinalle, jossa menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus muodostavat merkityksellisen jatkumon, jonka perusteella kollektiivinen identiteetti muodostetaan¹³⁸. Bestin mukaan valtion muodostus ja kansakunnan rakennus jättävät lähes aina lähtemättömät jälkensä kansan kollektiiviseen mieleen. Tässä prosessissa varsinkin historiallisten, luonteeltaan jokseenkin sattumanvaraisten, tapahtumien merkitys on suuri, sillä ne muodostavat identiteetin oleellisen aineksen ja rajaavat siten myös mahdollisia käytettävissä olevia vaihtoehtoja ja suunnitelmia.¹³⁹ Neal erottaa kolme tapahtumaa, joilla on ollut keskeinen asema niin amerikkalaisten itsensä että kansallisen identiteetin kannalta: Amerikan vallankumouksen ”eepiset” taistelut, sisällissodan trauma sekä Yhdysvaltain sankarillinen ja ratkaiseva rooli toisessa maailmansodassa. Näistä varsinkin jälkimmäinen muutti pysyvästi amerikkalaista identiteettiä kun aikaisemmin jokseenkin eristäytynyt maa otti omakseen roolin maailmanpolitiikan johdossa. Muutoksen syynä Neal pitää ennen kaikkea iskua Pearl Harboriin. Tämä traumaattinen isku nimittäin jätti jälkeensä kollektiivisen surun ja suuttumuksen joka yhdisti kansakunnan ennen näkemättömällä tavalla ja sai

¹³⁵ Berger 2012, 23.

¹³⁶ Emt., 23-29.

¹³⁷ Emt., 29.

¹³⁸ Bell 2006, 2.

¹³⁹ Best 2009, 921-2.

aikaisemmin sotaan liittymistä vastustaneet amerikkalaiset asettamaan sodan päättämisen yhteiseksi, kansalliseksi tavoitteeksi. Näin ollen, toisen maailmansodan päätyttyä Yhdysvaltain näkemys roolistaan maailmanpolitiikassa oli merkittävästi muuttunut eikä se enää pitänyt ulkopoliittista isolationismia toivottavana taikka toimivana ratkaisuna maailmassa, jossa valtiot olivat entistä enemmän riippuvaisia toisistaan.¹⁴⁰ Toinen maailmasota muutti siten Yhdysvaltain identiteettiä ja ulkopoliittikan luonnetta ratkaisevasti, ja maan toiminta kylmän sodan aikana kuvastaakin hyvin uudenlaista ulkopoliittista ajattelu- ja toimintatapaa. Näin ollen, Vietnamin sota ja sen traumaattisen loppu aiheuttivat vakavan häiriön Yhdysvaltain ulkopoliittiseen identiteettiin ja sitä tukevaan narratiiviin. Vietnamin epäonnistunut ja paheksuttu sotaoperaatio sai myös pahasti rakoilemaan sen kansallisen yhtenäisyyden ja tuen, joka toisen maailmasodan loppupuolella oli merkittävästi vaikuttanut siihen että Yhdysvallat päätyi muuttamaan ulkopoliittista vakaumustaan ja jonka turvin se oli tässä ”roolissa” toiminut.

Kollektiivisen muistin sisältö ja kollektiiviset muistot vaihtelevat ja muuttuvat eri aikakausina, ja sen vuoksi mielenkiintoinen kysymys, varsinkin valtioita tarkastellessa, onkin miksi ja miten jotkin muistikuvat muodostuvat vallitseviksi tietynä aikana ja tietyssä kontekstissa. Middleton ja Edwards perustelevat tätä vaihtelevuutta sillä, että kollektiivinen muisti ja muistot mukautuvat menneisyyden ideologisten suuntausten ja nykyhetken sosiaalisten, taloudellisten sekä poliittisten olosuhteiden ristipaineessa¹⁴¹. Nämä tekijät luovat siten näyttämön ja puitteet sille ”kamppailulle”, jota muistin hallinnasta ja muistojen tulkinnoista käydään eri tahojen (yhteiskunnalliset, poliittiset ja kulttuuriset toimijat) arvojen ja intressien kesken. Yhtäältä voidaan väittää että kollektiiviset muistot muotoutuvat lopulta eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen tuloksena huomioiden yhteisön sosiaalisen dynamiikan. Toisaalta vaikutusvaltaiset ja hyvissä yhteiskunnallisissa asemassa olevat toimijat, joilla on valtaa keskeisiin instituutioihin, pystyvät paremmin hallitsemaan kollektiivisten muistojen ja muistin konstruktio- ja rekonstruktioprosessia.¹⁴² Bergerin mukaan historiallinen muisti ja valtion virallinen historiallinen narratiivi ovat keskeisessä asemassa kollektiivista muistia muokatessa, sillä valtio instituutioineen pystyy tehokkaasti hallinnoimaan tiedonvälitystä, kasvatusta ja koulutusta ja siten levittämään omaa ”versiotaan” historiasta¹⁴³, ilman että kansalaiset sitä välttämättä edes suuremmin tiedostavat tai huomaavat. Esimerkiksi Yhdysvaltain poliittisen johdon voidaan olettaa pyrkivän muokkaaman kansakunnan muistia ja muistoja identiteetin kanssa yhteensopivaksi tukeakseen sen jatkuvuutta, mutta myös oikeuttamaan tietynlaiset poliittiset ratkaisut, koskien erityisesti ulkopoliittikkaa. Bergerin mukaan yhteiskunnan kollektiivista muistia

¹⁴⁰ Neal 1998, 22-6.

¹⁴¹ Middleton & Edwards 1990, 3.

¹⁴² Emt., 3, 8-9.

¹⁴³ Berger 2012, 12-3.

kuvastavat hyvin erilaiset kulttuuriset tuotteet, kuten kirjat, näytelmät ja elokuvat sekä ne henkilökohtaiset tarinat, joita ihmiset kertovat toisilleen että laajoissa mielipidekyselyissä¹⁴⁴. Kollektiivisen muistin tutkiminen on kuitenkin huomattavasti haastavampaa ja tämän tutkielman kannalta se ei ole tarpeellista, sillä tarkastelun kohteena pikemminkin valtiojohtoinen historiallinen narratiivi. Merkityksellisintä kollektiivista muistia on tarkastella siitä johdettavan mielekkään valtiollisen identiteetinrakennusaineen lähteenä ja siten se mielestäni myös osittain selittää sitä miksi vaikeat historialliset tapahtumat pyritään marginalisoimaan tai vaijentamaan kansakunnan kollektiivisista muistoista.

Ennen kuin muistin ja identiteetin vuorovaikutusta kuitenkaan voidaan ymmärtää riittävästi, täytyy yhtälöä täydentää vielä sosiaalisella kontekstilla. Sosiaalinen konteksti nimittäin tarjoaa molemmille ne ärsykkeet, jotka laukaisevat joko muistamisen tai unohtamisen identiteetin kulloisenkin tarpeen mukaan¹⁴⁵. Muistille ja muistoille on tyypillistä että ne aktivoituvat toistuvasti tietyissä paikoissa ja tiloissa, jotka voivat olla joko materiaalisia tai symbolisia.¹⁴⁶ Menneisyyden sosiaalinen konstruointi tuottaa usein myös näkyviä ja jokseenkin pysyviä muistijälkiä, joista tavallisimpia ovat erilaiset muistomerkit ja monumentit sekä erilaiset muistorituaalit, jotka sosiaalistavat yksilöt muistamaan tiettyjä asioita tietyillä tavoilla. Sen sijaan ne kollektiiviset muistot, jotka eivät ole näkyvästi institutionalisoituneet ovat jatkuvan, vaikkakin hitaan rekonstruktion kohteena, mutta, kuten Middleton ja Edwards huomauttavat, myös institutionalisoituneiden muistojen ja rituaalien tulkinnat ja merkitykset saattavat muuttua eri aikakausien kuluessa ja uusien sukupolvien myötä.¹⁴⁷ Identiteetin muutosprosessi ja erityisesti kansallisen identiteetin muutos, on kuitenkin verrattain hidasta joten metanarratiivin rakenne harvoin murtuu kokonaan. Identiteetin suurimpana uhkana ovat siten juurikin traumaattiset tapahtumat, jotka saattavat pakottaa identiteetin uusiutumaan hyvinkin nopeasti.

Näin ollen, silloin kun identiteetti on uhattuna tai identiteetti kohtaa epävarmuustekijöitä muistin ja muistojen merkitys korostuu entisestään. Muistin ja muistojen avulla voidaan vahvistaa ja paikata identiteettiä hakemalla sen sisältämille totuuksille oikeutusta vanhasta, totutusta ja tunnetusta eli menneisyyden kokemuksesta.¹⁴⁸ Menneisyys ei kuitenkaan näyttäytyä aina samana vaan menneisyyttä koskevat tulkinnat ja se mitä nostetaan esille kansallisen identiteetin määrittelyssä, on tavallisesti vahvasti poliittisesti värityntä. Menneisyyden uudelleen määrittely palvelee siten aina sen hetkistä tarvetta ja poliittisia pyrkimyksiä, kuten Yhdysvaltojen kohdalla voidaan nähdä. Megill

¹⁴⁴ Berger 2012, 13.

¹⁴⁵ Bartelson 2006, 36.

¹⁴⁶ Emt., 36-7.

¹⁴⁷ Middleton & Edwards 1990, 8, 12.

¹⁴⁸ Megill 2007, 194-5.

nojautuukin vahvasti Benedict Andersonin tunnettuun väitteeseen ”kuviteltujen yhteisöjen”¹⁴⁹ olemassaolosta todetessaan että vallitseva identiteetti pyrkii aina muokkaamaan menneisyyden sille itselleen mieleiseksi eli toisin sanoen valtion menneisyys ja identiteetti ovat molemmat jokseenkin keksittyjä ja kuviteltuja.¹⁵⁰ Kollektiivinen muisti ja muistaminen, mutta myös unohtaminen ovat siten keskeisiä identiteetin olemassaololle ja menneisyyden avulla identiteetti pyrkii sekä legitimoimaan itsensä että vahvistamaan rakenteitaan ja kantamaansa ideologiaa.

2.2.4. Muisti, trauma ja politiikka

Michel Foucaultin sanat: ”se joka hallitsee ihmisten muistia, hallitsee heidän dynamiikkaansa”¹⁵¹, kuvaavat hyvin menneisyyden hallinnan hyödyllisyyttä poliittisille pyrkimyksille. Menneisyyttä muokkaamalla voidaan vaikuttaa yhteiskuntaan ja hakea vahvistusta erityisesti poliittiselle toiminnalle ja päätöksille. Valtion historiallisen muistin lisäksi myös kollektiivinen muisti voi olla poliittisesti rakentunut – tai ainakin motivoitunut. Esimerkiksi Billig kuvaa muistin ja politiikan suhdetta toteamalla, että kollektiivinen muisti on aina myös ideologisesti suuntautunut¹⁵². Ideologia määrittää pitkälti sen mitä yhteisö muistaa ja unohtaa sekä minkälaisen historiallisen tapahtumien muistamista pidetään tärkeänä, siinä missä jotkin toiset tapahtumat jäävät huomiotta. Bellin mukaan taistelu muistin sisällöstä on nykyään yhä suuremmassa roolissa maailmanpolitiikassa. Menneisyyden käytettävyys näkyy eritoten siinä kuinka eri ideologiat ja niiden ajamat poliittiset projektit turvaavat historiaan muotoillen sitä omia käyttötarpeitaan ja pyrkimyksiään oikeuttavaksi ja hakeakseen legitimitettä tietyille hallitsemistavalle.¹⁵³

Kuten aikaisemmin todettiin, muistin merkitys korostuu silloin kun identiteetti on vaarassa. Tavallisesti identiteetti joutuu uhatuksi kun sitä kohtaa jokin odottamaton ja poikkeava tapahtuma, joka horjuttaa sen ylläpitämiä uskomuksia ja uhkaa siten katkaista sen ylläpitämän narratiiviin, josta identiteetti saa elinvoimansa¹⁵⁴. Vietnamin sota, yhdessä Yhdysvaltain sisällissodan kanssa, on muodostunut yhdeksi pysyvästi traumaattiseksi tapahtumaksi Yhdysvaltain kansallisessa psyykessä. Amerikkalaisjoukkojen Vietnamissa suorittamat julmuudet ja silmitön väkivalta vietnamilaisia siviilejä kohtaan, sotaikäyvien sotilaiden alhainen ikä ja suhteeton rekrytoiminen ja valikoiminen enimmäkseen alemmista yhteiskuntaluokista sekä Yhdysvaltain rotuvähemmistöistä, kuten

¹⁴⁹ Ks. Anderson, Benedict 1991, *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London: Verso.

¹⁵⁰ Megill 2011, 195.

¹⁵¹ Foucault 1975, 253; ”if one controls people’s memory, one controls their dynamism”.

¹⁵² Billig 1990, 60.

¹⁵³ Bell 2006, 6.

¹⁵⁴ Emt., 10.

afrikkalaisamerikkalaisista, ovat yhdessä sotaan liittyvän toivottomuuden ja tarkoituksettomuuden tunteiden kanssa tekivät Vietnamin sodasta trauman, joka ei rajoittunut vain sotaa käyneisiin sotilaisiin vaan ulottui koko kansakuntaan. Nämä tapahtumat eivät ehkä suoranaisesti uhanneet katkaista Yhdysvaltain kansallista narratiivia, mutta niiden aiheuttama julkinen paheksunta, sodan laaja vastustus kotimaassa, joka sai ajoittain jopa väkivaltaisia piirteitä¹⁵⁵ sekä kansakunnan jakautuminen, koettelivat kuitenkin ankaralla kädellä kansallisen identiteetin yhtenäisyyttä.¹⁵⁶ Poliittisesti traumaattinen ilmiö voi siten vakavasti kyseenalaistaa vallitsevan poliittisen diskurssin ja sitä kannattelevien toimijoiden auktoriteetin sekä legitimitetin, paljastaen samalla itsestäänselvyytenä pidetyt rakenteet ja käsitykset vääristyneiksi ja valheellisiksi. Rikkoessaan näin totut ajatusmallit, trauma luo aina kuitenkin myös mahdollisuuden uudelle tavalle ymmärtää ja tulkita maailmaa, mahdollistaen uusien – tai ainakin erilaisten- poliittisten voimien nousemisen sekä erilaisen toimintatavan.¹⁵⁷ Trauma ei paljasta vain erilaisten yhteiskunnallisten (valtion, kansakunnan ja ideologian heikkoudet) vaan myös inhimillisten suhteiden haavoittuvuuden sekä rajoittuvuuden ja erityisesti yksilöiden kohdalla voi tapahtua hyvin konkreettisesti, sillä poliittisesti traumaattiset tapahtumat viittaavat usein ihmishenkien väkivaltaiseen menetykseen esimerkiksi sotien, konfliktien tai terroristi-iskujen yhteydessä¹⁵⁸. Näin ollen, trauman seurauksena aiempi turvallisuuden tunne yleensä katoaa ja pinnalle nousevat pelon ja haavoittuvuuden tunteet, sillä varsinkin kansallinen trauma voi laukaista yhteiskunnallisen kaaoksen ja kriisin, jolle tunnusomaista on epätietoisuus tulevasta.¹⁵⁹

Alexanderin mukaan se mikä määrittellään traumaksi, vaihtelee usein yhteisöstä ja kulttuurista toiseen. Trauma ei siten ole valmiina olemassa oleva käsite, vaan sosiaalinen konstruktio, jonka luonteen ja merkityksen yhteisö määrittelee.¹⁶⁰ Trauma voikin koostua joko todellisista tai kuvitelluista tapahtumista, jotka koetaan vaarallisiksi kollektiiviselle identiteetille ja sen vakaudelle. Näin ollen, trauma syntyy tulkinnasta tapahtumalle, ei tapahtumasta itsestään. Tavallisimmin trauma ymmärretään shokkina, jonka saa aikaan odottamaton kuoleman ja väkivallan kohtaaminen, joka voi laukaista hyvin erilaisia reaktioita sillä trauma on vaikeasti sovitettavissa olemassa oleviin ajatusmalleihin ja raameihin. Trauman kokeminen voi vaihdella myös ajallisesti, jolloin traumaattisen tapahtuman merkitys ja vaikutus kristallisoituvat vasta jälkeenpäin.¹⁶¹ Yhdysvaltain kohdalla 1920-luvun suurlama sekä Vietnamin sota ovat hyviä esimerkkejä traumaista, joiden merkitys ja traumaattisuus rakentuivat vasta ajan myötä. Molempien alkuperä poikkeaa tavanomaisesta

¹⁵⁵ Esimerkiksi Kent State yliopiston tapaus.

¹⁵⁶ Neal 1998, 129-39.

¹⁵⁷ Bell 2006, 5-10.

¹⁵⁸ Edkins 2006, 99-100.

¹⁵⁹ Neal 1998, 3-5.

¹⁶⁰ Alexander 2004, 308.

¹⁶¹ Ibid.

traumasta siten, että siihen ei liity akuutin kriisin dramatiikkaa, kuten esimerkiksi Pearl Harborin yllätyshyökkäykseen, vaan näiden tapahtumien traumaattisuus ja kriisin intensiteetti vahvistui hiljalleen ajan kuluessa.¹⁶² Edkins toteaaakin että trauma ei välttämättä ole kategorisoitavissa yhdeksi, irtonaiseksi tapahtumaksi vaan sen merkityksen ymmärtäminen vaatii tuekseen ympäröivän sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin.¹⁶³ Tämän lisäksi, jotta traumasta todella tulee kollektiivisesti jaettu kulttuurinen kriisi, trauman konstruoinnin ja esittämisen täytyy vakuuttaa yhteiskunta siitä, että kansallisen identiteetin olemassaolo on todellakin uhattuna. Kulttuurisen trauman määrittelijöiksi ja merkityksenantajiksi, Alexander nimeää erityisesti yhteiskunnan rakenteita hallitsevat ja siten vaikutusvaltaiset eliitit, mutta toisaalta myös marginaaliset ryhmät voivat saada viestinsä kuuluviin.¹⁶⁴ Nealin mukaan juuri näin kävikin Vietnamin sodan kohdalla: Vietnamin sodan trauma syntyi ennen kaikkea kansakunnan sisäisestä konfliktista ja jakautumisesta, jollaista ei ollut nähty sitten Amerikan sisällissodan. Suurin osa amerikkalaista piti sotaa moraalittomana ja epäoikeudenmukaisena, samaan aikaan kun sotilaat Vietnamissa olivat epätietoisia sodan tarkoituksesta ja mitä sillä pyrittiin saavuttamaan. Tätä hajaannuksen ja epävarmuuden tunnetta lisäsi vielä se, että Vietnamin sota ei tuottanut yhtään suurta voittoa amerikkalaisille joukoille, ja Yhdysvaltain vetäytymisen jälkeen suurin osa amerikkalaisista halusikin vain unohtaa painajaismaisen sodan. Taistelujen päättyminen ei kuitenkaan päättänyt Vietnamin traumaa vaan sotaa koskevat ongelmat ja traumat seurasivat palanneita Vietnamin sodan veteraaneja ja konkretisoituivat heidän yrityksissään sopeutua uudelleen yhteiskuntaan, mikä osoittautui monen kohdalla mahdottomaksi. Nealin mukaan Vietnamin sodan trauma ei siten syntynyt suoraan määrällisistä menetyksistä (esimerkiksi Korean sodassa menehtyi lähes saman verran amerikkalaisia) vaan Vietnamin sodan trauma syntyi ennen kaikkea sodan tarkoituksettomuudesta, jota vahvistivat vahvasti polarisoitunut julkinen mielipide niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin, ja lopulta sodan saama päätös.¹⁶⁵

Alexanderin tapaan myös Fierke korostaa trauman sosiaalista luonnetta toteamalla, että trauman luoma diskurssi on voimaton ilman käsitystä yhteisestä menneisyydestä, jonka puitteissa trauman merkitys yhteisölle konkretisoituu. Toisin kuin Alexander Fierke kuitenkin huomauttaa, että yhteiskunnalliset eliitit eivät voi luoda tyhjästä traumaa ja manipuloida yhteisöä kokemaan asemansa uhatuksi ellei taustalta tai yhteisön menneisyydestä löydy todellista sidettä kyseessä olevaan todelliseen tai kuviteltuun uhkakuvaan, joka on edellytyksenä traumadiskurssin

¹⁶² Neal 1998, 7-8.

¹⁶³ Edkins 2006, 107.

¹⁶⁴ Alexander 2004, 308-9.

¹⁶⁵ Neal 1998, 8-9.

toimivuudelle.¹⁶⁶ Näin ollen, mikä tahansa tapahtuma ei voi muodostaa traumaa vaikka vaan yhteisöllä on oltava läheinen suhde tai asia on koettava muutoin tärkeäksi, jotta sen uhattuna oleminen ja/tai menettäminen johtaisi trauman syntymiseen. Menneisyyteen lukeutuvasta traumasta voi myös muodostua pakkomielle ja nykyhetken toimintaa pakonomaisesti ohjaava voima, josta Israelin institutionalisoitunut, holokaustimuistoihin perustuva traumakulttuuri on hyvä esimerkki. Israelin traumakulttuurille tyypillisiä piirteitä ovat, Fierken mukaan, sen myötä syntyvä kyvyttömyys muuttaa nykyistä toimintakulttuuria, maan näkemys itsestä vihamielisen maailman ympäröimänä, missionismi, äärimmäinen valppaus ja itsensä uhatuksi kokeminen sekä eristyneisyys. Tämänkaltaisen menneisyyden jatkuva läsnäolo ja sen traumojen ”eläminen” nykyhetkessä voi siten tehdä traumasta keskeisen osan yhteisön identiteettiä, joka siten jatkuvasti ruokkii ja ylläpitää siihen liittyvää turvallisuuskonfliktia.¹⁶⁷ Myös Vietnamin trauman kohdalla voi katsoa käyneen osittain näin. Sodan jälkeen Yhdysvallat pyrki aktiivisesti unohtamaan kärsimänsä tappiot ja nöyryytyksen: sota oli ollut valtava kansallinen sitoumus ja taakka, joka ei lopulta tuottanut yhtään suurta juhlimisen arvoista voittoa, mutta aiheutti sitäkin enemmän sisäisiä ristiriitoja moraalista paheksuntaa¹⁶⁸. Sodassa kaatuneille sotilaille annettiin tunnustusta vasta useita vuosikymmeniä myöhemmin kun heille omistettu, yksityisistä varoista rakennettu, muistomerkki sai paikkansa Washington monumenttien kupeessa vuonna 1982¹⁶⁹. MacMahonin mukaan huolimatta yrityksistä muokata sodasta positiivisempi muisto – keskittymällä kunnioittamaan siinä palvelleita amerikkalaisia sotilaita, heidän uhrautumistaan ja pyrkien siten edistämään kansallista sovittelua ja Vietnamin traumasta toipumista, Yhdysvallat ei ole pystynyt jättämään taakseen tai vaientamaan Vietnam-historian kivuliaampaa perintöä.¹⁷⁰

Riippuen traumaattisen tapahtuman tai ilmiön luonteesta ja merkityksestä, trauma voi joko yhdistää tai jakaa kansakunnan. Kuten aiemmin todettiin, trauma on aina häiriö vallitsevassa poliittisessa narratiivissa vaarantaen keskittyneen, suvereenin vallan legitimitetin ja aseman. Kohdatessaan trauman narratiivin jatkuvuus on vaarassa katketa, ja sen vuoksi valtion on nopeasti uudelleen määriteltävä itsensä suhteessa traumaan estääkseen narratiivin hajoamisen.¹⁷¹ Trauman käsittelyssä korostuvatkin Edkinsin mukaan muutoksen mahdollisuuden ja jatkuvuuden ylläpitämisen vastakkainasettelu, jotka molemmat kietoutuvat trauman muistamiseen ja sille annettuun merkitykseen. Poliittisesti trauma voidaan siten sovittaa vakiintuneisiin tulkintamalleihin tai se

¹⁶⁶ Fierke 2006, 128.

¹⁶⁷ Emt., 130

¹⁶⁸ Neal 1998, 143 & MacMahon 2002, 160.

¹⁶⁹ Neal 1998, 143.

¹⁷⁰ MacMahon 2002, 160, 166, 169-71.

¹⁷¹ Edkins 2006, 107.

voidaan nähdä uutena alkuna.¹⁷² Trauma voi myös johtaa solidaarisuuden ja yhteisöllisyyden lujittumiseen, jolloin siitä tulee yhteiskunnan yhtenäisyyttä tukeva voimavara ja traumaattiset tapahtumat saavat yhteisön kannalta jopa myyttisen merkityksen¹⁷³. Tämä riippuu kuitenkin paljolti siitä, miten traumaan suhtaudutaan ja miten sitä käsitellään: trauma ja sen merkitys voidaan joko hyväksyä tai kieltää. Alexanderin mukaan trauman yhteisöllinen työstäminen johtaa sekä inhimillisen kärsimyksen ja sen lähteen tunnistamiseen että osittaisen moraaliseen vastuun hyväksymiseen¹⁷⁴. Toisaalta yhteisö voi poissulkea toisen yhteisön kärsimyksen pakoillakseen siihen liittyvää vastuuta sekä syyllistää toisen yhteisön myös omista kärsimyksistään¹⁷⁵. Siinä missä yksilön kohdalla muistojen tukahduttaminen on usein tiedostamaton pyrkimys suojata identiteettiä, on kollektiivisten muistojen kohdalla usein kysymys poliittisesta päätöksestä kieltää tapahtuman tai tapahtumien merkitys, jotka muuten vaarantaisivat tietyn tulkinnan yhtenäisyyden. Tarkoituksena on siis järjestelmällisesti ”tukahduttaa” eriävät näkökulmat, avoin keskustelu ja vaihtoehtoiset menneisyyden esitystavat eli narratiivit. Yksilöt saattavat aluksi vastustaa poliittisesti istutettua ja usein asioita yksinkertaistavaa tulkintaa, mutta riippuen poliittisen johdon vaikutusvallasta ja taivuttelukyvystä, niiden valitsema tulkinta siihen liittyvine käytäntöineen sekä näkökulmineen voivat normalisoitua jokapäiväisiksi käytännöiksi, jotka ilmenevät yksilöiden keskinäisessä kommunikaatiossa sekä suhteessa *toisiin*.¹⁷⁶ Yhdysvaltain ensireaktio Vietnamin traumaan oli pyrkimys kieltää Vietnamin merkitys, ja sulkea koko tapahtuma menneisyyteen. Tarkoituksena oli näin ohittaa ne mahdolliset johtopäätökset ja kysymykset Yhdysvaltain moraalista vastuusta, joita Vietnam kysymyksen käsittely väistämättä olisi herättänyt ja jotka olisivat mahdollisesti kyseenalaistaneet Yhdysvaltain ulkopoliittikan sellaisenaan. Sotaa seuranneina vuosikymmeninä eri presidenttien retoriikkaa onkin leimannut jatkuva pyrkimys muotoilla Vietnamin sodasta ja siinä palvelleista sotilasta positiivinen yhteiskunnallinen muistikuva, jättäen sodan ongelmallisemmat puolet käsittelemättä ja kääntäen huomion sen sijaan amerikkalaiseen kärsimykseen. MacMahonin mukaan Yhdysvaltain johtajat ovat olleet valitsemassaan historiallisessa linjassa harvinaisen johdonmukaisia, esittäen Vietnamin sodasta erittäin ”valikoidun, häpeämättömän isänmaallisen” kuvan, joka ei millään tavalla uhkasi Yhdysvaltain kunniakasta ja suurta historiallista tarinaa.¹⁷⁷

Trauman kokeminen laukaisee siten yleensä laajan yhteiskunnallisen prosessin, jonka aikana trauman merkitys, uhrit, syylliset tai vastuunkantajat sekä sen ideaaliset että materiaaliset vaikutukset arvioidaan. Prosessin olennainen osa on identiteetin uudelleen määrittely ja muokkaus,

¹⁷² Emt., 108.

¹⁷³ Sennett 1998, 283.

¹⁷⁴ Alexander 2004, 307.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Fierke 2006, 131-2.

¹⁷⁷ MacMahon 2002, 164-9.

jolloin kollektiivisesta muistista ja yhteisön menneisyyden uudelleen konstruomisesta tulee keino vahvistaa ja rakentaa identiteetti uudelleen. Jos trauma saadaan onnistuneesti käsiteltyä ja sovitettua vallitsevaan diskurssiin, yhteiskunta ja yhteisö voi hiljalleen palata normaaliin elämään, jossa trauman diskurssi vähitellen katoaa jättäen jälkeensä vain erilaisia muistomerkkejä, jotka symbolisoivat trauman ”opetuksia”. Trauman näin muuttuessa arkipäiväiseksi, sen nostamat emotionaaliset reaktiot ja loukkaus ”pyhinä” pidetyille arvoille menettävät hiljalleen voimaansa liikuttaa massoja ja painuvat vähitellen taka-alalle.¹⁷⁸ Trauman konstituoimat kollektiiviset muistot eivät kuitenkaan painu täysin unohduksiin, sillä tavalla tai toisella niiden merkitys on integroitunut identiteettiin. Trauman vaikutus voi kuitenkin näkyä kulttuurissa sen jäsenten sitä suuremmin tiedostamatta, ilmeten esimerkiksi tavanomaisiksi muuttuneissa, mutta ennen traumaa käyttämättömissä, toimintatavoissa ja erityisesti suhteissa yhteisöjen *toisiin*.¹⁷⁹ Yhdysvaltain kohdalla, huolimatta yrityksistä jättää Vietnamin trauma taakse ja poissulkea sen merkitys, näin ei ole juurikaan käynyt. Vietnamin muisto kummittelee edelleen enemmän tai vähemmän Yhdysvaltain ulkopoliittisissa päätöksissä, erityisesti silloin kun kyse sotilaallisesta interventtiosta. Myös yleinen mielipide Vietnamin sodasta on pysynyt äärimmäisen negatiivisena ja tuomitsevana, ja kansalaisten luottamus hallitukseen kykyyn hoitaa vastaavankaltaisia operaatioita on horjunut. Keskustelu onkin siirtynyt enenevässä määrin kysymykseen, onko Yhdysvaltain sotilasvoimien käyttäminen ulkopuolella ylipäättänsä järkevää tai tehokasta, puhumattakaan sotilaallisten interventioiden moraalista oikeutuksesta. Tämän lisäksi, Vietnamin sota, sen kiistelty ja ristiriitainen asema Yhdysvaltain historiassa sekä sodasta seuranneet yhteiskunnalliset ongelmat, joita ovat tuottaneet erityisesti entisten Vietnam-veteraanien vaikeudet sopeutua takaisin yhteiskuntaan, ovat myös toistuvasti esiintyneet kollektiivista muistia ja kulttuurista diskurssia hyvin kuvastavissa populaarikulttuurin tuotteissa.¹⁸⁰

Trauman voimaa ja merkitystä kuvaa hyvin sen ymmärtäminen ”petoksena”, joka paljastaa yhteiskunnallisten rakenteiden ja uskomusten ”radikaalin suhteellisuuden”. Tämä tapahtuu ennen kaikkea kyseenalaistamalla yhteiskunnan ja yksilöiden ylläpitämät uskomukset ja turvallisuuden tunteen, jotka perustuvat valheellisille ja epätodellisille käsityksille yhteiskunnan järjestyksestä. Traumaattinen tapahtuma rikkoo vallitsevan ja kuvitellun järjestyksen tuomalla esiin tuon ”yhteiskunnallisen fantasian” heikkouden ja sopimattomuuden todellisuuden kanssa.¹⁸¹ Edkinsin kuvaus onkin varsin puhutteleva: Vietnamin sota voi hyvällä syyllä pitää radikaalina häiriönä Yhdysvaltain historiassa, joka toisin kuin mikään muu yksittäinen tapahtuma, vakavasti

¹⁷⁸ Alexander 2004, 309-10.

¹⁷⁹ Fierke 2006, 130-1.

¹⁸⁰ MacMahon 2002, 172-84.

¹⁸¹ Edkins 2006, 109.

kyseenalaisti ja ravisutti Yhdysvaltain ulkopoliitiikan kivijalkaa. Vietnamin operaation katastrofaalinen epäonnistuminen horjutti uskoa Yhdysvaltain poliittisen narratiiviin ja jakoi kansakuntaa lähes ennen näkemättömällä tavalla. Sitä seurannut Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden pitkä hiljaisuus, Yhdysvaltain vetäytyminen maailmanpolitiikasta sekä Vietnamin sodan uhrien ja muiston osittainen kieltäminen aluksi, kertovat mielestäni kaikki että Yhdysvaltain poliittisen johdon on ollut vaikea käsitellä Vietnamin tapahtumia ja sovittaa niitä ulkopoliittiseen diskurssiinsa. Mielenkiintoista onkin nähdä, minkälainen rooli näillä tapahtumilla on ollut suhteiden normalisaatioprosessin viimein käynnistyttyä ja miten niitä on sovitettu yhteen ulkopoliitiikan tavoitteiden kanssa.

2.2.5. Muistamisen ja unohtamisen politiikka sekä Yhdysvallat

Poliittinen kieli, poliitikkojen käyttämänä, ei uskaltaudu lainkaan tälle alueelle, sillä enemmistö poliitikoista, saatavillamme olevan todistusaineiston valossa, ei ole kiinnostunut totuudesta vaan vallasta ja tämän vallan säilyttämisestä. Vallan ylläpitämiseksi on siten välttämätöntä että ihmiset pysyvät epä tietoisuudessa, että he elävät tietämättä totuutta, jopa totuutta omista elämästään. Meitä ympäröi laaja valheiden verkko, jota ruokkii meitä...

Totuus on jotakin aivan muuta. Totuudessa on kyse siitä, miten Yhdysvallat ymmärtää roolinsa maailmassa ja kuinka se päättää siinä toimia...

Sitä ei koskaan tapahtunut. Mitään ei koskaan tapahtunut. Jopa silloin kun se oli tapahtumassa, se ei ollut tapahtumassa. Sillä ei ollut väliä. Sillä ei ollut merkitystä. Yhdysvaltain tekemät rikokset ovat olleet systemaattisia, jatkuvia, väkivaltaisia ja säälimättömiä, mutta hyvin harvat ihmiset ovat tosiasiasa puhuneet niistä. Yhdysvallat on tosiaan osannut asiansa. Se on harjoittanut suorastaa kliinistä vallan manipulointia maailmanlaajuisesti naamioituen samalla voimaksi yhteisen hyvän takana. Se on nerokas, jopa sukkela, erittäin menestyksekkäs hypnotisointi. (Käännös minun.)¹⁸²

Harold Pinterin Nobel-puhe vuodelta 2005 tiivistää hyvin tähän asti todetun eli muistin poliittisen merkityksen ja kuinka sitä manipuloimalla voidaan tuottaa haluttuja identiteettejä ja unohtaa

¹⁸²“Political language, as used by politicians, does not venture into any of this territory since the majority of politicians, on the evidence available to us, are interested not in truth but in power and the maintenance of that power. To maintain that power it is essential that people remain in ignorance, that they live in ignorance of the truth, even the truth of their own lives. What surrounds us therefore is a vast tapestry of lies, upon which we feed ... The truth is something entirely different. The truth is to do with how the United States understands its role in the world and how it chooses to embody it ... It never happened. Nothing ever happened. Even while it was happening it wasn't happening. It didn't matter. It was of no interest. The crimes of the United States have been systematic, constant, vicious, remorseless, but very few people have actually talked about them. You have to hand it to America. It has exercised a quite clinical manipulation of power worldwide while masquerading as a force for universal good. It's a brilliant, even witty, highly successful act of hypnosis.” Pinter 2005, Nobel Lecture ”Art, Truth & Politics”.

menneet rikokset, jotka pakottaisivat tekijänsä kantamaan tekojensa moraalisen vastuun. Vastuun välttelyä ja epämiellyttävän totuuden vaihtamista voidaan pitää poliittisesti motivoitunutta unohtamista, jossa pyrkimyksenä on sekä oman valta-aseman säilyttäminen että esiintyminen universaalina oikeuden ja yhteisen hyvän puolustajana, kuten Yhdysvallat tuntuu roolikseen katsovan. Bellin mukaan se, miten poliittiset eliitit (ja niiden ylläpitämät poliittiset kulttuurit) ovat tarkastelleet historiaansa, eriävät käsitykset mukaan lukien, on suoraan verrannollinen näiden eliittien näkemykselle omasta roolistaan maailmanpolitiikassa.¹⁸³ Erityisesti Yhdysvaltain kohdalla menneisyyden tulkinnat ovat olleet merkittävästi vaikuttamassa sen ulkopoliittiseen identiteettiin, sen muotoilemiin strategisiin doktriineihin kuin myös käsityksiin intresseistä sekä sen tehtävästä maailman politiikassa. Esimerkiksi George W. Bushilla oli tapana viitata Yhdysvaltain kunniakkaaseen ja mahtavaan menneisyyteen sekä käyttää menneisyyden ”oppeja” perusteluina hakiessaan hyväksyntää Irakin operaatiolle. Näin ollen, se miten yhteisöt muistavat ja ymmärtävät menneisyytensä on avainasemassa määrittämässä tulevaisuuden ratkaisuja ja mahdollisuuksia sekä niihin sopivaa toimintaa. Toisin sanoen, muisti palvelee monia poliittisia pyrkimyksiä ja tarkoituksia: sen avulla voidaan lujittaa valtion valtaa, se antaa nationalismille muodon ja mahdollistaa vaihtoehtoisten narratiivien esittämisen.¹⁸⁴

Muistamisen merkitys kiteytyy usein tarpeeseen estää historiaa toistamasta itseään, koskien erityisesti sotien ja kansanmurhien muistoa, mutta myös historian ja menneisyyden opetuksia yleensä.¹⁸⁵ Toisaalta samasta syystä myös unohtamista voidaan pitää tärkeänä, joskus jopa välttämättömänä. Esimerkiksi Nietzsche pitää unohtamista kriittisenä edellytyksenä sille, että menneisyys ei saa yliotetta yksilön elämästä.¹⁸⁶ Sen sijaan politiikasta ei ole löydettävissä samanlaista unohtamisen manifestia, pikemminkin päinvastoin. Unohtamista pidetään tavallisesti häpeällisenä uhrien muiston kunnioittamisen puutteena ja vaarallisena välinpitämättömyytenä, johon ei ole varaa.¹⁸⁷ Berger kuitenkin huomauttaa että useissa tapauksissa menneisyyden liiallinen korostaminen ja sen rikosten vatvominen, voi myös olla tuhoisaa valtion uudelle alulle ja tuoreelle demokratialle eli uuden identiteetin luomiselle ja rajanvedolle menneisyyden rikoksiin, joita ei haluta toistaa, vaikka ne halutaankin ehkä unohtaa.¹⁸⁸ Bergerin toteamus on siten hienoisessa ristiriidassa muistin etiikan kanssa, sillä sen mukaan tekemällä ”oikein” ei välttämättä aina päästä parhaisiin tuloksiin, ja että eri maiden erilaiset menneisyydet merkitsevät väistämättä erilaisia suhtautumistapoja. Menneisyyden käsittely ja jonkinlainen oikeuden tapahtuminen ja katuminen

¹⁸³ Bell 2006, 12.

¹⁸⁴ Emt., 13-5.

¹⁸⁵ Zehfuss 2006, 215-6.

¹⁸⁶ Emt., 218.

¹⁸⁷ Emt., 218-9 & Bell 2006, 23.

¹⁸⁸ Berger 2012, 242-44.

vaikuttaa kuitenkin väistämättömältä, jos valtio haluaa toimia nykyisessä kansainvälisessä yhteisössä¹⁸⁹. Myös Bellin mukaan tämä on tärkeää jo valtion poliittisen legitimitetin kannalta. Poliittisen legitimitetin saavuttamiseksi vanhojen hallintomuotojen rikosten tunnistaminen ja rikollisten saattaminen oikeuteen on nimittäin katsottu jonkinlaiseksi ehdoksi, jotta siirtyminen demokratiaan voisi toteutua. Myös kysymys korvauksista, liittyen konfliktin jälleenrakennukseen tai toiselle osapuolelle aiheutetusta materiaalisesta tuhosta sekä inhimillisestä kärsimyksestä kuuluu muistin etiikan piiriin. Muistin politisoitumisen seurauksena uhrien muiston kunnioittaminen ja muistamiseen liittyvät käytännöt ja rituaalit ovat tulleet tavalliseksi osaksi useiden valtioiden poliittista kulttuuria.¹⁹⁰

Katumuksen harjoittaminen ja milloin valtiolla on varaa tai ylipäättänsä poliittista tahtoa ajaa historiallista oikeutta, vaihtelee kuitenkin suuresti. Bergerin mukaan useat ongelmat rajoittavat valtioiden halukkuutta käsitellä vanhoja rikkomuksia ja erityisen vaikeaa tämä on tilanteessa, jossa yhteiskunnat yrittävät sodan jälkeen päästä vähitellen jaloilleen¹⁹¹. Suuret sotakorvaukset ja sotasyllisten jahtaaminen sekä tuomitseminen saattavat vakavasti rapauttaa yritykset niin taloudellisen kuin poliittisen uudelleenrakentamisenkin suhteen, sillä vanhojen taloudellisten ja poliittisten eliittien asiantuntemus on usein kriittisen tärkeää jälleenrakennuksen onnistumiselle. Voittajien oikeutena tunnetut oikeudenkäynnit ovat myös herättäneet kysymyksiä tuomioiden oikeudenmukaisuudesta, varsinkin kun molemmat osapuolet ovat syylistyneet rikoksiin, mutta vain toisia eli sodan häviäjiä rangaistaan. Toinen vaikea lainopillinen kysymys liittyy tuomioiden jakelemiseen teoista, jotka eivät niiden tekohetkellä olleet rangaistavia.¹⁹² Monissa tapauksissa reaali poliittiset paineet ovat suuresti vaikuttaneet siihen, missä suhteessa esimerkiksi sodan uhreille on maksettu korvauksia. Esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeen liittoutuneiden paine Saksaa kohtaan sai sen monessa suhteessa toimimaan tehokkaammin kuin Itävallan tai Japanin menneisyytensä rikoksien sovittamiseksi. Tosin hyvin pian myös Saksan kohdalla Kylmän sodan realiteetit pakottivat liittoutuneet luopumaan ankarimmista vaatimuksistaan, sillä Saksan integroimisen länteen katsottiin uusissa olosuhteissa tärkeämmäksi kuin perusteellisen tilinteon. Useiden maiden kohdalla myös niiden omat uhriuden (”victimization”) kokemukset saattavat estää tai ainakin tehdä vaikeaksi täysipainoisen katumuksen harjoittamisen erityisesti niiden historiallista narratiivia peilaavissa koulutuksellisissa ja kulttuurisissa käytännöissä ja tuotteissa.¹⁹³ Myös Yhdysvaltain varhaisessa suhtautumisessa Vietnam -menneisyyteensä on havaittavissa samaa taipumusta. Yhdysvallat on myös aina ollut sellaisessa ”onnellisessa” asemassa johtuen sen

¹⁸⁹ Emt., 244-6.

¹⁹⁰ Bell 2006, 20-3.

¹⁹¹ Berger 2012, 230.

¹⁹² Emt., 239-40.

¹⁹³ Emt., 240.

taloudellisesta, poliittisesta ja sotilaallisesta voimasta, että huolimatta siihen kohdistuvasta kansainvälisestä kritiikistä ja kansainvälisen yhteisön periaatteista, nämä tekijät ovat harvoin estäneet sitä toimimasta silloin kun se on katsonut jonkin operaation asiakseen.

Yhdysvaltain vaikeata suhdetta Vietnamin sotaan symboloivat ehkä parhaiten ristiriitoja herättävä Vietnamin sodan muistomerkki sekä ikoninen valokuva napalmin polttamasta vietnamilaistytöstä¹⁹⁴, joka on yksi kuuluisimmista Vietnamin sotaa kuvastavista otoksista ja joka tavallisesti yhdistetään sodan kauheuteen ja moraalittomuuteen¹⁹⁵. Molemmat sodan symbolit kuvastavat hyvin niitä monia ristiriitoja, joita Vietnamin sotaan liittyy, sekä asioita, joiden unohtaminen on vaikeaa, mutta joiden muistaminen on usein vielä tuskallisempaa ja ravisuttelee monin tavoin Yhdysvaltain omakuvaa. Varsinkin kuva napalmin polttamasta tytöstä toi sodan julmuuden ja moraalittomuuden aivan amerikkalaisten iholle, rikkoen tai ainakin säröittäen pahasti kuvaa Yhdysvalloista oikeutettua sotaa jaloin tavoittein käyvästä valtiosta¹⁹⁶. Tästä kuuluista valokuvasta on sittemmin tullut julkisen moraalikeskustelun kiintopiste ja yhteiskunnallisen omantunnon tulkki. Valokuvan monet uudelleen tulkinnat ja esitysmuodot, erityisesti sen häiritsevää esittäminen Yhdysvaltain kansallisten symbolien, kuten lipun ja ristin, yhteydessä sekä tuominen keskelle amerikkalaista lähiöidylliä, eivät ole ainoastaan kiusallisesti piinanneet Yhdysvaltain historiallista muistia vaan vakavasti kyseenalaistaneet Yhdysvaltain ulkopoliittisen toimijuuden legitimitetin. Kuten Hariman ja Lucaites toteavat, kyseisen valokuvan voima on juuri sen kyvyssä vangita sodan traagisuus yhteen traumaattiseen otokseen, jonka uudelleen esittäminen toimii tehokkaasti poliittisesti motivoitua ja mukavuudenhaluista unohtamista vastaan estäen yhteiskuntaa liikkumasta menneisyyden konfliktien ja historiallisen vastuun ulottumattomiin.¹⁹⁷ Kyseinen valokuva on siten oletettavasti institutionalisoitunut pysyväksi osaksi Yhdysvaltain poliittista kulttuuria ja kollektiivista muistia, vaikka yhtä oletettavana on että Yhdysvaltain valtiojohto on omassa historiallisessa diskurssissaan pyrkinyt sen merkityksen kieltämään tai rajaamaan. Kuvan ja sen esittämien argumenttien hyväksyminen pakottaisi Yhdysvaltain ottamaan kantaa sen omien sotatoimien moraalittomuuteen ja vastuuseen esimerkiksi kasvimyrry Agentti Orangen aiheuttamista vahingoista useille sukupolville. Kuten johdannossa todettiin, tästä roolista Yhdysvallat ymmärrettävistä syistä pitkään kieltäytyikin, ja vasta viimeaikaiset reaalioliittiset intressit ovat saaneet sen muuttamaan politiikkansa. Mutta se, näkyykö tämä muutos myös syvempänä asenteellisena muutoksena suhtautumisessa menneisyyteen ja Yhdysvaltain osallisuuteen siinä, on epätodennäköisempää.

¹⁹⁴ Ks. Esim. <<http://asiancorrespondent.com/83538/napalm-girl-photo-from-vietnam-war-turns-40/>>

¹⁹⁵ Hariman & Lucaites 2003, 39.

¹⁹⁶ Emt., 41.

¹⁹⁷ Emt., 39-54.

Unohtamista ja kykyä tehdä rajanvetoa menneeseen voidaan toki joskus myös pitää perusteltuna ja tärkeänä poliittisten toimijoiden ja valtioiden kannalta. Esimerkiksi sodan tai sisällissodan jälkeen, siirtyminen traumaattisesta tilasta kohti sovittelua ja sovintoa suorastaan edellyttää, että eri osapuolet voivat unohtaa konfliktin liittyviä Aspekteja¹⁹⁸. Unohtaminen ei kuitenkaan merkitse piittaamattomuutta siitä, mitä on tapahtunut vaan pyrkimystä mennä eteenpäin ja tiedostettua unohtamista siltä osin että menneisyyttä tulkitaan ja muistetaan osapuolien tulevaisuuden kannalta rakentavasti. Monet tapahtumat ovat myös syy-seuraus -suhteiltaan ja vastuun nimeämisen kannalta yksinkertaisesti liian monimutkaisia, jotta jompaakumpaa osapuolista voisi pitää syyllisenä tapahtumiin. Näin ollen historioitsijoiden tehtäväksi jää valita ne faktat, näkökulmat ja tulkinnat, jotka tulisi muistaa. Tämänkaltainen valikoiva muistaminen ja unohtaminen on aina poliittista, mutta silloin kun tarkoituksena on luoda parempi tulevaisuus voidaan tätä kuitenkin pitää jokseenkin hyväksyttävänä. Historian kirjoituksen kannalta ideaali ratkaisu olisikin luoda poliittinen tila, joka sallisi ns. kriittisiksi historioiksi kutsutut erilaiset menneisyyden narratiivit, jotka eroistaan huolimatta voisivat kunnioittaa toisiaan.¹⁹⁹ Yhdysvaltain kohdalla historiaa koskeva muistin konflikti on ollut ennen kaikkea sisäinen ja paineet menneisyyden käsittelemiseksi ovat keskittyneet lähinnä sen omiin ongelmiin sovittaa Vietnamin tappio sen omaan sankarinarratiiviin unohtamatta kuitenkaan osoittaa kunnioitusta veteraaneille, jotka taistelivat tässä ”häpeällisessä sodassa”. Bleikerin ja Hoangin mainitsemat syyt unohtamiselle ja muistamiselle pätevät kuitenkin myös siihen, vaikkakin sen motiivit ovat olleet vähemmän arvokkaat ja rakentavat.

Durkeimin mukaan muistamisen tavoitteena on ”moraalinen yhtenäisyys”, mutta tässä suhteessa Yhdysvaltain Vietnamin sodan muistomerkki muodostaa räikeän poikkeuksen: se kun symboloi (ja muistuttaa amerikkalaisia) pikemminkin syviä sisäisiä ristiriitoja ja muistamisen kaksijakoisuutta kuin kansallista yhtenäisyyttä²⁰⁰. Jo muistomerkkiä edeltänyt julkinen keskustelu kuvasti tätä sisäistä hajaannusta: ilman useita nimekkäitä tukijoita suunnitelmat muistomerkistä olisivat nimittäin jääneet toteutumatta, sillä hanke herätti äänestä vastusta alusta saakka. Ongelmia tuotti myös kysymys siitä, miten muistaa hävittyä sotaa, joka herätti laajaa moraalista paheksuntaa ja joka parhaassakin valossa oli tarpeeton. Tappioon johtaneen sodan sotilaiden kunnioittaminen on erityisen vaikea sillä, kuten James Mayo on todennut: ”tappiota ei voi unohtaa”. Ainoaksi keinoksi kiertää tappion tunnustaminen jääkin siten tekijöiden ja tarkoituksen erottaminen toisistaan. Näin ollen Vietnamin (sodan) muistomerkin tarkoituksena onkin pyhittää kaatuneiden sotilaiden, ei sodan muistoa. Jotta muistomerkki voisi saada valtion hyväksynnän, tuli sen olla poliittisesti neutraali eikä sotaan saanut viitata millään tavoin. Koko hanke alleviivasi Yhdysvaltain

¹⁹⁸ Bleiker – Hoang 2006, 201.

¹⁹⁹ Emt., 201-2.

²⁰⁰ Scwartz & Wagner-Pacifici 1991, 376.

haluttomuutta puhua sodasta ja välttää kiusallisia kytkentöjä siihen. Muistomerkki herätti myös julkistamisensa jälkeen suuria tunteita, sillä huolimatta pyrkimyksestä maanläheiseen hiljaiseen kunnioitukseen ja poliittiseen neutraaliuteen, sitä pidettiin liian poikkeavana perinteisistä sotamuistomerkeistä ja monessa suhteessa (esimerkiksi sen musta väri ja muistomerkin upottaminen maahan) häpeällisenä. Kriitikkojen vaatimuksesta muistomerkin yhteyteen liitettiin myöhemmin vielä lippu ja patsas pyrkimyksenä tuoda muistomerkki lähemmäs perinteistä maskuliinista sotasankaruusmyyttiä, mutta jotka, kuten Schwartz ja Wagner-Pacifici huomauttavat, epäonnistuivat tässä tarkoituksessa melko täydellisesti, sillä tämä outo yhdistelmä lopulta vain korosti niitä jännitteitä ja sisäisiä ristiriitoja, jotka Vietnamin sota amerikkalaisessa yhteiskunnassa herätti.²⁰¹

Kuten edellä mainitusta esimerkistä voidaan nähdä, huolimatta kollektiivisen muistin merkityksestä, on valtion julkinen muisti lopulta aina vahvemmassa asemassa sitä tukevien instituutioiden vuoksi. Julkinen muisti noudattaakin poliittista ohjausta, joka ilmenee hyvin erilaisissa muistamisen ja unohtamisen julkisissa käytännöissä, kuten arkistoissa, dokumentoinnissa, muistomerkkien, muistoesineiden säilyttämisessä ja muissa muistamiseen liittyvissä näkyvissä toiminnoissa²⁰². Julkinen muisti on samalla manipuloivaa: se voi mustamaalata ja jättää huomioimatta ihmisiä ja tapahtumia, tallentaen osan kertomuksista kronikkoihin, historiaan ja mytologiaan, mutta jättäen samalla osan kertomuksista ulkopuolelle. Julkinen muisti on siten, kuten Feuchtwang toteaa, erittäin hierarkkinen muistamisen muoto, joka ilmentää auktoriteetin valtaa kunnioittamalla jotakin jonkin toisen kustannuksella. Myös julkisen anteeksipyynnön käytäntö kuuluu julkisen muistin piiriin ja se onkin muodostunut keskeiseksi keinoksi harjoittaa katumusta ja empatiaa sekä poistaa menneisyyteen liittyvää häpeää, jonka lähteenä usein on epäoikeudenmukainen menettely tai toiminta. Julkinen anteeksipyyntö on siten osa sitä moraalista diskurssia, jonka kannattajiksi länsimaiset demokratiat itsensä mieltävät. Anteeksipyynnön merkitys konkretisoituu (sikäli kun se on aito) toimintatavan radikaalissa muutoksessa verrattuna entiseen. Aikajänteen kasvaessa anteeksipyynnön esittäminen ja vaatiminen voi kuitenkin vaikeutua, sillä uhrien jälkeläisten täytyy perustella vaatimuksensa ja se, kuinka menneisyyden rikokset yhä vaikuttavat heihin tai heidän asemaansa samalla kun syyttömän sukupolven pitäisi kantaa vastuu edellisen sukupolven teoista. Erityisesti uhrien aseman on täytynyt parantua jotta anteeksipyyntöä voidaan vaatia ja jotta taho, jolta sitä vaaditaan, on valmis ottamaan vaatimukset vakavasti ja/tai kuuntelemaan niitä. Feuchtwangin mukaan riittävä ja asianmukainen anteeksipyyntö onkin merkki muutoksesta

²⁰¹ Emt., 378-413.

²⁰² Feuchtwang 2006, 178.

asianomaisten välisissä suhteissa, jossa uhreista ja tekijöistä on mahdollisesti tullut – jos ei tasavertaisia, niin ainakin poliittisia kumppaneita.²⁰³

MacMahonin mukaan valtioiden ja yhteiskuntien kohdalla korostuu ennen kaikkea muistin ja muistamisen utilitaarinen hyödyntäminen ja pragmaattinen käyttö eli nykyhetken tarpeet pitkälti sanelevat sen mitkä menneisyyden tapahtumat nostetaan esiin ja miten. Kaikilla valtioilla on tarve käsitellä menneisyyttään, ja maan kulttuurin kautta voidaan pitkälti selittää valittua linjaa ja suhtautumistapaa. Vietnamin sotaa seuranneet vuosikymmenet kertovat valtiojohdon pyrkimyksestä aluksi vaientaa ja kieltää Vietnamin merkitys ja myöhemmin muokata sodasta myönteinen kollektiivinen muisto, korostaen Yhdysvaltain ”jaloja” ihanteita ja arvoja, kuten vapautta, ihmisarvoa ja oikeutta. Vietnamin tappion syissä, syyllisissä sekä operaation epäonnistumisessa ”vellomisen” sen sijaan nähtiin vahingollisena niin kansalliselle itsetunnolle kuin kansakunnan yhtenäisyydellekin. Kriittisiä puheenvuoroja ja pohdintoja sodan ”opetuksista” kuultiin ainoastaan poliittisessa oppositiossa tai poliittisten kampanjoiden, kuten Jimmy Carterin presidenttivaalikampanjan yhteydessä. Valtaan nousun jälkeen kuitenkin niin presidentti Carterin kuin muidenkin valtaapitävien linja, on ollut yksiselitteinen ja yhdenmukainen. presidentti toisensa jälkeen on halunnut ns. painaa villaisella Vietnamiin liittyvät ikävät muistot ja vaientaa sitä koskevan kritismin, korostaen sen sijaan isänmaalliseen tyyliin amerikkalaisten sotilaiden uhrauksia sekä aatteiden ja tarkoitusperien jaloutta ja oikeellisuutta. Kansakunnan kollektiivisessa muistissa Vietnamin sodan muistot eivät kuitenkaan ole painuneet taka-alalle toivotulla tavalla vaan negatiiviset näkökannat ja vaikeus sijoittaa tapahtumaa kansalliseen historiikkiin, sekä Yhdysvaltain toimintaan ja sen moraaliin kohdistuva kriittisyys ja skeptisyys, ovat jääneet vallitseviksi ja yhteiskunnallista ilmapiiriä kuvaileviksi piirteiksi.²⁰⁴

Myös Philpott ja Mutimer näkevät Yhdysvaltain ulkopolitiikan perustuvan juuri systemaattiselle unohtamiselle, jossa menneisyyden ikävät ja Yhdysvaltain imagoa ja moraalista ylivertaisuutta vahingoittavat seikat pyritään painamaan unohduksiin.²⁰⁵ Yhdysvaltain identiteetti on riippuvainen sitä ylläpitävästä narratiivista, ja jotta tämä narratiivi pysyisi elinvoimaisena, on tiettyjen asioiden muistaminen ja toisten unohtaminen välttämätöntä. Tämänkaltaista poliittisesti motivoitua unohtamista voidaan pitää keinona, jolla toimija voi moraalisesti etäännyttää itsensä tekojensa seurauksista ja siten estää identiteetin kriisiytymisen. Erilaiset traumaattiset tapahtumat pakottavat kuitenkin jokaisen valtion tarkastelemaan toimintansa syitä ja seurauksia, vaikkakaan tämä ei aina johtaisikaan muutoksiin identiteetissä. Samalla tavoin kun jo useat lähteet ovat esittäneet, myös

²⁰³ Feuchtwang 2006, 178–81

²⁰⁴ MacMahon 2002, 162- 17

²⁰⁵ Philpott – Mutimer 2009, 302.

Philpott ja Mutimer näkevät että Yhdysvaltain kokemat tappiot, sen aiheuttama inhimillinen kärsimys ja moraaliset rikokset, esimerkiksi Vietnamia kohtaan, ovat painuneet taka-alalle kun muistamisen keskiössä on ollut amerikkalaisen menetyksen ja kärsimyksen korostaminen. Näin ollen, Yhdysvaltain ulkopoliitiikan ”ontologia” perustuu sen itsensä etäännyttämiselle rikoksista, joita se ei pysty moraalisesti käsittelemään ja yhdistämään osaksi identiteettiään. Tämä jatkuva unohtamisen ja moraalisen etäännyttämisen politiikka auttaa Yhdysvaltoja säilyttämään sen kuvitellun viattomuuden tilan (johon esimerkiksi Pinter puheessaan viittasi), joka korostuu erityisesti sen kohdatessa muun maailman ”pahuuden”, mutta estää toisaalta oppimisen menneisyyden virheistä sekä vastuun kantamisen ulkopoliittisista virhearvioinneista ja Vietnamin kaltaisista katastrofeista.²⁰⁶

Kaiken kaikkiaan Yhdysvaltain Vietnam-menneisyys kuvastaa hyvin sitä, kuinka silloin kun jokin sota koetaan erityisen epämiellyttäväksi tai häiritseväksi valtiolle ja sen kansalaisille, sen tapahtumat pyritään joko sulkemaan pois historiallisesta muistista tai niitä muunnetaan ja vääristellään mieluisemman mielikuvan luomiseksi. Tarkoituksena on uudelleen kirjoittaa historiaa kiertäen samalla epämieluisat ja mahdollisesti kansakuntaa traumatisoivat muistikuvat, karttaen näin syyllisyyttä ja kansallista alemmuuden tunnetta, jonka nämä muistikuvat saattaisivat laukaista. Historiallinen muisti noudattaa siten dynamiikkaa, jonka lähteenä ovat muutokset valtion poliittisessa ilmastossa ja vaihtuvien sukupolvien muodostamat tulkinnat. Erityisesti poliittiset eliitit pyrkivät muotoilemaan historiallista muistia ja vallitsevaa käsitystä aikaisemmista sotilasoperaatioista, sillä ne vaikuttavat suuresti ulkopoliitiikan suuntautumiseen yhdessä senhetkisten geopoliittisten ja taloudellisten sekä muiden intressien ohella. Sotien kulku ja lopputulos usein muuttavat valtioiden kehityspolkuja muokaten samalla voimakkaasti myös kansakunnan tietoisuutta.²⁰⁷ Bergerin mukaan kotimaan politiikka ja yhteiskunnan historiallinen poliittinen kulttuuri ovat kuitenkin avainasemassa määrittämässä hallitusten liikkumatilaa menneisyyden käsittelyn suhteen. Demokraattinen hallintomuoto saattaa sekä estää että kannustaa valtioita toimimaan historiallisen oikeuden puolesta, mutta helppoa se ei ole.²⁰⁸ Yhteiskunnallinen vastarinta tietyille käsityksille historiasta vaientaa helposti historiallista oikeutta ajavat puolueet ja hallitukseen pääseminen ja siinä toiminen saattaa myös edellyttää tiettyjen näkemyserojen tasoittamista. Syyt haluttomuuteen tunnustaa syyllisyyttä tai harjoittaa katumusta ovat siten usein sekä materiaalisia että henkisiä. Näin on varsinkin silloin kun katumus tulisi sodasta toipuvalla valtiolle sananmukaisesti liian kalliiksi, ja siksi enemmistö kansalaisista luonnollisesti on sitä vastaan. Tämän lisäksi vielä tuoreet muistot omasta kärsimyksestä ja uhriudesta vievät usein voiton

²⁰⁶ Philpott – Mutimer 2009, 309-12,

²⁰⁷ Seniavski & Seniavskaia 2010, 60-5.

²⁰⁸ Berger 2012, 246.

halukkuudesta ryhtyä korvauksiin ja anteeksipyyntöihin. Toisin sanoen, niin kauan kuin historiallisen oikeuden taloudelliset ja poliittiset kustannukset ovat suuremmat kuin sillä saavutettavat hyödyt, vaikuttaa, Bergerin mukaan, epätodennäköiseltä että valtiot ryhtyisivät oma-aloitteisesti tekojaan sovitteluun. Poliittiset johtajat voivat toki vastustaa näitä voimia, mutta yhteiskunnan kulttuuriset tekijät rajaavat pitkälti sen, kuinka pitkälle yksittäinen poliitikko voi mennä ja onko hänen sanoillaan tahi teoillaan kaikupohjaa laajemmassa väestöpohjassa.²⁰⁹

3. METODOLOGINEN VIITEKEHYS

3.1. Metodologiana ja metodina diskurssianalyysi

Tutkielman metodologisenä viitekehysenä toimii diskurssianalyysi, joka tukee myös tutkielman teoreettista suuntausta, sosiaalista konstruktionismia, sillä molempien premissit kielen merkityksestä sosiaalista todellisuutta muokkaavana –ei siis vain kuvastavana ”voimana”– ovat toisiaan täydentäviä. Diskurssit ovat merkityssysteemejä, joiden välityksellä toimijat sekä selittävät että havainnollistavat todellisuuttaan ja omaa toimintaansa siinä. Konstruktivismin mukaisesti todellisuutta ei voi erottaa diskursseista vaan todellisuus ymmärretään aina kielellisten kategorioiden ja merkityssuhteiden eli diskurssien avulla. Diskursseja hyödynnetään sekä tietoisesti että tiedostamatta, sillä kuten Phillips ja Hardy selittävät, sosiaalisen todellisuuden muodostavat erilaiset, usein toistensa kanssa ristiriitaiset, epätäydelliset ja useita tulkintoja mahdollistavat diskurssit²¹⁰. Nämä erilaiset diskurssit kuitenkin rakentavat sen todellisuuden, jonka toimijat kokevat ”ehjänä” ja todellisena. Diskurssianalyysi tarjoaakin keinon raottaa ja tutkia niitä prosesseja, joiden kautta tätä sosiaalista todellisuutta rakennetaan ja ylläpidetään, ja jotka luovat perustan sosiaaliselle elämälle, järjestyneille yhteiskunnallisille instituutioille ja siinä ilmeneville käytännöille. Diskurssianalyysi jakaa siten vahvan konstruktivistisen epistemologian, jolle on tunnusomaista vahva refleksiivisyyden periaate, jonka mukaisesti ei vain tekstit vaan myös tutkijat itse kommunikaatioprosesseja analysoidessaan, hyödyntävät tulkinnoissaan erilaisia heille kulttuurisesti ja historiallisesti ominaisia diskursseja ja ovat siten osaltaan rakentamassa heitä ympäröivää ja tutkimaansa sosiaalista todellisuutta.²¹¹

Diskurssianalyysin suhde laadullisiin menetelmiin ei ole välttämättä aina helposti rajattavissa, mutta kuten Phillips ja Hardy osoittavat, eroavat ne kuitenkin monissa epistemologiaa koskevissa kysymyksissä. Ensinnäkin, toisin kuin useimmat laadulliset menetelmät, diskurssianalyysi on

²⁰⁹ Berger 2012, 95-102.

²¹⁰ Phillips & Hardy 2002, 2.

²¹¹ Ibid.

enemmän kuin ”pelkkä metodi”²¹². Diskurssianalyysi on ennen kaikkea epistemologia, joka ei ainoastaan selitä kuinka voimme ”tietää” sosiaalisesta todellisuudesta vaan antaa myös ”välineet” sen tutkimiseen²¹³. Diskurssianalyysi voidaankin ymmärtää yhtäältä tietynlaiseksi näkökulmaksi sosiaalisen todellisuuden luonteesta ja kielen roolista siinä, ja toisaalta sitä voidaan käsitellä metodina, jonka avulla voidaan tutkia miten kieli tätä todellisuutta muovaa – ei siis vain kuvasta. Diskurssianalyysi on siten sekä refleksiivinen että tulkinnallinen tutkimusmenetelmä, jonka avulla tutkija voi pyrkiä selvittämään kuinka ideat ja ”objektit”, jotka täyttävät todellisuutemme, alun perin luotiin ja kuinka niitä pidetään yllä ja ”paikallaan” ajasta toiseen. Diskurssianalyysi pyrkii siten sekä haastamaan että kyseenalaistamaan ne sosiaalista todellisuutta koskettavat totuudet, jotka monet laadulliset menetelmät ottavat ”annettuina”. Toisin sanoen, laadulliset menetelmät tutkivat sosiaalista todellisuutta sellaisena kuin se ilmenee, kun taas diskurssianalyysi selvittää *kuinka* se on tuotettu ja kuinka kielen avulla luodaan sosiaalisia ilmiöitä. Diskurssit eivät siten ole vain tie sosiaalisen maailman löytämiseksi vaan diskurssianalyttinen tutkimus uskoo että ainoa tapaa tietää maailmasta tapahtuu diskurssien kautta, minkä vuoksi yhtä ei voi erottaa toisesta.²¹⁴

Diskurssianalyysin tutkimuskohteena ovat tekstien, diskurssien ja kontekstin väliset suhteet. Diskursiivista tutkimusta ohjaavana periaatteena on että diskurssia ei voida erottaa sitä ympäröivästä laajemmasta kontekstista ja erilaisia tekniikoita käyttäen tutkija voi etsiä tutkimistaan teksteistä ”vihjeitä” diskursseista, joita nämä tekstit kuvastavat ja joihin ne on ”upotettu”. Diskurssianalyysin avulla voidaan tarkastella esimerkiksi kuinka erilaiset käsitteet ovat syntyneet ja miten niiden merkitys on muuttunut. Käytännössä diskurssit voidaan ymmärtää toimintaa mahdollistavina ja motivoivina sosiaalisen todellisuuden rakenteina, jotka samalla vahvistavat tiettyjä identiteettejä ja heikentävät toisia. Toimijat myös käyttävät tiettyjä diskursseja tai diskurssien ”aineksia” valikoivasti pystyäkseen parhaiten legitimoimaan omia kantojaan tai toimintaansa. Huolimatta diskurssianalyysin ja laadullisen tutkimuksen erilaisista tutkimusasetelmista, tiettyjä laadullisia menetelmiä voidaan kuitenkin käyttää diskursiivisesti. Esimerkiksi keskusteluanalyysiä ja narratiivianalyysiä voidaan käyttää kytkettäessä mikrotason tapahtumia laajempiin diskursseihin ja sillä tavoin osoittaa kuinka narratiivit ja keskustelut konstruoivat ”sosiaalisia kokemuksia”²¹⁵. Metoditasolla konkreettisia rajoja diskurssianalyysin ja muiden laadullisten menetelmien välillä voi siten olla vaikeaa hahmottaa, ja tutkijat ovatkin käyttäneet monenlaisia tekniikoita diskursseja tutkiakseen. Phillips ja Hardy haluavatkin painottaa että ratkaisevinta ei ole se, mitä tekniikkaa tai metodologiaa tutkija käyttää, vaan tuon metodin käyttö

²¹² Emt., 3.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Phillips & Hardy 2002, 3.

²¹⁵ Emt., 5, 9.

diskursiivisessa merkityksessä eli ”tekstien” tulkinta tarkoituksenaan ymmärtää paremmin erilaisia diskursseja ja sitä, kuinka ne mahdollistavat sosiaalisen todellisuuden rakenteita. Näin ollen, se että tutkimusmetodeja käytetään sopuosoinnussa diskurssianalyttisen ontologian ja epistemologian kanssa voi tehdä niistä diskurssianalyysin metodeja. Johtuen vahvasta sosiaalisesta konstruktivismista juontavasta epistemologiastaan, diskurssianalyysi pyrkii välttämään itsestään selvyiksi eli tekstejä analysoidessaan tutkija ei esimerkiksi itse jaottele puhetta valmiisiin kategorioihin vaan pyrkii tunnistamaan pikemmin miten puhujat tai toimijat itse käyttävät tai rakentavat kategorioita. Vahvana perusteluna diskurssianalyttiselle tutkimukselle voidaankin pitää sen pyrkimystä analysoida ja tuoda esiin sitä sosiaalista dynamiikkaa, jonka pohjalta monet luonnollisina ja pysyvinä pidetyt kategoriat ovat syntyneet ja jolla niitä ylläpidetään, kyseenalaistaen siten niiden asettamat rajat ja aseman sosiaalisina totuuksina, jotka usein edistävät tiettyjen ryhmien intressejä toisten kustannuksella.²¹⁶

Diskurssianalyttinen tutkimus vaihtelee paljolti sen mukaan mihin asioihin tutkija haluaa keskittyä. Tutkimuskysymyksestä riippuen fokus voi olla joko yksittäisissä teksteissä tai ympäröivässä kontekstissa, jonka lisäksi tutkimuksen painopiste voi vaihdella kriittisen ja konstruktivistisen diskurssianalyysin välillä. Kriittiselle diskurssianalyysille on ominaista valta ja ideologiat, kun taas konstruktivistinen suuntaus keskittyy ensisijaisesti sosiaalista todellisuutta tuottaviin prosesseihin. Diskurssianalyysiin liitetään usein vaatimus tutkimuksen kolmiulotteisuudesta eli että diskurssin lisäksi, tutkijoiden tulisi ottaa huomioon myös teksti(t) ja konteksti ja tarkastella diskurssia osana sen paikallista ja globaalia, sekä sosiaalisia ja kulttuurisia konteksteja. Käytännössä tämä on kuitenkin jokseenkin mahdoton tehtävä, ja sen vuoksi tutkijan on valittava mihin hän tutkimuksessaan keskittyy ja mitä haluaa selvittää. Siinä missä tekstien paikallinen konteksti on tutkimuksen kannalta aina relevantti ja tarvittava tieto, voidaan tekstejä ympäröivä laajempi sosiaalinen ja historiallinen konteksti usein jättää huomiotta ellei juuri se ole tutkimuksen kiinnostuksen aiheena. Hyödyllinen tapa erotella konteksteja on niiden jako kaukaisiin (distal) ja läheisiin (proximate). Kaukaisiin konteksteihin kuuluu muun muassa sosiaalinen luokka, osanottajien etninen koostumus, ne instituutiot tai paikat, joissa diskurssi ilmenee sekä ekologiset, uskonnolliset ja kulttuuriset asetelmat. Läheinen konteksti sen sijaan käsittää vuorovaikutuksen välittömät piirteet, kuten tapahtuman tai tilaisuuden luonteen ja genren eli tyyppilajin, puheen jaksotuksen eli missä järjestyksessä tapahtumat esitetään ja ne asemat ja ominaisuudet, joita puhujat edustavat. Tutkimuksen teoreettinen suuntaus osittain määrittää sen kumpi konteksti on tutkimuksen kannalta merkityksellisempi: kriittisesti suuntautuneille tutkimuksille, jotka tutkivat vallan, ideologioiden ja tiedon dynamiikkaa, on tärkeää peilata ja tulkita diskurssien sisältämiä

²¹⁶ Phillips & Hardy 2002, 9-13.

merkityksiä distaalisen kontekstin valossa. Tosin Phillips ja Hardy huomauttavat että kaiken diskurssianalyttisen tutkimuksen tulisi olla ”sensitiivistä” vallalle, vaikkakin kriittiset tutkimukset ottavat pääasiakseen tutkia kuinka valtarakenteita tuotetaan ja erilaisia intressejä puolletaan sosiaalisten konstruktion prosessien kautta.²¹⁷

Diskurssianalyttisen tutkimuksen kenttä voidaan jakaa neljään eri suuntaukseen, jotka vaihtelevat jo edellä mainittujen fokustekijöiden, yksittäisten tekstien ja kontekstin suhteellisen painottamisen suhteen, sekä sen mukaan onko kiinnostuksen kohteena konstruktivistiset prosessit vai kallistuuko tutkimus pikemminkin valtarakenteiden paljastamiseen. Foucaultin innoittama kriittinen tutkimus, joka on yksi yleisimmistä suuntauksista diskurssianalyysissä, pyrkii paljastamaan tiettyjen diskurssien etuoikeutetut merkitykset sekä niiden rajoittavat vaikutukset. Usein tavoitteena on osoittaa kuinka suuret (”grand”) diskurssit hallitsevat sosiaalista todellisuutta ja sen toimijoita eli kuinka sosiaaliset rakenteet voivat tukea ja valtuuttaa joitakin toimijoita heikentäen samalla toisia. Yhtenä kriittisen tutkimuksen tavoitteena on myös ymmärtää ja selvittää kuinka toimijat voivat käyttää diskurssia tai diskursseja edistääkseen omia intressejään ja saadakseen aikaan tiettyjä (loppu)tuloksia. Kuten edellä jo todettiin, konstruktivistinen suuntaus on kriittistä diskurssianalyysiä huomattavasti neutraalimpi lähestymistapa, kiinnittäen eniten huomiota siihen miten ilmiöitä ylipäättänsä luodaan, vahvistetaan ja otetaan ”itsestään selvyyksinä”, ja kuinka ne tulevat muodostamaan sosiaalisen todellisuuden. Näiden suuntausten perusteella Phillips ja Hardy jakavat diskurssianalyttisen tutkimuksen neljään eri tutkimusotteeseen, joita ovat sosio-lingvistinen analyysi, tulkitseva strukturalismi, kriittinen diskurssianalyysi ja kriittinen lingvistinen analyysi. Eri tutkimusotteita ei kuitenkaan tulisi mieltää jäykiksi kategorioiksi, vaan diskurssianalyttisen tutkimuksen eri ulottuvuudet ovat pikemminkin osa tutkimuksellista jatkumoa eivätkä siten muodosta toisiaan poissulkevia kahtiajakoja. Yksi näkökulma onkin suhtautua näihin tutkimusotteisiin eräänlaisina weberilaisina ideaalityyppeinä, sillä tutkimus on harvoin luokiteltavissa puhtaasti yhden suuntauksen edustajaksi.²¹⁸ Omassa tutkimuksessani painottuvat erityisesti tulkitsevan strukturalismin kontekstiläheinen näkökulma, ja vaikka huomioni on ensisijaisesti tavoissa, joilla tietynlaista menneisyysnarratiivia (tai kuvaa/käsitystä menneisyydestä) rakennetaan ja pidetään yllä diskursiivisin keinoin, kiinnitty tutkimukseni myös osittain kriittiseen diskurssianalyysiin. Diskurssien suhdetta vallan tuottamiseen ja erilaisten diskurssien ideologioita seurauksia tuskin voinee ohittaa kun tutkimuskohteena on valtion poliittisesti motivoitunut menneisyyden hallinta.

²¹⁷ Emt., 18-9.

²¹⁸ Phillips & Hardy 2002, 20-1.

3.2. Diskurssianalyttisen tutkimuksen käsitteitä ja periaatteita

Sen ohella että sosiaalisen todellisuuden katsotaan muodostuvan kielenkäytön kautta, diskurssianalyttinen tutkimus perustuu seuraaviin lähtökohtauksiin: on olemassa rinnakkaisia ja keskenään kamppailevia merkityssysteemejä, joita toimijat tarvitsevat toiminnassaan ja kaikki merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista ja että kielen käytöllä on seurauksensa.²¹⁹ Asioiden merkityksellistämisen tarkasteleminen ja merkityssysteemien löytäminen on siten diskurssianalyttisen tutkimuksen ydinaluetta. Merkityssysteemit rakentuvat sosiaalisten käytäntöjen pohjalta ja ne voivat sanallisten ilmiöiden lisäksi ilmetä ei-sanallisissa muodoissa, esimerkiksi tekoina ja kuvina. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa huomattavaa on kuinka merkityssysteemit muuntuvat (sekä tahattomasti että tahallisesti) jatkuvasti – ja kuinka myös tutkija itse, diskurssianalyttistä tutkimusta tehdessään, on osaltaan sekä muuntamassa että vahvistamassa tiettyjä diskursiivisia rakenteita omien kulttuuristen tulkintapojen ja merkitysrakenteiden mukaisesti. Jokinen et al. erottavat merkityssysteemit diskursseista ja repertuaareista, joiden käyttö vaihtelee tutkimuksen painopisteen mukaan. Heidän mukaansa käsitteiden samankaltaisuuden vuoksi diskurssit ja repertuaarit voidaan ymmärtää ”verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta”. Diskurssin käsite on sopiva kuvaamaan erityisesti ilmiöiden historiallisuutta, valtasuhteita ja instituutioiden sosiaalisia käytäntöjä.²²⁰ Omassa tutkimuksessani tarkastelen aluksi millaisia merkityksiä, ja niistä muodostuvia diskursseja, Yhdysvaltain ja Vietnamin välinen normalisaatioprosessi pitää sisällään, jonka jälkeen pyrin selvittämään näiden diskurssien funktioita ja niihin sisältyviä erilaisia identiteetti-positioita, joita Yhdysvallat suhteessa Vietnamiin ilmentää. Näiden diskurssien avulla tarkoitukseni siten lopuksi hahmottamaa millaista menneisyyden diskurssia Yhdysvaltain hallinto normalisaation aikana eri konteksteissa tuottaa. Pyrin siis yhtäältä selvittämään vaihtelevatko merkityssysteemit eri konteksteissa eri aikakausina, vai onko tekstien pohjalta löydettävissä yhdenmukainen menneisyyden diskurssi.

Diskurssin ja merkityssysteemien ohella Jokinen et al. erottavat vielä kolmannen kielenkäytön tutkimiseen liitetyn käsitteen: tulkintarepertuaarin.²²¹ Tulkintarepertuaarien käyttöä suositellaan erityisesti arkikielen vaihtelevuuden kuvaamisen, ja ne ovat tutkijan aineiston pohjalta luomia tapoja tarkastella aineistoa. Diskurssianalyysin tarkoitus ei kuitenkaan ole tutkia pelkkiä repertuaareja tai diskursseja, vaan pikemminkin sitä, miten erilaiset diskurssit otetaan käyttöön erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ja käytännöissä. Erilaiset merkityssysteemit rakentavat sosiaalista

²¹⁹ Jokinen et al. 1993, 17.

²²⁰ Emt., 17-27.

²²¹ Emt., 27.

todellisuutta aina suhteessa toisiinsa, interdiskursiivisesti (tai intertekstuaalisesti), ei siis yksittäisinä ja erillisinä tulkintamalleina. Diskurssit ja repertuaarit ovat siten sekä rinnakkaisia että toistensa kanssa kilpailevia merkityssysteemejä – näkökulma, joka korostuu erityisesti valtasuhteita ja vallan legitimaatiota tutkiessa. Diskurssianalyysi korostaa tapahtumatilanteen merkitystä ja moniulotteisuutta yhtenä ratkaisevana tekijänä kielenkäytön muodostumiselle. Juuri kontekstin tärkeyden vuoksi diskurssianalyysi myös poikkeaa monista laadullisista menetelmistä, joissa mahdolliset tilanteiset häiriötekijät pyritään poistamaan tai ainakin rajaamaan pieniksi. Diskurssianalyysi nimittäin korostaa ja tutkii juurikin aineiston vuorovaikutusta sen kontekstin eli sen ajan ja paikan kanssa, johon se sijoittuu. Konteksti voi kuitenkin olla, kuten aiemmin totesin, moninainen, joten tutkimuskohde ja tavoite määrittävät sen, mitä tekijöitä otetaan huomioon ja minkälaiseen taustaan tai ”ympäristöön” tekstit merkityksineen suhteutetaan.²²² Omassa tutkimuksessani korostuvat historiallisen kontekstin lisäksi tutkittavan aineistoni eli artikkelien ja puheiden, reunaehdot, jotka liittyvät erilaisten ”tekstien” tuotantotapoihin. Jokisen et al. mukaan se millaiset jonkin puheen tai tekstin tuotantoehdot ovat, vaikuttavat pitkälti aineiston ilmiasuun ja muotoon. Esimerkiksi lehtiartikkelien tuottamista ja viranomaisten tai viranhaltijoiden puhetta säätelevät erilaiset, usein tarkemmat kriteerit ja muodollisemmat konventiot kuin omanelämäkerrallisten ja vapaiden julkaisujen ja arkipäivän puhetta.²²³

Diskurssianalyysissä toimijuutta tarkastellaan aina ensisijaisesti tekstien kautta eli miten identiteettiä rakennetaan ja tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole selvittää toimijoiden todellisia intentioita tai eritellä toimijan olemusta vaan toimijuus rakentuu, kuten muutkin merkitykset, kontekstuaalisesti ja eri konteksteissa toimijuus voi artikuloitua eri tavoin. Kuten Jokinen et al. toteavat, koska toimija voi rakentaa useita erilaisia (ja usein myös ristiriitaisia) ”versioita” itsestään, ei tutkijan tavoitteena ole määrittää mikä näistä eri identiteeteistä on todellisin tai aidoin vaan tutkimuskohteen muodostavat erilaiset toimijuuden versiot sinänsä. Eri toimijaulottuvuuksia voidaan tarkastella identiteetin, subjektiposition ja diskurssin käyttäjän käsittein. Jokisen et al. mukaan identiteetti muodostuu toimijan itselleen, toisille ja toisten hänelle katsomista oikeuksista, velvollisuuksista, ja ominaisuuksista. Subjektipositio sen sijaan kuvastaa usein toimijuuden tilannekohtaisia rajoituksia, jotka voivat liittyä toimijan sosiaaliseen tai ammatilliseen asemaan tai juontaa kulttuurisista rajoista. Subjektipositiot syntyvät sosiaalisissa käytännöissä, eivätkä ne siten ole valmiina olemassa tai toimijan yksin määriteltävissä. Diskurssin käyttäjän käsite on jokseenkin lähellä subjektipositiota, korostaen miten rajoitusten sisällä, toimija voi hyödyntää erilaisia merkityssysteemejä tarpeidensa mukaan kertoakseen itsestään ja

²²² Emt., 27–35.

²²³ Jokinen et al. 1993, 35-7.

kokemuksistaan. Toimijan kuvaukset itsestään ovat usein ristiriitaisia ja toimija voikin esiintyä useissa eri ”identiteeteissä” tilanteesta riippuen. Diskurssin käyttäjään ei kuitenkaan ole täysin vapaa valitsemaan vaan liikkuu aina tiettyjen diskurssien sisällä, jotka määrittelevät mitä käytettävissä olevat merkityssystemit ovat.²²⁴ Omassa tutkimuksessani peilaan aineistoa sekä subjektiposition että diskurssinkäyttäjän käsitteiden kautta, sillä oletan aineistossa esiintyvän erilaisia tapoja käsitellä Vietnam-menneisyyttä tilanteen ja ajallisen kontekstin mukaan, joiden lisäksi toimijoiden valta-asema Yhdysvallan valtiojohdon edustajina todennäköisesti vaikuttaa viestin sisältöön. Kielen käyttöä analysoidessa on myös hyvä pitää mielessä että tekstit ja niiden sisältämät ”lausumat” eivät pelkästään kuvaa jotakin vaan niillä myös ”tehdään jotakin”, jolloin ne konstruktiivisen logiikan mukaisesti sekä ”väittävät jotain todellisuuden luonteesta että samalla rakentavat tuota todellisuutta”²²⁵. Kielen käytön seuraamukset tai vaikutukset voivat olla sekä tahallisia että tahattomia: toimija ei välttämättä aina tiedosta tai osaa arvioida millaisia ”funktioita” hänen lausumansa tulee palvelleeksi. Tutkijan tehtävänä on kuitenkin vain pohtia, mitä jokin ilmaisu jossakin vuorovaikutustilanteessa tekee ja millaisia seurauksia se tuottaa tai mahdollistaa riippumatta toimijan intentioista. Tilannekohtaisten seurausten lisäksi, kielen käytöllä saattaa olla kauaskantoisempia, ideologisia seurauksia, jotka usein liittyvät diskurssien kautta ilmenevään ja ylläpidettävään valtaan sekä valta- ja alistussuhteisiin sekä niiden legitimoimiseen. Diskurssien seurauksia, jotka ovat usein myös ristiriitaisia, ei ole aivan helppo tulkita, sillä hyvin erilaisilla puhutavoilla voidaan tuottaa ja vahvistaa esimerkiksi sukupuolirooleja ja valtasuhteita. Tutkijan on tulkintoja tehdessään hyvä kriittisesti reflektoida myös omia käsityksiään suhteessa analysoimiinsa diskursseihin ja siihen, miten tutkijan ”omat” diskurssit mahdollisesti vaikuttavat tulkinnan muodostumiseen.²²⁶

Pyrin omassa tutkimuksessani tarkastelemaan kielen käytön vaihtelua ja merkitysten rakentumista erityisesti Jokisen et al. antamien periaatteiden ja heidän analyysityökalujensa avulla, joita erittelen seuraavaksi lyhyesti. Olennaisinta analyysissä tulee olemaan eri merkityssystemien tunnistaminen ja sitä kautta kielen käytön vaihtelun ja siihen vaikuttavien tekijöiden analysoiminen. Kuten Suoninen huomauttaa, merkityssystemit eivät esiinny aineistossa valmiina selkeinä kokonaisuuksina vaan rakentuvat erilaisista tavoista kuvata tai tehdä ymmärrettäväksi eri aiheita eli sama ilmiö voidaan eri merkityssystemien avulla tulkita ja ymmärtää eri tavoin ja eri ihmisten kannalta nähdä joko edullisena tai ongelmallisena²²⁷. Merkityssystemien tunnistaminen perustuu teksteihin ja kielen käyttäjien tekemiin rajanvetoihin. Sanojen lisäksi analyysissä huomioidaan

²²⁴ Emt., 37–40.

²²⁵ Emt., 41.

²²⁶ Emt., 41-5.

²²⁷ Suoninen 1993, 50-1.

mahdolliset symboliset merkitykset, jotka herättävät ja sisältävät usein erilaisia miellelyhtymiä, tunne merkitykset tai myyttiset merkitykset, ja ”teot”, jotka eivät ole suoraan luettavissa, mutta joilla voi olla tärkeitä tulkinnallisia seurauksia. Teksteissä etsitään siten erilaisia tulkintarepertuaareja, joiden käytölle erilaisissa konteksteissa tutkija pyrkii antamaan syitä ja tarkoituksia, eli miksi tietynlaisia merkityksiä puolletaan yhdessä tilanteessa ja toisessa ei. Repertuaarit eivät jäseny teemoiksi tai aiheiksi vaan rakentuvat pikemminkin ilmiön erilaisista tulkintatavoista. Merkityssystemien tai diskurssien löytämiseen pätevät seuraavat toteamukset: 1) diskurssit toteutuvat teksteissä 2) diskurssi luo (nimeää) ja merkityksellistää objektit 3) diskurssi asettaa toimijat erilaisiin positioihin 4) diskurssi on yhtenäinen merkitysten kokonaisuus 5) diskurssit ovat intertekstuaalisia viitaten toisiin diskursseihin 6) diskurssit ovat refleksiivisiä käsitellen omia sisäisiä ristiriitojaan ja 7) diskurssi on historiallisten olosuhteiden tuote, joka muuttuu jatkuvasti.²²⁸

Kommunikointia ja vuorovaikutusta niin sanallista kuin sanatontakin voidaan kutsua myös selontekojen antamiseksi. Suonisen mukaan selonteot ovat aina kulttuuriensa tuotteita koostuen merkityksistä, jotka ovat kulttuurisesti ymmärrettäviä²²⁹. Selonteot pitävät kulttuuria yllä selittämällä ja perustelemalla tiettyjen vakiintuneiden tapojen ja rakenteiden noudattamista tai niistä poikkeamista. Selonteot ja niiden sisältämät diskurssit muodostavat siten diskurssianalyysin pääasiallisen tutkimuskohteen. Selonteossa on kyse ennen kaikkea vuorovaikutustilanteen perusteella tehtävistä kielellisistä valinnoista, joiden seurauksena jokin ilmiö kuvaillaan, luokitellaan ja sitä vertaillaan johonkin ja selonteon läpiviemiseksi käytetään erilaisia retorisia strategioita, kiinnittäen huomiota sanomisen sävyihin.²³⁰

3.3. Analyysiä tulkitsevan strukturalismin ja kriittisen diskurssianalyysin lähtökohdista

Kuten jo aikaisemmin todettiin, kontekstilähtöinen tulkitseva strukturalismi keskittyy nimensä mukaisesti sosiaalisen kontekstin ja sitä tukevan diskurssin tutkimiseen. Tulkitsevaa strukturalismia on, Phillipsin ja Hardyn mukaan, hyödynnetty esimerkiksi organisatoristen ja yhteiskunnallisten kontekstien diskursiivista tuottamista tutkiessa, mutta tutkimuskohteena voivat olla myös laajemmat institutionaaliset rakenteet ja niiden puitteissa tapahtuva kehitys/muutos ajan myötä. Tulkitsevan strukturalismin tavoitteena on siten kontekstin ymmärtäminen, ja aineiston analyysissä korostuukin mikroanalyysin sijaan, pyrkimys luoda käsitys kokonaiskuvasta (”the bigger picture”). Koska tarkkailun kohteena ovat ensisijaisesti se, miten laajemmat sosiaaliset kontekstit syntyvät ja mitä

²²⁸ Emt., 54–63.

²²⁹ Suoninen 1999, 22.

²³⁰ Emt., 22-3.

seurauksia niillä on tai mitä ne mahdollistavat ilman suurempaa spekulointia valtarakenteista, tutkimusote painottuu enemmän sosiaalisen konstruktivismin suuntaan. Tulkitseva strukturalismi edellyttää siten taustakseen eräänlaisen historiallisten tapahtumien aikajanan, jota vasten analysoitavia tekstejä sitten peilataan ja joiden kautta kontekstia ja siinä tapahtuneita mahdollisia muutoksia pyritään ymmärtämään.²³¹ Omassa tutkimuksessani tämän aikajanan tai tutkimuksen taustan muodostavat Yhdysvaltain ja Vietnamin normalisaatioprosessin ”avaintapahtumat” ja ylipäättänsä 1990-luvulla alkanut Vietnamin ja Yhdysvaltain suhteiden kehitys lähestulkoon nolosta jokseenkin sopuisaksi taloudelliseksi ja poliittiseksi kumppanuudeksi. Tulkitsevan strukturalismin kautta voidaan siten paremmin ymmärtää isoja muutoksia laajoissa diskursseissa varsinkin kun tapahtumien aikajänne on pitempi²³².

Diskurssianalyysin piirissä kriittinen diskurssianalyysi on ehkä yksi käytetyimmistä menetelmistä, sillä se tutkii erityisesti diskursiivisin keinoin tapahtuvaa vallan rakentumista ja valtasuhteiden ylläpitoa. Menetelmän avulla tarkastellaan vallan väärinkäyttöä, ja miten tätä valtaa uudelleen tuotetaan ja legitimoidaan eri ryhmien ja instituutioiden puheissa ja teksteissä. Tutkijoiden tehtävänä on siten analysoida aineistossa esiintyvää ”dialogista kamppailua”, joka tavallisesti johtaa yhden diskurssin etuoikeutettuun asemaan ja toisen (tai toisten) marginalisaation. Tutkimusote nojaa vahvasti Fairclough’n näkemyksiin kielestä ja vallasta, ja tarkoituksena onkin kriittisesti tutkia kuinka diskursiivinen toiminta muokkaa sosiaalista todellisuutta muodostamalla käsitteitä, kohteita (objects) sekä erilaisia toimijuuden -positioita. Tulkitsevan strukturalismin tapaan myös kriittinen diskurssianalyysi tulkitsee laajempaa kontekstia ja sitä kuinka muutokset diskurssissa johtavat erilaisiin etujärjestelmien syntyyn, asettaen toimijoita eriarvoiseen asemaan. Kriittisen diskurssianalyysin avulla on tutkittu muun muassa diskursiivisia strategioita, erityisesti poliittisia strategioita, ja kuinka diskurssit legitimoivat ja siten selittävät tiettyjä poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia rakenteita. Marginalisaation tutkimisessa sen sijaan on kyse siitä, kuinka diskurssit antavat joillekin ryhmille ”äänen” kun taas tietyt tai toiset ryhmät pyritään vaientamaan, ja kuinka erilaisia diskursseja hyödyntäen toimijat korostavat oikeuttaan puhua.²³³ Pyrin myös omassa tutkimuksessani, mahdollisuuksien mukaan, ottamaan huomioon sen kuinka Yhdysvaltain poliittisen johdon tavoissa käsitellä Vietnam menneisyyttä tiettyjä diskursseja ehkä oikeutetaan ja toiset pyritään vaientamaan, ja pohtimaan näiden merkitystä kontekstin kannalta. Sen lisäksi pyrin tarkkailemaan millaisin diskursiivisin keinoin tiettyä kuvaa tai käsitystä menneisyydestä rakennetaan, perustellaan ja oikeutetaan. Kriittinen diskurssianalyysi tuo vaihtoehtoisia tapoja analysoida valtaa, sillä sen sijaan että valta nähtäisiin asiantuntijaorganisaatioiden ominaisuutena,

²³¹ Phillips & Hardy 2002, 23-4.

²³² Emt., 25.

²³³ Phillips & Hardy 2002, 25-6.

ilmeten byrokraattisissa käytännöissä, toiminnoissa tai sisäistetyissä normeissa, vallankäyttöä voidaan harjoittaa monin eri tavoin²³⁴. Tarkoituksena on paljastaa miten itsestäänselvyytenä pidettyjä valtarakenteita ja niiden ylläpitämiä etujärjestelmiä ylläpidetään.

Edellä mainitut kaksi diskurssianalyttistä tutkimustapaa tulevat siten olemaan hallitsevat näkökulmat joiden kautta aineistoani tarkastelen. Molemmat ovat jokseenkin retorisia diskurssianalyysin muotoja eli ne tutkivat miten kielen avulla pyritään ”vakuuttamaan” ja saamaan tietyt versiot sosiaalisesta todellisuudesta hyväksytyiksi²³⁵. Retorisen vakuuttamisen ääripää onkin asiantilojen faktualisointiin pyrkivä argumentointi, jossa tiedosta pyritään konstruoimaan itsestään selvänä pidettävä totuus. Faktuaalinen argumentointi nojaakin vakuuttamisen tueksi esitettäviin ”faktioihin” ja tutkimustuloksiin ja sille on tyypillistä esittää asiat siten, (esimerkiksi hyödyntämällä erinäisiä kronologisia tai kausaalisia rakenteita tai järjestyksiä) että niille on vaikea nähdä olevan *muuta* vaihtoehtoja.²³⁶ Myös omassa aineistossani, erityisesti siihen sisältyvissä puheissa, uskon käytettävän erilaisia retorisia strategioita, vaikkakin ne ovat laadultaan todennäköisesti faktuaalista argumentointia huomattavasti hienovaraisempia ja vaikeampia löytää, mutta koska diskurssin tuottajat ovat poliittisia toimijoita, tietynlaiset asioita yksinkertaistavat tai rajaavat kielen käyttötavat ovat oletettavia. Analyysini alkuvaiheessa huomioni kohdistuu kuitenkin ensisijaisesti merkityksiin eli millaisia merkityksiä normalisaatioprosessissa nousee esiin ja miten, jos ollenkaan, Yhdysvallat käsittelee maiden välistä menneisyyttä eri konteksteissa. Näin ollen aluksi tutkin aina millaisia tulkintarepertuaareja tekstien pohjalta rakentuu tai niissä mahdollisesti käytetään, sillä näiden pohjalta voidaan sitten rakentaa kuvaa yksittäisiä repertuaareja suuremmasta diskurssista – mikäli tekstien pohjalta on mahdollista hahmottaa sellainen. Jokinen et al. näkevät tulkintarepertuaarit sisällöltään melko samanlaisina diskurssien kanssa: molemmissa tarkastellaan diskurssien sisältöä sekä sitä miten tuo sisältö järjestyy²³⁷. Merkitysten ja niiden järjestymisen ohella, aineistosta on tarkoitus huomioida siinä esiintyvät subjektipositiot eli tässä tapauksessa Yhdysvaltain Vietnam-diskurssi ja asennoituminen menneisyyteen ilmentävät myös Yhdysvaltain toimijuutta ja identiteettiä. Identiteetti ymmärretään diskurssianalyttisessä tutkimuksessa toiminnallisena ja kielenkäyttöön sidottuna olevana toimijuutena, joka saattaa tilannekohtaisesti vaihdella suurestikin²³⁸.

²³⁴ Emt., 27.

²³⁵ Jokinen & Juhila 1999, 78.

²³⁶ Emt., 79 -81.

²³⁷ Emt., 71.

²³⁸ Emt., 75.

4. AINEISTO

Aineistoni pohjautuu Times New Yorkin artikkeleihin sekä valtiojohdon puheisiin, jotka olen valinnut siten että ne kuvastaisivat Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden normalisaatioprosessin kulkua pääpiirteissään. Koska tarkastelemani aikajana on pitkä, n. 20 vuotta, kaikkea saatavilla olevaa ja aiheeseen liittyvää materiaalisia ei ole mahdollista tarkastella tämän tutkimuksen puitteissa. Sen sijaan olen pyrkinyt rajaamaan aineistoni normalisaatioprosessin kannalta olennaisimpiin ns. avaintapahtumiin. Tässä apuna olen käyttänyt muun muassa Yhdysvaltain Vietnamin suurlähetystön kauppakanslian laatimia normalisaatioprosessista laadittuja kronologioita, jotka löytyvät tutkielman liitteistä. Näitä kronologioita ja muutamia normalisaatioprosessin vaiheita kuvastavia dokumentteja hyödyntäen olen koostanut oman aikajana, joka toimii aineiston analyysin runkona. Sen pohjalta tarkoituksena on muodostaa kuva Yhdysvaltain Vietnam -diskurssista tämän ajanjakson aikana ja siitä, miten maiden menneisyys mahdollisesti näyttäytyy tässä yhteydessä. MacMahonin artikkeli ”The Contested Memory: The Vietnam War and American Society, 1975 - 2001” osoittaa että normalisaatiota edeltänyt sodanjälkeinen Vietnam -diskurssi on ollut erittäin isänmaallinen välttämättä viittauksia negatiivisiin ja vaikeisiin asioihin tai moraalisesti raskauttaviin vastuukysymyksiin, yksinkertaistaen ja rajaten Vietnam muistot ja muistamisen muistoihin, jotka eivät ole ristiriidassa Yhdysvaltain ”kunniakkaan” historiallisen kertomuksen kanssa²³⁹. Parhaiten Vietnamin merkitys on konkretisoitunut ulkopoliittisissa debateissa, joiden aiheena on ollut milloin ja missä olosuhteissa Yhdysvaltain tulisi lähettää joukkoja ulkomaille ja kysymyksissä sotilaallisen intervention tehokkuudesta. Valtiojohdon yrityksistä huolimatta julkiset mielipidetutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet että ainakaan kansakunnan kollektiivisen muistin tasolla Vietnam ei ole unohtunut ja siihen liittyvät mielikuvat ovat pysyneet kielteisinä ja kriittisinä, mikä on heijastunut myös populaarikulttuurissa ja sen tavoissa esittää ja kuvata Vietnamin sotaa.²⁴⁰ Oma aineistoni rakentuu siten näille lähtökohdille ja mielenkiintoista onkin nähdä lähentyvätkö toistensa kanssa ristiriidassa olevat valtiollinen ja julkinen diskurssi eli valtion virallinen historiallinen narratiivi ja kansakunnan kollektiivinen muisti toisiaan normalisaatioprosessin kuluessa.

²³⁹ Ks. MacMahon, Robert J. (2002), ”SHARF Presidential Address: Contested Memory: The Vietnam War and American Society, 1975-2001”. *Diplomatic History* 26 (2): 159-184.

²⁴⁰ McMahan 2002, 176- 184.

5. AINEISTON ANALYYSI

5.1. Katsaus normalisaatioprosessin keskeiseen diskursiiviseen tematiikkaan

Aineiston analyysin ensimmäisessä vaiheessa tarkoitukseni on muodostaa kokonaiskuva Yhdysvaltain ja Vietnamin normalisaatioprosessin aikana ilmenevistä merkityksistä ja siinä esiintyvistä eri merkityssysteemeistä sekä siitä, miten näitä merkityssysteemejä käytetään (ja mitä niillä tehdään) eri yhteyksissä ja millaisin seurauksin. Teksteistä löydetyn keskeisen diskursiivisen tematiikan pohjalta olen muodostanut seuraavat alta löydettävät jaottelut, jotka mielestäni kuvastavat Yhdysvaltain suhtautumista niin Vietnamiin, maiden väliseen sotaan, normalisaatioprosessin syihin ja tarkoituksiin kuin myös geopolittisen tilanteen kehittymisen ja maiden välisten suhteiden lämpiämisen myötä nouseviin uusiin merkityksiin, joita Vietnamille annetaan. Oheiset diskurssit kuvaavat siten toistuvia tapoja, joilla sekä suhdetta Vietnamiin että normalisaatioprosessia sinänsä merkityksellisestään. Tarkastelun selkiyttämiseksi olen rajannut diskurssit omiksi merkityssysteemeikseen, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita että ne esiintyisivät käyttökontekstissaan aina yhtä selkeästi rajattuina. Päinvastoin, sen lisäksi että diskurssit jatkuvasti limittyvät toisiinsa yhtä diskurssia usein myös pohjustetaan tai tuetaan toisen diskurssin merkityksillä. Esimerkiksi talous-, vapaus- ja tulevaisuusdiskurssit toimivat pitkälti käsi kädessä läpi normalisaatioprosessin, siten että yhden voidaan katsoa johtavan toiseen tai että teemoja mielellään yhdistellään jonkin keskeisen tai läpileikkaavan teeman vahvistamiseksi, joka oheisen aineiston perusteella usein näyttäytyy Yhdysvaltain pyrkimyksenä liittää Vietnam osaksi länsimaisten demokratioiden joukkoa.

5.1.1. Traumadiskurssi

Ensimmäiseksi merkityssysteemiksi nostan Yhdysvaltain Vietnamin sotaan liittyviä tunteita ja muistikuvia ilmentävän merkitysten sarjan, jota paremman nimen puuttuessa, kutsun tässä nyt traumadiskurssiksi. Tämä diskurssi halkoo systemaattisesti normalisaatioprosessia alusta loppuun, vaikkakin se saakin alussa hieman eri merkityksiä kuin lopussa, kun kadonneiden amerikkalaisten etsiminen vaihtuu loppua kohti enenevässä määrin peloksi Vietnamin sodan virheiden toistamisesta Yhdysvaltain ulkopoliittisissa ratkaisuihin ja toiminnassa. Traumadiskurssin läpileikkaavana teemana voidaan kuitenkin pitää tietynlaista keskeneräisyyttä, joka ilmenee esimerkiksi kykenemättömyytenä täysin parantaa niitä haavoja, jotka Vietnamin sota sekä Yhdysvaltain hallinnolle että kansakunnalle aiheutti, sekä, yrityksistä huolimatta, sulkea Vietnam-kappaletta Yhdysvaltain historiassa mielekkäällä tavalla. Sen sijaan Vietnam-viittaukset ja muistikuvat

tuntuvat seuraavan Yhdysvaltoja vuosikymmeneltä toiselle ja presidentistä toiseen, huolimatta siitä, oliko Vietnamin sota heille aikanaan todellisuutta tai elivätkö he edes kyseisen ajanjakson aikana. Tarkastelen seuraavaksi diskurssin keskeisiä merkityksiä ja merkitysten rakentamista eri konteksteissa, jotka selittävät osaltaan miten Yhdysvallat pyrkii Vietnamin sodan ongelmia ratkaisemaan ja miten traumadiskurssi tekstien tasolla ilmenee.

Ensimmäinen konkreettinen yritys Vietnam-traumojen hiljentämiseksi ja poistamiseksi Yhdysvaltain kansakunnan tietoisuudesta voidaan katsoa sisältyvän presidentti William Clintonin heinäkuussa 1995 antamaan ilmoitukseen suhteiden normalisoimisesta Vietnamin kanssa.²⁴¹ Clintonin ilmoituksen mukaan Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden paranemisen, ja sitä kautta myös normalisaation, keskeisenä edellytyksenä on ollut kadonneiden tai sotavangiksi joutuneiden amerikkalaisten paikantaminen ja takaisin saaminen Yhdysvaltoihin – tehtävä, jossa Vietnamin yhteistyövalmius on mahdollistanut monen kohtalon selvittämisen. Sekä Clintonin sanoissa että sitä seuraavassa uutisoinnissa korostuvat Yhdysvaltain pyrkimys ”liikkua koskettavan ja tuskallisen menneisyyden ulottumattomiin kohti yhteistä maaperän löytämistä tulevaisuutta varten”.²⁴² Oheinen toive ja pyrkimys selittyvät hyvin Vietnamin sodalle samassa yhteydessä annetuilla merkityksillä, joissa se kuvataan katkerana kansakuntaa jakaneena (ja jakavana?) sotana, jonka arvet ovat syvällä kansakunnan psyydessä, ja amerikkalaisten mieliin lähtemättömän jäljen jättäneenä tappiona.²⁴³ Lausunnossaan Clintonin toiveena onkin siten ennen kaikkea Amerikan kansakunnan haavojen parantaminen ja ehkä osittain kontekstista (puhe on pidetty 11.7.1995 Valkoisessa talossa, Washingtonissa) johtuen trauma yksilöityy yksinomaan amerikkalaisiin, eikä Vietnamin kansan kärsimyksille anneta minkäänlaista roolia. Trauma on sitten ennen kaikkea Yhdysvaltain sisäinen ja poliittinen, sillä presidentin halu ja kehotus ”sysätä menneisyys syrjään” sekä todeta että ”on aika parantua/parantaa, ja aika rakentaa” viestii samalla Yhdysvaltain hallinnon toiveesta jättää Vietnam-menneisyys ikävine muistikuvineen taakseen ja yhdistää kansakunta. Clintonin lausunto antaa siten ymmärtää että huolimatta vuosikymmenistä, jotka Vietnamin sodan ja sitä seuranneen kansallisen vastustus- ja kritiikkiaallon välillä jo on, asia koskettaa yhä amerikkalaisten arkipäivää ja siihen liittyvät muistikuvat jakavat ja riitauttavat kansaa vuosien jälkeenkin. Traumadiskurssin edustajia ovat tietenkin myös Vietnamin sodan veteraanit ja heidän perheensä, joiden suhtautuminen normalisaation on jokseenkin kaksijakoinen, liikkuen avoimesta vastustuksesta myötämieliseen kannatukseen. Yhdysvaltain poliittinen johto kuitenkin esittää normalisaatiota ”parhaana tapana paikantaa sodassa kadonneet amerikkalaiset”.²⁴⁴ Jakautunut mielipide

²⁴¹ Clinton 1995.

²⁴² ”...to move beyond the haunting and painful past toward finding common ground for the future”. Emt. 1995.

²⁴³ Opening to Vietnam: The Overview; U.S. Grants Vietnam Full Ties; Time to Heal Clinton Says, 1995.

²⁴⁴ Clinton On Spot On Vietnam, 1995.

diplomaattisuhteiden solmimisesta näkyy myös poliittisten puolueiden kannoissa, siten että presidentin oman puolueen, demokraattien, jäsenet ovat hieman myönteisempiä kuin republikaanit.²⁴⁵

Kansallisen trauman, veteraanien sekä kaatuneiden ja kadonneiden amerikkalaisten ohella, traumadiskurssi ilmenee keskusteluissa ja mielipiteissä siitä, mitä Yhdysvaltain tulisi oppia, jotta Vietnamin kaltaiset katastrofit, vaikka sitä ei aina suoraan sanotakaan, voitaisiin jatkossa välttää. Silmiinpistävää näissä keskusteluissa on että Vietnamin oppeja tarkastellaan pitkälti teknisinä sodankäyntistrategioita koskevinä ohjenuorina. Erityisesti konservatiivien historian tulkinta, joka näyttää myöhemmin vakiintuneen ”viralliseksi” Vietnamin sodan doktriiniksi, heijastelee tätä: etsitään syitä ja syyllisiä, joita tässä tapauksessa löydetään poliittisen johdon päätöksistä – tai päättämättömydestä, jonka vuoksi konservatiivit ovat taipuneet kannattamaan ”kaikki-tai-ei-mitään” -lähestymistapaa sodankäyntiin.²⁴⁶ Liberaalit eli demokraattisen puoluekannan edustajat ovat konservatiiveja hitusen refleksiivisempiä, pohtiessaan että Yhdysvaltain ei tulisi ”sekaantua sotilaallisesti missään sen omien rajojen ulkopuolella”,²⁴⁷ mutta liberaalitkaan eivät mene sen pidemmälle arvioidakseen Yhdysvaltain toimintaan laajemmalla kantilta tai toiminnan moraalista oikeutusta. Pikemminkin molemmissa kannoissa sekä koko keskustelusta heijastuu halu välttää Vietnamin kaltaiset traumaattiset tapahtumat vastaisuudessa, kuten iskulausetta ”No More Vietnams” voidaan tulkita. Tosin liberaalien ja konservatiivisten republikaanien tulkinnoissa sen merkitys on vaihdellut siten että liberaaleille Vietnamin sodan jälkimainingeissa se tarkoitti yhtä kuin ”ei enää sotia”, kun taas konservatiivien tulkintana oli ”ei enää rajoitettuja sotia”.²⁴⁸ Traumadiskurssin mukaisesti syvempien merkitysten tai tulkintojen soveltaminen Vietnamiin ja Yhdysvaltain oman toiminnan tarkastelu kriittisemmin ja suhteessa Vietnamiin ei siten sisälly tähän diskurssiin. Yhdysvallat on traumadiskurssin mukaisesti haavoitettu ja vahingoittunut osapuoli, jonka tavoitteena on sekä psykologisesti että poliittisesti olla kohtaamatta tapahtunutta, paeten siten sekä mahdollisia vastuukysymyksiä että kaiken toiminnan moraalisia seuraamuksia.

Yhdysvaltain ja Vietnamin alkaessa työstää suhteitaan, tämä pyrkimys kivuliaan menneisyyden välttelemiseksi käy kiusallisen selväksi. Esimerkiksi ulkoministeri Madeleine Albright välttää tarkoin mainitsemasta sotaa, joka vaati noin 58 000 tuhannen amerikkalaisen sotilaan ja kolmen miljoonan vietnamilaisen sotilaan sekä *siviilin* hengen.²⁴⁹ Sen sijaan hän puhuu symbolisesti ”kahdesta kansasta jaetulla matkalla traagisesta konfliktista molemminpuoliseen kunnioitukseen”

²⁴⁵ Opening to Vietnam: the Overview; U.S. Grants Vietnam Full ties; Time to Heal Clinton Says, 1995.

²⁴⁶ Back to Vietnam, and Its Myths, 1997.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Albright Lays Cornerstone for Diplomacy With Vietnam, 1997.

Yhdysvaltain uuden Vietnam-konsulaatin avajaisissa. Menneisyyden ”varjo” on kuitenkin löydettävissä kaikesta mitä Yhdysvallat tekee tai sanoo, vaikkakin Yhdysvallat pyrkii tyypistämään sen käsittelyn aktiiviseen pyrkimykseen saada selkoa kadonneiden amerikkalaisten kohtalosta, jotta ”voimme asettaa menneisyyden taaksemme”. Yhdysvaltain traumadiskurssille on näissä olosuhteissa suotuisaa että Vietnam ja vietnamilaiset ovat enimmäkseen suostuvaisia katsomaan tulevaisuuteen ja jättämään menneisyyden omaksi luvukseen, toki syynä tähän lienee pikemminkin akuutti tarve amerikkalaisten avulle kuin todellinen valinnan mahdollisuus. Amerikkalaisten sympatia Vietnamin omia, huomattavasti suurempia kadonneiden lukuja kohtaan ylittää kolmeen miljoonaan dollariin. Tämä luku on silti melkoisessa epäsuhdassa kun sitä verrataan Yhdysvaltain omiin etsintöihinsä käyttämään 10 miljoonan dollariin, kuten myös Albright epäsuorasti myöntää, vedoten kuitenkin kadonneiden löytämiseen tunteelliseen merkitykseen amerikkalaisille – poliittisista sivujuonteista puhumattakaan.²⁵⁰

Traumadiskurssi jatkuu läpi normalisaation jokseenkin samankaltaisen. Yhdysvaltain Vietnam vierailuissa ja kohtaamisissa toistuvat jatkuvasti edellä mainitut teemat: kadonneiden sotilaiden löytäminen, yritys tasapainoilla menneisyyden kauhujen ja tulevaisuuden toivojen välillä ja pyrkimys nähdä Vietnam maana eikä sotana, josta joka yhteydessä esitetyt viittaukset tulevaisuuteen, ”uuteen kappaleeseen” sekä ”symboliseen toiseen mahdollisuuteen”, kertovat.²⁵¹ Huolimatta päättäväisestä halusta unohtaa, menneisyys on kuitenkin jatkuvasti kiusallisesti läsnä Yhdysvaltain ja Vietnamin välisissä kohtaamisissa. Yhdysvaltain ensimmäisen Vietnam suurlähettilään, Pete Petersonin, joka on myös entinen Vietnamin sodan veteraani ja sotavanki, työkomennus Vietnamin, jonka aikana hän tuskin ”koskaan puhui menneisyydestä”, on myös hyvä esimerkki tästä: Vietnamin sota on trauma, josta puhumista Yhdysvallat välttää viimeiseen asti.²⁵²

Vietnamin sota tarjoaa Yhdysvalloille myös kiusallisten vertausten ehtymättömän lähteen, ja näiden vertausten välttämisen vaikeus korostuu aina kun Yhdysvaltain sotatoimet ovat joko vaikeuksissa tai eivät suju suunnitelmien mukaisesti. Vietnamin tappio on Yhdysvaltain presidenteille (ja maalle, jolle tappio ei ole vaihtoehto) sekä henkilökohtainen että poliittinen kipupiste, jonka vaikutus ja voima, hyssyttelystä huolimatta, tuntuu ja näkyy presidenttien puheissa ja teoissa. Esimerkiksi Presidentti George W. Bushin Vietnam-vierailu vuonna 2006, jolloin Irakin sota käynnissä, on täynnä raskauttavia ja ”epämukavia” vertauksia sekä analogioita, joihin presidentti itse sekä ulkoministeri Condoleezza Rice joutuvat, huolimatta selvästä haluttomuudestaan koskettaa aihetta,

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ Clinton to Try Juggle Past Horrors and Future Hopes 2000 & Rumsfeld, Visiting Vietnam, Seals Accord to Deepen Military Cooperation, 2006.

²⁵² U.S. Envoy, A Bridge to Vietnam, Ends Tenure, 2001.

vastaamaan ja selittämään parhain päin.²⁵³ Varsinkin Bushille koko vierailu on kuin ”nuoralla kävelyä” kun Bush poliittisten avustajiensa johdolla pyrkii kaikin keinoin tekemään eroa menneeseen, ja ulkoministeri Rice toteakin yksiselitteisesti että ”tämänkaltaiset historialliset vertailut eivät järein hyödyllisiä” ja että ”nämä ovat eri olosuhteet, joissa Yhdysvalloilla erilaiset panokset”. Bush haluaa kuitenkin korostaa varovaisesti että ”toisin kuin Vietnamissa, tappio Irakissa ei ole vaihtoehto Yhdysvalloille”,²⁵⁴ todeten myös jokseenkin ristiriitaisesti, että vaikka Vietnam päättyi hyvin huolimatta Yhdysvaltain vetäytymisestä, tilanne Irakissa on paljon monimutkaisempi, minkä vuoksi vetäytyminen ei ole vaihtoehto.²⁵⁵ Yhtenä Bushin vakioselityksenä on myös konservatiivien opin mukaisesti todeta, että toisin kuin Vietnamin sodan aikana virassa olleet presidentit (kuten esimerkiksi presidentti Johnson), hän ei hallinnoi kenraalejaan pikkutarkkaan²⁵⁶.

Vietnamin sota ja tappio olivat siten Yhdysvalloille jotakin ennen kuulumatonta. Esimerkiksi Lyndon B. Johnson on todennut että kun Yhdysvallat häviää ”kokemattomalle, pienelle neljännen luokan maalle”, se jättää järkähtämättömän perinnön, eikä tällaista historiaa voi paeta.²⁵⁷ Vietnamin sota on siten sanalla sanoen ”epämiellyttävä muisto”, joka varjostaa Yhdysvaltain sotatoimia presidentistä toiseen muistuttaen siitä, ”missä Yhdysvallat epäonnistui, ja varoituksena siitä mikä voi vielä epäonnistua”. Vietnamin tappion seuraukset ovat siten aina vaakakupissa, jota vasten jokainen presidentti Gerald R. Fordista lähtien on joutunut punnitsemaan harkitessaan joukkojen lähettämistä sotaan. Välttääkseen toistamasta Vietnamin virheitä presidenttien ratkaisuna onkin ollut iskeä nopeasti ja käyttää mahdollisimman suurta sotavoimaa vastustajan koosta riippumatta. Vaikuttaakin siltä että sekä amerikkalaiset kansana että presidentit itse ovat ”Vietnamin pelästyttämiä”, ja samalla tavoin Vietnam menneisyys näyttää ”kummittelevan” presidentti Obaman ulkopoliittisissa ratkaisuisissa. Mielenkiintoista onkin, että vaikka presidentti Obamalla ei ole minkäänlaista henkilökohtaista sidettä Vietnamin tapahtumiin, Vietnam -viittaukset kaikuvat ja varjostavat, Bushin tapaan, myös hänen johtamiaan sotilasoperaatioita, kuten Afganistanin sotaa, ja Bushin tavoin, myös Obama sinnikkäästi pyrkii torjumaan vertailut ”väärinä historian tulkintoina” ennen kuin kukaan on edes viitannut asiaan. Tämä kaikki kertoo kuinka syvälle Vietnam-trauma Yhdysvaltain ulkopoliittisen johdon tajuntaan on iskostunut ja kuinka se yhä vaikuttaa keskeisesti esimerkiksi operaatiokaavailuihin. Kuvaavaa on myös että mitä ahkerammin molemmat presidentit ovat pyrkineet kieltämään kaikki yhtäläisyydet Vietnamin ja Irakin tai Afganistanin välillä, sitä

²⁵³ In Visit to Vietnam, Bush Cites Lessons for Iraq, 2006 & In City Symbolizing U.S. Defeat, Bush Stresses Prosperous Present, 2006.

²⁵⁴ In Visit to Vietnam, Bush Cites Lessons for Iraq, 2006.

²⁵⁵ Bush Praises Vietnam's Rise, 2006.

²⁵⁶ On to Vietnam, Bush Hears Echoes of 1968 in Iraq, 2006.

²⁵⁷ The Other War Haunting Obama, 2011.

väistämättömpiä ne ovat olleet. Vietnam-viittaukset halkovat tätä diskurssia usein myös epäsuorina ja vihjailevina ”koodisanoina tai lausahduksina”, joita sekä presidentit että lehdistö sujuvasti pudottelevat. Hyviä esimerkkejä ovat esimerkiksi tarve korostaa ”selkeää tehtävää” (clear mission) ja ”ulospääsystrategian” (exit strategy) tarvetta, joiden lisäksi Yhdysvaltain sotatoimien yhteydessä esiintyvät usein ”suo/hetteikkö” (quagmire), ”ylisitoutunut” (over-committed), ”dominovaikutus” (domino effect) sekä ”toivoton yritys” (a losing effort).²⁵⁸ Näin ollen, aina kun Yhdysvaltain sotatoimet ovat vaikeuksissa tai kohtaavat vastatuulta, Vietnam-vertaukset nousevat lähes väistämättä pintaan.

5.1.2. Tulevaisuusdiskurssi

Tulevaisuusdiskurssi, joka rakentaa pitkälti traumadiskurssin päälle ja toimii sen kanssa rinnakkain, on yksi selkeimmistä ja alleviivatuimmista diskursiivisista teemoista varsinkin normalisaatioprosessin alkuvaiheessa. Traumadiskurssia seurailen, tulevaisuusdiskurssi juontuu yhtäältä Yhdysvaltain sinnikkäästä pyrkimyksestä välttää kaikin tavoin mahdollisesti raskauttavia viittauksia sotaan, mutta toisaalta siinä korostuvat Yhdysvaltain pragmaattinen suhtautuminen Vietnamin tarjoihin mahdollisuuksiin niin taloudellisesti kuin myöhemmin enenevässä määrin turvallisuuspoliittisesti. Tulevaisuusdiskurssin yhtenä punaisena lankana on siten Yhdysvaltain tarve jättää taakseen menneisyys, jonka se kokee sekä taakaksi että yhteensopimattomaksi Yhdysvaltain Vietnamia koskevien intressien ja suunnitelmien kanssa, joihin uudelleen solmitut diplomaattisuhteet nyt antavat täyden mahdollisuuden.

Tulevaisuusdiskurssi on siten hyvin pragmaattisesti motivoitunut, ja sen ensisijaisena tehtävänä on saada amerikkalaiset kannattamaan Clintonin päätöstä suhteiden normalisoimisesta Vietnamiin. Normalisaatiota koskeva debatti ei ainakaan alussa ole yhtenäinen, ja diplomaattisuhteiden uudelleen solmiminen saa kongressissa sekä kannatusta että tiukkaa vastustusta.²⁵⁹ Suurimmat normalisaatioprosessin tukijat löytyvät Yhdysvaltain kaupp- ja talousjättien joukosta, kun taas tietyt isäinmaalliset, veteraanien intressejä palvelevat tahot ja yhdistykset sekä kadonneiden amerikkalaisten sukulaiset vastustavat normalisaatiota, vaatien Vietnamilta suurempia ponnistuksia ennen kuin suhteiden normalisaatiota voidaan tai tulisi edes harkita. Clintonin tulevaisuutta korostava puhe onkin suunnattu juuri tälle yleisölle²⁶⁰: Amerikan tulee jättää tuskainen menneisyys

²⁵⁸ Emt. Ks. myös: Exploding the Myths About Vietnam, 2012 „Vietnam War’s Legacy Is Vivid as Clinton Visits Laos, 2012., For 2 Nominees, Vietnam Bred Doubts on War, 2013., Long After We Withdraw, 2006., In City Symbolizing U.S. Defeat in Vietnam, Bush Stresses Prosperous Past, 2006.

²⁵⁹ Opening to Vietnam: The Overview; U.S. Grants Vietnam Full Ties; Time for Healing, Clinton Says, 1995.

²⁶⁰ Emt.

taakseen ja löytää yhteinen pohja tulevaisuudelle; sysätä menneisyys syrjään ja sitoa haavat; on tullut aika parantua/parantaa ja aika rakentaa.²⁶¹ Näiden viittausten tarkoituksena on myös kansan yhdistäminen: Vietnamin sota jakoi amerikkalaiset ja Clintonin toiveena on että ”tämä askel” auttaa amerikkalaisia liikkumaan eteenpäin ”asiassa, joka on erottanut amerikkalaisia toisistaan nyt jo liian pitkään”.²⁶² Normalisaatiota perustellaan myös parhaana tapana edistää Yhdysvaltain tulevaisuuteen suuntautuvia intressejä (mukaan lukien kadonneiden etsintä), joista esimerkiksi Vietnamin talousuudistusten tukemisessa yhdistyvät Yhdysvaltain omien talous- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden edistäminen.²⁶³ Toisin sanoen, normalisaation kautta Yhdysvallat katsoo parhaiten pystyvänsä vaikuttamaan Vietnamiin ja rakentamaan sellaisen Vietnamin, jota se ei onnistunut sotilaallisin keinoin saamaan aikaan. Tulevaisuusdiskurssin yhtenä tavoitteena onkin siten saada amerikkalaiset katsomaan tulevaisuuteen ja lopettaa ”menneisyudessa rypeminen”.²⁶⁴

Normalisaation aikana tulevaisuussymboliikka on jatkuvasti vahvasti läsnä kaikissa Yhdysvaltain virallisissa kannanotoissa. Esimerkiksi Madeleine Albrightin vierailu (Yhdysvaltain konsulaatin avajaisissa) on täynnä tulevaisuussymboliikkaa²⁶⁵ ja presidentti Clintonin vierailu on yhtä tulevaisuuden uskon ja optimismin sävyttämä, vaikkakin Clintonin tulevaisuusagenda on samalla hyvin pragmaattisesti suuntautunut ja Yhdysvaltain talousintressejä ajava.²⁶⁶ Yhdysvaltain mahdollisuuksia ja vapauksia sekä vapautta yleensä korostava ”tulevaisuuspuhe” otetaan Vietnamin myöskin hyvin vastaan,²⁶⁷ ja varsinkin Clintonin vastaanotto Vietnamin kansan osalta on lämmin: Yhdysvaltoja ei nähdä vain hyödyllisenä kumppanina vaan suorastaan hyväntekijänä.²⁶⁸ Vierailun periaatteiden mukaisesti Clintonin tulevaisuutta painottavan viesti on osoitettu ennen kaikkea lapsille ja nuorille: vierailunsa aikana Clinton tapaa nuoria, ja vierailun tärkein linjapuhe pidetään Hanoiin kansallisessa yliopistossa.²⁶⁹ Clintonin tulevaisuuspuheessa keskeisenä sanomana on lupaus paremmasta tulevaisuudesta (joka on vähintään yhtä paljon Yhdysvaltain omien etujen kuin Vietnamin etujen mukaista), ja tämän lupauksen toteuttajina nähdään tietenkin Vietnamin uusi sukupolvi: ”Niin paljon tämän nuoren valtion [tulevaisuuden]lupauksesta sisältyy teihin. ... Te voitte olla ... Vietnamin tulevaisuuden vaurauden vetureja.”²⁷⁰ Vastaavasti paremman tulevaisuuden avaimia ovat Vietnamin talouden avaaminen ja integroituminen länsimaisiin

²⁶¹ Remarks announcing the normalization of diplomatic relations with Vietnam, Clinton 1995.

²⁶² Emt.

²⁶³ Clinton on Spot on Vietnam Issue, 1995.

²⁶⁴ Opening to Vietnam: The Overview; U.S. Grants Vietnam Full Ties; Time for Healing, Clinton Says, 1995.

²⁶⁵ Albright Lays Cornerstone for Diplomacy With Vietnam, 1997.

²⁶⁶ Clinton in Vietnam: The Overview; Clinton Basks in the Adulation of a City Once Called Saigon, 2000 & Clinton to Try Juggle Past Horrors and Future Hopes on Vietnam Visit, 2000.

²⁶⁷ Albright Lays Cornerstone for Diplomacy With Vietnam, 1997.

²⁶⁸ Clinton in Vietnam: NEWS ANALYSIS; Vietnam's struggle: How global to become?, 2000.

²⁶⁹ Clinton in Vietnam: The Overview; Clinton Basks in the Adulation of a City Once Called Saigon, 2000.

²⁷⁰ “So much of the promise of this youthful nation is embodied with you...you can be...the engine of Vietnam's future prosperity.”

markkinatalouksiin – kuten Yhdysvaltoihin: “Tänä kesänä, mikä uskoakseni tulee olemaan ratkaiseva askel kohti tulevaisuuden vaurauttanne, Vietnam liittyi Yhdysvaltoihin allekirjoittamalla historiallisen kahdenvälisen kauppasopimuksen, rakentaen perustan Vietnamin liittymiselle lopulta Maailman kauppajärjestöön (WTO).”²⁷¹ Samassa yhteydessä kun Clinton amerikkalaiseen tapaan kehuu ja ylistää Vietnamin tähänastisia saavutuksia ja uudistuksia (“vaikuttava todiste markkinoittenne voimasta ja nuoren kansan kyvyistä”²⁷²), hänen puheensa on siroteltu täyteen vapaan talouden ”mainospuhetta”, jossa vauraus on yhtä kuin vapaat markkinat: ”...vapaan talouden ja yksityissektorin nousu”, ”vauraus 2000 – luvulla on riippuvainen valtion kytkeytymisestä muuhun maailmaan. Tämä uusi avoimuus on hieno mahdollisuus teille.”²⁷³ Taloudellinen vauraus ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys, vaan edellyttää Vietnamilta, tietynlaisia toimia, jotka ovat seuraavan vapausdiskurssin aiheena. Näiden taivuttelevin sanankäänteiden avulla presidentti Clinton kuitenkin pyrkii voittamaan Vietnamin nuoren sukupolven puolelleen sekä tavoittelemaan ja ajamaan tätä Yhdysvaltain ”oikeaksi” katsomaa ja hyväksymää agendaa: Tulevaisuutenne pitäisi olla teidän käsissänne, Vietnamin kansan käsissä. Mutta teidän tulevaisuutenne on tärkeä myös meille muille.”²⁷⁴ Tähän tarkoitukseen Yhdysvallat tarjoaakin “vilpittömää” tukeaan ja kumppanuutta: ”Me olemme ... innokkaita rakentamaan kumppanuuttamme Vietnamin kanssa... ja Amerikan kansa tulee olemaan rinnallanne. Sillä tässä keskinäisriippuvaisessa maailmassa, teidän menestyksenne on myös meidän etumme.”²⁷⁵

Parempaan taloudelliseen tulevaisuuden lisäksi Clintonin tulevaisuusdiskurssin yhtenä tärkeänä teemana on tietenkin menneisyys – tai, toisin sanoen, menneisyyden mahdollisimman kaunis paketoiminen erilaisin mieltäylentävin kielikuvin. Clintonin puheessa Yhdysvaltain ja Vietnamin katkeraa menneisyyttä ja molempia osapuolia käsitellään hienotunteisesti ja silkkihansikkain (“Vietnamin kansan hämmästyttävä uhraus molemmilla puolilla”, ”tämä jaettu kärsimys”²⁷⁶), ja sota ylipäätään pyritään näkemään ikävänä konfliktina, joka hetkeksi katkaisi Yhdysvaltain ja Vietnamin välisen ystävyuden ja yhteistyön, jonka juuret ovat paljon syvemmillä historiassa: ”tietysti, kaikki tämä yhteinen historia, 200 vuotta sitä, on jäänyt kahden viimeisen vuosikymmenen aikana sen

²⁷¹ ”So this summer, in what I believe will be seen as a pivotal step toward your future prosperity, Vietnam joined the United States in signing an historic bilateral trade agreement, building a foundation for Vietnam’s entry eventually into the World Trade Organization.”

²⁷² “impressive proof of the power of your markets and the abilities of your people.”

²⁷³ “...the rise of free economy and private sector” “prosperity in the 21st century depends upon a nation’s economic engagement in the rest of the world. This new openness is a great opportunity for you.”

²⁷⁴ “Your future should be in your hands, the hands of the Vietnam people. But your future is important to the rest of us as well”.

²⁷⁵ “We are...eager to build our partnership with Vietnam...the American people will be by your side. For in this interdependent world, we truly have a stake in your success.” Full text of US President Bill Clinton’s speech in Vietnam, 2000.

²⁷⁶ “the staggering sacrifice of Vietnamese people on both sides”, “this shared suffering”.

konfliktin, jota me kutsumme Vietnamin sodaksi ja te kutsutte Amerikan sodaksi, varjoon”.²⁷⁷ Clinton ei siten halua korostaa vain Yhdysvaltain aikaisempia läheisiä suhteita Vietnamiin, vaan myös jatkuvuutta maiden välisissä kontakteissa: ”monia ...jotka ovat iäksi sidoksissa maahanne.”²⁷⁸ Sama tavoite on löydettävissä myös Clintonin käyttämässä ”me” – muodosta ja puhuttelusta (”ryhtykäämme” ~ ”let us”), jolla myös pyritään häivyttämään Yhdysvaltain ja Vietnamin väliset ongelmat ja ristiriidat taustalle (”Jatkakaamme toistemme auttamista parantaaksemme sotahaavamme ... syleilemällä sovittelun henkeä²⁷⁹”), ja siirtämään katseen sen sijaan tulevaisuuteen, jossa korostuvat yhteiset ponnistukset paremman huomisen rakentamiseksi *lapsillemme*²⁸⁰ ja ylipäättänsä tulevaisuuden toiveikkuus: ”Emme voi muuttaa menneisyyttä. Mutta mitä me voimme muuttaa, on tulevaisuus... Oppikoot lapsemme meiltä että hyvät ihmiset, kunnioituksen ja keskustelun kautta, voivat löytää ja uudelleen löytää yhteisen ihmisyyden, ja että tuskallinen, tuskallinen menneisyys voidaan jalostaa rauhallisessa ja vauraassa tulevaisuudessa”.²⁸¹

Clintonin puheessa näkyy mielestäni hyvin tietynlainen menneisyyden ja tulevaisuuden vastakkain asettelu, samalla kun uutta suhdetta ja tulevaisuutta maalailaan mahdollisimman miellyttävien kielikuvien ja toiveikkuuden saattelemana. Me-muotoa käyttämällä sekä Yhdysvaltain ja Vietnamin yhteistä historiaa kertaamalla pyritään myös luomaan käsitys maista, joilla on ”paljon yhteistä”, jonka lisäksi korostetaan maiden yhteistyötä esimerkiksi molempien kadonneiden ja kaatuneiden sotilaiden paikantamisessa, mikä kaikki luo perustaa Clintonin ”yhdessä rakennettavalle tulevaisuudelle”.²⁸² Clintonin kannattelema tulevaisuussuuntautuneisuus jatkuu myös muiden amerikkalaisten poliittisten vierailujen yhteydessä. Esimerkiksi senaattori John McCain lausuu Vietnam-vierailunsa yhteydessä seuraavanlaiset toteamukset Vietnamin sosio-ekonomisesta noususta:

Tähän merkittävään nousuun on vaikuttanut, uskoakseni, halukkuus täällä ja Yhdysvalloissa asettaa menneisyys taaksemme ja ryhtyä asteittaiseen prosessiin diplomaatti- ja kauppasuhteittemme normalisoimiseksi ... se on ollut merkittävä kehityskulkujen sarja, ja kaksi maataamme ovat kulkeneet tämän erittäin pitkän tien yhdessä. ... Yhdysvallat ja Vietnam ovat liikkuneet pois menneestä. Jokainen meistä on löytänyt, uudella aikakaudella, paikan ystävyydelle entisen vihamiehen kanssa. (Käännös minun.)²⁸³

²⁷⁷ ”of course, all this common history, 200 years of it, has been obscured in the last few decades by the conflict we call the Vietnam War and you call the American War.” Ibid.

²⁷⁸ ”many...who are forever connected to your country”.

²⁷⁹ “Let us continue to help each other heal the wounds of war...by embracing the spirit of reconciliation”.

²⁸⁰ ”to build better tomorrows for our children”

²⁸¹ “We cannot change the past. What we can change is the future. ... May our children learn from us that good people, through respectful dialogue, can discover and rediscover their common humanity, and that a painful, painful past can be redeemed in a peaceful and prosperous future”.Ibid.

²⁸² Emt.

²⁸³ Address by Senator John McCain (Diplomatic Academy of Vietnam), 2009.

Tulevaisuuden jatkuva pohjustaminen on siten tärkeää maiden uusille suhteille ja niiden kehittämiseksi vaikean ajanjakson jälkeen, kun luottamus on rakennettava uudestaan ja samalla pyyhittävä menneisyydestä kumpuavat katkerat muistot ja paheksunta,²⁸⁴ mutta lähes yhtä tärkeää on saada Yhdysvaltain ”oma yleisö”, joista esimerkiksi Amerikan vietnamilaisten ja osan veteraanijärjestöistä on ollut vaikea hyväksyä normalisaatiota, vakuutetuksi normalisaation kannattavuudesta ja oikeudellisuudesta.²⁸⁵ Tulevaisuusdiskurssi jatkuu melko samankaltaisena (korostetaan ”uutta Vietnamia²⁸⁶” puhutaan ”edistyksestä²⁸⁷”, ”uudesta aikakaudesta²⁸⁸”, ”seuraavasta tasosta” ja päämäärätietoisesta ”keskittymisestä tulevaisuuteen²⁸⁹”), vaikkakin vaimeten, läpi normalisaatioprosessin. Tulevaisuusdiskurssi voidaan siten tulkita Yhdysvaltain tavaksi kääntää huomio pois kiusallisista kysymyksistä ja aiheista, joita Yhdysvallat pelkää, asioihin, joita se toivoo Vietnamin tuella ajavan.

5.1.3. Vapausdiskurssi

Vapausdiskurssi, jota voitaisiin kutsua myös nimellä oikeusdiskurssi, edustaa Yhdysvaltain ”Vietnam-mission” ainakin näennäisesti altruistisempaa puolta. Vapauden, demokratian, ihmisoikeuksien sekä lainmukaisen hallinnon (rule of law) edistämiseen perustuva ja näille aatteille rakentuva vapausdiskurssi voidaan osittain nähdä luonnollisena jatkona Yhdysvaltain tavoitteille Vietnamin sodassa: molemmat pyrkivät kommunistisen puolueen valta-aseman heikentämiseksi, vaikkakin vapausdiskurssin keinot, jotka perustuvat markkinatalouden mekanismien levittämiseen ja juurruttamiseen Vietnamiin, ovat ulkopoliittisesti luokiteltavissa pehmeiksi keinoiksi.²⁹⁰ Normalisaatio palvelee siten mitä erinomaisimmalla ja taitavimmalla tavalla Yhdysvaltain omia yleviä intressejä, joita ovat juurikin rauhan, vapauden sekä demokratian edistäminen maailmassa, kuten presidentti Clinton vuonna 1995 pitämässään suhteiden normalisaatiota käsittelevässä puheessa asian ilmaisee:

Auttamalla tuomaan Vietnam valtioiden yhteisöön, normalisaatio palvelee myös meidän intressiämme vapaan ja rauhallisen Vietnamin rakentamiseksi vakaassa ja

²⁸⁴ Powell Returns to Vietnam, 2001., Powell in Hanoi, Pauses to Put the Past in Rest, 2001 & U.S. Envoy, a Bridge To Vietnam, Ends Tenure, 2001.

²⁸⁵ Ks. esim. The Last Wound (mielipide), 2005.

²⁸⁶ Unlike Clinton, Bush Sees Hanoi in a Bit of Hurry, 2006.

²⁸⁷ Remarks with Deputy Prime Minister (Hillary Rodham Clinton) and Minister of Foreign Affairs Pham Gia Khiem after their meeting, 2009.

²⁸⁸ Address by Senator John McCain (Diplomatic Academy of Vietnam), 2009.

²⁸⁹ Celebration of the 15th Anniversary of United States- Vietnam Relations, 2010.

²⁹⁰ Ks. esim. To the U.S. Envoy in Hanoi, the Future Is Paramount, 1997 & Clinton in Vietnam: The Overview; Clinton Basks in the Adulation of a City Once Called Saigon, 2000.

rauhallisessa Aasiassa. Me aloitamme normalisoimalla kauppasuhteemme Vietnamiin, jonka talous on nyt vapautumassa ja integroitumassa Aasian ja Tyynenmeren alueen talouksiin. Menettelytapanamme on toteuttaa sopivat Yhdysvaltain hallituksen ohjelmat kehittääksemme kauppaa Vietnamin kanssa yhdenmukaisesti Yhdysvaltain lain kanssa.

...

Uskon että normalisaatio ja lisääntynyt kontakti amerikkalaisten ja vietnamilaisten välillä edistää vapautta Vietnamissa, aivan kuten se teki Itä-Euroopassa ja entisessä Neuvostoliitossa. Uskon vahvasti että kytkemällä Vietnamin laajaan rintamaan taloudellisia ja demokraattisia uudistuksia, auttaa kunnioittamaan niiden uhrausta jotka taistelivat vapauden puolesta Vietnamissa. (Käännös minun.)²⁹¹

Yhdysvallat palaa siten Vietnamiin tarkoituksenaan jatkaa työtään saman jalon tavoitteen saavuttamiseksi, joka Yhdysvaltain virallisessa poliittisessa diskurssissa näyttölee pääasiallista syytä lähtemiselle Vietnamin sotaan. Toisaalta poliittinen johto vaikuttaa myös vilpittömästi(?) uskovan tehtävänsä ja tavoitteensa oikeutukseen. Esimerkiksi ulkoministeri Warren Christopheriin yhtyvä senaattori Bob Kerrey näkee normalisaation

parhaana keinona saavuttaa se tavoite, jonka vuoksi menimme sinne [Vietnamiin] neljännesvuosisataa sitten: Vietnamin kansan vapaus... Meidän täytyy palata sinne päät ylhäällä ja sanoa että me taistelimme Vietnamin kansan vapauden eteen ja että me jatkamme taistelua kunnes se on saavutettu ... Vapaus on paras keino vakaiden suhteiden edistämiseen, niin diplomaattisten kuin taloudellistenkin, ja kansojemme välillä. (Käännös minun.)²⁹².

Poliittisen retoriikan korulauseiden taustalla on kuitenkin fakta, että Vietnam oli ja on osa suurempaa palapeliä, jossa Yhdysvaltain omat intressit näyttelevät pääosaa. Clintonin ja Kerrey sanat voidaankin ymmärtää pyrkimyksiksi esittää Yhdysvaltain käymä Vietnamin sota mielekkäänä, ja Yhdysvaltain toiminta jalona (jollaisena Clinton sen toki esittääkin²⁹³) ja epäitsekäänä. Syyt tähän ovat uskoakseni ennen kaikkea sisäpoliittisia, sillä tarkoituksena on vahvistaa juurikin kotimaisen ”yleisön uskoa ja luottamusta” Yhdysvaltain ulkopolitiikkaan, sillä

²⁹¹“By helping to bring Vietnam into the community of nations, normalization also serves our interest in working for a free and peaceful Vietnam in a stable and peaceful Asia. We will begin to normalize our trade relations with Vietnam, whose economy is now liberalizing and integrating into the economy of the Asia-Pacific region. Our policy will be to implement the appropriate United States Government programs to develop trade with Vietnam consistent with U.S. law. ...I believe normalization and increased contact between Americans and Vietnamese will advance the cause of freedom in Vietnam, just as it did Eastern Europe and the former Soviet Union. I strongly believe that engaging the Vietnamese on the broad economic front of economic reform and the broad front of democratic reform will help to honor the sacrifice of those who fought for freedom’s sake in Vietnam.” Remarks Announcing the Normalization of Diplomatic Relations With Vietnam, Clinton 1995.

²⁹² Clinton on Spot on Vietnam Issue, 1995.

²⁹³ Remarks Announcing the Normalization of Diplomatic Relations With Vietnam, 1995.

tämä usko ja luottamus kokivat Vietnamin sodan aikana ja sen jälkimainingeissa tuntuvan kolauksen. Yksi mahdollinen tapa tulkita Yhdysvaltain lujaa uskoa omaan toimintaansa ja sen päämäärätietoista ”sekaantumista” jälleen kerran Vietnamin sisäisiin asioihin (niin kauniisti kuin se muotoillaankin) on myös nähdä se todisteena siitä, että vaikka Vietnamin sota teki amerikkalaiset kriittisiksi Yhdysvaltain toiminnan suhteen ja horjutti kansan ohella myös valtiojohdon uskoa Yhdysvaltain voittamattomuuteen, tämä kriittisyys tai epäily ei ole johtanut syvempään itsetutkiskeluun tai motiivien pohdintaan.

Yhdysvaltain edustama ja voimakkaasti ajama vapausdiskurssi on samalla yksi normalisaatioprosessin kipupisteistä, joka hidastaa tai ainakin hankaloittaa Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden kehittymistä maiden haluamalla tavalla. Näin huolimatta siitä, että tarvittaessa Yhdysvallat vaikuttaa olevan valmis ylenkatsomaan ja unohtamaan vapausdiskurssin ihmisoikeuksia ja työolosuhteita koskevat vaatimukset, joita erityisesti kotimaiset painostusryhmät haluavat sen ajavan. Vapausdiskurssi luo kitkaa maiden välisille yhteistyöhankkeille esimerkiksi taloudessa ja turvallisuuspolitiikassa. Vapausdiskurssin aiheet vaihtelevat konkreettisista kysymyksistä, kuten Vietnamista Amerikkaan pyrkivistä siirtolaisista,²⁹⁴ laajempaan ja huomattavasti vaikeammin käsiteltävissä olevaan problematiikkaan, koskien Vietnamin huonoa ihmisoikeustilannetta, uskonnon vapautta, työläisten oikeuksia sekä poliittisten toisinajattelijoiden kohtelua.²⁹⁵ Clintonin Vietnamin vierailun (2000) vapautta ja avoimuutta korostava viesti saa vastakaikua kadulla tavallisten vietnamilaisten keskuudessa, mutta maan poliittisen johdossa, joka, hyvästä syystä pelkää ”vapaiden markkinoiden kumouksellisia vaikutuksia”, se aiheuttaa lähinnä närää. Vapautta korostetaan monin sanankääntein ja eri yhteyksissä: ”avoimemmat, kehittyneemmät vapaat markkinat perustanaan kansainvälinen laki”, ”valinnan vapaus” ja ”vapaa yhteiskunta” ovat muutamia esimerkkejä siitä miten vapausdiskurssi Clintonin ympärillä konkretisoituu.²⁹⁶ Clintonin saama innostunut vastaanotto onkin käännettävissä poliittiseksi voitoksi Yhdysvalloille, kun taas Vietnamin poliittisen johto ei voi ymmärtää ”kuinka he voittivat sodan ja hävisivät rauhan”.²⁹⁷ Toisin sanoen, Vietnam tarvitsee Yhdysvaltoja taloudellisesti yhtä paljon -ja enemmänkin, kuin Yhdysvallat tarvitsee Vietnamin markkinoita, vaikka Yhdysvaltain ”apu” ei tule ilman poliittista hintalappua.²⁹⁸ Yhdysvaltojen ihmisoikeusvaatimukset pyritään toki torjumaan Vietnamin hallinnon vastavaatimuksilla, joiden mukaisesti Yhdysvaltojen tulisi ”tehdä enemmän auttaakseen Vietnamia toipumaan sodan seuraamuksista”, kuten esimerkiksi auttamalla kasvimyrry Agent Orangesta

²⁹⁴ To the U.S. Envoy in Hanoi, the Future Is Paramount, 1997.

²⁹⁵ Clinton to Try to Juggle Past Horrors and Future Hopes on Vietnam Visit, 2000.

²⁹⁶ Clinton in Vietnam: The Overview; Clinton Basks in the Adulation of a City Once Called Saigon, 2000.

²⁹⁷ Clinton in Vietnam: NEWS ANALYSIS; Vietnam's New Struggle: How Global to Become?, 2000.

²⁹⁸ Clinton to Try to Juggle Past Horrors and Future Hopes on Vietnam Visit, 2000.

kärsiviä ihmisiä.²⁹⁹ Tämän suuntainen keskustelu, mukaan lukien kaikki kysymykset Yhdysvaltain vastuusta näiden sen itsensä aiheuttamien inhimilliseen kärsimykseen johtaneiden tekojen hyvittämisiksi, loistaa kuitenkin poissaolollaan tässä diskurssissa. Diskursiivisena ristiriitana voidaankin pitää sitä, kuinka Yhdysvallat ajaa voimakkaasti omaksumaansa vapausdiskurssia ja vapaan yhteiskunnan arvoja, mutta ei toisaalta itse kunnioita Vietnamin kansan valintoja tai Vietnamin vapautta tehdä itse ratkaisevat päätökset maan sisäisissä asioissa. Yhdysvallat ei myöskään kykene näkemään omaa toimintaansa ”imperialistisena”, jollaisena se Vietnamin näkökulmasta näyttäytyy.³⁰⁰

Vietnamin ihmisoikeustilanne säilyy suurennuslasin alla läpi 2000-luvun alkupuolen, ja Yhdysvaltain kritiikki tekee siitä (ainakin muodollisen) kompastuskiven maiden välisen taloudellisen ja sotilaallisen yhteistyön edistämiseksi.³⁰¹ Sisäpoliittinen vastustus, johon yhtyvät kongressin lisäksi Amerikan vietnamilaiset, ihmisoikeusryhmät ja osa työmarkkinajärjestöistä, jotka pelkäävät amerikkalaisten ”työpaikkojen puolesta”, on silminnähden kiusallista maan poliittiselle johdolle, jonka keskeisiin intresseihin Yhdysvaltain ja Vietnamin kahdenvälisen kaupan lisääminen kuuluu ja joka pyrkii antamaan kuvan noususuhdanteessa olevista, parantuneista suhteista.³⁰² Monessa suhteessa vapaus- ja oikeusdiskurssi vaikuttaakin olevan talousdiskurssin ja molempia maita yhdistävän taloudellisen pragmatismen sivujuonne, jolla ajetaan ennen kaikkea Yhdysvaltain tavoittelemaa vapaata markkinataloutta, markkinoita amerikkalaisille tuotteille ja jalansijaa Yhdysvaltalaisille yrityksille ja sijoittajille.³⁰³ Vapaus- ja oikeusdiskurssia voidaan lukea myös Yhdysvaltain pyrkimyksenä, demokratian avulla, sitoa Vietnam osaksi länsimaista, Yhdysvalloille myötämielistä maailmaa ja Yhdysvaltain liittolaiseksi osana sen laajempaa Kiina – politiikkaa.³⁰⁴ Ihmisoikeuskysymys esiintyy kuitenkin keskeisenä kiistakapulana maiden välisissä suhteissa ja haittaa luottamuksen rakentamista Yhdysvaltain ja Vietnamin hallinnon välillä. Yhdysvaltain ”huoli” ihmisoikeusrikkomuksista Vietnamissa herättää nimittäin Vietnamin hallinnossa pelkoa että Yhdysvallat pyrkii ”horjuttamaan kommunistihallintoa”, ja tämän seurauksena Vietnam on entistä herkempi pidättämään poliittisia toisinajatteliijoita, jotka se yhdistää länteen.³⁰⁵

Yhdysvaltain Vietnam-politiikka ja ihmisoikeuskritiikki ja toisaalta sen asennoituminen Kiinan huomattavasti heikompaan ihmisoikeustilanteeseen muodostavat kuitenkin jokseenkin karkean kontrastin: esimerkiksi Ulkoministeri Clinton ”välttää” nostamasta ihmisoikeusasioita esiin

²⁹⁹ Emt.

³⁰⁰ Clinton in Vietnam: NEWS ANALYSIS; Vietnam’s New Struggle: How Global to Become?, 2000.

³⁰¹ Rumsfeld, Visiting Vietnam, Seals Accord to Deepen Military Cooperation, 2006 & Trade Bills Now Face Tough Odds, 2006.

³⁰² Vietnam Trade Bill Stumbles in House, 2006 & U.S. Competes With China for Vietnam’s Allegiance, 2006.

³⁰³ Terms Approved for Vietnam’s Admission to W.T.O, 2006.

³⁰⁴ U.S. and Vietnam Build Ties With an Eye on China, 2010.

³⁰⁵ Emt.

keskusteluissaan Kiinan viranomaisten kanssa ja on valmis vaalimaan sotilaallisia kontakteja hallintoihin, jotka ovat syyllistyneet ihmisoikeusrikkomuksiin.³⁰⁶ Toisaalta samaa pätee osittain myös Vietnamin kohdalla: Yhdysvaltain ”innokkuus” tarttua ihmisoikeusrikkomuksiin ja painostaa Vietnamin kommunistihallintoa uudistuksiin johtuu ennen kaikkea sisäpoliittisesta paineesta ”tarttua” näihin kysymyksiin, kun todellisuudessa Yhdysvaltain poliittinen johto ei vaikuta haluavan takertua liiaksi asioihin, jotka voivat olla esteenä sen suuremmille ja tärkeämmille suunnitelmille.³⁰⁷ Esimerkiksi ulkoministeri Clintonin näkemys asiasta on seuraavanlainen: ”Yhdysvallat tulee jatkamaan Vietnamin patistamista kohti vahvempaa sitoutumista ihmisoikeuksiin ja antamaan kansalleen suuremman mahdollisuuden päättää omista elämästään ... [m]utta suhteemme ei perustu eroihimme. Olemme oppineet näkemään toisemme ystävinä, ei vihollisina.”³⁰⁸ Taloudellinen ja turvallisuuspoliittinen pragmatismi ovat siten Yhdysvaltain Vietnam-suhdetta määrittäviä ja ohjaavia tekijöitä – ei ihmisoikeusdialogi tai sen ajaminen. Toisaalta Yhdysvaltain ajamaa ihmisoikeusdiskurssia ei voida pitää täysin tekopyhänä tai sisäpoliittisen pakon sanelemana, vaan kuten Yhdysvallat myös itse asian näkee, ”se että on mahdollista vaalia yhteistyösuhdetta ei-demokraattisen valtion kanssa voi lopulta auttaa edistämään useita Yhdysvaltain intressejä, mukaan lukien ihmisoikeuksia”, eli kaupankäyntiä ja taloudellista apua voidaan käyttää myös poliittisena vipuvoimana.³⁰⁹ Näin ollen, Yhdysvaltain vapausdiskurssin pragmaattinen asennoitumistapa voidaan nähdä myös positiivisena: kyseisen lähestymistavan kautta kun voidaan kenties saavuttaa enemmän kuin suoran painostuksen ja puhtaan kritiikin kautta.

Suurimmat ristiriidat Yhdysvaltain ajamalle vapaus- ja oikeusdiskurssille eivät kuitenkaan liity ihmisoikeuksien edistämiseen käytännönläheisen talouspolitiikan keinoin, vaan kumpuavat Yhdysvaltain Vietnam-menneisyydestä. Vietnamin sodan aikana Yhdysvallat itse syyllistyi pahempiin rikoksiin kuin mistä se nyt haluaa Vietnamia ripittää. Yhdysvaltain sotatoimia, jotka saivat sodan aikana amerikkalaisten lisäksi myös kansainvälisen yhteisön laajemmalti varpailleen, on usein kuvattu säälimättömiksi.³¹⁰ Esimerkiksi Vietnamiin sotaan liittyvät strategiset ohjeet: ”tapa kaikki mikä liikkuu” ja ”elämä on vähäarvoista idässä”,³¹¹ kertovat Yhdysvaltain kylmästä välinpitämättömyydestä varsinkin siviilejä kohtaan jotka usein ovat sotien ja konfliktien viattomia sivullisia uhreja. Yhdysvaltain Vietnamissa käymä ”painostussota”³¹² on saanut jatkoa sen

³⁰⁶ In Visit, Clinton Criticizes Vietnam on Rights, 2010.

³⁰⁷ Emt. & Clinton Is Urged to Confront Vietnam on Human Rights, 2010.

³⁰⁸ ”The United States will continue to urge Vietnam to strengthen its commitment to human rights and give its people a greater say over the direction of their lives ... But our relationship is not fixed upon our differences. We have learned to see each other not as former enemies, but as friends.” Emt.

³⁰⁹ The U.S. Should Still Talk to Russia, 2012.

³¹⁰ ”a profligate disregard for human life”, ”United States policies that couldn’t have been more callous or contemptuous toward human life”. For America, Life Was Cheap in Vietnam, 2013.

³¹¹ ”kill anything that moves”, ”life is cheap in the Orient”. Emt.

³¹² ”war of attrition“.

sotatoimissa esimerkiksi Pakistanissa ja Afganistanissa, mikä kertoo että huolimatta korkeasta retoriikastaan ja ylevistä ihanteistaan, Yhdysvallat ei joko halua tai kykene näkemään näiden kahden sisäistä ristiriitaa toiminnassaan. Läpi normalisaatioprosessin Yhdysvallat kritisoi ja painostaa Vietnamia systemaattisesti sen ihmisoikeustilanteesta, vaati sopivaksi katsomiaan parannuksia.³¹³ Yllättäen kyllä nämä parannuskehotukset, vaikkakin ne riittävät maiden välisiä suhteita, eivät kuitenkaan missään vaiheessa nouse esteeksi Yhdysvaltain muille intresseille eli sen talouspolitiikalle ja turvallisuuspolitiikalle. Esimerkiksi presidentti Obama tapaamisessaan Vietnamin presidentin kanssa (Washington 2013) viittaa melkoisen ”pehmeästi” näihin väärinkäytöksiin: ”Kaikkien meidän täytyy kunnioittaa asioita, kuten ilmaisunvapaus, uskonnonvapaus [ja] vapaus kokoontua. Ja meillä oli hyvin vilpitön keskustelu sekä siitä edistyksestä, jota Vietnam on tehnyt, että haasteista jotka yhä ovat jäljellä”.³¹⁴ Varsinkin Yhdysvaltain poliittisen Vietnam -diskurssin myöhemmässä vaiheessa vapausdiskurssin vaatimukset ja tavoitteet esiintyvät lähes aina samassa yhteydessä turvallisuuspoliittisen Kiina-diskurssin kanssa. Tällöin nämä vaatimukset pyritäänkin joko sovittamaan yhteen turvallisuuspoliittisen agendan kanssa tai niitä pyritään pehmentämään siten, että kritiikin terävin kärki katkaistaan. Yhdysvaltain ihmisoikeusdiskurssia ja sen vaatimia vapauksia ja oikeuksia voidaankin mielestäni tarkastella parhaiten näkemällä se alisteisena maan muille intresseille, joista kahden seuraavan luvun talous- ja turvallisuuspoliittinen Kiina-diskurssi muodostavat tärkeimmät vaikuttimet Yhdysvaltain toimintaan.

5.1.4. Talousdiskurssi

Kaksi viimeistä normalisaatiota kuvaava diskurssia, talousdiskurssi ja turvallisuuspoliittinen diskurssi, ovat tähän saakka esiteltyjen diskurssien pragmaattisimmasta päästä, ja edustavat monessa suhteessa Yhdysvaltain intressejä puhtaimmillaan. Nämä kaksi ovat myös selkeimpiä ja ”alleviivatuimpia” diskursseja Yhdysvaltain Vietnamin välisessä dialogissa, vaikka turvallisuuspoliittinen diskurssi ei alkuun esiinny aivan yhtä vahvana kuin talousdiskurssi. Talous on alusta asti Yhdysvaltain ja Vietnamin ”uuden” suhteen kulmakivi ja sitä monessa suhteessa kannatteleva ja eteenpäin vievä voima. Talous, Yhdysvaltain toiveet kaupan lisäämisestä ja Vietnamin tarjoamat taloudelliset mahdollisuudet voidaan tämän diskurssin valossa nähdä tekijänä,

³¹³ Ks. esim. Vietnam Reduces Dissidents’ Terms, 2013 & U.S. Denounces Vietnam’s New Limits on Dissent on Internet, 2013.

³¹⁴ ”All of us have to respect issues like freedom of expression, freedom of religion, freedom of assembly. And we had a very candid conversation about both the progress that Vietnam is making and the challenges that remain.” U.S. Denounces Vietnam’s New Limits on Dissent on Internet, 2013.

jonka johdosta koko suhteiden poliittinen normalisaatio on viimein 1990-luvulla nytkähtänyt käyntiin ja johtanut diplomaattisuhteiden solmimiseen vuonna 1995.³¹⁵ Yhdysvallan talouseliitin toiveet siitä, että poliittinen ”tunnustus” helpottaisi kaupantekoa ja yritysten toimintaa Vietnamissa, muodostavat nimittäin yhden normalisaation tärkeimmistä tukipilareista. Kadonneiden paikantamisen ohella, amerikkalaisten talousintressien edistäminen on siten etusijalla Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden lähentämisessä.³¹⁶ Talousdiskurssia voidaankin hyvällä syyllä pitää Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteita sekä yhteistyötä liikuttavana ja ohjaavana voimana, joka halki normalisaatioprosessin pitää suhteet ja lähentymisen elinvoimaisena sekä nousujohtoisena. Huomattavaa kuitenkin on, että maiden väliset taloussuhteet etenevät alusta saakka hyvin pitkälti Yhdysvaltain ehdoilla – seikka, jota tarkastelen myöhemmin tarkemmin keskustellessani diskursiivisista positioista.

Talousdiskurssi liittyy alussa hyvin vahvasti edellä mainittuun vapausdiskurssiin kun Vietnamin sosialistinen kommunistitalous joutuu kosketuksiin Yhdysvaltain edustaman ja vahvasti ajaman vapaan markkinatalouden periaatteiden kanssa. Yhdysvallat on enemmän kuin halukas purkamaan Vietnamin kauppamuurit, jotka ovat sujuvan kaupanteon ja sijoittamisen esteenä.³¹⁷ Kauppasuhteiden tiellä ovat kuitenkin Vietnamin epäröinti Yhdysvaltain asettamista ehdoista ja Yhdysvaltain, kuten aiemmin todettiin, sisäpoliittinen tarve vaatia kohennusta Vietnamin heikkoon ihmisoikeustilanteeseen.³¹⁸ Talousdiskurssi heijastelee siten pitkälti tätä vastakkainasettelua ja Yhdysvaltain pyrkimystä integroida Vietnam länteen ja osaksi länsimaista markkinataloutta. Esimerkiksi Madeleine Albright korostaa ”tarvetta suuremmille taloudellisille ja poliittisille uudistuksille Vietnamissa” ja Yhdysvaltain halua ”liikkua eteenpäin taloussuhteissamme”, edellyttäen tietenkin että Vietnam kiihdyttää talousuudistuksia (”nyt tarvitaan toista doi moi [uudistusohjelmaa]”).³¹⁹ Albrightin vierailun todelliset motiivit ovat eittämättä taloudellisia, vaikka hän vierailun aikana pyrkiikin esittämään talousdiskurssin alisteisena Yhdysvaltain muille intresseille, joista normalisaation alkuvaiheessa tärkein oli luonnollisesti vielä kadoksissa olevien amerikkalaissotilaiden paikannus.³²⁰ Tämä varovaisuus olla osoittamatta liialti Yhdysvaltain ilmiselvää kiinnostusta Vietnamin orastavaa taloutta kohtaan sekä Yhdysvaltain jo ”muhivista” taloussuunnitelmista puhumisen välttäminen johtunee osittain siitä, että normalisaatiota on, kuten aikaisemmin on todettu, perusteltu pitkälti jalommilla ja korkeammilla tavoitteilla kuin amerikkalaisilla talousintresseillä ja asia on sisäpoliittisesti ”arka”. Yhtä arkana tahi herkkänä

³¹⁵ Opening to Vietnam: The Overview; U.S. Grants Vietnam Full Ties; Time for Healing, Clinton says, 1995.

³¹⁶ Ks. esim. Clinton on Spot on Vietnam Issue, 1995 & Opening to Vietnam; Clinton on Recognition; a Move to Common Ground, 1995.

³¹⁷ Hanoi Agrees to Pay Saigon's Debts to U.S., 1997.

³¹⁸ Emt. & To the U.S. Envoy, the Future Is Paramount, 1997.

³¹⁹ To the U.S. envoy, the future is paramount, 1997.

³²⁰ Albright Lays Cornerstone for Diplomacy With Vietnam, 1997.

voidaan kuitenkin pitää myös Vietnamin poliittista hallintoa, sillä kuten diskurssista alusta asti on havaittavissa, Vietnam suhtautuu hyvin vastahankaisesti ja varovaisesti Yhdysvaltain tarjoamiin ”talousneuvoihin”.³²¹ Puheessaan, jonka ulkoministeri Albright vierailunsa yhteydessä pitää Yhdysvaltain kauppakomitealle Vietnamissa, hän on kuitenkin huomattavan paljon avoimempi Yhdysvaltain talouspyrkimyksistä, mikä on osittain toki luettavissa yleisön ja kontekstin vaikutuksesta johtuvaksi, mutta joka silti uskoakseni pohjimmiltaan linjaa Yhdysvaltain ”omimpia” tai puhtaampia intressejä Vietnamissa ololle ja suhteiden uudelleen lämmittämiseksi.³²² Puheessaan Albright kertoo keskusteluistaan Vietnamin poliittisen johdon kanssa ja Yhdysvaltain halusta ”nähdä Vietnamin menestyvän ja yhteiskunnan näyttävän rakentavaa roolia alueella”, ja parhaiten tämä Yhdysvaltain mielestä toteutuu tukemalla vapaata taloutta Vietnamissa: ”Kaupan ja sijoittamisen esteet täytyy purkaa. Valtiojohtoisia monopoleja on vähennettävä. Lakirakennelma, joka suojelee niin kotimaisia kuin ulkomaisiakin investoijia on asetettava”,³²³ ja tässä suhteessa Yhdysvallat valmis tarjoamaan apuaan. Albrightin talousvetoinen puhe sisältää paljon ilmaisuja, jotka alleviivaavat Yhdysvaltain halua liikkua eteenpäin ja tiivistää yhteistyötä tällä saralla: ”intressinämme on mennä eteenpäin niin *nopeasti* kuin lakimme sallii”, jonka lisäksi puhutaan ”edistyksestä” ja ”*nopeammasta* edistyksestä” ja ”liikkeen jatkumisesta *oikeaan suuntaan*” (kursiivit minun). Albright myös nimeää talousyhteisön ”liittolaisekseen” Yhdysvaltain pyrkimyksessä taivutella Vietnamin hallitus avaamaan taloutensa ja laajentamaan poliittisia vapauksia ja kunnioittamaan ihmisoikeuksia kaikkien yksilöiden kohdalla.³²⁴ Albright yhdistää siten talousreformit osaksi Yhdysvaltain suurempaa Vietnam-politiikkaa, jonka sisältö on pitkälti aikaisemmin käsitellyn vapausdiskurssin mukainen. Talous voidaan siten nähdä pragmaattisena keinona ajaa Yhdysvaltain muita intressejä. Näin ollen, talous- ja kauppasuhteet, ongelmistaan huolimatta, luovat yhteistä pohjaa käsitellä muita asioita, mutta talousdiskurssi voidaan myös nähdä, kuten alussa totesin, ensisijaisena diskurssina, jota muut diskurssit tukevat.

Clintonin vierailun aikana talusteema ja agenda ovat jo paljon avoimemmin esillä, ja toteamus ”Vietnam on maa, ei sota” voidaan jo käsitellyn tulevaisuussymboliikan lisäksi yhdistää (ja yhdistetäänkin tässä enenevässä määrin) niihin taloudellisiin mahdollisuuksiin, joita Vietnamin hitaasti avautuvat, houkuttelevat markkinat Yhdysvalloille ja monille sen yritysjäteille tarjoavat.³²⁵ Yhdysvallat myös kannustaa ja painostaa Vietnamia nyt jo astetta pontevammin. Yhdysvaltain ja Vietnamin aikaisemmin samana vuonna allekirjoittamaa kauppasopimusta nimitetään ”symboliseksi

³²¹ Ks. esim. In Vietnam, ‘Hanoi Hilton’ Brick Links Past and Future, 1997.

³²² Remarks to the American Business Community, Madeleine Albright 1997.

³²³ “Barriers to trade and investment must be brought down. the role of state run monopolies must be reduced. A framework of law that will protect domestic and foreign investors alike must be established.”

³²⁴ Emt.

³²⁵ Clinton to Try Juggle Past Horrors and Future Hopes on Vietnam Visit, 2000.

toiseksi mahdollisuudeksi”, jolla Yhdysvallat viittaa Vietnamin mahdollisuuksiin päästä osalliseksi vapaiden markkinoiden ja talouden hyödyistä, jotka siinä sivussa palvelevat myös Yhdysvaltain oman liike-elämän etuja ja vahvistavat sen asemaa Vietnamissa. Kauppasopimuksella on kuitenkin poliittinen hintansa kun Vietnamin on, vastineeksi pääsystä markkinoilla, suostuttava Yhdysvaltain asettamiin, uudistuksia koskeviin talousehtoihin.³²⁶ Clintonin vierailun muut aiheet ja kommentit ovat pitkälti näitä taloustavoitteita pohjustavia ja tukevia: tässä yhteydessä viittaukset kadonneisiin amerikkalaisiin, yhteistyön kannattavuuteen ja toimivuuteen, menneisyyteen ja vapauteen ovat pitkälti seremoniallisia ja diplomaattisia diskursseja, joilla suhteita perustellaan ja joiden avulla niitä lämmitetään kun Clinton pyrkii voittamaan vietnamilaiset puolelleen.³²⁷ Clintonin puheessa yhdistyvät niin avoin talous kuin taloudellinen keskinäisyysriippuvaisuuskin kun presidentti vertaa globalisaatiota ”luonnon taloudelliseksi vastineeksi”³²⁸, jota hyötyineen ja haittoineen kukaan ei voi välttää eikä kieltää ja jonka Vietnamin tulisi omaksua, sillä ”hyvinvointi 2000-luvulla riippuu valtion taloudellisesta kanssakäymisestä muun maailman kanssa”.³²⁹ Globaalitalous esitetään siten Clintonin ”myyntipuheessa” luonnonvoiman kaltaisena väistämättömänä faktana, jonka Vietnamin tulisi, mikäli se ymmärtää oman ”parhaansa”, hyväksyä, kuten Yhdysvallat asian esittää. Yhdysvaltain poliittisen johdon retoriikan optimismi, ja esimerkiksi ulkoministeri Christopher toteamus että talousuudistus on kuin ”hyppy rotkon ylitse”³³⁰, on kontekstissaan kuitenkin jyrkässä vastakohdassa niiden ongelmien kanssa jotka ovat Vietnamissa toimiville yrityksille arkipäivää ja suhteessa Vietnamin kehitystasoon, joka on hyvin kaukana esimerkiksi Clintonin lupailemasta tarunhohtoisesta taloudellisen vaurauden täyttämästä tulevaisuudesta.³³¹

Yhdysvaltain poliittisen johdon talousdiskurssi on lupauksiensa ja positivisminsa ohella kuitenkin samalla myös hyvin jäykkä ja vaihtoehtoton diskurssi: Yhdysvaltain ajama vapaa markkinatalous uudistuksineen nähdään ainoana mahdollisena tienä, mikäli Vietnam haluaa menestyä, ja faktana, josta, Clintonin mukaan edes Hanoiin kommunistijohto ei pääse yli eikä ympäri.³³² Clintonin optimismin tavoitteena on kuitenkin oletettavasti myös kitkeä maiden välillä olevaa ja molemmissa osapuolissa piilevää epäluottamusta, joka Vietnamin osalta ilmenee hyvin avoimesti kommunistijohdon pelossa taloudellisen liberalisaation vaikutuksista puolueen valta-asemaan ja tulevaisuuteen Vietnamissa. Epäluottamus ja epävarmuus Yhdysvaltain toimintaa kohtaan ei

³²⁶ Emt. & U.S. and Vietnam Said to Agree on Normal Trade, 2000.

³²⁷ Clinton in Vietnam: The People; Excited Welcome for Clinton, Part Celebrity, Part Hero, 2000 & Clinton Basks in the Adulation of a City Once Called Saigon, 2000.

³²⁸ “the economic equivalent of nature”.

³²⁹ “prosperity in the 21st century depends upon a nation’s economic engagement in the rest of the world.” Full Text of US President Bill Clinton’s speech in Vietnam, 2000.

³³⁰ jolla Umi Christopher viittaa mahdollisuuteen toteuttaa talousuudistusta ”pienin askelin”.

³³¹ Clinton in Hanoi, Intent on Forging New Relationship, 2000., U.S. and Vietnam Said to Agree on Normal Trade, 2000 & Clinton to Try Juggle Past Horrors and Future Hopes on Vietnam Visit, 2000.

³³² Vietnam’s New Struggle: How Global to Become? , 2000.

kuitenkaan ole välttämättä rajattavissa Vietnamiin, sillä kuten yhdessä Clintonin vierailusta kertovassa artikkelissa todetaan, Clintonin optimismi on kuin ”aavemainen kaiku niiltä ajoilta kun Robert McNamara, Kennedyn puolustusministeri, julisti että ”jokaisen mitan mukaan olemme voittamassa sodan”.³³³ Näin ollen, Vietnamin luottamuksen voittaminen ei riitä, vaan Yhdysvaltojen täytyy onnistua vakuuttamaan myös kotiyleisö siitä, että se tietää mitä tekee.³³⁴

Ongelmista, huonoista lähtökohdista ja menneisyyden kaiuista huolimatta, Yhdysvaltain ja Vietnamin kauppasuhteet edistyvät 2000-luvulla tasaiseen tahtiin ”askel askeleelta”,³³⁵ varsinkin bilateraalisen kauppasopimuksen solmimisen (2001) jälkeen. Talousdiskurssi säilyy siten erittäin positiivisena ja Vietnamia tarkastellaan enenevässä määrin suuria taloudellisia mahdollisuuksia tarjoavana, vielä suhteellisen koskemattomana maana, mutta myös maana, joka on nousemassa merkittäväksi ”taloudelliseksi toimijaksi” ja ”alueelliseksi talousmahdiksi”.³³⁶ Täysin ongelmattomia maiden väliset kauppasuhteet eivät kuitenkaan ole, ja maat riitelevätkin toistuvasti kauppaehtoista ja Vietnamin työolosuhteista (joista huomauttamisen Yhdysvallat kokee edellä mainitun vapausdiskurssin mukaisesti ”velvollisuudekseen”³³⁷), ja esimerkiksi Vietnamin pitkä WTO-prosessi ehtoineen³³⁸ ja PNTR-statuksen (normaalit kauppasuhteet) myöntäminen kertovat tästä. Merkittävää kuitenkin on, että 2000-luvulla yhteistyön skaala ja Yhdysvaltain joustavuus sen esittämien vaatimusten ja ehtojen suhteen lisääntyivät merkittävästi.³³⁹ Tärkeimpänä syynä tähän diskurssista nousee turvallisuuspoliittiset kysymykset ja erityisesti tarve Yhdysvaltain vaikutusvallan lisäämiselle ja vakiinnuttamiselle Aasiassa ja suhteessa Kiinaan.³⁴⁰ Uudet geopoliittiset olosuhteet tekevät siten talousdiskurssista turvallisuuspainotteisen, ja talous ja turvallisuus siirtyvätkin normalisaation myöhemmässä vaiheessa Vietnamin sisäisistä kysymyksistä enemmän alueelliseen turvallisuusajatteluun.

5.1.5. Turvallisuuden ja alueellisen vakauden ”Kiina”-diskurssi

Kuten edellä käsitelty talousdiskurssi, myös turvallisuuspoliittinen diskurssi edustaa Yhdysvaltain pragmaattista ajattelua, ja talousdiskurssin tavoin sitä voidaan pitää normalisaatiota kannattelevana ja eteenpäin vievänä diskurssina. Turvallisuuspoliittinen diskurssi on aineiston perusteella olemassa

³³³ ”every quantitative measurement we have shows we are winning the war.” Emt.

³³⁴ Ks. myös U.S. Envoy to Vietnam, Ends Tenure, 2001.

³³⁵ Ks. esim. U.S. and Vietnam Agree on Direct Air Travel, 2003.

³³⁶ U.S. Competes With China for Vietnam’s Allegiance, 2006.

³³⁷ Address by Senator John McCain, 2009.

³³⁸ Terms Approved for Vietnam’s Admission to W.T.O., 2006.

³³⁹ Joint Statement Between the Socialist Republic of Vietnam and the United States of America, 2006.

³⁴⁰ U.S. Competes With China for Vietnam’s Allegiance, 2006 & Obama and Vietnam’s Leaders Pledge Deeper Ties, 2013.

alusta saakka, vaikka aluksi tämä diskurssi esiintyy suhteellisen hiljaisena: turvallisuuspoliittisia aiheita ei juurikaan käsitellä tai niihin ei viitata kovin suoraan. Tästä huolimatta on hyvin oletettavaa että turvallisuuspoliittinen diskurssi, yhdessä talousdiskurssin kanssa, on yksi normalisaation alkuun panevista voimista ja varsinkin aineiston aikajanan loppupäässä, turvallisuuspoliittisen diskurssin volyyymi lisääntyy merkittävästi. Turvallisuuspoliittisen diskurssin keskeisenä ulottuvuutena on Yhdysvaltain Kiina-politiikka (jonka mukaan diskurssin voisi myös pelkästään nimetä), mutta koska Vietnam toisaalta on osa Yhdysvaltain laajempaa pyrkimystä vahvistaa asemaansa Aasiassa, kutsun sitä tässä nyt turvallisuuden ja alueellisen vakauden diskurssiksi sen Kiina-ulottuvuuden ohella.

Turvallisuuspoliittinen ajattelu loistaa siten poissaolollaan normalisaation alkumetreillä. Esimerkiksi Clinton ei mainitse sanallakaan mitään sen suuntaista ilmoittaessa diplomaattisuhteiden palauttamisesta Vietnamiin vuonna 1995. Aihetta koskevassa raportoinnissa tämä aspekti kuitenkin nostetaan esiin ja Vietnam määritellään jo tässä vaiheessa ”tärkeäksi aasialaiseksi liittolaiseksi aikana jolloin suhteet Kiinaan ovat kiristyneet”.³⁴¹ Samasta yhteydestä kuitenkin voi päätellä että tämä on aihe, josta Yhdysvaltain hallinto ei mielellään julkisesti – ainakaan vielä keskustele, ja että tällä kyseisellä politiikan muutoksella, suhteiden normalisoinnilla Vietnamin kanssa, ei ole mitään tekemistä Kiinan kanssa.³⁴² Tästä lausunnosta voidaan mielestäni kuitenkin johtaa täysin päinvastainen johtopäätös: näillä kahdella asialla kun on todennäköisesti *erittäin paljon* tekemistä toistensa kanssa. Myös Yhdysvaltain ensimmäisen suurlähettilään aloittaessaan historiallisen pestinsä ja ulkoministerin Madeleine Albrightin vierailun yhteydessä 1997 Vietnamissa, turvallisuuspoliittiset tekijät mainitaan ohimennen. Tässä yhteydessä ne esiintyvät ennen kaikkea mahdollistavina olosuhteina kun ulkoministeri Albrightin kerrotaan pyrkivän vahvistavan Yhdysvaltain poliittista ja taloudellista suhdetta ”Vietnamiin, joka on *irrottautunut kiinalaisista ja venäläisistä liittolaisistaan* ja nyt liittynyt Kaakkois-Aasian valtioiden liittoon, tai ASEAN:n, joka on alun perin *Yhdysvaltain perustama* kommunismin suojamuuri” (kursiivit minun).³⁴³ Toisaalta Yhdysvaltain hienovarainen ja vielä suhteellisen piilevä turvallisuuspoliittinen ajattelu vaikuttaa kuitenkin olevan helpommin hyväksyttävissä ja jopa toivottua, verrattuna muihin Yhdysvaltain ajamiin hankkeisiin, kuten talousuudistukset ja ihmisoikeusdialogi, sillä Yhdysvallat nähdään erittäin tervetulleena tasapainottavana voimana Aasiassa.³⁴⁴

2000-luvulle päästessä Yhdysvaltain turvallisuuspoliittinen diskurssi on jo huomattavasti avoimempi ja suurempi. Yhdysvaltain ASEANin ja Vietnamin kautta kanavoima huoli Aasian

³⁴¹ Opening to Vietnam: The Overview; U.S. Grants Vietnam Full ties, 1995.

³⁴² Emt.

³⁴³ In Vietnam, ‘Hanoi Hilton’ Brick Links Past and Future, 1997.

³⁴⁴ Albright Lays Cornerstone for Diplomacy with Vietnam, 1997.

vakaudesta (ja erityisesti Kiinan toimista alueella) sekä alueelliset jännitteet ovat nyt jo saaneet sanallisen muodon: esimerkiksi puolustusministeri William Cohen kehottaa Vietnamia ja sen naapureita Kaakkois-Aasiassa käyttämään ”vipuvoimaansa” saadakseen aikaan rauhanomaisen ratkaisun Etelä-Kiinan merellä mahdollisesti puhkeaviin vaarallisiin konflikteihin Kiinan kanssa.³⁴⁵ Puolustusministerin lausunnoista nousevat esiin muun muassa toteamukset ”kollektiivista intresseistä”, ”suurista haasteista Aasiassa”, ” rauhallisen, vakaan ja ydinaseettoman Korean niemimaan ylläpitäminen”, ”jännitteiden vähentäminen Taiwanin salmella” ja ”luottamuksen rakentaminen”. Kaikki näistä sisältävät viittauksen (joko suoran tai epäsuoran) sekä Kiinaan että Vietnamiin, sillä tässä yhteydessä Vietnam on yhtä kuin Yhdysvaltain turvallisuuspoliittinen pelinappula (yhdessä sen muiden Aasian liittolaisten, kuten Thaimaan ja Filippiinien, kanssa) sen poliittisessa pelissä, jonka näyttämönä Aasia toimii ja jonka herruudesta se Kiinan kanssa tosiasiallisesti jo kamppailee – vaikkakin kaikki mikä voitaisiin tulkita Kiinan vastaiseksi, on huolellisesti vaiettu. Yhdysvaltain huoli intressiensä suojelemisesta ja asemasta Aasiassa (esimerkiksi vapaiden meriteiden muodossa) tulee kuitenkin ilmi sen nyt avoimesti lausumista toiveista ja pyrkimyksistä kehittää Yhdysvaltain ja Vietnamin ”sotilaallisia siteitä” sekä Yhdysvaltain astetta sovinnollisemmasta avuntarjouksesta koskien maamiinojen poistoa ja yhteistä tutkimushanketta kasvimyrry Agent Orangen vaikutuksista.³⁴⁶ Yhdeksi konkreettiseksi osoitukseksi maiden välisten suhteiden kehittymisestä ja senhetkisen turvallisuustilanteen voimasta pakottaa maat unohtamaan ainakin teoriassa menneisyyden ristiriidat, voidaan lukea myös amerikkalaisen sotalaiva M.S. Vandergrift vierailua ensimmäisenä sodan jälkeisenä aluksena Vietnamiin 2001.³⁴⁷ Tätä merkityksellistä ja muistoja herättävää vierailua saattelevat myös Yhdysvaltain Vietnam suurlähettilään, Raymond Burghardt, sanat, joiden ensisijaisena tarkoituksena on todistella juurikin edellä mainittua Yhdysvaltain ja Vietnamin lähentymistä: ”Näytämme maailmalle että entiset viholliset voivat olla ystäviä³⁴⁸”, mutta samalla ne voidaan tulkita sisältävän myös epäsuoran viestin ja varoituksen Kiinalle siitä, että Yhdysvallat on Vietnamin rinnalla ja toisinpäin, kannustaen siten Kiinaa varovaisuuteen ja harkintaan toiminnassaan alueella.³⁴⁹

Yhdysvaltain pyrkimys aktiivisesti kehittää suhteitaan Vietnamiin sotilaalliseen suuntaan on luonnollisesti tapetilla myös puolustusministeri Donald H. Rumsfeldin vierailun yhteydessä

³⁴⁵ Asian Neighbors Urged to Join in Resolving Dispute with Beijing: U.S. Seeks Hanoi's Aid for Accord in China sea, 2000.

³⁴⁶ Emt.

³⁴⁷ World Briefing/Asia: Vietnam: U.S. Warship Arrives, 2001.

³⁴⁸ We are showing the world that former foes can be friends”.

³⁴⁹ Emt.

2006.³⁵⁰ Sotilaallisen yhteistyön kehittäminen on molempien maiden intresseissä korkealla – seikka, jonka Yhdysvallat hyvin tiedostaa, ja vaikka viriävän sotilaallisen yhteistyön takana olevasta syystä vaietaan kuin yhteisestä sopimuksesta, on Kiina-kortti tässä kuitenkin painavin tekijä. Yhdysvaltain halukkuus saada Vietnam puolelleen ja pyrkiä tiiviimpiin suhteisiin, käy hyvin ilmi Rumsfeldin vierailua ympäröivästä poliittisesta retoriikasta. Rumsfeld esimerkiksi kehuu vuolaasti Vietnamin taloudellisia saavutuksia,³⁵¹ korostaa Yhdysvaltain halukkuutta ”vauhdittaa kaikenlaisia sotilaallisia kontakteja” ja kohottaa maiden välinen suhde ”uudelle tasolle”. Sen lisäksi, Yhdysvaltain valmius tarjota Vietnamille sotilaallista koulutusta ja mahdollisia sotilaallisia välineitä sekä sen myötämielinen suhtautuminen monien sodanaikaisten vahinkojen korjaamiseksi, kuten miinojen raivaus, ja Vietnamin tukeminen, voidaan tulkita konkreettisiksi näytöiksi Yhdysvaltain halusta nostaa suhde tälle ”uudelle tasolle”. Niitä voidaan kuitenkin tarkastella myös luottamusta lisäävinä toimina, joilla kahden entisen vihollisen ja raskauttavan menneisyyden (Vietnamin sota varjostaa myös Rumsfeldin vierailua) jakavan maan sotilaallisen yhteistyön mahdollisuudesta pyritään poistamaan ns. tabun leima ja tekemään arkipäivän todellisuutta.³⁵²

Turvallisuuspoliittinen diskurssi jatkaa vahvistumistaan läpi 2000-luvun säilyen piirteiltään pitkälti yllä mainitun kaltaisena. Yhdysvaltain ja Vietnamin turvallisuuspoliittisen dialogin ja yhteistyön volyymin kasvu heijastelee pitkälti diskurssissa taustalla vaikuttavan Kiinan toimintaa: mitä enemmän Kiina vahvistaa asemiaan sotilaallisesti ja esiintyy ulkopoliittisesti ”jämäkästi”, sitä halukkaampia Yhdysvallat ja Vietnam ovat joko kokonaan hautaamaan tai ainakin sivuuttamaan suhteitaan hankaloittavat erimielisyytensä. Kitkaa maiden välille aiheuttavat erityisesti Yhdysvaltain ihmisoikeus- ja talousuudistusvaatimukset sekä sotaa koskevat ratkaisemattomat kysymykset, jotka ovat edelleen maiden välisen luottamuksen ja varauksettoman lähentymisen tiellä vaikka maat vakuuttelevatkin ”sotilaallisen yhteistyön tiellä olevien ongelmien olevan historiaa ja suhteiden olevan lämpimimmät 15 vuoteen”.³⁵³ Yhdysvaltain poliittinen johto vaikuttaa, reaktioidensa perusteella, olevan taipuvainen tulkitsemaan Kiinan toiminnan alueella aina negatiiviseksi ja jopa vihamieliseksi suhteessa itseensä. Kiinan haluttomuus kunnioittaa yhteisiä sääntöjä sekä Kiinan pyrkimykset haastaa muut Aasian valtiot konkretisoituvat tämän logiikan mukaan esimerkiksi seuraavanlaisissa ilmaisuissa: ”Kiinan Etelä-Kiinan merta koskevat vaatimukset”, ”huoli Kiinan merenkulkua koskevien vaatimusten eskaloitumisesta”, ”Kiina nosti aluevaatimustensa tasoa”. Näiden toteamusten tahi uskomusten varaan rakentuvat vastaavasti Yhdysvaltain omat retoriset vastareaktiot ja jotka valtuuttavat Yhdysvaltain kiristämään otteitaan

³⁵⁰ Rumsfeld, Visiting Vietnam, Seals Accord to Deepen Military Cooperation, 2006.

³⁵¹ ”I was and remain struck by the economic success that you can see and the activity and the change in this city ... that’s impressive”.

³⁵² Emt.

³⁵³ U.S. and Vietnam Build Ties With an Eye on China, 2010.

suojellakseen sen omia ”kansallisia intressejä” alueella, kuten vapaita meriteitä.³⁵⁴ Turvallisuuspoliittisen tilanteen näin kiristytessä Yhdysvaltain puheissa korostuu yhä enemmän ”strategisen kumppanuuden tavoittelu” ja ”jaetut intressit”.³⁵⁵ Vietnamiin viitataan ystävänä ja maiden välisestä suhteesta puhutaan ”kestävänä ystävytenä”.³⁵⁶ Tätä ystävyyttä Yhdysvallat pyrkii nyt aktiivisesti lujittamaan monin näkyvin toimin. Maiden välinen yhteistyö käsittää 2010-luvun vaihteessa niin sosio-ekonomisia, terveyttä ja hyvinvointia tukevia (esimerkiksi Yhdysvaltain PEPFAR-ohjelma ja HIV/AIDS-apuohjelmat ja pan-epidemioiden, kuten lintuinfluenssan, torjunta) ohjelmia³⁵⁷ kuin myös ympäristö- ja ilmastokysymykset, sekä laajemman yhteistyön erilaisilla turvallisuutta ja kansainvälistä lakia edistävillä alueilla, kuten terrorismin vastainen toiminta, ihmis- ja huumekaupan estäminen sekä kyberlakien vahvistaminen.³⁵⁸ Näiden hankkeiden lisäksi, yhtenä merkittävänä osoituksena Yhdysvaltain sitoutumisesta ja tarpeesta voittaa Vietnamin luottamus voidaan pitää Yhdysvaltain useiden vuosien jälkeen herännyttä halukkuutta tehdä viimein jotain kasvimyrry Agent Orangen vahinkojen korjaamiseksi ja korvaamiseksi – aihe, jota se on normalisaation alusta asti vältellyt ja johon liittyen kaikki Vietnamin korvausvaatimukset on tylästi torjuttu. Nyt 2010-luvulla Yhdysvallat on viimein valmis harkitsemaan kasvimyrryn siivoustöitä (ja auttamaan vaatimattoman tukiohjelman puitteissa vaikeasti vammautuneita ihmisiä *yleisellä tasolla* (”assistance regardless of cause”³⁵⁹), ja vaikka tätä selitetäänkin kipeästä menneisyydestä toiveikkaaseen yhteiseen tulevaisuuteen -akselilla, todennäköisempi selitys Yhdysvaltain halukkuudelle kantaa kortensa viimein kekoon löytyy Yhdysvaltain halusta varmistaa jalansijansa Aasiassa ja liittolaistensa keskellä uuden alueellisen turvallisuustilanteen valossa.³⁶⁰ Esimerkiksi ulkoministeri Clinton toteaa Yhdysvaltain sitoumuksesta Aasian ja Tyynenmeren alueella seuraavanlaisesti:

Yhdysvallat on ainutlaatuisessa asemassa toimiakseen johtavassa roolissa Aasian ja Tyynenmeren alueella – johtuen historiastamme, kyvyistämme ja uskottavuudestamme. Ihmiset katsovat meihin, kuten he ovat vuosikymmenten ajan tehneet... he odottavat meidän luovan olosuhteet laajalle, kestäväälle talouskasvulle ja takaavan turvallisuuden käyttämällä tehokkaasti armeijaamme ja puolustavan ihmisoikeuksia ja ihmisarvoja tukemalla vahvoja demokraattisia instituutioita. (Käännös minun)³⁶¹

³⁵⁴ Emt.

³⁵⁵ Hillary Rodham Clinton, Remarks with Vietnamese Foreign Minister Pham Gia Khiem (Hanoi, Vietnam), 2010.

³⁵⁶ Celebration of the 15th Anniversary of United States- Vietnam Relations (Hillary Rodham Clinton), 2010.

³⁵⁷ U.S. Vietnam Cooperation on Issues Related to Agent Orange, 2009.

³⁵⁸ Joint Statement on Sixth Annual U.S. Vietnam Dialogue, 2013.

³⁵⁹ Decades on, U.S. Starts Cleanup of Agent Orange in Vietnam, 2012.

³⁶⁰ Hillary Rodham Clinton, Remarks with Vietnamese Foreign Minister Pham Gia Khiem (Hanoi, Vietnam), 2010.

³⁶¹ ”the United States is uniquely positioned to play a leading role in the Asia Pacific –because of our history, our capabilities, and our credibility. People look to us, as they have for decades. ...they look to us to help create the conditions for broad, sustained economic growth and to ensure security by effectively deploying our own military and

Turvallisuuspoliittisendiskurssin toimivuus kytkeytyy olennaisesti Aasian alueellisiin jännitteisiin ja Yhdysvaltain on sitä kautta helppo perustella tarvetta läsnäololleen ja sotilaallisen vahvuuksien uudelleen keskittämistä Aasian (”pivot to Asia”, ”rebalancing”).³⁶² Kiina on kaiken toiminnan takana, ja kumppanuuksia haalimalla ja vahvistamalla sekä toimimalla alueellisena ”poliisina” Yhdysvaltain tosiasiallisena päämääränä Kiinan vallan kasvun rajoittaminen ja hillitseminen, vaikka Yhdysvallat tässä kontekstissa korostaakin pikemmin alueellisen vakauden ja turvallisuuden sekä Kaakkois-Aasian maiden tukemista. Aasian maiden tukeminen ei näy ainoastaan turvallisuuspoliittisesti vaan taloudellisen ja demokraattisen kehityksen tukeminen ovat lähes yhtä usein käytettyjä selityksiä yhdysvaltain aktiiviselle läsnäololle alueella: ”Yhdysvallat on sitoutunut työskentelemään valtioiden kanssa kaikkialla auttaakseen vahvistamaan kansalaisyhteiskuntaa, joka on olennainen osa poliittista, taloudellista ja sosiaalista edistystä”.³⁶³ Toisaalta Yhdysvaltain alueellinen talouspolitiikka, esimerkiksi sen ajama TPP-sopimus (”Trans-Pacific Partnership” ~Tyynenmeren kumppanuus) ja sen korostamat demokratia- ja ihmisoikeuskysymykset ovat myös keinoja, joilla turvallisuuspoliittisen diskurssin päämääriä tuetaan ja oikeutetaan.³⁶⁴ Kiina ja Kiinan vallan (niin sotilaallisen kuin alueellisen poliittisen ja taloudellisen vaikutusvallankin) kaventaminen ovat tämän diskurssin keskiössä ja sitä motivoivana tekijänä, vaikka Yhdysvaltain toimesta Kiina-viittauksista pyritään vaikenemaan ja aihealuetta käsitellään vain epäsuorasti kun Yhdysvallat haluaa pikemminkin esiintyä sovittelijana alueellisissa kiistoissa ja sen muut roolit, taloudellisen ja kestävä, demokratiaa ja oikeuksia kunnioittavan kehityksen tukijoina tukevat tätä positiota, jossa se katsoo lähestulkoon velvollisuudekseen, kuten aiemmin todettiin, Aasian asioiden hoitamisen.

5.2. Diskursiiviset roolit, positiot ja toimijuus

Aineiston analyysin toisessa osiossa keskityn tarkastelemaan millaisia diskursiivisia rooleja, subjektipositioita ja millaista toimijuutta Yhdysvallat niin sanallisessa kuin ei-sanallisessakin muodossa normalisaatioprosessin aikana ilmentää ja tuo esiin suhteessaan Vietnamiin. Kappaleen

to defend human rights and dignity by supporting strong democratic institutions”. America’s Engagement in the Asia Pacific/ Hillary Rodham Clinton, 2010.

³⁶² The Best Defense Is Dialogue, 2012., Lips, Teeth and the U.S. Navy, 2012 & Asian Leaders at Regional Meeting Fail to Resolve Disputes over South China Sea, 2012.

³⁶³ Emt. & ks. Esim. Remarks after the meeting with Vietnam Foreign Minister Pham Binh Minh/Hillary Rodham Clinton, 2012., Obama and Vietnam’s Leaders Pledge Deeper Ties, 2013., Remarks with Vietnam Deputy Prime Minister and Foreign Minister Pham Gia Khiem/Hillary Rodham Clinton, 2010 & Remarks by Secretary of State Hillary Rodham Clinton, 2009.

³⁶⁴ Obama and Vietnam’s leaders pledge deeper ties, 2013<

alaluvut kuvastavat näiden erilaisten toimijuuksien sekä tietoista että tiedostamatonta rakentumista ja rakentamista, ja ne voidaan ymmärtää myös toimijan tilannekohtaisesti vaihtelevina ja artikuloituvina identiteetteinä. Nämä alaluvuissa erittelemäni identiteetit kertovat siten esimerkiksi Yhdysvaltain halusta ylläpitää tietynlaisia valtarakennelmia ja valtasuhteita, ja siksi pyrinkin analyysissäni huomioimaan miten Yhdysvallat hyödyntää eri diskursseja asemansa ja vaikutusvaltansa säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi, ja miten tämä vaikuttaa normalisaatioprosessin muotoutumiseen ja kulkuun. Erilaisten identiteettien ja subjektipositioiden kautta voidaan myös ymmärtää miksi Vietnam-menneisyyttä käsitellään ja kohdellaan siten kuin se jo edellä mainittujen diskurssien puitteissa ilmenee.

5.2.1. Yhdysvaltain oman uhriuden rakentuminen ja korostaminen

Ensimmäinen Yhdysvaltain toimijuutta kuvaava ja selittävä identiteettipositio rakentuu pitkälti traumadiskurssiin merkityksiin. Tämä identiteettipositio esiintyy normalisaatioprosessin alussa, mutta huolimatta siitä että se on yksi keskeinen Yhdysvaltain toimintaa selittävistä identiteeteistä, verrattuna kahteen muuhun identiteettipositioon, se on kuitenkin suhteellisen vaimea. Yhtenä syynä tähän tosin lienee se, että Vietnamin sodan päättymisen (1975) ja normalisaatioprosessin alun (virallisesti 1995) välillä on jo kuitenkin runsaat 20 vuotta. Näin ollen, akuuteimmat sotamuistot liittyen sotilaallisten tappioiden aiheuttamaan inhimilliseen kärsimykseen ja menetyksiin ovat jo oletettavasti osittain painuneet taka-alalle, muiden intressien ja huolien ottaessa niiden paikan.

Uhriuden identiteetin keskeisenä sisältönä on nimensä mukaisesti Yhdysvaltain omien sotilaallisten menetysten sureminen ja kansallisen kärsimyksen korostaminen. Tämä amerikkalaisten yhä kokema ja jakama tuska on keskiössä myös presidentti Clintonin ilmoituksessa suhteiden normalisoimisesta Vietnamiin 1995, ja amerikkalaisten kärsimyksen lievittäminen (on aika ”sitoa haavamme” ja ”aika parantaa” sekä siirtyä yhteiselle pohjalle) yhdessä kadonneiden amerikkalaisten sotilaiden etsimisen kanssa ilmentävät tätä identiteettiä samaan aikaan kun se toimii tärkeänä poliittisena perusteluna normalisaatiolle.³⁶⁵ Uhri-identiteetin perustana ovat siten Yhdysvaltain aidot kokemukset, joiden lähteenä toimivat tavalliset amerikkalaiset perheet ja veteraanit, joiden elämää Vietnamin sota muutti ja jotka siten ovat siihen aina kytköksissä, ja joiden uhrauksia Yhdysvallat päämäärätietoisella kadonneiden etsinnällään pyrkii hyvittämään. Normalisaatioprosessin alettua tämä uhriuden identiteetti saa kuitenkin myös poliittisen merkityksen ja tehtävän, sillä korostaessaan Yhdysvaltain kansan kärsimystä ja menetyksiä Yhdysvalloista tehdään uhri, jota on näin ollen paljon vaikeampi pitää tilivelvollisena sodan tapahtumista amerikkalaisille ja

³⁶⁵ Opening to Vietnam: The Overview; U.S. Grants Vietnam Full Ties; Time for Healing, Clinton Says, 1995.

vietnamilaisille. Vaikka tämä asetelma, jonka takana on pitkälti ajatus pidättäytyä etsimästä syyllisiä ja nähdä molemmat osapuolet uhreina, on hallitseva esimerkiksi Clintonin Vietnamin vierailun puheessa, jossa presidentti rinnastaa molempien maiden kärsimyksen ja kohtalot yhdeksi tarinaksi, on uhri-identiteetti kuitenkin ennen kaikkea Yhdysvaltain sisäinen ja siihen itseensä rajoittuva diskurssi.³⁶⁶ Tämä näkyy niin kielen kuin tekojenkin tasolla: vietnamilaisten kärsimykset eivät juurikaan nouse normalisaatioprosessin aikana puheenaiheeksi – ainakaan Yhdysvaltain aloitteesta, ja samalla kun Yhdysvallat uhraa miljoonia dollareita omien kadonneittensa kohtalon selvittämiseksi ja pyytää sekä vaatii Vietnamilta laajamittaisia ponnistuksia asian ratkaisemiseksi, on sen Vietnamille osoittamana sympatia sekä apu Vietnamin omien vastaavien yritysten tukemiseksi lähes olematonta.³⁶⁷ Uhriuden rajaaminen ensisijaisesti Yhdysvaltoihin itseensä näkyy myös siinä, että vaikka sodanosapuolista Vietnamille aiheutuneet inhimilliset kärsimykset ovat huomattavasti Yhdysvaltain omia vastaavia suuremmat, ja esimerkiksi Yhdysvaltain sodassa käyttämän kasvimyrkky Agent Orangen uhreja ovat ennen kaikkea vietnamilaiset siviilit, ei Yhdysvallat ole valmis tai halukas ulottamaan rahallisia korvauksia omien veteraanejaan ja heidän lapsiaan pidemmälle.³⁶⁸

Uhriuden identiteetti, sen liittäminen Yhdysvaltoihin ja korostaminen yhteydessä Vietnamiin palvelee samalla kätevästi ulkopoliittisia intressejä: korostamalla omaa uhriuttaan Yhdysvallat pyrkii tekemään itsestään vietnamilaisten silmissä empatiaa ansaitsevan, sodasta kärsivän maan vetäen siten huomion pois sodan alkuasetelmista, joiden tarkasteleminen voisi saattaa sen vähemmän edulliseen valoon ja johtaa raskauttavien vastuukysymysten eteen. Tälle tulkinnalle vahvistusta antaa esimerkiksi Yhdysvaltain ensimmäiseksi sodan jälkeiseksi suurlähettilääksi valitsema entinen Vietnamin sodan veteraani ja Vietnamissa sotavankina kovia kokenut Pete Peterson. Petersonin valinnan voidaan nimittäin katsoa symboloivan Yhdysvaltain kansallista kärsimystä, sillä Petersonin henkilökohtainen ”urheus ja sietokyky³⁶⁹” sekä myötämielinen ja anteeksiantava suhtautuminen tähän menneisyyteen (”Olen sovinnossa koko menneisyyden kanssa”³⁷⁰) ovat niin alleviivattavan esimerkillisiä,³⁷¹ että ne vievät osittain pohjan tai ainakin tekevät vaikeammaksi keskustelun avaamisen syyllisistä ja sotaan johtaneista syistä seurauksineen. Petersonin valinta suurlähettilääksi on siten äärimmäisen symbolinen ja poliittinen valinta Yhdysvaltain poliittiselta johdolta: sen avulla pyritään välttämään Yhdysvaltain molemminpuolista syyllistämistä. Yhdysvaltain uhri-identiteetti ylläpitää myös jatkuva huomion kohdistaminen

³⁶⁶ Ks. Full Text of President Clinton’s speech in Vietnam, 2000.

³⁶⁷ Albright Lays Cornerstone for Diplomacy With Vietnam, 1997 & Clinton to Try Juggle Past Horrors and Future Hopes on Vietnam Visit, 2000.

³⁶⁸ Clinton Orders Expanded Agent Orange Benefits for Veterans, 1996.

³⁶⁹ In Vietnam, ‘Hanoi Hilton’ Brick Links Past and Future, 1997.

³⁷⁰ ”I am reconciled to all of the past”.

³⁷¹ To the U.S. Envoy in Hanoi, the Future Is Paramount, 1997.

Vietnamissa kaatuneisiin amerikkalaisotilaisiin ja heidän jäännöksensä etsintään, mikä voidaan samalla tavoin katsoa keinoksi välttää kiusallisia kysymyksiä tai viittauksia menneisyyteen. Esimerkiksi presidentti Clinton pyrkii sivuuttamaan mahdolliset Yhdysvaltain ja Vietnamin yhteistä menneisyyttä koskevat aiheet tai symboliset vierailut, lukuun ottamatta lyhyttä vierailua paikalle, josta tutkijat ovat hiljattain löytäneet maahan syöksyneen amerikkalaislentokoneen.³⁷²

Uhriskurssin mukaista asennoitumista menneisyyteen voidaan nähdä myös suhtautumisessa Vietnamin sodan aikaisiin Yhdysvaltain poliittisiin johtajiin. Esimerkiksi presidentti Clinton, joka aikoinaan vastusti ja kritisoi aktiivisesti Vietnamin sotaa, suhtautuu nyt nykyisessä virassaan, huomattavan ymmärtäväisesti ja anteeksiantavasti sen ajan vallanpitäjiin, nähden heidät ennen kaikkea olosuhteiden uhreina, minkä vuoksi he joutuivat tekemään vaikeita päätöksiä: ”Näen nyt kuinka vaikeaa se oli hänelle [Lyndon B. Johnson] ... Uskon että hän teki sen minkä uskoi oikeaksi niissä olosuhteissa”.³⁷³ Samanlainen suhtautumistapa on löydettävissä myös myöhempien presidentti- ja korkean tason vierailujen yhteydestä: kadonneiden amerikkalaisten etsintä on ainoa konkreettinen menneisyyttä koskeva asia esimerkiksi ulkoministeri Powellin, presidentti Bushin ja puolustusministeri Rumsfeldin käytännönasioista täyttyvällä agendalla.³⁷⁴ Tosin normalisaatioprosessin myöhemmässä vaiheessa tämän asian pinnalla pitäminen ei ole enää yhtä akuuttia eikä sillä enää todennäköisesti ole sen ilmeisen tarkoituksen ja sisäpoliittisen paineen ohella muita piileviä merkityksiä tai tarvetta sen suuremmin korostaa Yhdysvaltain uhri-identiteettiä. Tärkeimpänä syynä tähän voidaan pitää kahdesta seuraavasta identiteetti-positiosta ilmenevää asetelmaa, jonka mukaan Yhdysvaltain ja Vietnamin uudessa suhteessa ja normalisaatioprosessin aikana muutenkin, Yhdysvallat on selkeästi se, joka on hallitsevassa asemassa maiden välisessä diskurssissa. Yhdysvallat pystyy siten melko pitkälti sanelemaan pelin ehdot, joihin Vietnamin on useimmiten taivuttava, halusi se tai ei. Yksi merkittävä käänne normalisaatioprosessissa on Yhdysvaltain päätös vuonna 2012 alkaa kasvimyrry Agent Orangen ”siivoustyöt” Vietnamissa sekä sen harkitsema vaatimaton avustusohjelma (suoraa yhteyttä Agent Orangeen ja kehitysvammojen välillä ei kuitenkaan myönnetä) kehityshäiriöistä kärsiville ihmisille Vietnamissa.³⁷⁵ Huolimatta siitä että tätä päätöstä motivoineet tekijät ovat erittäin pragmaattisia ja laskelmoituja, voidaan sitä silti pitää osittaisena uhrimentaliteetista luopumisena ja astumisena yksiulotteisen uhriskurssin ulkopuolelle. Kokonaan Yhdysvallat ei kuitenkaan näytä olevan halukas luopumaan uhri-identiteetistään – tämä kun tarkoittaisi samalla myös sen oman osallisuuden ja vastuun hyväksymistä tapahtumista, ja sallisi sitä vastaan kohdistetun avoimen

³⁷² Clinton in Hanoi, Intent on Forging New Relationship, 2000.

³⁷³ ”I see now how hard it was for him ... I believe he did what he thought was right under the circumstances”. Emt.

³⁷⁴ Ks. esim. Powell, in Hanoi, Pauses to Put the Past to Rest, 2001., Unlike Clinton, Bush Sees Hanoi in Bit of a Hurry, 2006 & Rumsfeld, Visiting Vietnam, Seals Accord to Deepen Military Cooperation, 2006.

³⁷⁵ 4 Decades on, U.S. Starts the Cleanup of Agent Orange in Vietnam, 2012.

kritiikin ja korvausvaatimusten esittämisen. Sen sijaan, uhri-identiteetillä pelaamalla Yhdysvallat pystyy itse hallitsemaan tilannetta ja ajoittain osoittamaan myötämielisyyttä ja hyväntahtoisuutta myös Vietnamin sodan uhreja kohtaan – varsinkin silloin kun se katsoo sen edulliseksi omien intressiensä kannalta.

5.2.2. Yhdysvallat vapauden ja oikeuksien puolustajana

Tämä toinen identiteetti muodostaa nähdäkseni hyvin keskeisen osan sekä Yhdysvaltain ulkopoliittista että kansallista toimijuutta. Verrattuna esimerkiksi uhri-identiteettiin, joka on korostuneemmin tilanteisesti vaihteleva subjektipositio ja rooli, jonka Yhdysvallat omaksuu tarvittaessa omaa selustaansa suojellakseen, tämä identiteetti on huomattavasti syvempään juurtunut. Nämä juuret voidaan nimittäin katsoa ulottuvan Yhdysvaltain valtion perustamiseen ja itsenäisyyden julistukseen, johon presidentti Clintonkin esimerkiksi viittaa Vietnamin vierailunsa aikana (2000) kannustaessaan ja kehottaessaan Vietnamia pyrkimään kohti vapauden ja oikeuden ideaaleja.³⁷⁶ Tämä identiteetti ei ehkä ole aina yhtä alleviivattu kuin uhri-identiteetti tai myöhempi Yhdysvaltain arvovaltaa ja vaikutusvaltaa (erityisesti taloudellisesti ja turvallisuuspoliittisesti) kuvastava identiteetti, mutta se on silti systemaattisesti läsnä halki normalisaatioprosessin, mikä tekee siitä eräänlaisen tehtävän tai velvollisuuden kautta rakentuvan identiteettiposition, jota Yhdysvallat kantaa. Esimerkiksi Clintonin sanat hänen ilmoittaessaan Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden normalisaatiosta vuonna 1995 viittaavat siihen, että Yhdysvallat kokee tehtäväkseen demokratian ja vapauden edistämisen, ja Clinton kuvaakin Vietnamin sotaakin taisteluksi tämän vapauden saavuttamiseksi maailmassa:

Auttamalla Vietnam mukaan valtioiden yhteisöön, normalisaatio palvelee myös meidän tavoitettamme työskennellä vapaan ja rauhanomaisen Vietnamin saavuttamiseksi vakaassa ja rauhallisessa Aasiassa. ... Uskon että normalisaatio ja lisääntynyt kontakti amerikkalaisten ja vietnamilaisten välillä edistää vapautta Vietnamissa, aivan kuten tapahtui Itä-Euroopassa sekä entisessä Neuvostoliitossa. Uskon vakaasti että yhteistyö vietnamilaisten kanssa laajalla rintamalla taloudellisia ja demokraattisia uudistuksia auttaa kunnioittamaan niiden uhrausta jotka taistelivat vapauden puolesta Vietnamissa. (Käännös minun.)³⁷⁷

Samankaltaisia viitteitä Yhdysvaltain tehtävästä edistää vapautta ja ihmisoikeuksia on löydettävissä ulkoministeri Madeleine Albrightin vuonna 1997 Vietnamissa pitämästä puheesta amerikkalaisen liike-elämän edustajille, joiden kautta Yhdysvallat pyrkii tätä tehtäväänsä toteuttamaan:

³⁷⁶ Ks. Full Text of the US President Bill Clinton's speech in Vietnam, 2000.

³⁷⁷ Remarks announcing the normalization of diplomatic relations with Vietnam, Clinton 1995.

Te olette liittolaisia yrityksessämme –toistaiseksi ei niin menestyksekkäässä– vakuuttaa [Vietnamin] hallitus sallimaan suurempia taloudellisia vapauksia yhdessä suurempien poliittisten vapauksien kanssa ja kunnioittamaan aidosti kaikkien yksilöiden ihmisoikeuksia. Kun katson alas, täällä on ihmisiä, joita juuri näin operaatio SMILE:ssa, joka on mielestäni erinomainen esimerkki kuinka amerikkalainen inhimillisyys yhdessä amerikkalaisten yritysten kanssa – joka on myös inhimillistä – on auttamassa Vietnamin lapsia. (Käännös minun.)³⁷⁸

Albrightin mukaan Yhdysvallat on siten erinomaisessa asemassa johtaakseen vietnamilaisia kohti niitä arvoja, joita Yhdysvallat ja sen kumppanit esimerkillisesti edustavat. Albrightin sanojen perustana on oletettavasti käsitys siitä, että Yhdysvaltain edustama talouden ja demokratian malli on paras mahdollinen tie yhteiskunnalliseen ja sosio-ekonomiseen menestykseen, ja pyrkiessään opettamaan ja taivuttelemaan Vietnamia kohti Yhdysvaltain ajamia arvoja (demokratiaa, ihmisoikeuksia ja taloudellista vapautta) se on toiminnassaan yksinomaan humaani ja jalo. Näin ollen Yhdysvallat ei myöskään katso loukkaavansa Vietnamin oikeuksia ja vapauksia, puuttuessaan sen asioihin ja painostaessaan sitä taloudellisin ja turvallisuuspoliittisin keinoin.

Presidentti Clintonin Vietnamin vierailu Vietnamissa on Albrightiakin näkyvämmiin omistettu näiden arvojen edistämiseksi: Clinton tulee Vietnamiin roolissa ja agendan kanssa, jonka vuoksi häntä voidaan hyvin pitää amerikkalaisen vapauden ja oikeuksien ”lähettiläänä”.³⁷⁹ Tämä Yhdysvaltain itselleen omaksuma ulkopoliittinen identiteetti ja siihen liittyvien arvojen edistäminen kohtaa kuitenkin myös vastustusta Vietnamissa: Vietnamin poliittinen johto kritisoi Yhdysvaltoja muun muassa sodan aikaisesta imperialismista ja kasvimyrryky Agent Orangen uhrien huomiotta jättämisestä.³⁸⁰ Tämän kritiikin Yhdysvallat kuitenkin jättää huomattavan helposti omaan arvoonsa, sillä kuten Clinton toteaa, konfliktissa oli kyse ennen kaikkea ”itsemääräämisoikeuden merkityksestä Vietnamin kansalle”, ja tällä asialla se on myös nyt, vain keinot ovat nyt erilaiset.³⁸¹ Clintonin Vietnamin vierailu on siten täynnä kaunopuheisia perusteluja ja aktiivista vapaus- ja oikeusdiskurssin markkinointia. Clintonin puheessa on kuitenkin myös häivähdys itsekritiikkiä kun presidentti toteaa, ettei myöskään Yhdysvallat ole tässä suhteessa virheetön:

Noniin, Yhdysvaltain paperit eivät ole puhtaat tällä alueella. Meillä meni sentään melkein vuosisata hankkiutua eroon orjuudesta. Vielä pidempään meillä kesti äänioikeuden antamisessa naisille. Ja yritämme yhä yltää toteuttamaan sen täydellisen liiton, josta maamme perustajat unelmoivat, sekä elämään itsenäisyysjulistuksemme ja perustuslakimme mukaisesti. Mutta näiden 226--224 vuoden aikana olemme oppineet

³⁷⁸ Remarks to the American Business Community, Madeleine Albright (Hanoi, Vietnam) 1997.

³⁷⁹ Ks. esim. Clinton in Vietnam: The Overview; Clinton Basks in the Adulation of a City Once Called Saigon, 2000.

³⁸⁰ Clinton to Try Juggle Past Horrors and Future Hopes on Vietnam Visit, 2000 & Clinton in Vietnam: NEWS ANALYSIS; Vietnam's New Struggle: How global to Become?, 2000.

³⁸¹ Emt.,

jotakin. Olemme esimerkiksi nähneet että talous toimii paremmin siellä, missä sanomalehdet ovat vapaita paljastamaan korruption ja itsenäiset oikeusjärjestelmät voivat taata että sopimuksia kunnioitetaan, että kilpailua on kestävä ja oikeudenmukaista [ja] että viranomaiset noudattavat lakia. (Käännös minun.)³⁸²

Tämä avomielen tunnus menee kuitenkin suurimmaksi osaksi taitavan poliittisen retoriikan ja puhujan piikkiin, sillä toiminnan tasolla ja suhteessa Vietnamiin, käy normalisaatioprosessin aikana hyvin selväksi että Yhdysvallat pitää itseään tässä suhteessa yliverlaisena. Tämä näkyy eritoten ihmisoikeusdiskurssin yksisuuntaisuutena: Yhdysvallat neuvoo ja kritisoi ja Vietnam on lähes poikkeuksetta tämän huolen ja kritiikin kohde. Puheessaan Clinton toki ”vilpittömästi” vakuuttaa että Yhdysvallat ”ei pyri eikä kykenekään tyrkyttämään näitä ideaaleja” Vietnamille ja että vain ”te [vietnamilaiset] voitte päättää”,³⁸³ mutta tämä ”lupaus” on hyvin huonosti yhteen sovitettavasti Yhdysvaltain muiden toimien ja tekojen kanssa. Varsinkin kun sen läpi normalisaatioprosessin päämäärätietoisesti, erityisesti taloudellisia keinoja hyväksi käyttäen, puskee haluamiaan poliittisia ja taloudellisia uudistuksia läpi Vietnamissa. Ehtona esimerkiksi Vietnamin osallistumiselle vapaakauppasopimuksiin, jäsenyydelle Maailman kauppajärjestössä (W.T.O.) sekä pääsyyllä Yhdysvaltain markkinoille ovat pääasiallisesti Yhdysvaltain sanelemat uudistukset ja ehdot, koskien demokratiaa ja vapaata markkinataloutta.³⁸⁴

Tämä identiteetti on siten melkoisen itsekritiikitön ja siinä piilee hitunen kaksinaismoraalia: Yhdysvallat on valmis kritisoimaan Vietnamia, mutta tekee ainakin aluksi käytännössä hyvin vähän ihmisoikeuksien ja tavallisten ihmisten auttamiseksi Vietnamissa tai hyvittääkseen esimerkiksi kasvimyrryky Agent Orangesta aiheutuneet vahingot.³⁸⁵ Identiteetin ristiriitaisuus tulee esiin myös presidentti Bushin kommentteissa kun hän Vietnamin vierailunsa aikana 2006 perustelee miksi Yhdysvaltain läsnäolo on välttämätöntä Irakissa kun Vietnamissa asiat ovat järjestyneet hyvin Yhdysvaltain vetäytymisestä huolimatta.³⁸⁶ Näin ollen se voidaanko demokratiaa edistää pakolla, siten että tarkoitus pyhittää keinot, on tämän identiteetin keskeinen ristiriita, jota Yhdysvallat ei joko halua tunnustaa tai ei näe toimintansa olevan vastakkaista ajamilleen päämäärille. Normalisaation myöhemmässä vaiheessa myös tämän identiteetin toteuttamisessa ilmenee strategista ajattelua kun Yhdysvallat on tarvittaessa valmis sulkemaan silmänsä ihmisoikeusloukkauksilta esimerkiksi suhteessaan Kiinaan, ja pidättäytymään Vietnamin kommunistisen puolueen kritisoimisesta silloin kun sillä on muita polttavampia intressejä

³⁸² Full Text of the US President Bill Clinton’s speech in Vietnam, 2000.

³⁸³ Emt.

³⁸⁴ Ks. esim. Trade Bill Now Faces Tough Odds, 2006 & Terms Approved for Vietnam’s Admission to W.T.O, 2006.

³⁸⁵ U.S. and Vietnam Build Ties With an Eye on China, 2010.

³⁸⁶ Bush Praises Vietnam’s Rise, 2006.

asialistallaan.³⁸⁷ Tämä toiminta on siten hienoisessa ristiriidassa sen kanssa, että lähes kaikissa Yhdysvaltain ja Vietnamin välisissä tapaamisissa, Yhdysvaltain poliittinen johto korostaa kuitenkin ihmisoikeuksien tärkeyttä Yhdysvalloille,³⁸⁸ ja on valmis tarjoamaan sekä apuaan että neuvojan Vietnamille.³⁸⁹

Mielenkiintoista on miten demokratia ja taloudellinen hyvinvointi linkitetään yhteen ja niitä pidetään itsestään selvinä, toisiaan tukevinä rakenteina siten, että demokratia väistämättä johtaa myös talouskasvuun. Esimerkiksi Clinton toteaa Vietnamin vierailunsa aikana seuraavasti: ”Demokratia ja vauraus kulkevat käsi kädessä, poliittinen uudistus ja talouskasvu liittyvät yhteen”,³⁹⁰ ja tämä argumentti on keskeisessä asemassa myös myöhemmissä keskusteluissa Vietnamin ulkoministerin kanssa: “Olemme sitä mieltä, että Vietnamin nousu taloudellisella arenalla tulee vielä dramaattisemmaksi ja kestävämmäksi kun nämä taloudelliset saavutukset sovitetaan yhteen poliittisten vapauksien ja ihmisoikeuksien parantamisen kanssa”.³⁹¹ Tämä yhtälö sulkee kuitenkin ulkopuolelleen muun muassa heikon demokratian tai demokratian ongelmien mahdollisuuden ja sen, että taloudellinen menestys ei välttämättä seuraa demokratiaa, mutta että heikko talous on omiaan heikentämään demokratiaa ja yhteiskunnallisen vapauden, oikeuksien ja hyvinvoinnin syventämisen sijaan, Yhdysvaltain itsensäkin edustama kapitalistinen markkinatalous on usein syvän yhteiskunnallisen ja taloudellisen eriarvoisuuden lähde.

5.2.3. Yhdysvallat vallankäyttäjänä ja toimeenpanijana

Viimeinen diskursiivinen subjektipositio kuvaa erityisesti Yhdysvaltain ja Vietnamin rooleja ja asetelmia suhteessa toisiinsa niiden välisessä vuorovaikutuksessa normalisaatioprosessin aikana. Vaikka maiden suhteellinen taloudellinen ja poliittinen valta-asema on tärkeässä asemassa määrittämässä niitä rooleja, joita Yhdysvallat (ja Vietnam) tässä omaksuvat tai ovat jokseenkin pakotettuja omaksumaan, yhtenä merkittävänä ja ratkaisevana tekijänä voidaan pitää myös alueen geopoliittisia olosuhteita³⁹². Alueellisen geopolitiikan vaikutus voidaan nähdä erityisesti

³⁸⁷ In Visit to Vietnam, Bush Cites Lessons for Iraq, 2006 & In visit, Clinton Criticizes Vietnam on Rights, 2010.

³⁸⁸ ”human rights is an issue of great importance to the United States.”

³⁸⁹ ”they want to engage with the United States on these issues, that they want to hear from us and our views on these matters”. Hillary Rodham Clinton/Remarks with Foreign Minister Pham Gia Khiem, 2010.

³⁹⁰ “Democracy and prosperity go hand in hand”, “political reform and economic growth are linked.” Secretary Clinton Visits Vietnam, 2012.

³⁹¹ “...we make the case that Vietnam’s rise, which was so impressive in the economic arena, will become even more dramatic and sustainable as those economic gains are matched by improvements in political freedom and in human rights.” Hillary Rodham Clinton/Remarks with Foreign Minister Pham Gia Khiem, 2010.

³⁹² Tällä viitataan erityisesti Aasian taloudelliseen ja poliittiseen vahvistumiseen ja siten alueen merkityksen kasvamiseen suhteessa esimerkiksi Eurooppaan. Erityisen olennainen osa muuttuneita geopoliittisia olosuhteita on Kiinan taloudellinen nousu ja kasvu asemaan, jossa se kilpailee sellaisten vanhojen maailmantalouksien kanssa, kuten Japani, Saksa ja haastaa siten myös Yhdysvaltojen markkina-asemaa.

normalisaation myöhemmässä vaiheessa, ja sen johdosta Yhdysvallat on tässä roolissaan astetta sovinnollisempi ja valmiimpi painamaan villaisella tiettyjä maiden välisiä poliittisia ongelmia, pyrkien siten (ja erityisesti maiden taloudellisia siteitä vahvistamalla) sitomaan Vietnamin itseensä ja Yhdysvaltain rinnalle tukijaksi sekä kumppaniksi. Läpi normalisaation diskursiiviset positiot, joissa Yhdysvallat ja Vietnam toimivat, ovat kuitenkin melkoisen johdonmukaiset ja normalisaatiodiskurssi on tässä suhteessa melko yksisuuntainen: Yhdysvallat dominoi ja hallitsee diskurssin muotoutumista, ja huolimatta Vietnamin yrityksistä vastustaa tätä, se on pikemminkin toiminnan kohde kuin täysin itsenäinen toimija Yhdysvaltain rinnalla.

Yhdysvaltain hallitseva asema suhteessa Vietnamiin näkyy normalisaatiodiskurssin alusta saakka niissä puhetavoissa (ja teoissa), joilla Yhdysvallat pyrkii saamaan tahtonsa läpi erilaisissa poliittisissa ja taloudellisissa kysymyksissä. Yhdysvallat esimerkiksi ”painostaa” Vietnamia normalisaation alusta saakka saadakseen selvitetyn mahdollisimman tyhjentävästi kadonneiden amerikkalaisotilaiden kohtalot Vietnamissa.³⁹³ Tätä prosessia Yhdysvallat myös vauhdittaa tehokkaasti tekemällä esimerkiksi Vietnamin kauppasaarron lopettamisen ehdolliseksi sen yhteistyöhalukkuudesta tämän kysymyksen ratkaisemiseksi, ja tämä keino eli pelaaminen taloudellisilla etuuksilla, osoittautuu myös tehokkaaksi niin tässä (kuten Clinton toteaa: ”Strategiamme toimii”), kuin diskurssin myöhemmissäkin vaiheissa.³⁹⁴ Esimerkiksi vuonna 1997 Yhdysvallat suostuttelee Vietnamin hallituksen maksamaan sodanaikaisen Etelä-Vietnamin velat takaisin Yhdysvalloille ehtona maiden välisen laajan kauppasopimuksen solmimiselle.³⁹⁵ Tämä kuvastaa mielestäni hyvin maiden välistä taloudellista riippuvuussuhdetta, jossa Vietnam on väistämättä altavastaajana. Vaikka Yhdysvallat on erittäin halukas saamaan osansa yhteistyön hyödyistä ja näkee Vietnamin tärkeänä markkina-alueena, Vietnam on kuitenkin vain yksi Yhdysvaltain merkittävistä yhteistyökumppaneista. Yhdysvaltain vallankäyttö ei kuitenkaan pääty tähän, vaan taloussopimuksen solmimista selkeämmin Yhdysvaltain vallankäyttö näkyy sopimuksen ehdoissa, joissa Yhdysvallat yksiselitteisesti vaatii Vietnamilta ”talousuudistuksia” eli avaamaan valtiojohtoista talouttaan ulkomaiselle kilpailulle.³⁹⁶ Näitä ehtoja ei Vietnamin ole usein helppo niellä, ja Vietnamin vastaanhangointelu kuvastaakin hyvin, kuinka talousdiskurssi toimii käytännössä pitkälti Yhdysvaltain ehdoilla (joista riippuvainen on myös ”most-favored-nation” -statuksen, eli normaalien kauppasuhteiden myöntäminen), joihin Vietnamin on ennen pitkää

³⁹³ Opening to Vietnam: The Overview; U.S. Grants Vietnam Full Ties; Time for Healing, Clinton Says, 1995.

³⁹⁴ Opening to Vietnam; Clinton on Recognition: A Move ‘to common ground’, 1995.

³⁹⁵ Hanoi Agrees to Pay Saigon’s Debts to U.S., 1997.

³⁹⁶ Emt., & Ks. myös: In Vietnam, ‘Hanoi Hilton’ Brick Links Past and Future, 1997.

myönnyttävä tai ainakin riittävästi myötäiltävä niitä, mikäli se toivoo taloudellisen kumppanuuden jatkuvan ja kasvavan koossaan.³⁹⁷

Talouden käyttö poliittisena vipuvoimana jatkuu myös presidentti Clintonin Vietnamin vierailun (2000) aikana. Tähän tarkoitukseen tähdätään muun muassa Yhdysvaltain ja Vietnamin välisellä, tähän asti laajimmalla kauppasopimuksella, jonka kautta presidentin tarkoituksena on testata Vietnamin ”taloushypoteesia”. Sen mukaan syvemmät kauppasuhteet voivat luoda voimakkaan ”vetovoiman” joka voi vetää niin entiset vihamiehet kuin jopa tiukkalinjaiset kommunistihallinnotkin, asteittaiseen lähentymiseen lännen kanssa.³⁹⁸ Kyseisen kauppasopimuksen neuvottelut ovat olleet ”katkonaiset” ja maiden välisiä kauppasuhteita kuvataankin ”kaupalliseksi kylmäksi sodaksi”, mikä kertoo mielestäni hyvin maiden ristiriitaisista näkemyksistä koskien erityisesti Vietnamin talouden avaamista ja maiden välisiä tulleja. Vietnamin asennemuutos ja uuden sopimuksen, jota kuvataan juurikin ”markkinoita avaavaksi” ja ”merkkipylyväksi kaupan vapauttamisessa”, solmimisen tärkeimpinä vaikuttimina ovat kuitenkin Yhdysvaltain suoran vallankäytön sijaan alueelliset geopoliittiset tekijät. Yhdysvaltain ja Kiinan paremmat kauppasuhteet ja Kiinan omat talousuudistukset, jotka mainitaan samassa yhteydessä, ovat omiaan lisäämään Vietnamin motivaatiota päästä sopimukseen Yhdysvaltain kanssa ja taipua todennäköisesti pitkälti myös Yhdysvaltain asettamiin ehtoihin.³⁹⁹ Nämä geopoliittiset olosuhteet saavat aikaan sen, että vaikka Yhdysvallat on kiinnostunut Vietnamin markkinoista ja sijoituksista Vietnamiin, Vietnamin kauppa ei kuitenkaan merkitse yhtä paljon Yhdysvalloille kuin mitä Yhdysvaltain markkinat Vietnamille. Yhdysvaltojen ja Kiinan tiivistyvällä kaupallisella yhteistyöllä sen sijaan voisi olla negatiivisia vaikutuksia Vietnamiin, ja Vietnamin pelkona vaikuttaakin olevan jääminen alueellisen kaupan välikäteen ja markkinoiden ulkopuolelle. Tästä kertoo esimerkiksi Vietnamin halu pyrkiä kauppasopimuksen myötä liittymään myös Maailman kauppajärjestöön (W.T.O.), jonka jäsenyyttä myös mitä ilmeisimmin Kiina uudistuksillaan tavoittelee, kuten kontekstista selviää.⁴⁰⁰ Nämä geopoliittiset tekijät asettavat siten Yhdysvaltain ja Vietnamin hyvin eriarvoisiin aseisiin, mikä siten antaa Yhdysvalloille valinnanvaraa ja liikkumavapautta samalla kun se kaventaa Vietnamin vastaavia mahdollisuuksia, vahvistaen siten jo olemassa olevia valtasuhteita.

Yhdysvaltain taloudellinen etulyöntiasema näkyy myös siinä kampanjoinnissa, jota presidentti Clinton, vierailunsa yhteydessä, käy Vietnamin poliittisten oikeuksien ja vapauksien edistämiseksi. Jo pelkästään se, että Clinton uskaltaa käydä tätä keskustelua ja epäsuorasti kritisoida Vietnamin kommunistihallintoa, jota nämä puheet lievästi sanottuna ”ärsyttävät” ja jonka hyvin perusteltuna

³⁹⁷ Emt. & In Vietnam, `Hanoi Hilton` Brick Links Past and Future, 1997.

³⁹⁸ U.S and Vietnam Are Said to Agree Normal Trade, 2000 & Clinton in Hanoi, Intent on Forging New Relations, 2000.

³⁹⁹ U.S. and Vietnam Are Said to Agree on Normal Trade, 2000.

⁴⁰⁰ Emt.

pelkona ovat ”vapaiden markkinoiden kumoukselliset vaikutukset⁴⁰¹”, kertoo Yhdysvaltain asemasta ja Vietnamin suhteellisesta riippuvuudesta entiseen vihemieheensä.⁴⁰² Clintonin Vietnamin pitämä puhe on kuitenkin monessa suhteessa poikkeuksellinen kun huomion kohteena ovat ne roolit, joissa maat normalisaation aikana enimmäkseen ovat ja joista ne toimivat. Puheessaan Clinton nimittäin esittää Vietnamin ja Yhdysvallat tasa-arvoisina kumppaneina ja kaikenlainen vallankäyttö, joka kautta normalisaation pitkälti ohjaa maiden välisiä suhteita, on tässä taitavasti naamioitu hienovaraisen ja taitavan retoriikan taakse, joka antaa Yhdysvalloista kuvan hyväntahtoisena, yhteistyötä etsivänä ja Vietnamin kehitystä tukevana maana, joka haluaa jättää ratkaisujen tekemisen Vietnamille:

Tulevaisuutemme pitäisi olla teidän käsissänne, Vietnamin kansan käsissä. Mutta teidän tulevaisuutemme on tärkeä myös meille muille... Olemme valmiita lisäämään yhteistyötämme kaikilla alueilla ... Me olemme, lyhyesti sanottuna, innokkaita rakentamaan kumppanuuttamme Vietnamin kanssa ... Amerikan kansa on rinnallanne. Sillä tässä keskinäisriippuvaisessa maailmassa olemme riippuvaisia teidän menestyksestänne. (Käännös minun.)⁴⁰³

Mutta kuten yllä olevasta puheen katkelmasta voi päätellä: täysin ilman hallintoon kohdistuvaa kritiikkiä ei kuitenkaan ole tämäkään opiskelijoille pidetty puhe. Sen sijaan presidentti Clintonin sulavan retoriikan takana on hienovaraista vallankäyttöä, jonka ilmeisenä tarkoituksena on voittaa Vietnamin kansan sydämet ja herätellä vietnamilaisten ”tulevaisuuden toivojen” eli opiskelijoiden kansalaistuntoja vaatimaan demokraattisia uudistuksia, joita Clinton vierailunsa aikana ahkerasti markkinoi.

Yhdysvaltojen aktiivinen rooli ja tietynlainen hallinta näkyvät 2000-luvulla myös alueellisissa turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä, joissa Yhdysvallat patistaa maita liittoutumaan ja käyttämään ASEANia ”kollektiivisena vipuvoimana” Etelä-Kiinan meren konfliktitilanteiden ratkaisemiseksi rauhanomaisesti Kiinan kanssa.⁴⁰⁴ Yhdysvallat esiintyy tässä yhteydessä yhtäältä maana, jonka intressinä on puhtaasti alueellisen vakauden ja tasapainon tukeminen ja esimerkiksi tärkeiden meriteiden säilyttäminen vapaana. Toisaalta Yhdysvallat hyödyntää Kaakkois-Aasian maiden, kuten Vietnamin, Kiina koskevia huolia ja pelkoja tarjoten tukeaan ja vahvistaakseen siten omia asemiaan

⁴⁰¹ “peaceful evolution”.

⁴⁰² Clinton in Vietnam: The Overview; Clinton Basks in the Adulation of a City Once Called Saigon, 2000 & Clinton in Vietnam: NEWS ANALYSIS; Vietnam’s New Struggle: How Global to Become?, 2000.

⁴⁰³ “Your future should be in your hands, the hands of Vietnam people. But your future is important to the rest of us as well ... We are eager to increase our cooperation with you across the board ... We are, in short, eager to build our partnership with Vietnam ... the American people will be by your side. For in this interdependent world, we truly have a stake in your success.” Full text of US President Bill Clinton’s speech in Vietnam, 2000.

⁴⁰⁴ Asian Neighbors Urged to Join in Resolving Dispute with Beijing: U.S. Seeks Hanoi’s Aid for Accord in China Sea, 2000.

suhteessa Kiinaan.⁴⁰⁵ Yhdysvaltain ja Vietnamin jakama huoli Kiinasta, jonka seurauksena Vietnam toivottaa tervetulleeksi Yhdysvaltain aktiivisen läsnäolon alueella, lisää siten Yhdysvaltain mahdollisuuksia esiintyä alueellisena ”vastavoimana” ja turvallisuuden takaajana.⁴⁰⁶ Näin geopoliittinen konteksti, talouden ohella selittää Yhdysvaltain ja Vietnamin erilaisia asemia normalisaatiodiskurssissa. Geopoliittista kontekstia voidaan pitää myös keskeisenä syynä siihen, että maiden välinen menneisyysdialogi on luonteeltaan välittelevää ja lyhytsanaista: ilman ulkopuolisia paineita tai vaatimuksia Yhdysvallat on vapaa valitsemaan ja pysymään sitä itseään parhaiten pukevassa menneisyyden linjassa, eikä Yhdysvalloista enemmän tai vähemmän riippuvainen Vietnam ole kykenevä kyseenalaistamaan sen valitsemaa tulkintaa vahingoittamatta samalla merkittävästi omia intressejään.

Yhdysvaltain ja Vietnamin normalisaatioprosessin taustalla alati ”häilyvä” Kiina tarjoaa kuitenkin myös hyödyllisen vertailukohdan, joka tuo selkeästi esiin Yhdysvaltain ja Vietnamin eriarvoiset asemat ja vallankäytön. Yhdysvaltain toiminta suhteessa Kiinaan poikkeaa monessa suhteessa sen Vietnam-politiikasta. Esimerkiksi ulkoministeri Clinton on valmiimpi kritisoimaan Vietnamin laiminlyöntejä ihmisoikeuksissa ja sen rajoittuneita poliittisia ja uskonnollisia vapauksia, mutta vastaavasti pidättäytyy yksituumaisesti julkisesti arvostelemasta Kiinaa vieraillessaan maassa.⁴⁰⁷ Samoin Vietnamin ja Kiinan erilainen kohtelua korostuu maita koskevissa taloussopimuksissa: esimerkiksi Vietnamin WTO-jäsenyys on huomattavasti vaikeamman prosessin takana ja sitä koskevat ehdot kovemmat kuin Kiinan jäsenyyttä linjaavat.⁴⁰⁸ Yhdysvaltain taloudellinen ja sosiaalinen apu, kuten esimerkiksi erilainen humanitaarinen apu⁴⁰⁹, näyttää ehkä pintapuolisesti epätitekkäänä suurvallan tukena kehittyvälle valtiolle, mutta näissä olosuhteissa sitä voidaan pitää ennen kaikkea vallankäytön välineenä. Kehitysavun kautta kun Yhdysvallat voi lähes huomaamatta vahvistaa Vietnamin riippuvuutta Yhdysvalloista taloudellisena tukijana ja kehittäjänä, ja Vietnamin jääminen toisaalta ns. kiitollisuuden velkaan mahdollistaa vastaavasti Yhdysvaltain omien hankkeiden edistämisen, kuten esimerkiksi Vietnamin satamien hyödyntämisen ja maiden välisen sotilaallisen yhteistyön tiivistämisen Yhdysvaltain omien suunnitelmien mukaisesti.

⁴⁰⁵ Emt.

⁴⁰⁶ U.S. Competes with China for Vietnam’s Allegiance, 2006.

⁴⁰⁷ In visit, Clinton Criticizes Vietnam on Rights, 2010.

⁴⁰⁸ Terms approved for Vietnam’s Admission to W.T.O., 2006.

⁴⁰⁹ Ks. esim. President Bush Visits Vietnam, 2006 .

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1. Yhdysvaltain Vietnam-diskurssi: vaiettu, karteltu ja kielletty Vietnamin sota

Yllä esitetyn diskursiivisen erittelyn perustella on helppo todeta se, mistä myös jo aineistoa edeltävä aiempi kirjallisuus antoi selkeitä viitteitä: katastrofaalisen lopun saanut Vietnamin sota on Yhdysvalloille yhtä kuin poliittinen ja moraalinen tabu – se on vaiettu, karteltu ja kielletty fakta ja historiallinen trauma, joka on juurtunut syvällä niin poliittisen johdon kuin kansankin tajuntaan. Kuten keräämästäni aineistoista voi päätellä, vaikka Vietnamin sodan ja normalisaatioprosessin alun välillä on jo runsaat parikymmentä vuotta, on se edelleen erittäin voimakkaita ristiriitoja ja muistoja herättävä aihe, josta puhumista vältellään. Kautta normalisaatiodiskurssin valtiojohdon kannanotot ja suhtautuminen tähän menneisyyteen kielivät niin asian vaikeudesta kuin haluttomuudestakin käsitellä aihetta. Traumakirjallisuuden mukaisesti kipeän menneisyyden käsittely ja hyväksyminen olisivat kuitenkin olennainen osa sekä yksilön että valtion toipumista ja toisaalta myös oppimista. Menneisyyden asianmukaisella käsittelyllä on myös valtion identiteetin kannalta usein kansallista yhtenäisyyttä syvemmmälle juontavia ennen kaikkea valtion ulkopoliittista toimijuutta ja sen legitimizeettiä koskettavia merkityksiä ja seurauksia. Syystä jos toisestakin, kuten aineistoni ja sitä edeltävä kirjallisuus kertovat, Yhdysvallat ei kuitenkaan ole tähän itsetutkiskeluun ryhtynyt. Kysymys kuuluukin: miksi näin on, ja mitä merkitystä sillä on kun yksi maailman, niin poliittisesti kuin sotilaallisestikin, vaikutusvaltaisimmista valtioista pääsee jatkuvasti kuin ”koira veräjältä” historian ikeestä karttaen sitä itseään raskauttavia historiallisia totuuksia, valiten sen sijaan aina sille itselleen otollisimman selityksen ja tulkinnan tapahtumille. Syyt Yhdysvaltain Vietnam-menneisyyden karttelun takana eivät ole yksinomaan johdettavissa ajanjaksolle tyypillisistä historiallisista ja geopoliittisista olosuhteista, vaikka näin olisi helppo päätellä, vaan nämä syyt ovat yhtäkaaa luonnollisia ja sisäpoliittisia samalla kun ne ovat juurikin todiste instrumentaalaisia tarkoituksiperiä palvelevasta poliittisesta historian esittämisestä ja menneisyyden hallinnasta, jonka päällimmäisenä vaikuttimena on suojella kantajansa poliittista viattomuutta ja valtaa sekä valtion sisäistä yhtenäisyyttä.

Yhdysvaltain menneisyyden hallinta on siten ennen kaikkea negatiivista. Koko normalisaation ajan maa pyrkii siten itsepintaisesti kieltämään Vietnamin merkityksen ja etäännyttämään itsensä siihen liittyvistä kiusallisista kysymyksistä, jotka pinnalle päästäessään eivät vain vahingoittaisi Yhdysvaltain itsepintaisesti ylläpitämää puhtoista ja kunniakasta identiteettiä, jossa ei juuri ole sijaa Vietnamin sotarikosten kaltaisille tahroille ja/tai tappiolle vaan myös ennen kaikkea kyseenalaistaisivat Yhdysvaltain ulkopoliittisen toimijuuden legitimizeetin sen kotiyleisön edessä, jolta se valtuutensa saa ja jonka mielipide siten on painavin. Näin ollen, niin kauan kuin

Yhdysvallat on kykenevä ylläpitämään jokseenkin särötöntä kuvaa ja esittämään ja perustelemaan toimintansa oikeutettuna ja hyväksyttynä, niin kauan se on kykenevä myös jatkamaan valitsemallaan kurssilla tarvitsematta liiemmästi vaivata itseään kriittisellä tai moraalisisella itsereflektiolla. Niin kauan kuin tämä kritiikki rajoittuu kansainväliseen yhteisöön, se tulee olemaan vaikutukseltaan jokseenkin voimaton. Monet maat kun ovat suoraan sidoksissa erilaisten ja erivahvuisten liittolais- ja taloussuhteiden, joista monet ovat myös riippuvaisia, vuoksi Yhdysvaltoihin, ja siksi ne voivat olla haluttomia kommentoimaan tai liian ankarasti arvostelemaan Yhdysvaltain toimintaa. Tämän lisäksi monet Euroopan ja Aasiat maat laskevat Yhdysvaltain sotilaallisen tuen varaan silloin kun alueella ongelmia ilmenee ja näin ollen Yhdysvaltain edustamalle toimijuudelle, jonka puitteissa se katsoo tehtäväkseen ja velvollisuudekseen erilaisten demokratioiden ongelmien ratkomisen, vapauden ja ihmisoikeuksien levittämisen sekä sen ohessa omien intressiensä ja turvallisuutensa puolustamisen, on sen toimijuudelle olemassa, sen ilmeisistä ongelmista ja ristiriidoista huolimatta, tilausta. Kukaan muu maa ei yksinkertaisesti ole halukas tai kykenevä astumaan Yhdysvaltain saappaisiin ja ratkaisemaan kriisejä ja sotia, joissa monissa Yhdysvaltain osallisuus on ollut ratkaisevana tekijänä rauhan ja/tai järjestyksen palauttamiselle sekä laajamittaisten ihmisoikeusrikosten pysäyttämiseksi. Ratkaisevassa asemassa Yhdysvaltain ulkopoliittikan suuntaa ja legitimitettä määritettäessä on siten sen kotimainen, tavallisista amerikkalaisista äänestäjistä koostuva, yleisö, mutta niin kauan kun maan poliittinen johto pystyy riittävän hyvin suojelemaan kansaa koko totuudelta ja/tai ainakin verhoamaan totuuden riittävän hyvin peittääkseen asioiden todelliset mittasuhteet ja merkitykset, sen asema ei toistaiseksi ole merkittävästi vaarassa.

6.2. Vietnamin sota kansallisena traumana

Aiemmin käsitelty traumadiskurssi yhdessä aikaisemman kirjallisuuden kanssa selittää pitkälti Yhdysvaltain suhdetta Vietnamiin ja maiden väliseen yhteiseen menneisyyteen ja sitä miksi, menneisyyttä käsitellään siten kun sitä normalisaation aikana käsitellään. Traumadiskurssi voidaan nähdä osittain luonnollisena ilmiönä, ottaen huomioon kuinka suuresti Vietnamin sota Yhdysvaltain yhteiskuntaa ruohonjuuritasoa myöten ravisteli ja jakoi. Vietnamin sotaa seuranneet kansalliset protestit ja sen saamat mittasuhteet kansallisessa mediassa eivät helpolla unohdu ja siten Yhdysvaltain ”käpertyminen itseensä” sodan jälkeisinä vuosina on ollut ymmärrettävää. Traumadiskurssi on siten jokseenkin ”normaali” seuraus sodasta toipuvan valtion kohdalla ja näin ollen sen olemassaololle on olemassa hyvät perusteet. Nämä perusteet olivat olemassa myös Yhdysvaltain ja Vietnamin normalisaation alkaessa: normalisaatio kohtasi suurta sisäpoliittista

vastusta tavallisten amerikkalaisten keskuudessa kertoen yhä avonaisista haavoista. Oletettavaa kuitenkin on, ja osittain myös aineisto tuki tätä päätelmää, että suurimmalle osalle amerikkalaista Vietnamin sodan traumat olivat normalisaation alkaessa 1990-luvulla jo unohtuneet tai eivät ainakaan enää herättäneet suuria tunteita. Yhdysvaltain ja Vietnamin välissä suhteissa traumadiskurssi sai siten ennen kaikkea instrumentaalisen funktion: kääntämällä huomion omiin kärsimyksiinsä ja tekemällään itsestään sodan uhrin siinä missä Vietnamkin on – huolimatta siitä että maiden välisiä aineellisia ja inhimillisiä menetyksiä ei mielestäni voi juuri verrata tai ainakaan niitä vertaillessa maita ei yksinkertaisesti voisi asettaa samaan kategoriaan, ja uhri-identiteetin sijaan Yhdysvaltain roolia ja toimintaa sodassa kuvaisi osuvammin jokseenkin päinvastainen identiteetin määritelmä kuin se, johon se normalisaation aikana itsensä pyrkii verhoamaan. Yhdysvaltain poliittinen johto hyödyntää kuitenkin uhri-identiteettiä ennen kaikkea välttääkseen mahdollisia vastuu- ja korvausvaatteita niistä mittavista vahingoista, joita se Vietnamille aiheutti ja joista Vietnam edelleen vakavasti kärsii. Uhri-identiteetin avulla Yhdysvaltain ei siten ole ainoastaan mahdollista välttää niin kotimaista kritiikkiä, joka kohdistuisi ennen kaikkea vallanpitäjiin, mutta etsiä myös tavallisten vietnamilaisten sympatioita ja edistää siten Yhdysvaltain muita poliittisia pyrkimyksiä luomalla mielikuvia Yhdysvalloista ja Vietnamista samassa asemassa olevina, maina, jotka molemmat kärsivät merkittävästi sodasta sen sijaan että se nähtäisiin maana, joka syypää siviilien piittaamattomaan kohteluun ja vastuussa monen tavallisen vietnamilaisen yhä jatkuvaan ahdinkoon, jonka syynä ovat kasvimyrry Agent Orangen saastuttamat maa-alueet sekä geneettiset epämuodostumat ja sairaudet.

Vietnamin sota oli monessa suhteessa käännekohta Yhdysvaltain historiassa, ja vaikka sitä ei ehkä ole sellaisena haluttu nähdä ja sen merkitys on haluttu kieltää, sen jättämä trauma muutti Yhdysvaltoja. Kuten analysoimastani aineistosta näkee, koetukselle joutui erityisesti Yhdysvaltain kansallinen itsetunto: sodassa koettu tappio horjutti Yhdysvaltain luottamusta omaan ”voittamattomuuteensa”, mikä on johtanut lisääntyneeseen varovaisuuteen toiminnassa ja toimintatapaan, jossa Yhdysvallat iskee nopeasti mahdollisimman suurella voimalla – pyrkien säästämään kallisarvoisia amerikkalaishenkiä. Toisaalta Yhdysvaltain toimintakulttuuri ei ole kuitenkaan merkittävästi muuttunut: Yhdysvallat on toiminnassaan yhä itsepintainen ja omavaltainen kun se ajaa läpi operaatiot välittämättä kansainvälisen yhteisön kritiikistä ja tarvittaessa/usein ilman YK:n valtuutusta. Tässä suhteessa Yhdysvallat ei siten ole juuri mitään oppinut Vietnam-kokemuksestaan, ja kyvyttömyys tai haluttomuus käsitellä Vietnam menneisyyttä muutoin kuin sitä vääristämällä tai se pois sulkemalla se, ei myöskään lupaa suurempaa harkintaa vastaisuudessa tai nojautumista kansainvälisen yhteisön hyväksyntään operaatioiden suunnittelussa.

6.3. Oikeutettu sota jaloin perustein – ei tarvetta anteeksipyyntöille

Aineistossa esiintyvä vapausdiskurssi ja sitä vastaavan identiteetti-positio selittävät pitkälti Yhdysvaltain nuivaa suhtautumista sen mahdolliseen sotasyllisyyteen ja vastuuseen Vietnamille aiheuttamista aineellisista ja inhimillisistä menetyksistä sekä tuhoista. Näiden perusteella Yhdysvallat toki on pahoillaan ja sota nähdään aina molemminpuolisena tragediana, mutta samalla Yhdysvaltain poliittisen johdon asenne kielii myös siitä että tietyissä olosuhteissa sota on välttämätön paha ja että sen avulla voidaan saavuttaa muita tärkeämpiä päämääriä. Nämä seikat korostuivat eritoten normalisaation alkumetreillä ja presidentti Clintonin perustellessa amerikkalaisille miksi amerikkalaisten tulee palata Vietnamiin eli uudelleen solmia diplomaattisuhteet: Yhdysvallat meni Vietnamiin edistämään vietnamilaisten vapautta ja tämän vapauden edistämisen se kokee edelleen tehtäväkseen. Näin ollen, kun Clintonilta hänen Vietnam – vierailunsa aikana kysytään, josko Yhdysvallat on Vietnamille velkaa anteeksipyyntöä (ainoa kerta jolloin asiaa suoraan kosketetaan), presidentin vastaus on lyhyt ja yksiselitteinen: ”ei hänen mielestään”⁴¹⁰, katkaisten siten pidemmät keskustelut aiheesta. Presidentin välttelevä suhtautumistapa kuitenkin kertoo että huolimatta ylläpitämästään ”oikeutetun sodan” -diskurssista, Yhdysvallat kokee jonkin asteista syyllisyyttä toiminnastaan vaikka sitä vapausdiskurssin avulla voimakkaasti oikeutetaankin. Punnittaessa symbolisen anteeksipyyntöä etuja ja haittoja Clinton vaikuttaa kuitenkin vakuuttuneelta siitä, että syyllisyyden epäsuoran tunnustamisen seuraukset olisivat merkittävästi siitä saatuja mahdollisia diplomaattisia hyötyjä suuremmat. Tämänkaltainen avoin tunnustus nimittäin avaisi padot kritiikille ja johtaisi todennäköisesti mittaviin korvausvaatimuksiin esimerkiksi Agentti Orangen uhreille, jonka lisäksi se pakottaisi Yhdysvaltain myöntämään osittain virheeksi sodan, joka varsinkin sen kotiyleisölle oli aikoinaan karvas pala nieltäväksi ja jonka käymiseen Yhdysvallat uhrasi kymmeniä tuhansia kansalaisia. Näin ollen, Yhdysvallat pitää kiinni tekojansa ”selittävästä” ja puolustelevista vapausperiaatteista suojellakseen ulkopoliittisen toimijuutensa legitimitettiin.

Yhdysvaltain julistama vapausideologia on siten mielestäni sekä instrumentaalista että aitoa identiteetti-positioon perustuvaa, aineiston perusteella on mielestäni kuitenkin vaikea tyhjentävästi sanoa, kumpi on hallitsevassa asemassa sen toiminnassa. Yhdysvaltain ohella monien muiden maiden ulkopoliittisesta diskurssista ja tavoitteista on toki löydettävissä samankaltaisia periaatteita ihmisoikeuksien ja demokratian tukemiseksi ja edistämiseksi, mutta suhtautumistapa ja se miten niitä artikuloidaan sekä sanojen että toiminnan tasolla, muodostaa mielestäni merkittävän eron Yhdysvaltojen ja muiden länsimaisten demokratioiden välille.

⁴¹⁰ Clinton in Hanoi, Intent on Forging New Relationship, 2000.

6.4. Historialliset ja geopoliittiset olosuhteet: Yhdysvallat haluttuna kumppanina ja tukijana

Viimeisenä tekijänä Yhdysvaltain asennetta sen Vietnam-menneisyyteen selittävät historialliset ja geopoliittiset olosuhteet eli jo tutkielman johdannossa sivuamani Aasian alueellisen painoarvon kasvu ja erityisesti Kiinan vahvistuminen niin taloudellisesti kuin poliittisestikin. Tämän lisäksi yhtenä merkittävänä tekijänä voidaan pitää kommunismin vaikutusvallan suhteellista murentumista Neuvostoliiton hajoamisen myötä, mikä yhdessä Vietnamin oman talousahdingon kanssa sai sen kääntymään lännen ja erityisesti Yhdysvaltain puoleen ja aloittamaan taloudelliset uudistukset. Tämä historiallinen ja geopoliittinen konteksti selittää samalla Yhdysvaltain diskursiivisia positioita eli miksi sen asemaa normalisaatioprosessia kehystävissä diskursseissa on hallitseva, ja jopa dominoiva, suhteessa Vietnamiin. Yhdysvallat on maiden välisissä suhteissa ennen kaikkea vallankäyttäjä ja maiden välisten hankkeiden sekä projektien, niin taloudellisten kuin poliittis-oikeudellistenkin, toimeenpanija, kun taas Vietnam on ennen kaikkea sen taloudellisen riippuvuussuhteiden vuoksi alisteisessa asemassa ja siten se diskursiivisena roolina on enimmäkseen mukautua Yhdysvaltain toimintaan. Historiallisista tekijöistä merkittävin normalisaatiota vauhdittava ja kannatteleva tekijä on turvallisuuspoliittisen diskurssin mukaisesti Kiina, johon sekä Yhdysvalloilla että Vietnamilla on vaikeat suhteet ja jonka yhteinen historia erityisesti Vietnamin kanssa on ollut kaikkea muuta kuin helppo.⁴¹¹ Tämä Vietnamin ja Kiinan yhteinen historia ja siitä kumpuavat jännitteet näkyvät myös normalisaatioprosessin aikana erinäisten merenkulkua ja merireittejä Etelä-Kiinan merellä koskevien erimielisyyden sekä maiden välisten saarikiistojen (joihin ottavat osaa myös muut Kaakkois- ja Itä-Aasian maat) muodossa. Tähän väliin Yhdysvaltain on siten helppo asettaa itsensä ja tarjota apuaan sovittelijana sekä vakauttavana voimana, ja näiden olosuhteiden edessä Vietnam on myös halukas tiivistämään sotilaallisia suhteitaan ja yhteistyötään Yhdysvaltain, kuten analysoimastani aineistosta voi päätellä. Nämä historialliset tekijät yhdessä geopoliittisten olosuhteiden kanssa muodostavat nähdäkseni ne sallivat ”olosuhteet”, jotka poistavat ne ulkoiset pakottavat tai paineita luovat tekijät, jotka merkittävästi vaikuttivat esimerkiksi Saksan ja Itävallan halukkuuteen sovitella menneisyyttään,⁴¹² ja mahdollistavat Yhdysvaltain pysyä valitsemassaan menneisyysnarratiivissaan ja välttää siten käsittelemästä kiusallisia sotaa koskevia tosiseikkoja, jotka kaikesta huolimatta ovat monin tavoin läsnä sen uudelleen elvytetyssä suhteessa Vietnamiin maiden normalisaatioprosessin aikana.

⁴¹¹ Vaikka Kiina esimerkiksi tuki Pohjois-Vietnamia sen sotatoimissa Yhdysvaltoja vastaan, pian Yhdysvaltain vetäytyttyä maiden välit kärjistyivät vuonna 1979 rajasodaksi.

⁴¹² Ks. Berger (2012), *War, Guilt and World Politics After World War II*.

6.5. ”Se joka hallitsee ihmisten muistia, hallitsee heidän dynamiikkaansa⁴¹³” – Yhdysvaltain poliittisesti motivoitu historian kerronta ja sen seuraukset

Teoriaosuuden loppupuolella esitin otteen Harold Pinterin kuuluisasta Nobel-puheesta, jossa Pinter totesi (yllä lainaamani Foucaultin tapaan) Yhdysvaltain varjelevan kansaltaan huolellisesti totuutta teoistaan, mikä on sallinut sen jatkaa haluamallaan ulkopoliittisella linjalla, Yhdysvaltain intressejä puolustaen, aiheuttaen siinä sivussa tuhoa, hävitystä ja lukemattomien siviilihenkien menetyksen. Tämän kaiken Yhdysvallat on kuitenkin onnistunut peittämään, naamioiden toimintansa mestarillisesti siksi yleismaailmallisen hyvän puolustajaksi – rooli, jossa se Vietnam-suhteidensa normalisaatioprosessin aikanakin esiintyi.⁴¹⁴ Tämän seikan, jonka johtopäätöksien alussa totesin, vahvisti myös analysoimani Yhdysvaltain ja Vietnamin normalisaatiodiskurssi: kuten monista Pinterin puheessaan viittaamista konflikteista, vuosien aikana Yhdysvallat on onnistunut peittelemään, kiertelemään ja vaikenemaan totuuden Vietnamin sodan tapahtumista niin hyvin, että suurin osa sekä amerikkalaisista että vietnamilaisistakin on joko jo unohtanut tai ainakin valmis unohtamaan sotaa koskevat tapahtumat ja Yhdysvaltain roolin niissä. Tätä Vietnamia koskevaa johtopäätöstäni tukee samaten Noam Chomskyn Vietnamin sotaa koskeva puheenvuoro vuodelta 1982, joka on mielestäni merkittävä, ei vain tutkielmani tutkimuskysymyksen kannalta vaan myös aiheen jatkotutkimusta ajatellen, että esitän sen seuraavaksi vielä lyhyesti.

Antamansa haastattelun puitteissa Chomsky, joka on tunnettu amerikkalainen kielitieteenprofessori, mutta myös kuuluisa poliittinen toisinajattelija, toteaa nimittäin tismalleen saman kuin mitä Yhdysvaltain asenne Vietnam menneisyyttä kohtaan normalisaatioprosessin aikana todisti: jotta maa voisi tehokkaasti johtaa aggressiivista ulkopolitiikkaa, on sillä oltava passiivinen kansa kotona.⁴¹⁵ Chomskyn mukaan tämä on yksi tärkeimmistä syistä siihen, että Yhdysvaltain hallinto on halunnut vaieta ja verhota totuuden niin Vietnamin sodasta kuin tapahtumista Indokiinassa laajemminkin. Mikäli Vietnamin ”opit” olisivat nähneet päivänvalon sellaisinaan, ne olisivat merkittävästi vaikeuttaneet maan myöhempiä ”imperialistisia pyrkimyksiä”.⁴¹⁶ Näin ollen, Yhdysvallat on sinnikkäästi pyrkinyt salaamaan että sota, johon lähtemistä on perusteltu Etelä-Vietnamin itsenäisyyden puolustamisella, käytiin itse asiassa juurikin päinvastaisesta syystä: tarkoituksena oli ennen kaikkea *estää* Etelä-Vietnamin itsenäisyys. Pohjois-Vietnamin hyökkäys Etelä-Vietnamiin saatiin aikaan vasta pitkällisen provokaation seurauksena – provokaation, jonka aikana amerikkalaisjoukot syyllistyivät järjestelmälliseen väkivaltaan tuhotakseen kommunistisen Vietminhin-liikkeen johdon, samalla kun he tuhosivat ja tukahduttivat Etelä-Vietnamin

⁴¹³ Foucault 1975, 253; ”if one controls people’s memory, one controls their dynamism”.

⁴¹⁴ Pinter 2006.

⁴¹⁵ Chomsky 1982, 4.

⁴¹⁶ Emt., 1.

maalaisyhteiskunnan. Tämän tuhon vastustajat esitettiin väistämättä Pohjois-Vietnamin puolustajina, osana Yhdysvaltain suunnitelmaa esittää konflikti Pohjoisen ja Etelän välisenä taisteluna ja itsensä Etelän vapauden puolustajana. Nämä faktat on kuitenkin, kuten Chomsky huomauttaa, pyyhitty pois Yhdysvaltain ”virallisesta” historiasta. Sen sijaan sota, jota laajat kansalaisrintamat Yhdysvalloissa vastustivat jo 1960-luvun puolivälistä saakka, oli alun pitäenkin sota Etelä-Vietnamia vastaan. Chomskyn mukaan Yhdysvallat halusi kipeästi estää poliittisen ratkaisun syntymisen sen jälkeen kun Ranska oli poistunut Etelä-Vietnamista. Taustalla oli ennen kaikkea Yhdysvaltain pelko siitä, että nationalistien ”vallankaappaus” Etelä-Vietnamissa ei olisi väkivaltainen, vaan pikemminkin päinvastoin: että se tapahtuisi sovinnollisesti ja että sitä seuraisi onnistunut ”sosiaalinen ja taloudellinen kehitys”, ja että koko alue itse asiassa saattaisi ”toimia”. Yhdysvallat halusi siten rampauttaa Etelä-Vietnamin Kansallisen Vapautusrintaman, estäen sitä tavoittelemasta Etelä-Vietnamin, Laosin ja Kambodžhan poliittista neutralisoimista, estäen Etelä-Vietnamin itsenäistymisen ja lopulta Etelä- ja Pohjois-Vietnamin yhdistämisen, jota liike tavoitteli. Chomskyn mukaan tämän onnistuessa nationalistinen liike olisi vain irrottanut Vietnamia Yhdysvaltain vaikutusvallasta, vaan erottanut Vietnamin Yhdysvaltain hallitsemasta globaalista järjestelmästä, tarjoten siten samalla mallin vastaaville liikkeille ja ryhmille naapurimaissa. Vietnamin ja sen naapurimaiden irrottautuminen olisi siten johtanut asteittaiseen amerikkalaisen vallan murentumiseen alueella, ja tämän kaiken Yhdysvallat halusi hinnalla millä hyvänsä estää. Nämä syyt selittävät siten Yhdysvaltain toimintaa ei ainoastaan Vietnamissa, vaan myös Laosissa ja Kambodžhassa.⁴¹⁷

Näin ollen Yhdysvaltain nuiva suhtautuminen Vietnam-menneisyyteen ja haluttomuus puhua siitä maiden normalisaatioprosessin aikana on vain yksi osoitus siitä, mitä Chomsky kutsuu järjestelmälliseksi faktojen ”vääristelyksi”. Sen seurauksena on, että, mikäli ihmiset haluavat selvittää tapahtumien todellisen luonteen, joutuvat he todella myös näkemään vaivaa, ja koska suurin osa ihmistä unohtaa nopeasti tai ei yksinkertaisesti välitä niin paljon, on valtion helppo saada ihmiset uskomaan omaan versioonsa tapahtumista, kunhan sitä vain toistetaan tarpeeksi ahkerasti päivästä toiseen. Chomskyn mukaan Yhdysvallat on samasta syystä pyrkinyt vääristämään totuuden sodanaikaisesta kansallisesta vastarinnasta, esittämällä sen joukkona väkivaltaisia nuorisohuligaanien järjestämiä järjettömiä mielenosoituksia, kun todellisuudessa ruohonjuuritason vastustus sotateoimia kohtaan oli vahvaa jo 1960-luvun puolivälistä saakka, ja että hallitus, median tukemana, pyrki tukahduttamaan mielenilmaisut väkivalloin. Ennen pitkää tilanne kuitenkin kääntyi ja kansallisen vastarinta esti lisäjoukkojen rekrytoinnin, heikensi jo Vietnamissa olevien sotilaiden taistelumoraalia merkittävästi, jättäen Yhdysvalloilla siten lopulta vain yhden ainoan vaihtoehdon:

⁴¹⁷ Emt., 1-5.

sodasta vetäytymisen. Chomskyn mukaan vastarinnan laajuudesta ja sen poliittisesta vaikutusvallasta kertoo eritoten se että Vietnamin taisteluita johtaneet sotilaskomentajat pyörsivät päätöksensä lähettää uusia joukkoja Vietnamiin lopulta sen vuoksi että he pelkäsivät, ettei heillä olisi tarpeeksi joukkoja hallitakseen maata, joka oli protestien aikaan lähestulkoon sisällissodan partaalla.⁴¹⁸

Chomskyn puheenvuoro todentaa siten sen, miten suurta roolia valtio voi niin kansallisessa kuin jopa kansainvälisessä historiankirjoituksessa näytellä, sillä Yhdysvaltain historian tulkinnalla kun on tunnetusti kansallisia rajoja kauemmas ulottuvat vaikutukset kun se pääsee toteuttamaan haluamaansa ulkopoliittista linjaa. Tämän lisäksi on oletettavaa, että mikäli suurin osan amerikkalaisista tuntee huonosti totuuden Vietnamin sodan aikaisista tapahtumista, ovat nämä tapahtumat vähintäänkin yhtä huonosti suurimman osan tiedossa kansainvälisellä tasolla, ja näin ollen mahdollisuudet vaikuttaa Yhdysvaltain toimintaan maailmalla tai muodostaa oikeanlainen kuva tästä menneisyydestä, ovat heikot. Valtioiden menneisyyden hallinnalla ja poliittisella menneisyyden rakentamisella voi siten olla arvaamattomat seuraukset, ja tästä syistä näihin sisäpoliittisiin kamppailuihin, joita historiallisen narratiivin muodosta käydään, tulisi kiinnittää jatkossa enemmän huomiota myös kansainvälisen politiikan tutkimuksessa, sillä niiden seuraukset ovat usein kauaskantoisia kansainvälisen yhteisön kannalta.

⁴¹⁸ Chomsky 1982, 3-4.

7. LÄHDELUETTELO

7.1. PRIMÄÄRIAINIESTO

Mitchell, Alison (1995), *Opening to Vietnam: the Overview; U.S. grants Vietnam full ties; time for healing, Clinton says*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1995/07/12/world/opening-vietnam-overview-us-grants-vietnam-full-ties-time-for-healing-clinton.html?pagewanted=all&src=pm>>, Luettu 20.11.2013.

Purdum, Todd S. (1995), *Clinton on spot on Vietnam issue*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1995/06/26/world/clinton-on-spot-on-vietnam-issue.html?pagewanted=all&src=pm>>, luettu 20.11.2013.

Purdum, Todd S. (1996), *Clinton Orders Expanded Agent Orange Benefits for Veterans*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1996/05/29/us/clinton-orders-expanded-agent-orange-benefits-for-veterans.html>>, luettu 20.11.2013.

Opening to Vietnam; Clinton on Recognition: A Move 'to Common Ground' (1995). Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1995/07/12/world/opening-to-vietnam-clinton-on-recognition-a-move-to-common-ground.html>>, luettu 20.11.2013.

Sanger, David E. (1997), *Hanoi Agrees to Pay Saigon's Debts to U.S.* Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1997/03/11/world/hanoi-agrees-to-pay-saigon-s-debts-to-us.html>>, luettu 20.11.2013.

Lind, Michael (1997), *Back to Vietnam, and Its Myths*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1997/06/19/opinion/back-to-vietnam-and-its-myths.html>>, luettu 20.11.2013.

Erlanger, Steven (1997), *In Vietnam, 'Hanoi Hilton' Brick Links Past and Future*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1997/06/28/world/in-vietnam-hanoi-hilton-brick-links-past-and-future.html>>, luettu 20.11.2013.

Erlanger, Steven (1997), *Albright Lays Cornerstone for Diplomacy With Vietnam*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1997/06/29/world/albright-lays-cornerstone-for-diplomacy-with-vietnam.html>>, luettu 20.11.2013.

Whitney, Craig R. (1997), *To the U.S. Envoy in Hanoi, the Future Is Paramount*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/1997/11/23/world/to-the-us-envoy-in-hanoi-the-future-is-paramount.html?pagewanted=2>>, luettu 20.11.2013.

Crampton, Thomas (1999), *Politburo Is Hesitating on Pact, official Says: U.S. Aide is Pessimistic On Hanoi Trade Accord*. Saatavissa <http://www.nytimes.com/1999/09/11/business/worldbusiness/11iht-viet.2.t_0.html>, luettu 20.11.2013.

Sanger, David E. (2000), *Vietnam's New Struggle: How Global to Become?* (2000). Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2000/11/20/world/20PREX.html>>, luettu 21.11.2013.

Sanger David. E (2000), *Clinton in Hanoi, Intent on Forging New Relationship*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2000/11/17/world/clinton-in-hanoi-intent-on-forging-new-relationship.html?pagewanted=2>>, luettu 21.11.2013.

Kahn, Joseph (2000), *U.S. and Vietnam Are Said to Agree on Normal Trade*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2000/07/13/world/us-and-vietnam-are-said-to-agree-on-normal-trade.html?pagewanted=2>>, luettu 21.11.2013.

Mydans, Seth (2000), *Clinton in Vietnam: The People; Excited Welcome for Clinton, Part Celebrity, Part Hero*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2000/11/18/world/clinton-vietnam-people-excited-welcome-for-clinton-part-celebrity-part-hero.html?pagewanted=2>>, luettu 21.11.2013.

Mydans, Seth (2000), *Clinton to Try Juggle Past Horrors and Future Hopes on Vietnam Visit*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2000/11/16/world/clinton-to-try-to-juggle-past-horrors-and-future-hopes-on-vietnam-visit.html?pagewanted=2>>, luettu 21.11.2013.

Mydans, Seth (2000), *Clinton in Vietnam: the Overview; Clinton Basks in the Adulation of a City Once Called Saigon*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2000/11/20/world/clinton-vietnam-overview-clinton-basks-adulation-city-once-called-saigon.html?pagewanted=2>>, luettu 21.11.2013.

Richardson, Michael (2000), *Asian neighbors Urged To Join in Resolving Dispute With Beijing: U.U. Seeks Hanoi's Aid For Accord In China Sea*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2000/03/15/news/15iht-viet.1.t.html>>, luettu 21.11.2013.

Richardson, Michael (2000), *Cohen Urges Hanoi to Help Settle China Sea Dispute*. Saatavissa <http://www.nytimes.com/2000/03/15/news/15iht-viet.2.t_0.html>, luettu 21.11.2013.

Mydans, Seth (2001), *U.S. Envoy, A Bridge To Vietnam, Ends Tenure*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2001/07/16/world/us-envoy-a-bridge-to-vietnam-ends-tenure.html>>, luettu 21.11.2013.

Perlez, Jane (2001), *Powell, in Hanoi, Pauses To Put the Past to Rest*. Saatavissa <<http://articles.nytimes.com/2001/07/27/world/powell-in-hanoi-pauses-to-put-the-past-to-rest.html>>, luettu 21.11.2013.

U.S. and Vietnam Agree on Direct Air Travel. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2003/10/10/world/us-and-vietnam-agree-on-direct-air-travel.html>>, luettu 21.11.2013.

Perlez, Jane (2001), *Powell Returns to Vietnam*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2001/07/24/international/24CND-DIPLO.html>>, luettu 21.11.2013.

World Briefing/Asia: Vietnam: U.S. Vietnam Warships Arrives. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2003/11/20/world/world-briefing-asia-vietnam-us-warship-arrives.html>>, luettu 21.11.2013.

Wheeler, John (2005), *The Last Wound*. (mielipide) Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2005/06/25/opinion/25wheeler.html?pagewanted=print>>, luettu 21.11.2013.

Bradsher, Keith (2006), *Terms Approved for Vietnam's Admission to W.T.O.* Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/10/27/business/worldbusiness/27vietnam.html>>, luettu 22.11.2013

Gordon, Michael R. (2006), *Rumsfeld, Visiting Vietnam, Seals Accord to Deepen Military Cooperation*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/06/06/world/asia/06rumsfeld.html?pagewanted=print>>, luettu 22.11.2013.

- Perlez, Jane (2006), *U.S. Competes With China for Vietnam's Allegiance*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/06/19/world/asia/19vietnam.html?pagewanted=all>>, luettu 22.11.2013.
- Sanger, David E. (2006), *In Visit to Vietnam, Bush Cites Lessons for Iraq*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/11/17/world/asia/18prexycnd.html?pagewanted=all>>, luettu 22.11.2013.
- Sanger, David E. – Helene, Cooper (2006), *Bush Praises Vietnam's Rise*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/11/18/world/18diplo.html>>, luettu 22.11.2013.
- Sanger, David E. – Helene, Cooper (2006), *In City Symbolizing U.S. Defeat in Vietnam, Bush Stresses the Prosperous Present*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/11/20/world/asia/20prexy.html>>, luettu 22.11.2013.
- Weisman, Steven R. (2006), *Trade Bills Now Face Tough Odds*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/11/16/business/worldbusiness/16trade.html>>, luettu 22.11.2013.
- Sanger, David E. – Helene, Cooper (2006), *Unlike Clinton, Bush Sees Hanoi in Bit of a Hurry*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/11/19/world/asia/19vietnam.html?pagewanted=all>>, luettu 22.11.2013.
- Sanger, David E. (2006), *On to Vietnam, Bush Hears Echoes of 1968 in Iraq 2006*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/11/17/world/17prexy.html>>, luettu 22.11.2013.
- Riff, David (2006), *Long After We Withdraw*. Saatavissa <http://www.nytimes.com/2006/11/26/magazine/26wwln_lede.html?pagewanted=print>, luettu 22.11.2013.
- Sanger, David E. – Helene, Cooper (2006), *For Bush in Vietnam, Iraq Comparisons Are Hard to Avoid*. Saatavissa <<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C07EEDF153EF93BA25752C1A9609C8B63>>, 22.11.2013.
- Weisman, Steven R. (2006), *Vietnam Trade Bill Stumbles in House*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2006/11/14/washington/15tradecnd.html?pagewanted=print>>, luettu 22.11.2013.
- Mydans, Seth (2010), *U.S. and Vietnam Build Ties With an Eye on China*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2010/10/13/world/asia/13vietnam.html?pagewanted=all>>, luettu 24.11.2013.
- The Associated Press (2011), *Vietnam: U.S. Ships to Join Exercises, Raising Objections from China*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2011/07/16/world/asia/16briefs-Vietnam.html>>, luettu 24.11.2013.
- Landler, Mark (2010), *In Visit, Clinton Criticizes Vietnam on Rights*. Saatavissa <http://www.nytimes.com/2010/07/23/world/asia/23diplo.html?_r=0>, luettu 24.11.2013.
- Mydans, Seth (2010), *Clinton Is Urged to Confront Vietnam on Human Rights*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2010/10/30/world/asia/30vietnam.html>>, luettu 24.11.2013.
- Fuller, Thomas (2012), *4 Decades on, U.S. Starts Cleanup of Agent Orange in Vietnam*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2012/08/10/world/asia/us-moves-to-address-agent-orange-contamination-in-vietnam.html>>, 24.11.2013.

Nguyen, Lien-Hang (2012), *Exploding the Myths About Vietnam*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2012/08/12/opinion/sunday/what-we-dont-know-about-vietnam-can-still-hurt-us.html>>, luettu 24.11.2013.

Remedying the Effects of Agent Orange. (2012). Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2012/08/15/opinion/remedying-the-effects-of-agent-orange-in-vietnam.html>>, luettu 24.11.2013.

Rojansky, Matthew –Nikolas, Gvosdev (2012), *The U.S. Should Still Talk to Russia*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2012/09/01/opinion/the-us-should-still-talk-to-russia.html>>, 24.11.2013.

Perlez, Jane (2012), *Asian leaders at Regional Meeting Fail to Resolve Disputes Over South China Sea*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2012/07/13/world/asia/asian-leaders-fail-to-resolve-disputes-on-south-china-sea-during-asean-summit.html>>, luettu 24.11.2013.

Perlez, Jane (2012), *Vietnam War's Legacy Is Vivid as Clinton Visits Laos*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2012/07/12/world/asia/on-visit-to-laos-clinton-is-reminded-of-vietnam-war.html>>, luettu 24.11.2013.

Ladwig III, Walter C. (2012), *The Best Defense Is Dialogue*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2012/09/28/opinion/between-US-and-Asia-the-best-defense-is-dialogue.html>>, luettu 24.11.2013.

Li, Eric X. (2012), *Hang on, Leviathan, Hang on*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2012/06/05/opinion/hang-on-leviathan-hang-on.html>>, luettu 24.11.2013.

McDonald, Mark (2012), *Lips, Teeth and the U.S. Navy*. Saatavissa <<http://rendezvous.blogs.nytimes.com/2012/06/04/lips-teeth-and-the-u-s-navy/>>, luettu 24.11.2013.

Kalb, Marvin (2011), *The Other War Haunting Obama*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2011/10/09/opinion/sunday/the-vietnam-war-still-haunting-obama.html?pagewanted=all>>, luettu 24.11.2013.

The Associated Press (2013), *Vietnam Reduces Dissidents' Terms*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2013/08/18/world/asia/vietnam-reduces-dissidents-terms.html>>, luettu 24.11.2013.

Mullany, Gerry (2013), *U.S. Denounces Vietnam's New Limits on Dissent in Internet*. Saatavilla <<http://www.nytimes.com/2013/08/07/world/asia/us-assails-new-limits-on-internet-in-vietnam.html>>, luettu 24.11.2013.

Landler, Mark (2013), *Obama and Vietnam's Leader Pledge Deeper Ties*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2013/07/26/world/asia/obama-and-vietnams-leader-pledge-deeper-ties.html>>, luettu 24.11.2013.

Bumiller, Elisabeth (2013), *For 2 Nominees, Vietnam Bred Doubts on War*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2013/01/09/us/politics/for-kerry-and-hagel-doubts-about-war-born-in-vietnam.html>>, luettu 24.11.2013.

Turse, Nick (2013), *For America, Life Was Cheap in Vietnam*. Saatavissa <<http://www.nytimes.com/2013/10/10/opinion/for-america-life-was-cheap-in-vietnam.html>>, luettu 24.11.2013.

Marciel, Scot (2009), *U.S.-Vietnam Cooperation on Issues Related to Agent Orange*. Saatavissa <<http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/2009/06/124351.htm>>, luettu 27.11.2013.

U.S. Department of State (2013), *Joint Statement on the Sixth U.S.-Vietnam Political, Security, and Defense Dialogue*. Saatavissa <<http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2013/10/20131001283911.html#axzz2tfrjCVsw>>, luettu 27.11.2013.

Clinton, Hillary (2010), *America's Engagement in the Asia Pacific*. Saatavilla <<http://m.state.gov/md150141.htm>>, luettu 30.11.2013.

Clinton, Hillary (2010), *Remarks With Vietnamese Foreign minister Pham Gia Khiem*. Saatavilla <<http://m.state.gov/md150189.htm>>, luettu 30.11.2013.

Clinton, Hillary (2010), *Celebration of the 15th Anniversary of United States- Vietnam Relations*. Saatavilla <<http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/07/145064.htm>>, luettu 30.11.2013.

Clinton, Hillary (2010), *Remarks with Vietnam Deputy prime Minister and Foreign Minister Pham Gia Khiem*. Saatavilla <<http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/07/145034.htm>>, luettu 30.11.2013.

U.S. Department of States (2013), *Secretary of State John Kerry at a meeting with Vietnamese Minister Nguyen Tan Dung*. Saatavissa <<http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2013/10/20131010284293.html#axzz2tfrjCVs>>, luettu 30.11.2013.

Embassy of the United States (2009), *Remarks With Vietnamese Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs Pham Gia Khiem After Their Meeting*. Saatavilla <<http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/10/130154.htm>>, luettu 30.11.2013.

Embassy of the United States (2009), *Deputy Secretary of State James Steinberg at Press Conference*. Saatavilla <http://vietnam.usembassy.gov/press_steinberg_092709.html>, luettu 30.11.2013.

Embassy of the Socialist Republic of Vietnam (2006), *President Bush Visits Vietnam*. Saatavilla <<http://vietnamembassy-usa.org/relations/president-bush-visits-vietnam>>, luettu 30.11.2013.

Embassy of the United States (2012), *Remarks With Foreign Minister Pham Binh Minh After Their Meeting*. Saatavissa <<http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2012/07/194766.htm>>, luettu 30.11.2013.

Clinton, Hillary (2009), *Remarks With Vietnamese Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs Pham Gia Khiem After Their Meeting*. Saatavilla <<http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/10/130154.htm>>, luettu 30.11.2013.

Embassy of the United States (2009), *Address by Senator John McCain*. Saatavilla <http://vietnam.usembassy.gov/mccain_dav040709.html>, luettu 30.11.2013.

U.S. Department of States (2006), *Joint Statement Between the Socialist Republic of Vietnam and the United States of America*. Saatavissa <<http://2001-2009.state.gov/p/eap/rls/prs/76322.htm>>, luettu 30.11.2013.

Albright, Madeleine (1997), *Remarks To The American Business Community in Vietnam*. Saatavissa <<http://gos.sbc.edu/a/albright7.html>>, luettu 30.11.2013.

Clinton, William J. (1995), *Remarks Announcing the Normalization of Diplomatic Relations With Vietnam*. Saatavissa <<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=51605>>, luettu 22.11.2013.

The Vietnam News (2000), *Full text of US President Bill Clinton's speech in Vietnam*. Saatavissa <<http://patrick.guenin2.free.fr/can Tho/vnnews/bclint14.htm>>, luettu 22.11.2013.

7.2. KIRJALLISUUS

Adler, Emanuel (1997), "Seizing the Middle Ground". *European Journal of International Relations* 3(3): 319-363.

Alexander, Jeffrey (2004), from "Toward a Cultural Theory of Trauma". Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 307-10. New York: Oxford University Press.

Anderson, Benedict (2006), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism*. London: Verso.

Anderson, David L. (2006), "SHARF Presidential Address: One Vietnam War Should Be Enough and Other Reflections on Diplomatic History and the Making of Foreign Policy". *Diplomatic History* 30(1):1-21.

Bartelson, Jens (2006), "We Could Remember It for You Wholesale: Myths, Monuments and the Constitution of National Memories". Teoksessa Bell, Duncan (toim.), *Memory, Trauma and World Politics*, 33-53. New York: Palgrave Macmillan.

Baumann, Fred (2004), "Our fractious foreign policy debate". *The Public Interest* (2004):67-84.

Bell, Duncan (2006), "Introduction". Teoksessa, Bell, Duncan (toim.), *Memory, Trauma and World Politics*. 1-32. New York: Palgrave Macmillan.

Berger, Thomas U. (2012), *War, Guilt and World Politics After World War II*. Cambridge: Cambridge University Press.

Best, Heinrich (2009), "History Matters: Dimensions and Determinants of National Identities among European Populations and Elites". *Europe-Asia Studies* 61 (6): 921-941.

Billig, Michael (1990), "Collective Memory, Ideology and the British Royal Family". Teoksessa Middleton, David & Derek, Edwards (toim.), *Collective Remembering*. 60-80. London: SAGE Publications Ltd.

Bleiker, Ronald & Young-Ju, Hoang (2006), "Remembering and Forgetting the Korean War: From Trauma to Reconciliation". Teoksessa Bell, Duncan (toim.), *Memory, Trauma and World Politics*, 195-212. New York: Palgrave Macmillan.

- Bodnar, John (1993), from *Remaking America: Public Memory, Commemoration and Patriotism in the Twentieth Century*. Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 265-8. New York: Oxford University Press.'
- Bradford, Vivian (2012), "The Paradox of Regret". *History & Memory* 24 (1): 5-38.
- Brown, Frederick Z. (2010), "Rapprochement between Vietnam and the United States". *Contemporary Southeast Asia* 32 (3): 317-42.
- Bolton, Kent (1999), "Domestic Sources of Vietnam's Foreign Policy: Normalizing Relations with the United States". Teoksessa Thayer, Carlyle A. & Amer, Ramses (toim.), *Vietnamese Foreign Policy in Transition*. 170-201. Singapore: Insitute of Southeast Asian Studies.
- Burke, Peter (1989), "History as Social Memory" Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*, 188-92. New York: Oxford University Press.
- Cederman, Lars-Erik – Christopher, Daase (2003), "Endogenizing Corporate Identities: The next Step in Constructivist IR Theory". *European Journal of International Relations* 9(5): 1-35.
- Copeland, Dale C. (2006), "The constructivist challenge to structural realism". Teoksessa Guzzini, Stefano – Anna, Leander (toim.), *Constructivism and International Relations*, 1-20. UK: Routledge.
- Debrix, Francois (2003), "Language, Nonfoundationalism, International Relations" Teoksessa Debrix, Francois (toim.), *Language, Agency and Politics in a Constructed World*, 3-25. London, England:M.E.Sharpe.
- Dosch, Joern (2009), "VIETNAM IN 2008: Foreign Policy Successes but daunting Domestic Problems". *Southeast Asian Affairs* (2009), 1-17.
- Drulak, Petr (2006), "Reflexivity and Structural Change". Teoksessa Guzzini, Stefano – Anna, Leander (toim.), *Constructivism and International Relations*, 140-159. UK: Routledge.
- Edkins, Jenny (2003), *Trauma and the Memory of Politics*. UK: Cambridge University Press.
- Edkins, Jenny (2006), "Remembering Relationality: Trauma, Time and Politics". Teoksessa Bell, Duncan (toim.), *Memory, Trauma and World Politics*, 99-115. New York: Palgrave Macmillan.
- Ferguson, Kennan (2003), "Three Ways of Spilling Blood". Debrix, Francois (toim.), *Language, Agency and Politics in a Constructed World*, 87-98. London, England:M.E.Sharpe.
- Feuchtwang, Stephan (2006), "Memorials to Injustice". Teoksessa Bell, Duncan (toim.), *Memory, Trauma and World Politics*, 176-94. New York: Palgrave Macmillan.
- Fierke, K.M. (2006), "Bewitched by the Past: Social Memory, Trauma and International Relations". Teoksessa Bell, Duncan (toim.), *Memory, Trauma and World Politics*, 116-134. New York: Palgrave Macmillan.
- Fierke, K.M. (2007), "Constructivism". Teoksessa Dunne, Tim et al. (toim.), *International Relations Theories*, 166-183. New York: Oxford University Press.
- Foucault, Michel (1975), from "Film in Popular Memory: An Interview with Michel Foucault". Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 252-3. New York: Oxford University Press.
- Halbwachs, Maurice (1980), from *The Collective Memory*. Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 139-49. New York: Oxford University Press.

- Hariman, Robert – John Louis, Lucaites (2003), “Public Identity and Collective Memory in U.S. Iconic Photography: The Image of ‘Accidental Napalm’”. *Critical Studies in Media Communication* 20 (1): 35-66.
- Herring, George C. (1991), “America and Vietnam: The Unending War”. *Foreign Affairs* 70 (5):104-119.
- Hopf, Ted (1998), “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”. *International Security* 23 (1): 171-200.
- Hunt, Nigel C. (2010), *Memory, War and Trauma*. UK: Cambridge University Press.
- Jokinen et al. (1993), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen et al. (1999), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja – Kirsi, Juhila (1999), “Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta”. Teoksessa Jokinen et al. (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 54–100. Tampere: Vastapaino.
- Kratochwill, Friedrich (2000), ”Constructing a New Orthodoxy? Wendt’s ‘Social Theory of International Politics’ and the Constructivist Challenge”. *Millennium –Journal of International Studies* 29 (73): 73-101.
- Kubálková, Vendulka et al. (1998), *International Relations in a Constructed World*. New York: M.E. Sharpe.
- Lebow, Richard Ned (2008), “Identity and International Relations”. *International Relations* 22, 473-492.
- Luke, Timothy W. (2003), Real Interdependence: Discursivity and Concurrency in International Politics”. Debrix, Francois (toim.), *Language, Agency and Politics in a Constructed World*, 101-120. London, England:M.E.Sharpe.
- Lose, Lars G. (2001),, “Communicative Action and the World of Diplomacy”. Teoksessa Fierke, Karin M. –Knud Erik Jorgensen (toim.), *Constructing International Relations*, 179-200. London: M.E. Sharpe.
- McMahon, Robert J. (2002), “SHARF Presidential Address: Contested Memory: The Vietnam War and American Society”, 1975-2001. *Diplomatic History* 26(2):159-184.
- Manyin, Mark E. (2002), “The Vietnam-U.S. Normalization Process”. Teoksessa Largo, V (toim.), *Vietnam: Current Issues and Historical Background*, 55-71. New York: Nova Science Publishers Inc.
- McNamara, Robert S. (1996), *In Retrospect. The Tragedy and Lessons of Vietnam*. New York: Vintage Books.
- Mead, George Herbert (1929), “The Nature of Past”. Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 127-30. New York: Oxford University Press.
- Megill, Allan (2007), History, Memory and Identity”. Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 193-7. New York: Oxford University Press.
- Middleton, David - Derek, Edwards (1990), “Introduction”. Teoksessa Middleton, David & Derek, Edwards (toim.), *Collective Remembering*. 1-22. London: SAGE Publications Ltd.

- Müller, Harald (2001), "International Relations as Communicative Action". Teoksessa Fierke, Karin M. –Knud Erik Jorgensen (toim.), *Constructing International Relations*, 160-178. London: M.E. Sharpe.
- Müller, Jan-Werner (2002), "Introduction: the power of memory, the memory of power and the power over memory" Teoksessa Jan-Werner Müller (toim.), *Memory & Power in Post-War Europe: Studies In the Presence of Past*. UK: Cambridge University Press.
- Neal, Arthur G. (1998), *National Trauma and Collective Memory: Major Events in the American Century*. London: M.E. Sharpe.
- Neumann, Iver B (1996), "Self and Other in International Relations". *European Journal of International Relations*, 2 (2): 139-174.
- Olick, Jeffrey K. (1999), "from Collective Memory: Two Cultures". Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 225-8. New York: Oxford University Press.
- Olick, Jeffrey K. - Charles, Demetriou (2006), "From Theodicy to *Ressentiment*: Trauma and the Ages of Compensation". Teoksessa Bell, Duncan (toim.), *Memory, Trauma and World Politics*, 74-98. New York: Palgrave Macmillan.
- Onuf, Nicholas (2003), "Parsing Personal Identity: Self, Other, Agent". Debrix, Francois (toim.), *Language, Agency and Politics in a Constructed World*, 26-49.. London, England: M.E. Sharpe.
- Palmer, Michael G. (2007), "The Case of Agent Orange". *Contemporary Southeast Asia* 29 (1): 172-95. New York: Palgrave Macmillan.
- Pham, Peter J. (2005), "From Normalization to Partnership: An Overview of Relations Between the United States and Vietnam". *American Foreign Policy Interests* 27, 407-418.
- Phillips, Nelson – Cynthia, Hardy (2002). *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. California: Sage Publications Inc.
- Philpott, Simon & David, Mutimer (2009), "The United States of Amnesia: US foreign policy and the recurrence of innocence". *Cambridge Review of International Affairs* 22 (2): 301-17.
- Ricoeur, Paul (2004), *Memory, History, Forgetting*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ricoeur, Paul (2006), from "Memory –History -Forgetting". Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 475-80. New York: Oxford University Press.
- Sárváry, Katalin (2006), "No place for politics? Truth, progress and the neglected role of diplomacy in Wendt's theory of history". Teoksessa Guzzini, Stefano – Anna, Leander (toim.), *Constructivism and International Relations*, 1-20. UK: Routledge.
- Schwartz, Barry (2000), from *Abraham Lincoln and the Forge of American Memory*. Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 242-8. New York: Oxford University Press.
- Seniavvski, Aleksandr S. & Elena S. Seniavskaia (2010), "The Historical Memory of Twentieth-Century Wars as an Arena of Ideological, Political, and Psychological Confrontation". *Russian Studies in History* 49 (1): 53-91.
- Sennett, Richard (1998), from "Disturbing Memories". Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 283-6. New York: Oxford University Press.

Serwart Theriault, Kim (2003), "Re-membering Vietnam: War, Trauma, and 'Scarring Over' After 'The Wall'". *The Journal of American Culture* 26 (4):421–431.

Suoninen, Eero (1993), "Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen". Teoksessa Jokinen et al. (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*.48-74. Tampere: Vastapaino.

Suoninen, Eero (1999), "Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen". Teoksessa Jokinen et al. (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 17-36. Tampere: Vastapaino.

Young, Marilyn B. (2006), "Two, Three, Many Vietnams". *Cold War History* 6 (4):413-424.

Zefuss, Maja (2001), "Constructivism in International Relations: Wendt, Onuf, and Kratochwil". Teoksessa Fierke, Karin M. –Knud Erik Jorgensen (toim.), *Constructing International Relations*, 54-75. London: M.E. Sharpe.

Zehfuss, Maja (2006), "Constructivism and identity: a dangerous liaison". Teoksessa Guzzini, Stefano – Anna, Leander (toim.), *Constructivism and International Relations*, 93-117. UK: Routledge.

Zehfuss, Maja (2006), "Remembering to Forget/Forgetting to Remember". Teoksessa Bell, Duncan (toim.), *Memory, Trauma and World Politics*, 213-30. New York: Palgrave Macmillan.

Wagner-Pacifici, Robin – Barry, Schwartz (1991), "The Vietnam Veterans Memorial: Commemorating a Difficult Past". *American Journal of Sociology* 97 (2): 367-420.

Weinstein, Franklin B. (1987), "U.S. and Vietnam Relations and the security of Southeast Asia". *Foreign Affairs* 56(4):842-856.

Wendt, Alexander (1992), "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics". *International Organization* 46 (2): 391-425.

Wendt, Alexander (1999), *Social Theory of International Politics*. UK: Cambridge University Press.

Winter, Jay (2006), from *Remembering War: The Great War between Memory and History in the Twentieth Century*. Teoksessa Olick Jeffrey K. et al. (toim.) (2011), *The Collective Memory Reader*. 426-9. New York: Oxford University Press.

Wirtz, James J. (2001), "The 'Unlessons' of Vietnam". *Defense Analysis* 17 (1):41-58.

Internet -lähteet

Chomsky, Noam (1982), *The Legacy of Vietnam War. Noam Chomsky interviewed by Paul Shannon*. Saatavissa < <http://www.chomsky.info/interviews/198210--.htm> >, luettu 5.2.2014.

"Maaailman muutos ja Suomi", TurPo -seminaari (31.3.2012) Tampereen yliopisto. Saatavissa <<http://www.maaailmanmuutos.fi/smm/index.htm>>, luettu 11.4.2012.

National Archives. Saatavissa < <http://www.archives.gov/research/military/vietnam-war/casualty-statistics.html>>, luettu 25.2.2014.

Pinter, Harold (2005), Nobel Lecture "Art, Truth & Politics". Saatavissa
<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2005/pinter-lecture-e.html>, luettu
21.11.2012.

Yhdysvallat aloittaa ensimmäisen Agent Orangen puhdistuksensa (2012), REUTERS-HS.
Saatavissa
<<http://www.hs.fi/ulkomaat/Yhdysvallat+aloittaa+ensimm%C3%A4isen+Agent+Orangen+puhdistuksensa+Vietnamissa/a1305591085451>>, luettu 24.11.2012

Weinberger Doctrine, PBS. Saatavissa
<<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/military/force/weinberger.html>>, luettu
24.2.2012.

Multimedia

The Fog of War: Lessons From the Life of Robert S. McNamara/Sodan oppitunnit, (2003).
Ohjannut: Errol Morris. Tuotanto: Sony Pictures Classics, Radical Media, Senart Films & Globe
Department Store. U.S.A.

8. LIITTEET

Yhdysvaltain ja Vietnamin suhteiden normalisaatioprosessi 1995–2013

1995

helmikuu 3 - Yhdysvallat avaa yhteystoimiston Hanoiin, hoitava virkamies James Hall

toukokuu 15 – Vietnam luovuttaa Yhdysvaltain presidenttidelegaatiolla Pentagonin mukaan tähän asti kattavimman tietopaketin vielä kadoksissa olevista amerikkalaisista

kesäkuu - Veterans of Foreign Wars:n vuosittainen kokous ilmoittaa tukensa Yhdysvaltain pyrkimykselle normalisoida diplomaattiset suhteensa Vietnamin kanssa

heinäkuu 11 – Presidentti Clinton ilmoittaa suhteiden normalisaatiosta Valkoisen talon seremoniassa

elokuu 6 – Ulkoministeri Warren Christopher vierailee Hanoissa ja avaa virallisesti Yhdysvaltain suurlähetystön ja nostaa Yhdysvaltain lipun

1996

toukokuu – Yhdysvallat esittelee Vietnamin kauppaelinkeinoministerille suunnitelman kahdenvälisestä kauppasopimuksesta

1997

huhtikuu 7 – VVM Robert Rubin ja TM Nguyen Sinh Hung allekirjoittavat sopimuksen Etelä – Vietnamin entisen hallinnon velan (145\$ miljoonaa) maksusta Yhdysvalloille

huhtikuu 10 – Senaatti vahvistaa Douglas ”Pete” Petersonin, Vietnamin sotaveteraanin ja entisen sotavangin Yhdysvaltain ensimmäiseksi Vietnamin suurlähettilääksi

toukokuu 9 – Pete Peterson aloittaa virkansa

kesäkuu 26-7 – Ministeri Madeleine Albright vierailee Vietnamissa ja allekirjoittaa sopimuksen tekijänoikeuksista (IPR) ulkoministeri Nguyen Manh Camin kanssa

marraskuu – Yhdysvallat tukee Vietnamin APEC – jäsenyyttä

1998

maaliskuu 11 – Presidentti Clinton myöntää Vietnamille luopumiskirjan Jackson-Vanick – lakiin⁴¹⁹ liittyen, pohjustaen Vietnamin tietä OPIC:n, Ex-Im:n, TDA:n, USDA:n ja MARAD:n suhteen

maaliskuu 26 – Ministeri Tran Xuan Gia ja SL Pete Peterson viimeistelevät/allekirjoittavat Vietnamin kahdenvälisen OPIC – sopimuksen

⁴¹⁹ Jackson-Vanick Amendment estää normaalien kauppasuhteiden solmimisen maiden kanssa jotka eivät ole markkinatalouksia ja jotka asettavat rajoituksia normaalille maastamuutolle/siirtolaisuudelle

heinäkuu 23 – Yhdysvaltain senaatti hyväksyy Yhdysvaltain Vietnamin lähetystön rahoituksen jatkamisen, edellyttäen että yhteistyö sotavankien ja taistelussa kadonneiden (POW/MIA) löytämiseksi jatkuu

syyskuu 30 – lokakuu 2 – korkein virallinen vierailu Yhdysvaltoihin VPM ja UM Nguyen Manh Camin johdolla

lokakuu 1 – Yhdysvallat ja Vietnam sopivat Tiedettä ja Teknologiaa koskevan sopimuksen neuvotteluista

1999

heinäkuu 25 – USTRA – lähettiläs Richard Fisher ja Vietnamin KM Truong Dinh Tuyen sopivat BTA kahdenvälisestä kauppasopimuksesta periaatteellisella tasolla Hanoissa

heinäkuu 29 – Ensimmäinen säännöllinen poliittinen dialogi Yhdysvaltain ja Vietnamin välillä

syyskuu 6-7 – Ministeri Madeleine Albright vierailee Vietnamissa ja tapaa puoluesihtööri Le Kha Phieun

2000

maaliskuu 13–15 – Puolustusministeri William Cohenista tulee ensimmäinen amerikkalainen PM, joka vierailee Vietnamissa sodan jälkeen

toukokuu 3 – Yhdysvallat säätää House Concurrent Resolution 295, kehottaen Vietnamia kumoamaan kaikki lait jotka rajoittavat sananvapautta

heinäkuu 13 – Vietnamin KM Vu Khoan ja USTR – lähettiläs Charlene Barshefsky allekirjoittavat kahdenvälisen kauppasopimuksen (BTA) USTRA:ssa, Washingtonissa

heinäkuu 13 – Presidentti Clinton ilmoittaa BTA -sopimuksen valmistumisesta Valkoisen talon ruusupuutarhassa pidetyssä seremoniassa

marraskuu 16–19 – Presidentti Clinton vierailee Vietnamissa – ensimmäinen sodanjälkeinen presidenttinvierailu- yhdessä perheenjäsenten ja korkean delegaation kanssa

marraskuu 17 – Yhdysvaltain työministeriö ja Vietnamin ministeriö (työ, invalidit & sosiaali-asiat) allekirjoittavat MoU:n yhteistyöstä työvoiman suhteen

2001

tammikuu – The Vietnam Education Foundation Act – vuosittainen 5\$ miljoonan tuki vuoteen 2019 saakka vietnamilaisille, jotka haluavat opiskella Yhdysvalloissa (rahoitus Vietnamin velkamaksuista ks. 1997)

tammikuu 15–18 – Dick Gephardtin ja Ray LaHoohin johtama kongressidelegaatio Vietnamissa

kesäkuu 8 – Presidentti Bush välittää BTA:n kongressille, esittäen NTR – statuksen myöntämistä Vietnamille

kesäkuu 22 – Varapääministeri ja UM Pham Gia Khiem vierailee Yhdysvalloissa

heinäkuu 24-6 – UM Colin Powell vierailee Hanoissa

lokakuu 16 – Presidentti George W. Bush allekirjoittaa BTA:n laiksi

joulukuu 9-14 – VPM Nguyen Tan Dungin johtama korkea delegaatio vierailee Washingtonissa, New Yorkissa & San Franciscossa

joulukuu 10 - Yhdysvaltain ja Vietnamin BTA – sopimus astuu voimaan, seremonia Blair House:ssa, mukana Vietnamin VPM ja KM sekä Yhdysvaltain USTR – lähettiläs Robert Zoellick

2002

maaliskuu 3-6 – Ensimmäinen Vietnamin ja Yhdysvaltain välinen tiedekonferenssi koskien Agentti Orangea alkaa Hanoissa, osanottajinaan satoja amerikkalaisia ja vietnamilaisia tutkijoita

toukokuu 10 – VPM Nguyen Thi Binh vierailee Washingtonissa

marraskuu 8 – Kauppaministeriö määrittelee Vietnamin ei-markkinataloudeksi perusteluna vallitseville tulliasetuksille

2003

huhtikuu 3 – kongressimies Chris Smith uudelleen esittelee Vietnamin ihmisoikeus asetuksen (Vietnam Human Rights Act) edustajistolle

heinäkuu 18 – Yhdysvallat ja Vietnam allekirjoittavat sopimuksen Vietnamin koulutusrahastosta (Vietnam Education Fund) 145\$ miljoonaa 18 vuoden aikana (jotka tulevat Etelä-Vietnamin hallituksen velanmaksua koskevasta sopimuksesta 1997)

syyskuu 16 – Vietnamin KM Truong Dinh Tuyen vierailee Yhdysvalloissa

lokakuu 1 – Yhteinen POW/MIA – kirjanpito- ja hallintayksikkö (JPAC) fuusio aikaisemmasta yhdysvaltain armeijan ylläpitämästä yksiköstä, tarkoituksena kadonneiden mahdollisimman hyvä rekisteröinti

lokakuu 5 – Vietnamin SSM Vo Hong Puc vierailee Yhdysvalloissa tarkoituksenaan edistää kahdenvälistä sijoittamista

marraskuu 10 – Virstanpylväskokous Pentagonissa: Vietnamin PM Pham Van Tran ja Yhdysvaltain UM Donald Rumsfeld keskustelevat yhteistyöstä alueellisen turvallisuuden parantamiseksi

marraskuu 19 – Ensimmäistä kertaa 30 vuoteen, amerikkalainen sotalaiva (the USS Vandergrift) satamassa Saigonin, Vietnamin Ho Chi Minh:n edustalla

joulukuu 4 – Vietnamin VPM Vu Khoan vierailee Yhdysvalloissa ja allekirjoittaa kahdenväliset sopimukset koskien lentoliikennettä ja huumekaupan estämistä

joulukuu 12 – Vietnamin WTO – neuvottelijat osallistuvat työryhmän tapaamiseen Genevessä: kahdenvälisiä keskusteluja Yhdysvaltain kanssa

2004

maaliskuu 4 – Senaattori Brownback esittelee asetuksen 311 vaatien pappi Thaddeus Nugyen ehdotonta vapauttamista

huhtikuu 2 – Yhdysvaltain Vietnam – ryhmän muodostaminen kongressissa: tarkoituksena valvoa ja tukea suhteiden normalisaatiota maiden välillä

toukokuu 6 – Senaatti vahvistaa Michael W. Marinen Yhdysvaltain kolmanneksi sodanjälkeiseksi Vietnam – suurlähettilääksi

toukokuu 17–21 – Kolmas yhteinen BTA komitean kokous Washingtonissa: VKM Luong Van Tu johtaa Vietnamin delegaatiota

kesäkuu 7-12 – Vietnamin KM Truong Dinh Tuyen tapaa Washingtonissa tärkeitä yhdysvaltalaisia virkamiehiä koskien WTO – liittymisneuvotteluita ja muita maiden välisiä kauppakysymyksiä

kesäkuu 16 – Vietnam pitää kahdeksannen työryhmäkierroksen WTO – liityntäneuvotteluista Genevessä, kahdenvälisiä neuvotteluja mm. Yhdysvaltain kanssa

kesäkuu 21 – Presidentti George W. Bush nimeää Vietnamin uudeksi PEPFAR –maaksi ja yhdeksi globaaliin 15\$ miljardin AIDSin ja HIV:n vastaiseen tukiohjelman vastaanottajamaista

heinäkuu 19 – Vietnamin ihmisoikeus asetukset 2003 hyväksytään

heinäkuu 22–23 – USTR – sijainen Josette Shiner vieraillee Hanoissa keskustellakseen BTA toimeenpanosta ja Vietnamin liittymisestä WTO:n

heinäkuu 28 - USS Curtis Wilbur DDG-54 ankkuroituu Danangin satamaan – toinen amerikkalaisalus Vietnamissa vuoden 1975 jälkeen

syyskuu 15 – Vietnam nimetään erityisen huolenaiheeksi (a Country of Particular Concern) Yhdysvaltain uskonnonvapaus asetuksen alla

lokakuu 25–28 – Yhdysvaltain työryhmän jäsenet sekä Vietnamin WTO –neuvotteluryhmä tapaavat Washingtonissa toisen kerran Vietnamin WTO –liittymisneuvottelujen vuoksi

marraskuu 22 – Ensimmäinen luonnos työryhmän raportista Vietnamin WTO -jäsenyyttä koskien

joulukuu 11 – Yhdysvaltain lentoyhtiö United Airlinesin neitsytlento San Franciscosta Ho Chi Minh:n – ensimmäinen amerikkalainen lentotukialus, joka tarjoaa suoran yhteyden maiden välille

2005

tammikuu 6 – Yhdysvaltain kansainvälinen kauppakomissio yhtyy aikaisempiin toteamuksiin Vietnamista peräisin olevan katkaravun maahantuonnin vahingoittaneen ja vahingoittavan kotimaisia tuottajia ja kalastajia

tammikuu 28 - helmikuu 1 – Yhdysvaltain ja Vietnamin kahdenväliset neuvottelut WTO – jäsenyydestä Hanoissa

maaliskuu 14–16 – Yhdysvaltain ja Vietnamin WTO – neuvottelut jatkuvat Washingtonissa

maaliskuu 29 – Toinen sotilasalus vierailee Ho Chi Minhissa

toukokuu 6 – Yhdysvallat ja Vietnam allekirjoittavat CPC –sopimuksen koskien uskonnonvapautta

kesäkuu 19–24 – PM Phan Van Khai vierailee neljässä amerikkalaiskaupungissa: ensimmäinen PM-tason sodanjälkeinen vierailu. Vierailun aikana allekirjoitetaan sopimukset kansainvälisestä adoptiosta, tiedustelu- ja sotilaallisesta yhteistyöstä sekä lukuisia merkittäviä kauppasopimuksia. Delegaatiossa 100 julkisen ja yksityisen sektorin edustajaa. Gaala Mayflower hotellissa, Washingtonissa.

heinäkuu 11 – Yhdysvaltain ja Vietnamin palautumisen 10:nes vuosipäivä

2006

helmikuu 20 – Yhdysvallat ja Vietnam jatkavat Hanoissa kahdenvälisiä keskusteluja ihmisoikeuksista kolmen vuoden tauon jälkeen

toukokuu 31 – Yhdysvallat ja Vietnam allekirjoittavat virallisesti kahdenvälisen sopimuksen Vietnamin liittymisestä WTO:n Ho Chi Minh:ssa (USTRA:n Susan Schwab ja KM Truong Dinh Tuyen ja DUSTR:n Karan Bhatia)

kesäkuu 4-6 – PM Donald Rumsfeld vierailee Vietnamissa keskustellaakseen puolustusyhteistyön laajentamisesta

kesäkuu 13 – Yhdysvaltain kongressi säätää lain PNTR – statuksen eli normaalien kauppasuhteiden myöntämisestä Vietnamille

heinäkuu 12 – Yhdysvaltain senaatin talouskomitean julkinen istunto PNTR – statuksen myöntämisestä Vietnamille (S3495)

heinäkuu 31 – Yhdysvaltain senaatin talouskomitean hyväksyy PNTR – statuksen äänin 18 kyllä, 0 ei, 2 läsnä.

elokuu 16 – 19 – Vietnamin vierailun aikana Yhdysvaltain kansainvälisen uskonnon vapauden lähetti John V. Hanford vahvistaa eri uskontojen (vapauden) kehittymisen parantuneen

syyskuu 18 – Senaattorit Elizabeth Dole ja Lindsay Graham kirjoittavat USTRA – lähetti Susan Schwabille vaatien rajoituksia Vietnamin tekstiili- ja vaatetuonnille, pidätellen PNTR – lakia

syyskuu 23 – Kauppavastaava Scwab ja kauppasihteeri Gutierrez vastaavat Dolelle ja Grahamille, ilmoittaen että hallinto valvoo Vietnamin ko. tuontia Bushin hallinnon ajan

lokakuu 25–26 – Vietnamin 14:sta ja viimeinen WTO – työryhmätapaaminen Genevessä. Työryhmä hyväksyy esitykset Vietnamin sitoumuksista/velvollisuuksista ja oikeuksista WTO – jäsenenä

marraskuu 13 – Yhdysvaltain edustajistonhuone hylkää Vietnamin PNTR – statuksen myöntämistä koskevan erikoislain (hyväksyntä vaati 2/3 enemmistön, 228 kannattaa, 161 vastaan - >laki hylätään). Uusi käsittely sovitaan joulukuuksi, jolloin hyväksymiseen riittää yksinkertainen enemmistö

marraskuu 17–20 – Presidentti George W. Bush ja UM Gondaleeza Rice osallistuvat viralliseen valtiotapaamiseen Hanoissa ja Ho Chi Minh:ssa

marraskuu 17 – Presidentti Bush ja presidentti Triet antavat yhteisen lausunnon käsitellen useita asioita, ja sisältäen ensimmäisen Yhdysvaltain ja Vietnamin välisen sopimuksen koskien Agent Orangen tai dioksiinia

joulukuu 8 – Yhdysvaltain edustajistonhuone hyväksyy H.R. 6406 (212–184) myöntäen PNTR – statuksen Vietnamille

joulukuu 9 – Yhdysvaltain senaatti hyväksyy H.R. 6111, myöntäen PNTR – statuksen Vietnamille (79 -9)

joulukuu 29 – Presidentti George W. Bush antaa julistuksen vaatien ei-syrjivien toimien ulottamista ja laajentamista Vietnamin kohtelussa (normaalit kauppasuhteet)

2007

tammikuu 11 – Vietnamista tulee WTO:n 150:s jäsen 12 vuoden neuvotteluiden jälkeen. Seremoniat Washingtonissa ja Hanoissa.

tammikuu 22 – Admiraali Gary Roughead, Yhdysvaltain Tyynenmeren laivaston komentaja tekee kahden päivän vierailun Vietnamiin, tavaten vara-admiraali Nguyen Van Hien, Vietnamin laivaston komentajan

maaliskuu 11–16 – VPM ja UM Pham Gia Khiem vierailee Yhdysvalloissa

maaliskuu 15 – Yhdysvaltain ja Vietnamin kahdenvälinen merenkulkusopimus allekirjoitetaan Washingtonissa

huhtikuu 8 - Microsoftin corp. puheenjohtaja Bill Gates vierailee vaimonsa kanssa Vietnamissa tavaten PM Nguyen Tan Dungin keskustellakseen tavoista parantaa lasten terveyttä

toukokuu – Yhdysvaltain kongressi myöntää varoja ensimmäisen kerran Agent Orangen siivoamiseen: 3\$ miljoonaa, jotka kohdistetaan alueelle Da Nangin lentokentän ympärillä. Aluetta käytettiin Agent Orangen levittämiskeskuksena

kesäkuu 18–23 – Presidentti Nguyen Minh Triet tekee historiallisen vierailun Yhdysvaltoihin

kesäkuu 21 – yhdysvallat ja Vietnam allekirjoittavat Kauppa- ja sijoituskehys sopimuksen (TIFA) laajentaakseen kahdenvälistä kauppaa ja sijoituksia

elokuu 10 – Lähettiläs Michael Michalakista tulee Yhdysvaltain uusi Vietnamin suurlähettiläs

syyskuu 18 – Yhdysvaltain edustajistonhuone hyväksyy lain (Smith Bill) tukeakseen/edistääkseen Vietnamin ihmisoikeusuudistuksia

syyskuu 24–29 Vietnamin PM Nguyen Tan Dung vierailee Yhdysvalloissa osallistuakseen YK:n yleiskokoukseen ja kerätäkseen tukea Vietnamin pyrkimykselle päästä väliaikaiseksi/vaihtuvaksi jäseneksi YK:n turvallisuusneuvostoon. Vierailu sisältää tapaamisia yhdysvaltalaisien yhtiöiden ja median kanssa sekä vierailun osakemarkkinoille

lokakuu 16 – Vietnam valitaan YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi

2008

maaliskuu 20–21 – Daniel Price, presidentin avustaja ja talouden varaturvallisuusneuvonantaja vierailee Vietnamin keskustellakseen TIFA:sta ja kahdenvälisestä sijoitussopimuksesta

syyskuu – Yhdysvaltain kuluttajatuotteiden turvallisuuskomissio ja MOSTE –johtokunta (vastuualueina standardit ja laatu Vietnamin) allekirjoittaa julistuksen yhteistyöstä tuoteturvallisuuden varmistamiseksi

2009

helmikuu – Vietnam liittyy TTP:n (Trans-Pacific Partnership) avustavaksi jäseneksi (associate member)

kesäkuu 22–25 – PM Nguyen Tan Dung vierailee Washingtonissa

2010

kesäkuu 7-10 – USTRA:n varaedustaja Demetrios Marantis vierailee Hanoissa, keskustelujen aiheena TIFA, TPP ja muut kahdenväliset asiat

kesäkuu 14–17 –8-kantaneuvottelut TPP:sta San Franciscossa

heinäkuu 22–24 –UM Hillary Clintonin odotetaan osallistuvan ASEAN:in aluefoorumin kokouksiin Hanoissa ja käyvän kahdenvälisiä keskusteluja

2011

heinäkuu 21 – Yhdysvaltain ja Vietnamin laivastotapaaminen

syyskuu 7 – suurlähettiläs vierailee dioksiinin siivousalueella

lokakuu 20 – MT-aseiden leviämisen estämistä koskeva yhteistyö

joulukuu 5 – räjähtämättömän materiaalin (UXO) siivoaminen Keski-Vietnamin

2012

tammikuu 20 – Senaattori McCain johtama delegaatio vierailee Hanoissa

maaliskuu 11 – UXO – asioiden ratkaiseminen

huhtikuu 23 – Yhdysvaltain ja Vietnamin laivaston yhteinen tapaaminen ja harjoituksia(?)

kesäkuu 20 -Yhdysvaltain ja Vietnamin viides PSD – dialogi (Political, Security & Defence Dialogue)

heinäkuu 10 – UM Clinton vierailee Hanoiissa

heinäkuu 11 – Yhdysvaltain ja Vietnamin taloussuhteiden edistämiskeskusteluja(?)

elokuu 10 – kongressinjäsenet Wilson & Bordallo vierailevat Vietnamissa

elokuu 17 – SL Shear keskustelee ihmisoikeuksista ja uskonnonvapaudesta Ho Chi Minh (HCMC)

2013

huhtikuu 21 – Yhdysvallat ja Vietnam pitävät kolmannen laivastoharjoituksen/tapaaminen Da Nangissa

huhtikuu 24 – Vietnamin katsotaan hyötyvän eniten TPP –sopimuksesta

huhtikuu 24 – USAID ilmoittaa edistyksistä dioksiinin siivous/vahinkojen korjaus projektissa (Dioxin Remediation Project)

Lähteet:

Chronology of Key Events in U.S. – Vietnam Normalization (trade council) <<http://www.usvtc.org/us-vietnam/Chronology/Chronology%20of%20US-VN%20Normalization%206Jul10.pdf>>, luettu 15.11.2013.

Chronology of Key Events in U.S. – Vietnam Relations (trade council) <<http://www.usvtc.org/us-vietnam/Chronology/Chronology%20of%20US-VN%20Relations%2022May08.pdf>>, Luettu 15.11.2013.